

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE ANA BİLİM DALI

141090

SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL
KALKINMADA
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ VE BİR MODEL
GELİŞTİRME ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

141090

Özcan ERDOĞAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erol DEMİR

Ankara-2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE ANA BİLİM DALI

**SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL
KALKINMADA
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ VE BİR MODEL
GELİŞTİRME ÖNERİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erol DEMİR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Pof. Dr. Çoşkun ÖZGÜNEL

Prof.Dr. Ayşeğül MENGİ.....

Doç.Dr. Erol DEMİR.....

İmzası

.....
.....
.....

Tez Sınav Tarihi :14 /12 /2004

ÖNSÖZ

Günümüzde çağdaş ülkeler artık bir yandan sosyo-ekonomik ve kültürel hayatta kamunun rolünü mümkün olan en alt seviyeye çekme yolunda önemli adımlar atar, bu alanları sivil toplum kuruluşlarına bırakırken, bir yandan da kendi ulusal çıkarları doğrultusunda politika ve stratejilerini oluşturarak, toplumlarının sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma hamlesine bir bütün halinde katılmasını amaçlamaktadır.

Dünyanın çeşitli ülkelerindeki başarılı örneklerinde olduğu gibi çeşitli sorun ve sıkıntılara rağmen ülkemizdeki sivil toplum kuruluşları da sosyo-ekonomik kalkınma ve kültürel gelişmede başarılı projelere imza atmakta, bu anlamda önemli bir potansiyel oluşturmaktadırlar. Önemli olan kamunun dışındaki bu gücü ulusal politika ve toplumsal çıkarlarımız doğrultusunda ülkemizin sosyal kalkınmasına sunabilmek, bunu kurumsal hale getirmek bakımından da devletin kamu kurum ve kuruluşları ile yakın bir işbirliği içinde bu konuda genel kabul gören bir model geliştirebilmektir.

Bu çalışmada yeni bir anlayış ve yaklaşım ile ülkemizde sosyo-ekonomik kalkınma ve kültürel gelişmede topyekün bir seferberlik başlatacak böyle bir model ortaya konulmaktadır.

Bu çalışma ile amaç sivil toplum kuruluşlarının ülkemizin sosyo-ekonomik kalkınma ve kültürel gelişmesinde daha etkin bir hale gelmelerini sağlamak olmakla beraber ulusal ve uluslararası ilişkiler yumağında sivil toplum kuruluşları gerçeğini biraz olsun ortaya koyarak bu alanda yeni bir tartışma açmak, bireylerin içinde yaşadıkları çevre ve topluma karşı sosyal sorumluluklarının ve yükümlülüklerinin bilinci içinde toplumun tüm bireylerini sosyal kalkınmanın içine çekerek toplum olarak ihtiyacımız olan “aş ve iş” imkanlarını arttırmak, sonuçta iyi yönetim ilkesinin hayata geçirilmesine yardımcı olmaktır.

Yine devlet ile sivil toplum kuruluşları arasında kuşku ve güvensizlikleri en aza indirmek, ülkemizin hedeflerine birlikte yürümek, bunun hukuki ve organizasyon yapısını oluşturmak bir diğer önemli amaçtır.

Bununla birlikte nihai amaç; toplumun istisnasız tüm bireyleriyle ülkemizin kutsal emanetleri ve idealleri için gerektiğinde tek başına ya da birlikte mücadele etmesini, toplumda saygı ve sevginin yerleşmesini sağlayarak, hizmet etme anlayışını daima canlı tutarak, sonuçta ülkemizi bize bırakıldığından daha az değil, daha iyi ve daha güzel bir şekilde bizden sonrakilere gururla bırakabilmektir.

Bu duygularla büyük bir özveriyle ülkemizin sosyal kalkınmasında sorumluluk üstlenen sivil toplum kuruluşlarını kutluyor, bu çalışmada tez danışmanlığını üstlenerek yol gösteren, bilimsel bir ufuk açan Doç. Dr. Erol DEMİR'e, beni daima yüreklendiren eşim F. Ayfer ve sevgili kızım M. Pırıl ile İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu sekreteryasında görevli, Özdem, Gülüşan ve Sevgi'ye en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	vii
TABLolar.....	xi
ŞEMALAR.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Sorunsalı:	3
1.2 Araştırmanın Önemi:	6
1.3 Araştırmanın Amaçları:	7
1.4 Araştırmanın Soruları:	7
1.5 Kapsam ve Yöntem:.....	8
2. SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	12
2.1 Sivil Toplum Kuruluşlarının Ülke Gündemine Yerleşmesi:	12
2.2 Tarihi Süreçte Sivil Toplumun Gelişimi:.....	15
2.2.1 Sivil Toplumun Türkiye’de Genel Olarak Gelişimi:	17
2.2.2 Ülkemizde Devlet-Sivil Toplum İlişkisi:.....	19
2.3 Sivil Toplum Kuruluşları:	21
2.3.1 Günümüzde Sivil Toplum Kuruluşları:	24
2.3.2 Sivil Toplum Kuruluşlarının Sınıflandırılmaları:	26
3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE KALKINMA İLİŞKİSİ.....	27
3.1 Sosyal Kalkınma:	27
3.2 Sosyal Kalkınma ve Sivil Toplum Kuruluşları:.....	29
3.2.1 STK’lar ve Kalkınma Faaliyetleri:.....	34
3.2.2 Birinci Nesil:Kurtarma ve Refah Faaliyetleri:.....	36
3.2.3 İkinci Nesil:Küçük Ölçekli, Öz Güvene Dayalı Yerel Kalkınma:.....	36

3.2.4	Üçüncü Nesil:Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri:	36
3.2.5	Uluslararası Kalkınma İşbirliği ve Yardımı Çerçevesinde STK'lar:.....	37
3.2.6	STK'ları Alternatif Bir Kalkınma Aracı Kılan Unsurlar:	42
3.2.7	Katılımcı Kalkınma Kavramı ve STK'ların Katılımcı Vasıfları:	44
3.3	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC) :	46
3.4	STK'ların Gücüne Yönelik Değerlendirme:.....	49
4.	SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ KALKINMA ETKİNLİKLERİNE BAZI ÖRNEKLER.....	56
4.1	Dünyanın Çeşitli Ülkelerinden Örnek Uygulamalar:	56
4.1.1	Bangladeş Grameen Bankası Örneği:	56
4.1.2	Burkina Faso:Naam Gruplaşma Hareketi:.....	58
4.1.3	Pakistan Orangi Pilot Projesi (OPP) Orangi:.....	60
4.1.4	Zimbabve Kırsal Kalkınma Birlikleri Teşkilatı –ORAP ve Ulusal Çiftçiler Birliği (NFAZ):.....	63
4.1.5	Kore Cumhuriyeti-Sanbuk Yöresi Projeleri ve STK'lar:.....	65
4.1.6	Hindistan-İş Sahibi Kadınlar Birliği (SEWA) :	67
4.2	Değerlendirme:	69
4.3	STK'ların Ülkemizin Sosyo-Ekonomik Kalkınma ve Kültürel Gelişmesinde Oynadıkları Role İlişkin Bazı Örnekler:	76
4.4	Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV):.....	76
4.4.1	Hedef Gruplara Yönelik Eğitim:.....	77
4.4.2	Cinsiyet Dengeli Kalkınma Çalışmaları:	79
4.4.3	Çok Amaçlı Toplum Merkezleri ile İşbirliği:	79
4.4.4	Gelir Getirici Faaliyetler:.....	81
4.4.5	Arıcılık :	83
4.4.6	Kilim ve Halı Dokumacılığı:	84
4.4.7	Hayvancılık:	86
4.4.8	Kümes Hayvancılığı:	88
4.4.9	Sebze ve Meyve Üretimi:.....	89
4.4.10	Alabalıkçılık:.....	91
4.4.11	Bağcılık:.....	91
4.4.12	Kırsal Kredi:.....	92

4.4.13	El Sanatları:.....	93
4.4.14	Girişimci Destek Fonu:.....	94
4.4.15	Doğal Kaynakların Korunması ve Geliştirilmesi:.....	95
4.4.16	Deneme/Örnek Uygulama Çalışmaları:.....	96
4.4.17	Ulusal ve Uluslararası Ölçekte İşbirliği:.....	96
4.4.18	TKV'dan Suya Erişim ve Atıksu Sorunu Çözümünde Katılımcı Bir Uygulama (Sinop-Durağan-Hacımahmutlu Köyü Örneği):.....	97
4.5	Anadolu Kalkınma Vakfı (AKV):	102
4.5.1	Anadolu Kalkınma Vakfının Genel Amaçları:	103
4.5.2	Anadolu Kalkınma Vakfı ve Marmara Depremi:	104
4.5.3	Anadolu Kalkınma Vakfı ve Kuzey Irak'lı Sığınmacılar:	105
4.5.4	Boşnak ve Kosovalı Sığınmacılar:.....	106
4.5.5	Güneydoğuda Yeniden Yerleşim ve AKV:	106
4.5.6	Anadolu Kalkınma Vakfı ve Yurtdışı Faaliyetleri:.....	107
4.5.7	Birörnek Uygulama: Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi:	108
4.6	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) ve Marmara Depremi:	112
4.7	Marmara Depremi Kaynaşlı ve STK'lar:.....	117
4.8	Pütürge Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Girişimi:.....	118
4.9	Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL) ve Sosyal Kalkınma Proje ve Çalışmaları:	124
4.9.1	SÜRKAL ve Kars Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesi :.....	125
4.9.2	Projenin Amaçları:	125
4.9.3	Projenin Hedef Kitleleri:	126
4.9.4	Bugüne Kadar Gerçekleştirilen ve Devam Eden Faaliyetleri:.....	126
5.	TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME	128
5.1	TKV, AKV ve SÜRKAL Gibi STK'lar:.....	128
5.1.1	TKV, AKV ve SÜRKAL Gibi STK'ların Genel Amaçları:	131
5.1.2	Çalışmalarına Yer Verilen STK'ların Hedef Kitleleri:.....	133
5.1.3	Faaliyetlerine Yer Verilen STK'ların Hedef Kitlelerine Yaklaşımları:.....	134
5.1.4	Faaliyetlerine Yer Verilen STK'ların Çalışma Konu ve Alanları:	135
5.1.5	Proje Çalışmalarında Kamu Kuruluşları ile İşbirliği:	138
5.1.6	Kamu ile Ortak Amaçlarda Birlik:.....	143

5.2	Türkiye’de STK’ların Genel Görünümü:.....	157
5.3	Yeniden Şekillenen Dünyada STK’lar:	159
5.4	STK Gerçeği ve Türkiye:.....	163
5.5	Mülki İdare Amirleri ve STK İlişkisi:	166
6.	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	170
6.1	Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon ve İşbirliği Üst Kurulu:	179
6.1.1	STK’lar Koordinasyon ve İşbirliği Üst Kurulunun Amaçları:	181
6.1.2	Genel Amaçlara Ulaşabilmek Bakımından Temel İlkeler:	182
6.2	Taşrada STK’lar Koordinasyon ve İşbirliği İl ve İlçe Kurulları:.....	183
6.2.1	Sivil Toplum Kuruluşlar İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları:	184
6.2.2	STK’lar İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurullarının Amaçları:	186
6.2.3	Sivil Toplum Kuruluşlar İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları Bürosu: ..	187
6.2.3.1	Sivil Toplum Kuruluşları Bilgi Bankası:	187
6.2.3.2	Proje Kurulları:	188
6.2.3.3	Yerel Kalkınma Elemanları:	188
6.2.3.4	Uluslararası Yardım Fonları:	188
6.2.3.5	Proje Uygulama İzleme ve Değerlendirme Bölümü:.....	189
6.2.4	Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları:	189
6.2.5	STK’lar İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurullarının Amaçları:.....	191
6.2.6	Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları Bürosu:	192
6.3	Yapılması Gereken Yasal Düzenlemeler:	198
7.	SONUÇ.....	201
8.	ÖZET	207
9.	ABSTRACT.....	210
10.	YARARLANILAN KAYNAKLAR	213

KISALTMALAR

a. g. k.	: Adı geçen kaynak
a. g.e	: Adı geçen eser.
a. s.	: Aynı sayfa
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇEV	: Ana Çocuk Eğitimi Vakfı.
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKUT	: Afete Karşı Sivil Koordinasyonu Destekleme Derneği Teşkilatı
AKV	: Anadolu Kalkınma Vakfı
Apex NGOS	: Üst Gönüllü Kuruluşlar
ATO	: Ankara Ticaret Odası
b. k.	: Bakınız
c.	: Cilt
BVGMR	: Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Raporu
CARE	: Cooperative for American Relifat Everywhere. :Tüm Dünya Amerikan Yardım Birliği
CATOM	: Çok Amaçlı Toplum Merkezi
CDF	:Community Development Funf (Korea) :Toplum Kalkınma Vakfı (Kore Cumhuriyeti)
CEVKO	: Çevre Koruma Vakfı
CHR	: Comission on Human Right :İnsan Hakları Komisyonu
CND	: Comission on Narcotic Drughs :Narkotik İlaç Komisyonu
CRS	: Catholic Relief Services. :Katolik Dini Servisi
CS	: Comission on Statistic :İstatistik Komisyonu.
CSD	: Comission for Social Development :BM. Sosyal Kalkınma Komisyonu,
CSTD	: Comission on Science and Technology for Development :Kalkınma İçin Bilim ve Teknoloji Komisyonu.

CSW	: Comission on the Status of Women :Kadın Statüsü Komisyonu
CYDD	: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
ÇEKÜL	: Çevre ve Kültür Varlıklarını Koruma Vakfı
DAKAP	: Doğu Anadolu Kalkınma Projesi
DB	:Dünya Bankası
OECD. DAC	:Organization of Economic Cooperation and Development Development Assistance Comitte :Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Kalkınma Yardım Komitesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı.
ECA	:Economic Commission for Africa :Birleşmiş Milletler Afrika Ekonomik Komisyonu
ECOSOC	: United Nation Economic and Social Council :Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey
FAO	: Food and Agriculture Organization of the United Nation :Birleşmiş Milletler Gıda Teşkilatı
GAP BKİ	: Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi.
GBM	: Geçici Barınma Merkezi.
GDF	: Girişimci Destek Fonu
GSOS	: Grassroots Support Organizations :Halk Tabanı Destek Teşkilatları
Hands-on NGOS	: Hands on Nongovenmental Organizations :İş Üzeri Gönüllü Kuruluşlar
HDK	: Hükümet Dışı Kuruluş
IFAD	:International Fund for Agricultural Development :Uluslar arası Tarımsal Kalkınma Fonu
ILO/ IPEL	: International Labour Organization :Çocuk işçiliğinin önlenmesi uluslar arası programı
INGO	:International Nongovenmental Organization :Uluslar arası Hükümet Dışı Kuruluş
İBDDBR	: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı Raporu
KİK	: Kendi işini kur.
MSO	: Membership Support Organization. :Üyeliği Destekleme Teşkilatı

UNDP	: United Nation Development Project :Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı.
NFAZ	: National Farmer Association in Zimbabwe :Zimbabve Ulusal Çiftçiler Birliği.
NGDO	: Non-Govermental Development Organization :Gönüllü Kalkınma Kuruluşu
NGO	: Non Govermental Organization :Hükümet Dışı Kuruluş
NPO	: Non-profit Organization :Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar
ODA	: Official Development Assistance :Resmi Kalkınma Yardımı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPP	: Orangi Pilot Poject :Pakistan Orangi Pilot Projesi
ORAP	: The Organization Of Rural Associations For Progress. :Kırsal Kalkınma Birlikleri Teşkilatı
OR-GE	:Ortak Geleceğimiz
OXFAM	: Oxford Comittee For Famine Relief :Oxford Açlık ve Yoklukla Mücadele Komitesi
p	: Sayfa
PVO	: Private Voluntary Organization. :Gönüllü Kalkınma Kuruluşu
QUANGO	:Quasi Nongovernmental Organization :Yarı Gönüllü Kuruluş.
RKY	: Resmi Kalkınma Yardımı
sf	: Sayfa
sy	:Sayı
SEWA	: Seff Employed Womens Association :Hindistan İş Sahibi Kadınlar Birliği
SIDA	:Sweden International Development Agency :İsveç Uluslar arası Kalkınma Ajansı.
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi.
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
SÜRKAL	: Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı.
TGİD	: Türkiye Genç İşadamları Derneği
TİKA	: Türkiye İktisadi Kalkınma Ajansı
TKV	: Türkiye Kalkınma Vakfı.
Top	: Toplam
TKVFR	:Türkiye Kalkınma Vakfı Faaliyet Raporu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TZOB	: Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UMHİYV	:Uluslar arası Mavi Hilal İnsani Yardım Vakfı
UNDP	: United Nation Development Project :Birleşmiş Milletler Kalkınma Yardımı.
UNESCO	: United Nation Education, Science and Culture Orgazation :Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı
UNFPA	: United Nations Fund for Population Activities :Birleşmiş Milletler Nüfus Yardım Fonu.
UNHCR	:United Nations High Commissioner for Refugees :Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	:United Nations Children's Fund :Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
USAID	: United States Agency for International Development :ABD Uluslar arası Kalkınma Ajansı
ÜS-STK	:Üçüncü Sektör Sivil Toplum Kuruluşları
VDO	:Voluntary Development Organization :Gönüllü Kalkınma Teşkilatı
VITA	: Volunteers in Technical Assistance. :Gönüllü Teknik Yardım
WTO	: World Trade Organization :Dünya Ticaret Örgütü
YGK	: Yerel Gönüllü Kuruluş.

TABLULAR

Tablo-1: Devlet-Sivil Toplum Etkinlik İlişkisi.....	20
Tablo-2: STK'larca Desteklenen Kalkınma Etkinlikleri	31
Tablo-3: Türkiye'de Vakıfların Kuruluş Amaçlarına Göre Dağılımı.....	32
Tablo-4: Türkiye'de Derneklerin Kuruluş Amaçlarına Göre Dağılımı	32
Tablo-5: İngiltere,Almanya ve Fransa'nın En Büyük İlk 10 STK'ları	33
Tablo-6: Avrupa'nın En Büyük İlk On STK'u ve Bütçeleri.....	34
Tablo-7: Kalkınma Program Stratejilerinin Kuşaklararası Değişimi.....	35
Tablo-8: STK'lara Yapılan OECD DAC Yardımları	38
Tablo-9: Avrupalı STK'ların Faaliyette Bulunduğu Deniz Aşırı Bölgeler	39
Tablo-10: Kurum İçi Eğitim Çalışmaları.....	78
Tablo-11: Kadınların Eğitime Katılımı.....	79
Tablo-12: ÇATOM faaliyetlerine katılım.....	81
Tablo-13: Arıcılık Faaliyetleri	84
Tablo-14: Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık	87
Tablo-15: Aşılama Çalışmaları	88
Tablo-16: Sebzeçilik-Meyvecilik.....	90
Tablo-17: Seracılık.....	90
Tablo-18: Bağcılık	91
Tablo-19: El sanatları.....	94
Tablo-20: Fon kullanımının girişimcilere göre dağılımı	95
Tablo-21: Kullanılan kırsal kredi	95
Tablo-22: AKV tarafından yapılan yardımların il ve ilçelere göre dağılımı	104
Tablo-23: ÇYDD Tarafından Yapılıp Kamu Kuruluşlarına Teslim Edilen Binalar ..	115
Tablo-24: Kaynaşlı'da Sivil Kuruluşlarla Gerçekleştirilen Yatırım Örnekleri.....	117
Tablo-25: Kaynaşlı'da Kuruluşlarca Gerçekleştirilen Yatırımların Değeri.....	118
Tablo-26: SÜRKAL ve Kars Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesinin Uygulandığı Yerleşim Birimleri.....	125

ŞEMALAR

Şema-1: Avrupa STK'larca Desteklenen Kalkınma Etkinlikleri.....	31
Şema-2: Avrupalı STK'larının Faaliyetlerini Yoğunlaştırdığı Bölgeler	39
Şema-3: Ekonomik ve Sosyal Konsey ve Birleşmiş Milletler Sistemi.....	46
Şema-5: Sivil Toplum Kuruluşları İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları.....	184
Şema-6: Sivil Toplum Kuruluşlar İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları ve Toplumsal Kalkınma Seferberliği	185
Şema-7: Sivil Toplum Kuruluşlar Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları Bürosu.....	187
Şema-8: Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları	189
Şema-9: Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları ve Toplumsal Kalkınma Seferberliği	190
Şema-10: Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları Bürosu	192

1. GİRİŞ

Devletin en önemli amaçları arasında ülke sınırları içinde emniyet ve asayiş tesis ederek vatandaşlarının huzur ve güvenini sağlamak olduğu kadar, toplumun ihtiyaç duyduğu sosyo-ekonomik ve kültürel hizmetlerin süratle karşılanması da bulunmaktadır.

Devlet, toplumun ihtiyaç duyduğu bu hizmetleri sınırlı bütçe imkanları ile karşılayabilmek bakımından çeşitli organizasyonlara girişirken, sınırlı bütçe kaynaklarının sınırsız toplum ihtiyaç ve beklentilerini arzulan bir oranda giderebilmesi de mümkün değildir. Bu gerçek, gönüllülerden oluşan sivil toplum kuruluşlarının (STK'ların) devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yanında sosyal kalkınmada önemli bir güç olarak rol almalarını beraberinde getirmiştir.

Gelişen süreçte devlet giderek üstlendiği alanları küçültürken, sivil toplum kuruluşları etkinlik alanlarını arttırmışlardır. Bu durum çoğu zaman oyun parkındaki bir tahterevalliye benzetilir. Tahterevallinin bir yanında devlet, diğer tarafında da sivil toplum kuruluşları bulunur. Devletin etkinlik alanı ne kadar küçülürse, STK'larının etkinlik alanı da o denli artar. Aslında bu anlayış STK'ların henüz yeterince demokratik kalkınmada yer almadığı ülkelerde yaygın bir kabul görür. Oysa Batılı gelişmiş ülkelerde STK'ların etkinlik alanlarının artması, gerçekte demokrasinin daha etkin bir şekilde yaygınlaştırılması olarak değerlendirilebilir. Bunun bir sonucu olarak devletin üstlendiği görevlerin büyük bölümü STK'lara devredilmeye devam etmektedir.

Uzunca bir süreçte devlet ile STK'lar gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de sanki birbirlerinin yerine ikame edilebilen amansız birer rakipmiş gibi görülmüş, bu anlayış karşılıklı olarak kuşku ve güvensizliği de beraberinde getirmiştir. Ülkenin bölünmez bütünlüğünü her şeyin üzerinde tutan kamu kurum ve kuruluşları, STK'ları bu ilkeye yeterince özen göstermemekle değerlendirirken, STK'lar da devleti genel olarak "kendilerine engel olan bir mekanizma olarak görmekte ve gölge edilmemesi gerektiğini" ileri sürmektedirler. Bu anlayışta şüphesiz Devletin genel olarak uyulması gereken kurallar manzumesi olarak

müeyyideler koymasının, toplumsal uyum ve ahengin sağlanması için belli yasak ve sınırlamalar getirmesinin, STK'ların ise devletin koyduğu bu yasaklamalara karşı en geniş özgürlüklerden yana olmasının rolü bulunmaktadır.

Hiç şüphesiz bu anlayış doğru değildir. Devlet tüm bireylerin huzur, güven ve refahı için çalışır. STK'lar ise ancak devletin sağladığı bu ortamda hizmet ve faaliyetlerini yürütürler. Bu gerçek bile devlet ve STK'ların birbirlerinin rakibi değil, tamamlayıcısı olduklarını gösterir. O halde devlet ve STK'lar geçmişte var olan kuşku ve güvensizlikleri en aza indirerek, enerjilerini, mevcut potansiyellerini ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına seferber edilebilirler. Bu konuda ortak bir ilke belirlenmesine, tespit olunan bu ilkenin ve anlayışın da toplumun geneli tarafından benimsenmesine ihtiyaç olduğu ortadadır.

Burada devletin yanında STK'lara da büyük görevler düşmekte olduğu açıktır. STK'lar ülkenin içinde bulunduğu çeşitli sıkıntılara rağmen, mevcut kaynaklarını toplumun çıkarları doğrultusunda ve belirlenen milli politikalara hizmet eder bir şekilde kullanmayı daima şiar edinmelidirler. STK'ların uyguladıkları projelerinin, finansman kaynaklarının ülke dışından olması bile bu anlayışı sekteye uğratmamalıdır. Şüphesiz burada 21. yüzyılın globalleşen bilgi çağında ulusal sınır ve değerlerin birer birer yıkılmakta olduğu bir gerçektir. Ancak, dünyanın her anlamda giderek "küresel bir köye dönmekte" olması, ulusal değerlerin korunup geliştirilmesine engel teşkil etmemelidir.

Bu anlayışa egemen STK'ların devletin kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda hizmet ve faaliyetlerde bulunmaları özellikle ülke ekonomisinin türbülansa girdiği kriz dönemlerinde yeni bir ekonomik canlanmanın ve topyekün toplumsal kalkınmanın motorunu oluşturabilir.

Öyle ki, günümüzde kalkınma çabalarında kamu ve özel sektörün yanında üçüncü bir sektör olarak sivil toplum kuruluşlarının rolü ve önemi artmakta, ulusal ve uluslararası kaynakların harekete geçirilmesinde katılımcılığın arttırılmasında STK'ların faaliyetleri giderek yaygınlaşmaktadır.

Bu gelişmede uluslararası yardımları sağlayan kuruluşların bağış ve teknik yardımlarını belirli şartlara bağlamalarının rolü büyüktür. Bu tür sınırlandırmalar ülkedeki STK'ların insiyatif kullanmalarını etkileyebilmekte ise de ülke çıkarlarının gözetilmesi ve milli politikaların gösterdiği hedefler doğrultusunda faaliyette bulunmalarının sağlanması açısından STK'ların demokratik bir şekilde yapılanmalarını, idari ve mali açıdan şeffaf olmalarını da gerektirmektedir. Bu ise, STK'ların kaynak yönetimi, hizmet üretimi, gelir oluşturma, sorumluluk üstlenme, sorun çözme gibi içe ve dışa dönük kapasiteleri güçlendirecek, sonuçta ulusal ve uluslararası kaynakların harekete geçirilerek kalkınma çabalarının güçlendirilmesi amacıyla, STK'ların ulusal politikalar doğrultusunda faaliyet göstermelerini beraberinde getirecektir.

Bu bakımdan sosyal kalkınma alanında etkili bir şekilde faaliyette bulunan STK'ların genel olarak etkinliklerinin ve oynadıkları rolün değerlendirildiği bu çalışmada, birinci bölümde araştırmanın sorunsalı, önemi, amaçları, soruları ile kapsam ve yöntemine, ikinci bölümde Birinci Körfez Savaşı ile Marmara depremi sonrasında ülke gündemine oturan STK'ların genel olarak tanım, kapsam ve özelliklerine, üçüncü bölümde STK'ları ve sosyal kalkınma ilişkisine, dördüncü bölümde de STK'ların kalkınma etkilerine dünyanın çeşitli ülkelerinden ve Türkiyeden örnek uygulamalara yer verilmiş, tartışma ve değerlendirme başlıklı beşinci bölümde de sosyal kalkınma alanında başarılı proje ve çalışmalar yürüten STK'ların genel bir mukayesesi ve değerlendirilmesi yapılmış, altıncı ve son bölümde ise STK'ların ülkemizin sosyo-ekonomik kalkınma ve kültürel gelişmesinde kendilerinden beklenen rolleri daha etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için topyekün toplumsal bir seferberlik başlatabilmek bakımından “merkez”de ve “taşra”da oluşturulması önerilen “model” tartışmaya açılmaktadır.

1.1 Araştırmanın Sorunsalı:

Günümüzde ülkemizin başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere bazı yörelerinde bölgesel kalkınma ve gelişme sorunu yaşanmaktadır. Devlet sınırlı bütçe imkanlarını kullanarak toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını

karşılamaya çalışmakta, ancak bunda yeterli kaynağa (bütçe, insangücü, araç-gereç vb.) sahip olmadığı için başarılı olamamaktadır. Bu nedenle 1980’li yıllardan bu yana yalnızca devlet girişimiyle yetinilmemekte, özellikle taşrada vali, kaymakam ve belediye başkanı gibi yerel yöneticilerin önderliğinde yerel dinamikler harekete geçirilmeye çalışılmakta, bu amaçla çeşitli kampanyalar açılmaktadır.

Esasen yönetimde “devlet-vatandaş işbirliği” diyebileceğimiz bu çalışmalar 1980’li yıllarda doruk noktasına ulaşmıştır. Vali ve kaymakamların önderliğinde önce topyekün okuma ve yazma seferberliği ile başlayan bu çalışmalar özellikle diğer ilgili kamu görevlilerinin yanında başta köy muhtarları ve ihtiyar heyeti üyeleri olmak üzere mahallin en önde gelen önderlerinin katılımı ile oluşturulan komiteler kanalıyla ve bir anlamda 442 Sayılı Köy Kanununda da yer alan “imece ve salma” anlayışından hareketle “kendi yolunu, okulunu, sağlık evini, sağlık ocağını, çeşmeni hatta kendi tuvaletini kendin yap” benzeri kampanyaları ile özellikle kırsal kalkınma çabalarına yeni bir ivme kazandırmış, yeni bir model arayışını gündeme getirmiştir.

Merkezi idarenin ödenek yetersizliğinden yatırım programlarına alamadığı mahalli ihtiyaçlara yönelik bu çalışmalar “devlet-vatandaş seferberliği” ile çok sınırlı bir harcama ile karşılanmakta idi. Bugün bile merkezi idarenin yatırımlarının yanında bu tür kampanyalarla gerçekleştirilen çok çeşitli yatırım ve faaliyetlerini Anadolu’nun her köşesinde görmek mümkündür (Aldan, 1992:9). Bu çalışmalar, kalkınmada halk katılımının neden önemli olduğunu merkezi idareye hissettirmesinin yanında, hizmetlerin talep edicisi olan halkın bu hizmetlere sahip çıkmasının da ne derece yaşamsal bir rol oynadığı gerçeğini ortaya koymuştur. Köy içme suları, köy ilköğretim okulları, köy konakları, çamaşırhane gibi mahalli kaynakların değerlendirilmesine yönelik yüzlerce tesis bu yöntemle ekonomiye kazandırılmıştır. (MİAR GRUBU, 2002:262). Bu anlamda ilerleyen yıllarda vali ve kaymakam gibi yerel yöneticilerin önderliğinde bu tür çalışmalarına daha büyük destek verebilmek bakımından her il ve ilçede köylere hizmet götürme birlikleri ile 1980’li yılların ortalarında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonunun oluşturulması gibi girişimler, yöre insanının sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamının geliştirilmesinde daha önemli bir rol oynamaya başlamıştır. (Arslan, 2003:209). Bu kapsamda, yeni

emek yoğun istihdam imkanı sağlamaya ve birtakım ihtiyaçları karşılamaya y6nelik (kendilerine bakabilme g6lerinin sağlanması, bilgi ve beceri kazandırma vb. gibi) projeler b6y6k oranda desteklenmiştir. B6t6n bu çalışmalar ve desteklenen projeler belli bir s6re sonra kırsal kesimde yaşayan bireylerin sonuçta kendine olan g6venini arttırdı. Yerel y6neticilerin 6nderliğinde mahalli kaynakların ekonomiye kazandırılmasını amaçlayan bu çalışmalar 6zellikle devletin ekonomik alandan tam olarak çekilmesini arzulayan çevrelerce eleştirilmekle beraber, 6lkenin içinde bulunduğu hizmet ihtiyaçları ve toplumun bu alandaki beklentileri dikkate alındığında, mevcut çalışmaların toplumun genel refahı için yeterli olmadığı açıktır.

Esasen kurumsal ve herhangi bir stratejiye dayanmamakla beraber son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının başta afet halleri olmak 6zere sosyal kalkınma alanında b6y6k proje ve çalışmalara imza atmakta, T6rkiye'nin topyek6n kalkınmasına 6nemli katkılarda bulunmaktadırlar. Fakat bu konularda bug6ne kadar yeterince somut çalışma yapılıp ortaya konulmadığı için sivil toplum kuruluşlarının bu katkıları yeterince anlaşılamamaktadır.

Bununla beraber, son 20 yılda sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içindeki bu çalışmalar kamu y6netiminde 6nemli bir deneyim sağladığı ve gelecekteki çalışmaların da bu deneyimin 6zerinde y6kseleceği açık olmakla beraber bu çabaların ve deneyimin, bu çalışmaları yapan kamu kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının kendi sınırları içinde kaldığından daha geniş kesimlere aktarılamadığı g6r6lmektedir.

Bu durumda şu sorular akla gelmektedir: Son d6nemde sivil toplum kuruluşları g6n6m6zde sosyo-ekonomik ve k6lt6rel gelişmeye ne gibi katkılarda bulunmuşlardır? 6rnek olaylarda bu katkılar nasıl irdelenebilir? Bu katkıların 6lke kalkınmasındaki rol6 nasıl ortaya konabilir? Araştırma genel olarak bu sorulara cevap arayacaktır.

1.2 Araştırmanın Önemi:

Gerçekte özellikle ABD ve ulusal hedef olarak belirlediğimiz Avrupa Birliği üyesi ülkelerde giderek daha iyi anlaşılma ile beraber, kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşlarının gerek siyaset ve gerekse ekonomi bilimi açısından daha yeni algılanmaya başlandığı söylenebilir.

Sosyal dayanışmanın ve özellikle sorunlara beraberlik içinde topyekün sahip çıkma anlamında gönüllü yardımlaşmanın tarihinin derinliklerine dayanan ülkemiz için de bu durum geçerlidir.

Öyle ki sivil toplum kuruluşlarının genel olarak adlandırıldığı “hükümet dışı kuruluş” terimi de daha yeni yeni yerli literatür içinde yer almakta, ancak henüz kurumsallık kazanmamıştır. Bununla beraber, sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşlarının gönüllüleri, elemanları sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmada görev alan kamu görevlileri ve özel ilgili sahibi bazı araştırmacılar dışında konu ile bilimsel olarak yeterince ilgilenilmemektedir.

Öte yandan, her ne kadar ülkemizde dernek ve vakıf olarak adlandırdığımız sivil toplum kuruluşlarının sayıları her geçen gün giderek artmakta ise de, sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin daha da yaygınlaştırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun sağlanabilmesinin yolu ise, devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla sosyal kalkınma amaçlı faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarının aralarındaki bir takım olumsuzlukların giderilerek kuşku ve güvensizliklerin ortadan kaldırıldığı, güven veren, daha yakın ve samimi bir işbirliğinin sağlanmasından geçmektedir.

Üzerinde durulması gereken bir önemli husus da günümüzde kalkınma göstergeleri itibarıyla ülkemizi geriden takip eden birçok ülkede dahi sivil toplum kuruluşlarının sosyo-ekonomik kültürel gelişmede daha büyük bir doğal dinamizme, orijinallığe ve canlılığa sahip olduğudur. Tüm bu gelişmeleri dikkate aldığımızda, ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının geldikleri aşamanın ve sosyal kalkınmada oynadıkları rolün

incelenmesinin gereği ortadadır. Ayrıca, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının deneyimlerinin karşılaştırılması da gelecek araştırmalar için uyarıcı olacaktır.

1.3 Araştırmanın Amaçları:

Bu araştırmanın amacı, çok genel hatlarıyla sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmada önemli roller üstlenen sivil toplum kuruluşlarının Anadolu Kalkınma Vakfı (AKV), Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV), Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) ile Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL) ve Pütürge Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Grubu gibi taşrada başta mülki idare amirleri olmak üzere diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği içinde, gerçekleştirmekte oldukları hizmet ve çalışmalarını ortaya koyarak, sosyal kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşlarının dikkat çekici katkılarını keşfetmeye çalışmak ve bu örneklerden hareketle ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınması için bir model oluşturabilmek, özellikle ülkeyi yönetenlerle yönetilenlerin yakın bir işbirliği içinde ortak hedeflere yönelmeleri halinde sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeye nasıl katkıda bulunabileceklerini göstermektir.

1.4 Araştırmanın Soruları:

Araştırmanın sorunsalı ve amaçlarından yola çıkarak, incelememizi derinleştirebilmek amacıyla şu alt soruları sorabiliriz:

1-Dünyada STK'ların kalkınma etkinlikleri nasıl gerçekleşmektedir?

2-Türkiye'de kalkınma etkinliklerinde belli başlı hangi STK'lar başı çekmektedir?

3-Türkiye'de kalkınma etkinliklerinde yer alan STK'ların faaliyetleri nelerdir?

4-Türkiye'de STK'lar kalkınma etkinliklerinde bu güne kadar kayda değer katkıları olmuş mudur?

5-Türkiye’de kalkınma etkinliklerinde STK-Devlet işbirliği ne derece gerçekleşmiştir?

6-Türkiye’de kalkınma etkinliklerinde bulunan STK’lardan ne gibi dersler çıkarılabilir?

7-Türkiye’de kalkınma etkinliklerinde bulunan STK’lar ile ilgili olarak ne gibi politik kararlar önerilebilir?

1.5 Kapsam ve Yöntem:

Bu araştırma, betimleyici ve keşfedici türde bir çalışmadır. Bu nedenle çalışma, belli bir hipotezi test etmekten ziyade, araştırmanın sorunsalına ve amaçlarına uygun bir şekilde oluşturulan soruların araştırma verilerine dayalı olarak yanıtlanması üzerine dayalıdır. Sosyal kalkınma alanında uygulamalarıyla neredeyse hükümetlere bile örnek oluşturmuş dünyanın çeşitli ülkelerinde çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmakla beraber bu çalışmada; sadece Bangladeş Grameen Bankası, Burkina Faso Naam Gruplaşma Hareketi, Pakistan Orangi Pilot Projesi (OPP) Orangi, Zimbabwe –Kırsal Kalkınma Birlikleri Teşkilatı –ORAP ve Ulusal Çiftçiler Birliği (NFAZ), Kore Cumhuriyeti-Sanbuk yöresi Projeleri ile Hindistan-İş Sahibi Kadınlar Birliği (SEWA) gibi 6 sivil toplum kuruluşu tarafından gerçekleştirilen örnek uygulamalar ile ülkemizin özellikle geri kalmış yörelerinde topyekun kırsal kalkınmadan eğitime, çok yönlü çalışmalar yürütmekte olan Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV), Anadolu Kalkınma Vakfı (AKV), Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL)’nin çalışmaları ile yine, toplum olarak bir daha yaşanmamasını dilediğimiz Marmara depremi ve sonrasında depremin yol açtığı derin toplumsal yaraların süratle giderilmesinde etkin bir rol oynayan Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) ve Kaynaşlı Acil Destek Vakfının çalışmalarına ile yine çevreye karşı toplumsal duyarlılığın en anlamlı örneklerinden birini teşkil eden Pütürge Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Girişimince hayata geçirilen çalışma ve hizmetlere yer verilmektedir. Görüleceği üzere araştırmanın analiz birimi STK’lardır.

Günümüzün gelişmiş ülkeleri, sivil toplum kuruluşlarının varlığını ve kamuoyu yaratma sinerjilerini yakından kavramış olmakla beraber henüz gelişmekte olan ya da kalkınmalarını tam anlamıyla gerçekleştirememiş ülkelerde sivil toplumun gücü yeni yeni algılanmaya başlanmıştır. Gönüllü yardımlaşmanın tarihinin çok eskilere dayandığı Türkiye için de bu durum geçerlidir. Diğer taraftan özellikle ABD ve AB üyesi ülkelerde 1960'lı ve 1970'li yıllarda yerel kaynakların ekonomiye kazandırılması amacıyla bu tip çalışmalar çok yoğun bir şekilde gerçekleştirilmiş olmakla birlikte henüz ülkemizde kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşlarının kamu kurum ve kuruluşları ile yakın bir işbirliği içinde çalışmalar yürütmeleri arzulanan bir düzeyde değildir. Kamu kurumları bu kuruluşlarla yeteri kadar işbirliğinde bulunmamaktadırlar. Bundan daha önemlisi bunu sağlayacak politikalar belirlenmemiştir. Oysa 21. yüzyılın, kendilerine hangi tanımlama getirilirse getirilsin ister ulusal sınırlar içinde isterse globalleşen dünyada uluslararası alanda faaliyet gösterecekler, sivil toplum kuruluşlarının yüzyılı olacağı ifade edilmektedir. Bu gün her ne kadar ülkemizde daha henüz bu anlamda kayda değer bir çalışma yapılmamakla beraber ülkelerin gerek içeride toplumsal bütünleşmelerinin sağlanmasında, toplumun bir bütün halinde belirlenen hedeflere yönlendirilmesinde, kısacası kamuoyu oluşturmada sivil toplum kuruluşları önemli fonksiyonlar üstlenirken, bundan daha önemlisi uluslararası alanda ikinci diplomatik kanal dediğimiz sivil toplum kuruluşları ülkelerin deniz aşırı politikalarının gerçekleştirilmesinde yaşamsal bir role sahiptirler.

Bu çalışmada dünya ve Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları incelenirken en az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında bir ayırım yapılmamış, örnek olaylar daha ziyade gelişmekte olan ülkelere ve ülkemizden verilmiştir. Çalışmanın kapsamında yer alan ve diğer STK'lara örnek gösterilen bu kuruluşlar hükümete herhangi bir şekilde bağlı olmayan fakat özel sektöre de dahil olmayan ve amaçları yeni istihdam imkanı yaratarak bölgesel farklılıkların giderilmesi, kısacası amacı "kalkınma" olan uluslararası, ulusal ve yerel düzeydeki kuruluşlardır.

Öte yandan kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşları sayıca birden fazla ve faaliyet alanları çok çeşitli olduğundan bu çalışma içinde hepsini ele alma imkanı olmamıştır.

Ancak öncelikle üzerinde yoğunlaşılana sivil toplum faaliyetleri, kırsal kalkınma ve afet öncelikli olmuştur. İkinci olarak bir karşılaştırma ve örnek oluşturmak amacıyla üzerinde durulan bir başka konu da uluslararası kalkınma yardımı ve işbirliğidir. Sivil toplum hareketinin uluslararası düzeydeki belirleyici ve itici gücü olması bakımından bu konunun işlenmesi bir zorunluluk oluşturmuştur. Buradan hareketle gelişmekte olan ülkelerin ulusal ve yerel sivil toplum kuruluş kapasitelerinin geliştirilmesi olgusu vurgulanmaya çalışılmıştır.

Ülkemizde ise her ne kadar sayıları bugün için faaliyetlerini sürdüren 90 000 civarında sivil toplum kuruluşu bulunmakta ise de, kalkınma amaçlı hizmet ve faaliyet sürdüren gerçek anlamda oldukça az sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır (İBDDDB, 2004). Bu bakımdan özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bölgesel kalkınma seferberliğinde vali ve kaymakamlarla yakın bir işbirliği içinde çalışmalar yürütmekte olan ve yukarıda belirtilen sivil toplum kuruluşlarının yürütmekte oldukları hizmet ve çalışmalarından örnekler verilmekle yetinilmiştir.

Bu çalışma bu konu dahilindeki literatürün ve dokümanların incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu konudaki mevcut literatür taranmış, konu dokümanlarından ve arşivlerinden yararlanılmış ve ayrıca ilgili sivil toplum kuruluşlarının yayınları da gözden geçirilmiş, ayrıca Olağanüstühal Bölge Valiliğinde, Birinci Körfez Savaşı ve Sığınmacı Göçü ile Marmara Depremi sonrasındaki gelişmeler içinde aktif olarak görev alan araştırmacının gözlem ve değerlendirmelerinden yararlanılmıştır.

Kıacası, bu çalışmada yer verilen STK'ların faaliyetleri ile ilgili veri ve değerlendirmeler büyük oranda;

1-Araştırmacının 1988-1992 yılları arasında görevli bulunduğu Güneydoğu'da mülki idare amiri olarak görev yaptığı bu yörelerde bu kuruluşlarla müştereken yapılan projeli çalışmaların kazandırdığı deneyimlere,

2-Aynı dönemde Birinci Körfez Savaşı  ncesi ve sonrasında özellikle Olağanüstü Hal Bölge Valiliği sorumluluk bölgesinde çok çeşitli çalışmalar içerisinde bulunan STK'ların faaliyetleri ile ilgili düzenlenen raporlara,

3-Marmara Depremi sonrasında, deprem bölgesinde yaraların sarılması hususunda görev üstlenen STK'ların ortaya koyduğu çalışmaların gözlenmesine ve bu konuda düzenlenen faaliyet raporlarına,

4-Türkiye Kalkınma Vakfı, Anadolu Kalkınma Vakfı ve Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği ile  ağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Pütürge Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Grubunun yaptıkları faaliyet ve çalışmalarına yer verdikleri faaliyet raporları ve tanıtım broşürlere,

5-Bütün bunlardan daha önemlisi başta Türkiye Kalkınma Vakfı ve Anadolu Kalkınma Vakfı olmak üzere sözü geçen STK'ların yöneticileri ile yapılan yüzyüze yapılan görüşmelere,

6-Yine burada yer alan STK'ların faaliyetlerinin yürütüldüğü il ve ilçelerdeki vali ve kaymakamlarla gerek yüz yüze, gerekse telefonlar ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilere dayanmaktadır.

2. SİVİL TOPLUM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

2.1 SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÜLKE GÜNDEMİNE YERLEŞMESİ

1980'li yıllar denildiğinde hemen hemen herkesin aklına 12 Eylül'ü takip eden Eruh ve Şemdinli baskınlarıyla ülke gündemine oturan, gündemin hep birinci sırasını işgal eden bölücü terörle mücadele gelmektedir. O yıllarda Güneydoğu'da güvenlik güçlerimiz ülkemizin üniter yapısını mutlak anlamda korumak amacıyla terör örgütüne karşı demokratik hukuk kuralları içinde yoğun bir mücadeleye girişmişti. 1990'lı yılların başından itibaren terörle mücadele uygulamalarından çıkarılan en önemli ilke, silahlı güçlerin gerek personel ve gerekse lojistik destek bakımından ne kadar yeterli olursa olsun, eğer bireylerin tam desteği sağlanamıyorsa arzulanan sonuçların alınamayacağını anlaşılmıştı.

Aslında sadece terörle mücadelede değil, hedef kitleyle bütünleşemeyen bir mücadelede biçiminin başarıya ulaşması mümkün değildir. Bu nedenle o dönemde bütün çalışmalar teröristin etkisiz hale getirilmesinin yanında terör bataklığının kurutulmasına yönelmiş, ama bundan önce halk desteğinin sağlanabilmesi her şeyin üstünde tutulmuş, terörle mücadelede bu anlayışın pratiğe geçirilmesiyle arzulanan başarılar hayatiyet kazanmıştır. Yöre sakinleri bu mücadeleye katılınca, kısaca katılımcılık sağlanınca her devlet-vatandaş işbirliğinde olduğu gibi terör kontrol altına alınmış, artık ülke gündeminin ilk sıralarından daha alt sıralara inmiştir. Ama artık gündeme giren kendisini ve geleceğini ilgilendiren çalışma ve çözümlere katılan, paylaşan bir birey ve sivil toplum gerçeği olmuştur.

Esasen yönetimde devlet-vatandaş işbirliği diyebileceğimiz yoğun işbirliği öncelikle Anadolu'da yine 1980'li yıllarda doruk noktasına ulaşmıştır. Önce topyekün okuma ve yazma seferberliği ile başlayan bu çalışmalar özellikle vali ve kaymakamların önderliğinde diğer ilgili kamu görevlileri ile birlikte başta köy muhtarları ve ihtiyar heyeti üyeleri olmak üzere mahallin en önde gelen sivil toplum önderlerinin katılımı ile oluşturulan komiteler kanalıyla bir anlamda 442 Sayılı Köy Kanununda da bulunan imece ve salma anlayışından hareketle "Kendi yolunu, okulunu, sağlık evini,

sağlık ocağını, çeşmeni hatta kendi tuvaletini kendin yap” gibi çok çeşitli kampanyalar ile özellikle kırsal kalkınma modeli olarak ülke gündemine oturmuştur. Merkezi idarenin ödenek yetersizliğinden yatırım programlarına alamadığı mahalli ihtiyaçların giderilmesi o yıllarda devlet-vatandaş seferberliği ile çok sınırlı bir harcama ile karşılanmakta idi. Büyük merkezi yatırımların yanında bu tür kampanyalarla gerçekleştirilen çok çeşitli yatırım ve faaliyetleri Anadolu’nun her köşesinde bugün bile görmek mümkündür. Bu çalışmalar kalkınmada halk katılımının nedenli önemli olduğunu merkezi idareye hissettirmesinin yanında, hizmetlerin talep edicisi olan halkın bu hizmetlere sahip çıkmasının da ne derece yaşamsal olduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Köy içme suları, köy ilköğretim okulları, köy konakları, çamaşırhane gibi mahalli kaynakların değerlendirilmesine yönelik binlerce tesis ve hizmet bu yöntemlerle ekonomiye kazandırılmıştır (Zengin, 1994a:63). Bu anlamda ilerleyen yıllarda vali ve kaymakamların bu tür çalışmalarına daha büyük destek verebilmek bakımından Köylere Hizmet Götürme Birlikleri kurulmuş, 1980’li yılların ortalarında bugün de büyük projelere imza atmaya devam eden Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu oluşturulması yoksul hanelerin başkalarına muhtaç olmaksızın yaşayabilmesinde önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Emek yoğun istihdama yönelik projeler büyük oranda desteklenmiş, bütün bu gelinen noktada kentlerde ortaklaşa iş yapmanın hazzını yaşamının, gönüllü katılımcılıkla ne tür eserlerin kolaylıkla başarılacağına görülmesinin yanında bunun kadar önemli olarak kırsal kesimde yaşayan bireylerin sonuçta kendine olan güvenini arttırmıştır. Zaten gerek merkezi idare yatırımları, gerekse mahallinde devlet-vatandaş işbirliğiyle gerçekleşen yatırım çalışmalarının sonucunda hizmetlerin en etkin, verimli, süratli ve daha önemlisi adaletli bir şekilde paylaşılabilmesini temin bakımından devlet destekli sulama birlikleri, kooperatifler gibi örgütlenmeler de çığ gibi çoğalmaya başlamıştır. Artık her şeyi devletten bekleyen birey yerine yavaş yavaş kendisinin de bir güç, bir ekonomik değer olduğunu kavrayan, hele hele yan yana geldiğinde büyük bir toplumsal enerji meydana getirdiğini, bu enerji ile gerçekleştirilmesi hayal gibi görülen çok çeşitli projelere imza atıldığını kavrayan bireylere bıraktırmıştır. Bu gelişmeler ise ülke genelinde devletin yanında sivil toplumun da sosyo-ekonomik kalkınmada büyük bir potansiyel taşıdığını ortaya koymuştur. Şüphesiz, bütün bu gelişmelerle yerel

hizmetlerin merkezden planlanmasının yerel halkın ihtiyaç ve önceliklerinin belirlenememesi, halkın isteklerinin doğrultusunda etkili bir programlama yapılamaması, karar verme ve uygulamada gecikme, duyarsızlık ve kırtasiyecilik gibi idari etkinliği ve verimliliği olumsuz etkileyen çeşitli sorunlara neden olduğu daha iyi değerlendirilmiştir.

Aslında sivil toplumun rolü ülkemizin sık sık yaşadığı ekonomik kriz dönemlerinde daha iyi anlaşılmiştir. Bu dönemlerde yatırımlara merkezi idarenin ayırdığı paylar giderek sembolik hale gelmeye başlamış, toplumun hizmet beklentileri neredeyse sınırsız, ama merkezi idarenin bunları karşılayacak bütçe imkanları yeterli gelmemiştir. Bütçede toplanan gelirlerin çok büyük bölümünün borç ödemelerine ayrılmış olması emek yoğun istihdamın artışı yolundaki beklentilerine cevap vermeye yönelik küçük ölçekli çalışmaların devam edebilmesi bakımından mahalli birikimlerin kolektif bir anlayışla amaç doğrultusunda kullanımını beraberinde getirmiştir.

Sonuçta merkezi idare özellikle yatırımların bir bölümünü mahalli kuruluş ve sivil toplum grupları ile paylaşmak durumunda kalmış, vali, kaymakam ve belediye başkanları aracılığıyla sivil toplum gruplarının bu doğrultudaki çalışmalarını özendirilmiştir. Bu gelişme doğal olarak dernek, vakıf, birlik adı altında kimi çevrelere göre “üçüncü sektör”, kimilerine göre “sivil toplum kuruluşu (STK)” olan bu grupların hem sayısal hem de ekonomideki etkinliklerini en üst düzeye çıkarmıştır. Ülkemiz açısından Birinci Körfez Krizi sivil toplum kuruluşlarının toplumsal işlevlerini tanımak, kavramak bakımından biraz sınırlı kaldı denilebilir. Ancak bu dönemde uluslararası sivil toplum kuruluşları daha iyi tanınmış, Birinci Körfez Savaşı ve sonrasında STK’ların çeşitli çalışmaları ülke gündemine oturmuştur. Ama İzmit, Gölcük, Adapazarı, Düzce, Bolu, Yalova ve çevresinde on binlerce insanın ölümüne, yaralanmasına, yüz binlerce binanın yıkımına, büyük ekonomik, sosyal ve psikolojik çöküntüye yol açan ve kısaca Marmara depremi diye adlandırılan 17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999 depremleri tarihte yer almış benzerlerinden farklı olarak, afetin ardından dayanışma amacıyla ortaya çıkan büyük sivil enerjile de tarihe geçmiştir. Bu büyük yardım seferberliği Türkiye’de sivil

toplumun gelişmekte olduğunun önemli bir göstergesi, bir kilometre taşı olmuştur. Devletlerin ve uluslararası kuruluşların olağan yardımları bir yana yüzlerce sivil toplum kuruluşu Türkiye'nin ve dünyanın her yanından gelerek arama kurtarmadan çöp toplamaya, yiyecek, giyecek yardımlarından sağlık ve barınmaya, psikolojik destekten çocukların eğitimine, kadınların desteklenmesine kadar her konuda olağanüstü bir özveri ve dayanışma göstermişlerdir. Kısacası 17 Ağustos ve 12 Kasım depremlerinden sonra sivil toplum kuruluşları tarafından neredeyse "bir dayanışma destanı" yazıldı demek abartılı sayılmamalıdır. Toplumsal hafızamızı yoklamak bakımından geriye dönüp baktığımızda başta AKUT, Afete Karşı Sivil Koordinasyonu Destekleme Derneği, Yardım Gönüllüleri Derneği, Anne-Çocuk Vakfı, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Çağdaş Eğitim Vakfı, Doğal Hayatı Koruma Derneği, Çevre Gönüllüleri Platformları, Türkiye Deprem Vakfı, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı ve Türk Eğitim Derneği olmak üzere Ticaret ve Sanayi Odaları, Mimar ve Mühendisleri Odası, Eczacılar Odası. vb gibi sayılmayacak kadar çok ulusal ya da yerel düzeyde örgütlenmiş sivil toplum kuruluşu neredeyse 24 saat esasıyla kamu kurum ve kuruluşlarının yanında toplumsal acının paylaşılmasında, yaraların sarılmasında büyük bir yardımlaşma ve işbirliği örneği sergilemişlerdir. Kısacası, küresel ekonominin sosyal, kültürel ve siyasal hayatımıza etkileri, son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının da hızla artan etkinlikleri ile tanışmamıza yol açmıştır. Gönüllülük temeli ile toplumda bazı norm ve kuralların yerleşmesini sağlamak amacıyla kurulmuş olan bu kuruluşlar, Marmara depreminden sonra etkinliklerini ve etkilerini daha da artırmaya başlamışlardır. Özel ve kamu kuruluşlarının yönetim, sistem ve stillerinden farklılık gösteren bu kuruluşlarda kurumsallaşma başlamış (Çetin, 2004:1), sivil toplum kuruluşları artık ülkemiz gündemine oturmuşlardır.

2.2 TARIHI SÜREÇTE SIVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ:

Terim olarak "sivil toplum" günümüzde toplumun siyasi otoritenin baskısından kurtulmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla toplumda görülen demokratik yapıyı devletin kurumlarının dışında toplumun kendi kendini yönlendirmesi anlamını taşımaktadır.

Günümüzde çok konuşulan ve tartışılan konular arasında yer alan sivil toplum kavramı ilk olarak asker-sivil karşılaştırılması şeklinde algılanmasına karşın bu kavramdan anlaşılması gereken aslında Batının tarihsel gelişimde katedilen bir yol, bir dönemdir. “Sivil toplum” kavramı Batıdan aldığımız siyasi kavramlardan biridir. Terim olarak “sivil” in karşılığı “askeri” değil “gayri medeni” (medeni olmayan, medenileşmemiş) terimi olarak değerlendirilebilir. Buradaki “sivil” kelimesi önceleri “şehir adabı” yerine kullanılmıştır (Bolay, 1997:7). Daha sonraları 18. yüzyılda Batılı bazı düşünürler, bunu “hürriyetleri” ifade etmek için kullanmaya başlamışlardır. Bu arada bu kavramı ilk kullananın bir İtalyan Felsefecisi olan Antonio Gramsci olduğu da eklenebilir (Hatemi, 1997:18)

Sivil toplum kavramı siyaset bilimi ve düşüncesi literatüründe uzunca bir geçmişe sahip bulunmasına rağmen esasen bugünkü anlamı itibariyle içeriğini Batıda Sanayi Devrimiyle ortaya çıkan yeni toplumsal ve siyasal arayışların sonucunda oluşturmuş, sivil toplum kavramı bugün devam etmekte olan anlamını büyük ölçüde Hegel’in elinde bulmuştur. Hegel’in yaşadığı dönemde dağınık vaziyette bulunan değişik Alman eyaletlerinden güçlü bir Alman birliği oluşturma emelinin bir sonucu olarak sivil toplum Hegel’de farklılıkların ve özel eğilimlerin bir çatışma alanını ve metafiziksel bir devlete ulaşmada tarihsel bir ara dönemi oluşturmaktadır. Hegel’den sonra sivil toplum kavramına yeni, orijinal sayılabilecek nitelikte bir tanım getirilememiştir. Hegel sivil toplumu ilk defa devletten ayırmıştır. Marks da bu ayrımı esas almış, ancak O sivil toplumu; ekonomik ilişkileri üreten ve sınıf ilişkilerini doğuran bir alan olarak tanımlanmıştır. Hegel’in sivil toplum-devlet ayrımına ilişkin tasnifi bugün de büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır (Sabine, 2000:59).

Sivil toplum kavramı 1960’lı yıllara kadar Batı siyasal literatüründe fazla da kullanılmamakla birlikte 1960 sonrasında Batının gündemine yeniden oturmuştur. Öyle ki 1968 öğrenci hareketleri mevcut siyasal kurumları, değerleri, normları ve siyasal süreci genişçe bir eleştiriye tabi tutmuş ve bağrından feminizm, çevrecilik, alternatif yaşamcılık, antinükleer hareket gibi bir takım yeni hareketleri doğurmuş, bu grupların da daha yeni ve farklı taleplerle özellikle siyasi iktidarlara karşı karşıya

gelmesine neden olmuştur. Batıda gelişen refah toplumunun da ivme kazandırdığı bu gruplar bir bakıma “grup eksenli” yeni bir politik anlayışın doğmasını sağlamıştır. Bu politik anlayışta sistemin topyekün değiştirilmesi yerine mevcut sistem içinde yeni açılımlarla daha fazla “katılım”, daha fazla “hak” ve daha fazla “özgürlük” gibi temalar işlenmiştir. Konumuz açısından önemli olan nokta bu grupların yaygınlaşmasıyla birlikte sivil toplum kavramının hem yeniden canlılık kazanması hem de yeni bir içerik edinecek tarzda açılım sağlaması olmuştur (Sarıbay, 2001:131).

1990’lı yılların başlarında Sosyalist Blok’un dağılmasıyla birlikte sivil toplum kavramı daha fazla kullanılan bir kavram olmaya başlamıştır. Sosyalist Blok’taki otoriter rejimlerin yıkılmaya başlamasıyla birlikte siyasal yaşamda özgürlüklerin alanı genişlemiş, böylece sivil toplum unsurları yeniden canlılık kazanmıştır. Polonya, Macaristan veya Romanya gibi ülkelerde otoriter rejimlere rağmen Kilise veya işçi sendikaları gibi bir takım sivil toplum örgütleri ayakta kalabilmeyi başarmış ve bu rejimlerin yıkılmasında önemli bir rol oynamışlardır (Çaha, 1997:30).

2.2.1 Sivil Toplumun Türkiye’de Genel Olarak Gelişimi:

Ülkemizde 1980 öncesi dönemde de Osmanlı/Türk siyasal yapısını anlamada bir araç olarak sivil toplum kavramını kullanan siyaset bilimci veya düşünürleri olmakla beraber bu kavram 1980 sonrası dönemde özellikle de Sosyalist Blok’un yıkılma sinyalleri vermeye başlamasıyla birlikte daha ziyade gelecek toplum ütopyalarına tekabül eden bir kavram anlamında kullanılmaya başlamıştır. Sivil toplum kavramını 1980 sonrası dönemde Türkiye’ye taşıyan sol kesim aydınlarının sivil toplumu daha çok gerçekleştiremeyen sosyalizm projesini ikame edici bir kavram olarak kullandıklarını görüyoruz. Nitekim sol kesim aydınları arasında sivil toplum söz konusu oldukça “sivil topluma geçmek için” yapılması gerekenler sıralanmakta, böyle olunca sivil toplum adeta Türkiye’de olmayan, ancak olması gereken bir toplum projesi olarak görülmüştür. Kısaca, sivil toplum varolan toplumsal ve siyasal yapıyı ve öğelerini anlamada bir araç olarak değil, tamamen Türkiye’deki “ceberut”

devlet geleneğini aşındıran bir özlemin, bir gelecek toplum projesinin ifadesi olarak kullanılmaktadır (Erdoğan, 2001:367).

Aslında Türkiye'nin 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlattığı yeni politik tercih, taktiksel anlamda kullanılmasına rağmen sivil toplum kavramını gerekli bir referans haline getirmiştir. Türkiye'nin uzun bir geçmişi olan devletçi, planlamacı karma ekonomi politikasını özel sektör ağırlıklı, serbest piyasaya dönük bir kulvara yöneltmesi beraberinde Türk siyasal yapısının ve toplumsal topografyasının dokusunda köklü bir değişim meydana getirmiştir. Bu değişimin bir gereği olarak devletin klasik ve geleneksel yapısında, devlet toplum ilişkisinde ve toplumsal düzeyde üretilen politikalarda önemli bir değişimin sinyalleri yaşanmış, bunun akabinde devletin toplumla ilişkisinde karşılıklı etkileşim ve bu gelişmelere paralel yeni arayışlar baş göstermiştir. Uluslararası gelişmelerin global düzeyli etkilerine baktığımız zaman sivil toplum kavramını kullanmanın zaten 1980 sonrası Türkiye'sinde adeta zorunlu hale geldiğini söylemek mümkündür. Öyle ki, 1980'li yılların hemen başlarından itibaren dünya çapında yükselen özelleştirme, liberal iktisadi politikalar, neo-muhafazakarlık, insan hakları, çevrecilik, kadın hakları, dini haklar gibi konular da ülkemizde kendisine bir gündem bulmuştur. 1983-1993 yılları arasında da Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı görevlerinde bulunan Turgut Özal döneminde Anavatan Partisi'nin uyguladığı program ve politikalar da dikkatlerin devletten topluma kaymasında önemli bir rol oynamış, kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmesi, yetki devri, belediyelere fon aktarımı, pazar ekonomisinin ön plana çıkarılması gibi konular sivil toplum cephesine büyük kazanımlar getirmiştir. Bu dönemde Özal'ın ağırlığında devletin ekonomik alanda alt yapı hizmetlerini, politik alanda da bireylerin özgürlüğünü, haklarını ve kamusal güvenliğini sağlayarak toplumun hizmetine giren bir kurum olması gerektiği yolundaki düşünceler yaygınlık kazanmış, devlete yüklenen fonksiyonların, adalet, güvenlik ve savunma gibi alanlarla sınırlı kalması düşüncesi yaygın biçimde tartışılmış, Özal'ın sık sık vurguladığı inanç ve vicdan, düşünce ve serbest teşebbüs hürriyeti geniş bir yankı bulmuştur (Ersoy, 2003:133).

Bütün bu düşünce ve tartışmaların devletin en üst katında görev yapan biri tarafından vurgulanması gerçekte Türk tarihinde ilktir ve klasik merkezîyetçi devlet geleneğinden radikal bir kopuşu simgelemiştir. Gerçekte, genel olarak Avrupa ve ABD’de 1968 olaylarının akabinde toplumda tartışılan ve genel kabul gören feminist, çevreci, barış yanlısı, silahsızlanma karşıtı ile daha sonra özellikle insan hakları bağlamında gelişen toplumsal hareketlerle gündeme gelen STK kavramı Türkiye’de Avrupa Gümrük Birliği’ne giriş ve 1994 yılında başlayan HABİTAT II hazırlık çalışmaları döneminde daha yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Öyle ki, Habitat II sürecinde çok sayıda yerli ve yabancı STK birlikte çalışma, tanışma imkanını bulmuş, kavram da bu çalışmalarla birlikte gündelik hayatımızın, medya ve devlet söyleminin ayrılmaz parçası haline gelmiştir (Gümüş, 1998:229). Bu gelişme bir yandan yeni STK’lar doğmasına yol açmış, diğer yandan eski STK’lar yeni bir dinamizm kazanmış, neticede bunlar da yeni bir yüz arayışına yönelmişlerdir. Türkiye’de Habitat II sonrasında en önemli sivil toplum organizasyonlarından önemli örnekler olarak, “Radyomu İsterim Kampanyası”, “Bergama Hareketi”, ”Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık Eylemi,1999 Büyük Deprem Sonrası STK’ların İşbirliği” gösterilebilir (Uğur, 1999:69).

2.2.2 Ülkemizde Devlet-Sivil Toplum İlişkisi:

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda olduğu gibi Türkiye’de toplumun büyük kesimi geleneksel anlayışa paralel olarak devletin toplum üzerinde kayıtsız şartsız egemen olduğu inancına sahiptir. Geleneksel devlet toplum ilişkisi yaklaşımına göre Türkiye’de devlet toplumun ortak çıkarlarının temsilcisi olarak benimsenmekte, toplumsal sorunların çözümü, yalnızca devletin her alanda büyümesiyle olası görülmektedir. Türkiye’de sivil toplum oluşumunun önündeki önemli engellerden birinin de söz konusu bu yaygın inanç olduğu açıktır. Toplumun hangi kesiminin hangi çıkarının nasıl korunacağına karar vermek yetkisini yalnızca devletin ya da siyasetçilerin sahip olması gerektiği biçimindeki bu anlayış, günümüz toplumunun ihtiyaçlarına gerektiği gibi cevap verememektedir (Yılmaz, 1997:89). Demokrasinin katılımcılık ilkesine zıt olan bu yaklaşım, Türkiye’de özellikle 1980 sonrası gündeme gelen sivil toplum tartışmalarının odak noktasını oluşturmaktadır.

Bununla beraber tarihi süreçteki gelişimi içinde devlet ile sivil toplum arasında ters yönlü bir ilişkiden söz etmek de olasıdır (Atar, 1997:100). Devlet küçüldükçe sivil toplum genişler, yaygınlaşır ve sivil toplum genişledikçe devletin, kişi hak ve özgürlüklerine müdahale yetkisi azalır. Devlet-sivil toplum ilişkisi siyaset alanında, siyasete katılma hakkına sahip olma anlamında ele alındığında, devletin etkinliğinin artması durumunda siyasete katılım hakkının çeşitli şekillerde engellendiği görülmektedir. Buna karşın devletin etkinliğinin giderek azalmasıyla diğer bir deyişle devletin küçülmesiyle, siyasete katılma hakkı önündeki engeller de kalkmakta ve bu durumda bir hukuk devletinin varlığından söz edilebilmektedir (Durgun, 1997:222). Kültürel anlamda sivil toplumun etkinliğinin arttığı bir sistemin hakim olması durumunda devletin resmi ideolojisinden bahsetmek olası değildir. Kültürel sivil toplumda, devletin resmi dili, dini yoktur, bireyler devletten izin almaksızın dinini ve konuşacağı dili seçebilir (TGİD, 1997:7).

Tablo-1: Devlet-Sivil Toplum Etkinlik İlişkisi

	MUTLAK OTORİTE	SİVİL TOPLUMA GEÇİŞ AŞAMASI	SİVİL TOPLUM	ANARŞİ
SİYASET	Siyasete katılma hakkı yok	Siyasete katılma Hakkı sınırlı	Siyasete katılma Hakkı tam Seçilmiş yöneticilerin atanmışlara üstünlüğü var. (Hukuk Devleti)	Siyaset yok
KÜLTÜR	Devletin Resmi Dili, Dini İdeolojisi var Grupların kendi dillerini, dinlerini ve ideolojilerini sürdürme hakkı yok	Devletin Resmi Dili, Dini, İdeolojisi var. İzin alınmak suretiyle alternatif din, dil seçilebilir.	Devletin Resmi Dili, Dini, İdeolojisi yok. Bireyler izin almaksızın dil ve din seçebilir, devlete bildirir.	Sınırlama yok.
EKONOMİ	Özel Mülkiyet yok Piyasa yok	Özel mülkiyet sınırlı Piyasada etkin devlet müdahalesi var.	Özel Mülkiyet geniş, devlet mülkiyeti Minimum Piyasada minimum devlet müdahalesi var	Ekonomik mekanizmalar yok

Devlet Etkinliği (+). Devlet Etkinliği (-)

Sivil Toplum (-) Sivil Toplum (+)

(Kaynak: TGİD, 1997:8).

Devlet ile sivil toplum arasındaki bu ilişkiyi sivil toplumun siyasete katılma hakkının bulunmadığı mutlak otorite aşamasından siyasete katılımın söz konusu olmadığı anarşi arasındaki aşamalarda değerlendiren Türkiye Genç İşadamları Derneği, bu konudaki sonuçları karşılaştırdığı 2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen sorunlarına Yaklaşımlar:Sivil Toplum Kuruluşları adlı çalışmada devlet ile sivil toplum arasında siyaset, kültür ve ekonomi alanlarında olduğu gibi genel olarak bir ters ilişki bulunduğunu ileri sürmektedir.

Sivil toplumun yaygınlaşmasının ekonomik alandaki etkisi ise, devletin piyasaya müdahalesinin en aza inmesi, kişilerin devletten izin alma zorunluluğu olmadan ekonomik faaliyette bulunma hakkı ve özel mülkiyetin genişlemesi olarak görülmektedir.

2.3 SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Sivil Toplum Kuruluşu terimi ile ilgili tanımlara geçmeden önce bu terimin bağlı olduğu diğer bazı kavramları bilmek gerekmektedir. Bir başka deyişle, STK’ların tanımlarını kendilerini kapsayan üst kümeleri oluşturan kuruluş gruplarının tanımlarını yaptıktan sonra yapabilmemiz mümkündür. Aslında Sivil toplum kuruluşu isim tamlaması, ülkemizde daha çok Batı dillerinden “Hükümet dışı kuruluş-” şeklinde çevrilmesi mümkün olan bir kısaltmanın (NGO-Nongovernmental Organization) karşılığı olarak kullanılmaya çalışılmaktadır (Kuçuradi, 1994:24). Ancak NGO’lar sivil toplum kuruluşlarının dışında kalan bazı kuruluşları da kapsarlar. Esasen ilk bakışta yanılıcı biçimde basit gibi görünen HDK(NGO) terimi son derece geniş bir kuruluş manzumesini kapsamaması sebebiyle zor bir tanıma da beraberinde getirmektedir. HDK tanımı ülkeden ülkeye değişmekte ve hatta literatürde rastlandığı gibi farklı araştırmacılar bu kavramı farklı biçimde algılayabilmektedirler. Bu ve benzeri nedenlerle sözkonusu kavramı basit olarak tanımlamaya çalışma konusundaki girişimler kısa sürede anlamsız kılınmaktadır (Hatemi, 1997:20). Buna rağmen sivil toplum kuruluşunun genel olarak tanıma yapılırken HDKve hatta “üçüncü sektör” kavramları ele alınacak, bunların tanımları STK tanımına indirgenecektir.

Bilindiği gibi üçüncü sektör ya da daha özel adıyla “gönüllü sektör” daha çok son yıllarda kullanım bulan bir terimdir ve kamu sektörü ve özel sektör dışında kalan kurumlar bütününe eşdeğer bir sektör olarak kabul edilmektedir. Bununla beraber, STK’ların üniversiteler ile çeşitli birlikler ve dinsel gruplarla birlikte fiilen “üçüncü sektör” ü teşkil ettiği söylenebileceğini ifade eden geniş gruplar ve sosyal bilimciler de bulunmaktadır (Ural, 1995:16). Öyleyse “üçüncü sektör” den adı geçen kuruluş grupları çıkarıldığında HDK(NGO) kümesine ulaşılmaktadır. Ama hemen belirtelim ki, HDK kavramı bu kapsamda yer alan birçok STK tarafından da günümüzde tam anlamıyla benimsenmiş değildir. Bunun nedeni belirli bir kurumsal kategorinin bu kavramla negatif bir biçimde tanımlanması ve kavramın hükümet dışı olmak yerine hükümet karşıtı biçiminde yanlış yorum ve çağrışımlara yol açmasıdır. Bu yüzden olsa gerek aynı kapsamda yer almakla beraber bazılarınınca bu tür kuruluşlar insani yardım etkinliklerinde bulunan STK’lar özellikle ABD’de olduğu gibi Özel Gönüllü Kuruluşlar ya da Afrika’da “gönüllü kalkınma kuruluşları” ve bazı ülkelerde de “yurttaş örgütleri” gibi isimlerle adlandırılmakta ve “hükümet dışı kuruluş” kavramı yerine tercih edilmektedir. Durum böyle olmakla beraber STK’nın evrensel ölçekte kabul edilmiş bir tanımı yoktur.

Bununla birlikte söz konusu örgütlerin genel anlamda kabul gören bazı temel özelliklerinden söz edilebilir. Bunlar:

- a-Kar amacı gütmemek ve tam anlamıyla gönüllülük esasına dayanmak,
- b-Genelde bürokratik olmayan esnek bir yapıya sahip olmak,
- c-Karar ve uygulamalarda katılımcı yaklaşımı benimsemektir (Saltık, 1995:22).

STK’ların sivil toplum bağlamında daha geniş bir açıdan incelenmesi, bu kuruluşların üstlendikleri rollerde ve çalışma tarzlarında görülen değişikliklerin daha net anlaşılmasına yardımcı olabilir. Bu açıdan ele alındığında STK’lar iki kategoride sınıflanabilir. Birinci kategori, gerek hedefleri gerekse yöntemleri bakımından toplumsal hareketleri ve/veya girişimleri desteklemekle ilgilenen kuruluşları içermektedir. Bu kuruluşlar faaliyetlerinde halkın katılımını ve güçlenmesini odak almakta, topluluk düzeyinde ekonomik, mali ve idari açılardan kendine yeterliliği ve özgüveni temel amaç, bu doğrultudaki küçük ölçekli proje uygulamalarını da temel

görev saymaktadırlar. İkinci kategori ise toplumsal hareketlerden doğan ve bu hareketlerin kurumsal gerçekliğini temsil eden (örneğin, kadın hareketleri, çevre sorunları etrafında doğan oluşumlar, insan hakları vs.) ve daha ziyade izlenecek politika ve stratejiler ile mevcut yönetim ve uygulamaların değiştirilmesini amaç edinmektedir. Bu yönde yayın, tanıtım ve benzeri yöntemlerle kamuoyu yaratma ve baskı grupları oluşturma faaliyetlerini bir araç olarak kullanmayı esas almaktadırlar (Saltık, 1995:24).

Avrupa Birliği ise toplumsal ve ekonomik konularda rol oynayan tüketici kurumlarından ortak amaç çerçevesinde insanları bir araya getiren hükümet dışı topluluklara (çevre, insan hakları, hayır kurumları gibi) dinsel topluluklardan yerel girişimlere, gençlik kuruluşlarına, aile birliklerine kadar insanların dahil oldukları kuruluşları sivil toplum kuruluşu olarak kabul etmektedir. Bunun bir sonucu olarak Aralık 2002’de kabul ettiği bir dizi prensip kararı ile Avrupa Komisyonu”açıklık, katılımcılık, sorumluluk, şeffaflık, etkin olmak ve tutarlılık gibi kavramları sivil toplum kuruluşlarının olmazsa olmaz özellikleri olarak kabul etmektedir (Demircan, 2003:4).

Esasen en yaygın biçimiyle ABD’de tercih edilen “Özel Gönüllü Kuruluş (PVO-Private Voluntary Organization)” terimi “NGO” kısaltması ile eş anlamlı olarak kullanılmakta ise de sözkonusu kuruluşların fonksiyonları göz önüne alındığında, gerçekte “Gönüllü Kalkınma Kuruluşu (NGDO-Nongovernmental Development Organization)” ile eş anlamlı oldukları gözlenmektedir (Edwards, 1998:265).

Bazı araştırmacılar gelişmekte olan ülkelerdeki STK kavramının sosyologlar tarafından “kâr amacı gütmeyen” karakteristiğini vurgulayacak şekilde dar bir anlamda ele alındığını ve tanımladığını ileri sürmektedirler. Halbuki bu tarz bir düşünceyle ortaklarına hizmet götürmeyi amaç edinmiş bazı kamu dışı STK’ları tanım dışı bırakmak gerekebilir. Hatta bu tanım zihniyetiyle ortaklarının ekonomik menfaatini gözettileri ve kâr amacı güttükleri gerekçesiyle sulama birlikleri, mer’â birlikleri, üretici ve tüketici kooperatifleri, tarım aletleri satın alım ve kiralama birlikleri, mamul toplama ve işleme kooperatifleri gibi yerel kalkınmada esas önemli

rolü üstlenen halk kökenli birçok kurumunda tanım harici tutulması söz konusudur. Halbuki bu kuruluşlar da özel olarak “Ekonomik Gönüllü Kuruluş” şeklinde isimlendirilebilirler. Ama kalkınma işbirliği lisansı ile bunlar “Yerel Gönüllü Kuruluş (YGK)”lardır (Clark, 1996:43).

Netice olarak, hangi adla adlandırılırsa adlandırılınsın bütün adlandırmaları kapsamak üzere günümüzde sivil toplum kuruluşlarını “vatandaşların ortak bakış, ortak çıkar, ortak duyarlılık, ortak talep vb. temelinde gönüllü olarak bir araya gelerek, devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanda meydana getirdikleri dernek vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı gibi adlarla tanımlanan yapılara ve etkinliklere STK” olarak tanımlamak mümkündür (Uğur, 1999:69).

2.3.1 Günümüzde Sivil Toplum Kuruluşları:

Yukarıda da belirtildiği gibi günümüzde sivil toplum kuruluşları yapı, faaliyet ve tür açısından çok çeşitlilik göstermektedir. Bunlar arasında din, eğitim, hayır işleriyle uğraşan kuruluşlar, bilimsel, edebi kuruluşlar, özel-kamu vakıflar, çeşitli yurttaşların oluşturduğu cemiyetler, sosyal yardım kuruluşları, ticaret ve sanayi odaları, işçi, işveren, tarımsal vb. kuruluşlar yer almaktadır. Bu tür kuruluşlar kar amacı gütmemekte ve ortaklarına kar payı dağıtmamaktadırlar. Başlangıçta belirttiğimiz gibi geçmiş dönemlerde sayılarının azlığı ve faaliyetleri konusunda pek bilgi olmadığından STK’lar kamu politikası açısından önemsenmemiştir. Ancak 1980’lerden itibaren STK’lar hızla gelişmiş olmasına karşın günümüzde de bu kuruluşların kamu politikası açısından yeri ve önemi konusu hala tartışılmaktadır.

Çağdaş ekonomilerde kurum ve kuruluşların faaliyetlerini üç ana sektörde gruplamak olasıdır. İlki kar amacı güden ya da gütmeyen kamu kurum ve kuruluşlarının yer aldığı kamu sektörü olup, ikincisi kar amaçlı özel kurum ve kuruluşların yer aldığı “ikinci sektör” grubudur. Kar amacı gütmeyen, kamu görevlilerine yardımcı olmak amacıyla gönüllü katılımı amaçlayan kurum ve kuruluşların yer aldığı grup ise “kar amacı gütmeyen örgütler” ya da “üçüncü sektör” olarak adlandırılan sektördür (ÜS-STK, 1998:241).

Üçüncü sektör vatandaşların kar paylaşma amacı gütmeksizin, gönüllü olarak kamu görevlilerine katılımını gerçekleştiren vakıf, dernek, sosyal kurumlar, klüpler ve benzerlerinden oluşmaktadır (Baloğlu, 1999:3). Bir anlamda kar amacı gütmeyen bu kuruluşlar vatandaşların malvarlığı, dinamizmi, etkinliği ve yaratıcılığını gönüllü olarak kamu görevlerine yönlendirmeye yöneliktir. Söz konusu özelliği nedeniyle bu sektöre “vatandaşlar sektörü”, “gönüllüler sektörü” ya da “bağımsız sektör” gibi adlarda verilmektedir. Kar amacı gütmeyen bu kuruluşlarda temel felsefe insanların değişiminin sağlanmasıdır. Bu nasıl gerçekleşebilir? Nasıl bir ticari işletme için ürün tatmin olmuş, gereksinimi giderilmiş müşteri ise hastanenin ürünü iyileştirilmiş bir hasta, okulun ürünü gelecekte öğrendiklerini en iyi biçimde uygulayabilen öğrenci, Kızılay’ın ürünü ise felakete uğrayan toplumların yeniden kendilerine bakabilme güçlerinin kazandırılması, insanlarına bilgi-beceri sağlamaktır. Kalp Vakfı’nın kendi sağlığına özen gösteren, sigara içmeyen yeme-içmeyi düzene bağlayan ve belirli kalp bakımı uygulayan her yaştaki özellikle de orta yaş kesimidir. Görüleceği gibi kar amacı gütmeyen kuruluşlar insanı değiştiren kuruluşlardır. Özellikle gelişmiş ülkelerde buna benzer birçok işlev STK’ların çabalarıyla yerine getirilmektedir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerde devlete ait merkezi kurumlarca gerçekleştirilen bir çok işlevin özerk kendi kendini yöneten yerel kurumlarca yapılması kaçınılmazdır. Bu açıdan söz konusu ülkelerde üçüncü sektör kuruluşlarına oldukça fazla görevler düşmektedir. Kamusal görevleri ülkenin herbir yanına götürmekle yükümlü olan devlet yine yukarıda çeşitli nedenlerle bahsedildiği gibi, zaman zaman bu görevini aksatabilmektedir. Oysa kar amacı gütmeyen STK’lar ihtiyaç duyulan bir çok alanda söz konusu hizmetleri kolaylıkla verebilmektedir. Özellikle eğitim, sağlık gibi konularda devletin nitelik ve nicelik olarak hizmet vermediği alanlarda üçüncü sektör kuruluşlarından yararlanılması söz konusudur. Çağımızda yaşanan en büyük değişimlerden biri toplumların tarım toplumundan sanayi toplumuna ve oradan da bilgi toplumuna geçişleridir. Bu durum bütün gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkeler açısından da zorunluluk halini almaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkeler henüz tarımdan sanayi toplumuna geçişte oldukları ve tam demokratikleşemedikleri için sosyal ağırlık merkezinin bilgiye dayandığı toplumsal özellikler pek görülmemektedir (Zengin, 1999b:111).

Kısacası günümüzde STK'ların dikkat çekici özelliklerini şöyle sıralayabiliriz: a- Devlet aygıtının bir parçası değildirler. Devlete karşı hem yönetsel hem de mali açıdan özerktirler. b-Kendilerine çıkar sağlamayı hedeflemeyen bir amaç etrafında örgütlenirler. c-STK'lar siyasi görüş yelpazesinin dışında insanları hangi siyasi görüşten olurlarsa olsunlar ortak ilkeler doğrultusunda biraraya getirmeyi hedeflerler. d-Doğrudan devletten ödenek almazlar ancak kamusal fonlardan yararlanabilirler. e- Fertlerin gönüllü katılımı esasına dayanır. f-Amatör ruh ile profesyonel tekniği dengelemek amaçtır. g-STK'lar arasında rekabet ve işbirliği ön plana çıkar. Kişilerden ziyade ilkeler ön plana çıkar. h-STK'lar tek tip üye arama anlayışını terk etmiştir. ı-STK'ların çoğalması kendi aralarında "işbölümü-uzmanlaşma- işbirliği" ilişkileri gerektirir (İnanıcı, 2002:2).

2.3.2 Sivil Toplum Kuruluşlarının Sınıflandırılmaları:

STK'lar kapsam, örgütleniş biçimi, etkinlik alanları, finansman kaynakları ve denetimleri açısından farklılıklar göstermektedir. Öyle ki, STK'lar yerel ve ulusal olduğu gibi uluslararası ölçekte de örgütlenebilir. STK'larda görev alanlar kuruluşa yönelik görevlerini gönüllü olarak ya da belirli bir ücret karşılığında profesyonel olarak yerine getirebilir. Finansman kaynakları üyelik ödentileri, özel bağışlar, diğer STK'lar, yerel yetkililer, hükümet ya da hükümetler arası kaynaklar, yapılan faaliyetler ya da kuruluşun görevleri çerçevesinde üretilen mal ve hizmetlerin satışından oluşabilir. STK'ların etkinlikleri belirli konularda kamuoyu duyarlılığının yaratılması/arttırılması, eğitim, kalkınma, doğrudan yardım ve topluluk örgütlenmesi, teknik yardım ve danışmanlık, politika çözümlenmeleri, tanıtım ve savunma (advocacy), araştırma ve değerlendirme dahil çok geniş bir alana yayılmaktadır.

STK'lar tematik olarak toplumsal, ekonomik ve sürdürülebilir kalkınma konularından oluşan geniş bir alanı kapsamalarının yanı sıra örneğin, barışın sağlanması ve uyuşmazlıkların çözüme bağlanması, silahsızlanma, insani yardım ve insan haklarının korunması gibi siyasal içerikli konulara da ilgi göstermektedir. STK'lar normal olarak üyelerine ve mali destek sağlayan kuruluşlara hesap verme

durumundadır. Bu denetlenebilirlik aynı zamanda program hedef kitlesi ya da grupları için de geçerlidir (Saltık, 1996:24).

Tanımsal olarak bakıldığında bu tür kuruluşlar ne devlete aittir ne de ticaridir. Ancak bu üçüncü sektör kuruluşlarını tanımlamaya yetmemektedir. Hangisinin kar amacı güttüğü ve hangisinin kar amacı gütmeyen işleme biçimine, davranış biçimine, etkinliklerine ve yarattıkları değerlere bakılarak değerlendirilebilmektedir. Gerçekten bu tür kuruluşların tanımlanabilmesi için ne yaptıklarına bakmak gerekir (TGİD, 1997:3).

Sivil toplum kuruluşlarını dini örgütler, sosyal kurumlar, kültürel-sanatsal amaçlı örgütler, eğitim ve araştırma örgütleri, koruyucu örgütler, politik örgütler, hayır kurumları, sosyal amaçlı kurumlar olarak sınıflandırmak mümkün olmakla beraber yine statülerine göre, vakıflar, dernekler, kooperatifler, birlikler, odalar, sendikalar olarak gruplanabilirler. Bu bakımdan STK'lar çok çeşitli amaçları gerçekleştirmek bakımından değişik adlarla tanımlanabilir.

Günümüzde ülkemizdeki yaygın STK biçimlerini;(a) Sivil girişimler,(b) Platformlar, (c) İlişki ağları, (d) Dernekler, (e) Vakıflar, ((f) Tüketici kooperatifleri, (g) Sendikalar, (h) FSEK uyarınca kurulan meslek birlikleri olarak belirtmek mümkündür (İnanıcı, 2002:3).

3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE KALKINMA İLİŞKİSİ

3.1 SOSYAL KALKINMA:

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında uygar dünyanın tartıştığı en önemli konuların başında “kalkınma, ekonomik büyüme” gibi kavramlar gelmiştir. Kavram olarak ekonomi literatüründe farklılık göstermesine karşın, ekonomik büyüme ekonomik kalkınma ve ekonomik gelişme gibi deyimlerin çoğu kez birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Başbakanlık DPT Müsteşarlığınca hazırlanıp Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulan kalkınma planlarında kalkınma hızının büyüme hızı yerine kullanıldığı görülmektedir. Ekonomik büyüme, genel olarak

toplumda fert başına üretimin sürekli artışına denir. Gelişme, ekonominin bünye ve çatısında meydana gelen değişmedir. Yani mevcut potansiyeli gerçekleştirmeyi veya ilerletmeyi daha dolu, daha büyük ve daha iyi bir duruma getirmeyi ve niceliği değil niteliği arttırması kapsar.

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için kullanılan kalkınma kavramı ise, milli gelirden önemli ve reel artışlar sağlamak ve toplumun refah düzenini yükseltmek için sosyo-ekonomik yapıyı değiştirmeye yönelik tüm çabalardır. Günümüzde Türkiye benzeri az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler bir yandan artan nüfus ihtiyaçlarını karşılama, diğer yandan da gelişmiş ülkelerle aralarındaki farkları kapatma sorunu ile karşı karşıyadırlar. Bunun için üretimlerinde büyük hamleler yapmak zorundadırlar. Ancak bazı engeller bunu gerçekleştirmelerini güçleştirmektedir.

Gelişme ve büyüme yolunun açılması bir takım çıkmazların aşılmasına bağlıdır. Örneğin, tasarrufların ve yatırımların azlığı, sermaye biriminin sağlanamaması, bunun sonucunda da gelirin artmaması ve tasarrufların istenen düzeye çıkarılmaması gibi fakirliğin kısır döngüsünü kurlmaları gerekmektedir. Bunun yolu, ekonomik yapıyı değiştirmek, işgücünün niteliğini arttırmak, teknolojik değişimleri gerçekleştirmek sosyo-ekonomik ve kültürel faktörleri de dikkate alarak topyekün sosyo-ekonomik yapısal bir değişikliğe gitmektir. İşte bu değişim süreci kısaca kalkınma süreci olarak adlandırabiliriz. Toplumun nüfus, eğitim sağlık, altyapı... vb. gibi ihtiyaç duyduğu her alanda değişimi beraberinde getiren kalkınma süreci “insan” odaklı gelişim amacıyla “sosyal kalkınma” anlayışına bürünmektedir.

Öyle ki, günümüzde ekonomik kalkınmanın nihai hedefi mal ve paranın artması değil, bundan daha önemlisi insanın refah ve mutluluğudur. Bu anlamda sosyal kalkınma, ekonomik kalkınma ve ekonomik büyüme gibi kavramlardan daha büyük, onları da kapsamına alan insan odaklı çevreyle uyumlu sürdürülebilir kalkınma olarak değerlendirilebilir.

Burada hedef, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonununun 1987 yılında *Ortak Geleceğimiz* başlığı ile yayınladığı raporda da yer verdiği gibi “Sürdürülebilir.

Kalkınma; gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini tehlikeye sokmaksızın, bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilen ve toplumun bütün fertlerinin katılımın amaçlandığı kalkınma çabaları”nı sürdürülebilir kalkınma olarak adlandırmak mümkündür (OR-GE, 1988:68).

Ama bütün bunlarla birlikte John Clark’ın *Kalkınmanın Demokratikleşmesi* adlı çalışmasında da açıkça yer verdiği gibi en geniş anlamıyla sosyal kalkınma, toplumun her anlamda iyileştirilmesi demektir. Toplum ise insanların biraraya gelmesinden fazla bir şey olmadığına göre kalkınma, “insanların istediklerini elde etmelerini mümkün kılmak” olmalıdır. Bu tanımlama kalkınmanın üç önemli özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Birincisi, her kalkınma modelinin demokratik bir temele dayanması gerekir. İkincisi her zaman herkesin her isteğinin karşılanması mümkün olmayacağına göre gücü elinde tutanların hangi grupların ihtiyaç ve isteklerine öncelik verecekleri konusunda tercihlerini ortaya koymaları gerekir. Üçüncüsü de isteklerini sağlamak yerine elde etmelerini mümkün kılmaktan söz edilmesidir. Bu ise kalkınmanın insanlar için değil insanlar tarafından yapılacağını işaret etmektedir (Clark, 1996:36).

Bu çalışmada kısaca sosyal kalkınma olarak adlandırılacak olan sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma ise genel olarak toplumun tüm kesimleri ile kaynaklarını harekete geçirerek arzulanan bir değişim sürecinin yakalanmasıdır.

3.2 SOSYAL KALKINMA VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI:

Başta Yoksullukla mücadele olmak üzere topyekün sosyal kalkınma alanında gönüllü olarak çeşitli görev ve sorumluluklar üstlenen STK’ları, sosyal amaçlı faaliyetlerde bulunmayı kendilerine amaç edinmemiş STK’lardan ayırmak gerekmektedir. Bu ayrımı kesin hatlarıyla yapabilmenin güçlüğü ortada olmakla beraber, genel anlamda sosyal kalkınma amaçlı STK’ların özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

Sosyal kalkınma amaçlı STK’ların faaliyetleri genel olarak sosyal bir amaç, nitelik ve İnsani bir boyut taşımaktadır. Gerçekte, STK’ların ilgi alanına insan ya da toplum

ile ilgili temel konuların veya sorunların girmesi, onları sosyal içerikli yapmaktadır. Sosyal faaliyetlerde bulunan STK'lar, genel olarak kendi üyelerine hizmet eden kuruluşlar olmaktan ziyade ülkenin önemli bir toplumsal ihtiyacını gidermeye çalışan, özellikle geri kalmış yörelerde yardıma muhtaç kişilere hizmet eden kuruluşlardır. Kendine hizmet eden STK'lar, sadece üyelerine, başkalarına hizmet eden STK'lar ise ağırlıklı olarak çeşitli sosyal kesimlerin lehine sosyal programlar düzenlerler (Nazlıoğlu, 1996:57).

Sosyal kalkınma amaçlı STK'ların sosyal faaliyet alanları genel olarak çok boyutludur. Sosyal kalkınma amaçlı STK'lar, faaliyetlerini, belirli bir sosyal alan veya konuya (eğitim, sağlık, konut, sağlık vb.), sosyal soruna (işsizlik, yoksulluk, hastalık, sakatlık vb.) veya bizzat korunmaya muhtaç herhangi bir sosyal gruba (sokak çocukları, işsizler, hastalar, bakıma muhtaçlar, yaşlılar, şiddet gören kadınlar, yoksullar vb.) yönelik düzenlerler. Sosyal faaliyetlerin ekseriyeti, maddî olarak hayatı sürdürmeye yönelik acil ve zorunlu ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir.

Yine, Sosyal kalkınma amaçlı STK'ların sosyal faaliyetleri genel olarak dışa açıktır. Dışa açık olmayan STK'larda dış çevrenin desteği olmadan hedeflerini gerçekleştirecek sosyal faaliyetler gösterilir. Dışa dönük kuruluşlarda ise yakın ve uzak sosyal çevrenin maddî ve manevî desteği ile yürütülen bir sosyal etkinlik vardır. Sosyal faaliyetlerin giderleri ise üyelerin aidatları ve kuruluşa gönül verenlerin maddi desteği ile karşılanmaktadır (Gönel, 1998:13). Temel sosyal risklerin kökünden giderilmesine yönelik önemli yatırımların devletçe veya uluslar arası sosyal kurumlarca da desteklenmesi mümkündür.

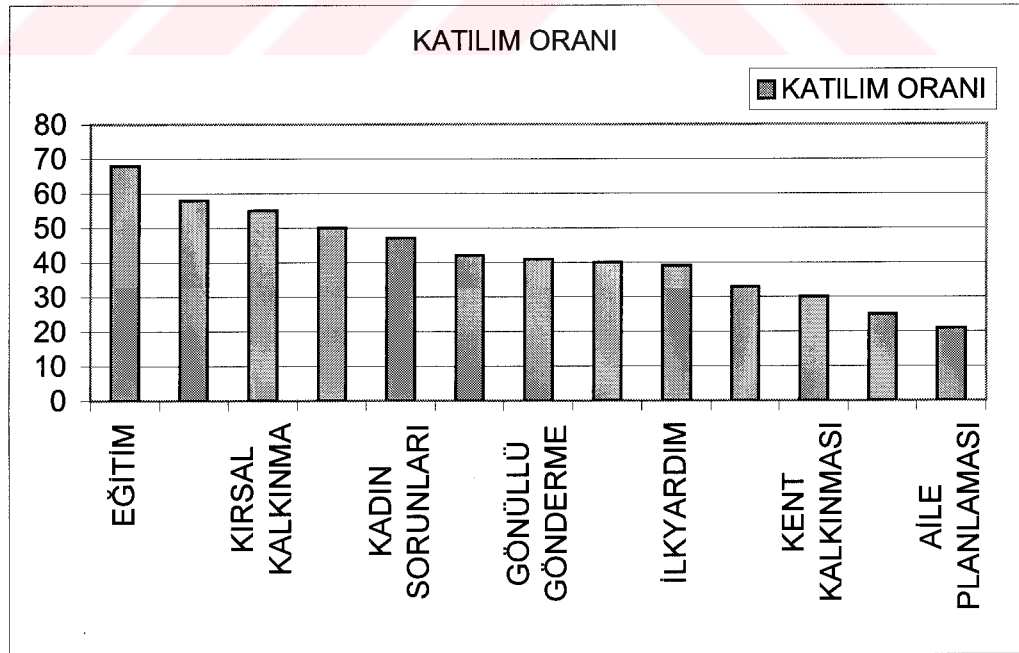
Bu genel vurgulamanın ötesinde günümüzde sosyal kalkınma amaçlı STK'lar, genel olarak ülkelerin ve toplumların daha insani ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik, maddi ve manevi sorunlar içindeki kesimlerin daha çağdaş hizmetlere sahip olabilmesi kısacası topyekün kalkınması için çeşitli etkinliklerde bulunurlar.

Tablo-2:STK'larca Desteklenen Kalkınma Etkinlikleri

ÜLKE	STK'LARIN EN ÖNEMLİ 1. ETKİNLİĞİ	STK'LARIN EN ÖNEMLİ 2. ETKİNLİĞİ	STK'LARIN EN ÖNEMLİ 3. ETKİNLİĞİ
AVUSTURYA	EĞİTİM(82)	SAĞLIK(64)	KIRSAL KALKINMA(55)
BELÇİKA	EĞİTİM(67)	SAĞLIK(66) VE KIRSAL KALKINMA(66)	SAĞLIK(66) VE KIRSAL KALKINMA(66)
DANİMARKA	EĞİTİM(79)	SAĞLIK(61)	ÇOCUK AİLE(54)
FİNLANDIYA	EĞİTİM(68)	DEMOK. İNS. HAK.(49)	ÇOCUK AİLE(46)
FRANSA	EĞİTİM(69)	SAĞLIK(58)	KIRSAL KALKINMA(49)
ALMANYA	EĞİTİM(62)	SAĞLIK(55)	KIRSAL KALKINMA(54)
İRLANDA	KIRSAL KALKINMA(77)	EĞİTİM(69)	SAĞLIK(54)
İTALYA	EĞİTİM(84)	SAĞLIK(78)	KIRSAL KALKINMA(73)
LÜKSEMBURG	EĞİTİM(77)	ÇOCUK AİLE(65)	SAĞLIK(60)
HOLLANDA	EĞİTİM(59)	SAĞLIK(56)	KIRSAL KALKINMA(46)
NORVEÇ	EĞİTİM(71)	SAĞLIK(64)	DEMOKRASİ İNSAN HAKLARI(60)
PORTEKİZ	EĞİTİM(76)	SAĞLIK(52) GÖNÜLLÜ GÖNDERME	SAĞLIK(52) GÖNÜLLÜ GÖNDERME
İSPANYA	EĞİTİM(73)	KIRSAL KALKINMA(72)	SAĞLIK(68)
İSVEÇ	EĞİTİM(75)	KIRSAL KALKINMA(60)	SAĞLIK(55)
İSVİÇRE	EĞİTİM(67)	SAĞLIK(59)	ÇOCUK AİLE(53)
İNGİLTERE	EĞİTİM(69)	SAĞLIK(58)	KIRSAL KALKINMA(52)

(Kaynak: Woods,2000:25).

Yukarıdaki tablo bize sivil toplum kuruluşlarının özellikle eğitim, sağlık, kırsal kalkınma, kadın ve aile sorunları, uluslar arası insani yardım, kent kalkınması ve aile planlaması gibi alanlarda yoğunlaşmakta olduklarını göstermektedir. Sivil toplum kuruluşları gerek ülke içinde gerekse uluslararası alanda faaliyet gösterenler genel olarak yukarıda sıralanan bu alanlarda görev alırlar.

Şema-1: Avrupa STK'larca Desteklenen Kalkınma Etkinlikleri

(Kaynak: Woods, 2000:25).

Tablo-3: Türkiye’de Vakıfların Kuruluş Amaçlarına Göre Dağılımı

AMAÇLARI	SAYISI	YÜZDELERİ
SOSYAL YARDIM	1940	% 42
EĞİTİM	1120	% 24
KÜLTÜR	623	% 14
HAYIR	525	% 12
SAĞLIK	259	% 6
DİĞER	72	% 2
TOPLAM	4539	% 100

(Kaynak: BVGM, 2004)

Öyle ki, Türkiye’deki mevcut vakıflarla ilgili yukarıdaki tablo da da görüleceği gibi ülkemizdeki mevcut vakıfların halen %42’si sosyal yardım, % 24’ü eğitim, %14’ü kültür, %12’si hayır, %16’sı sağlık alanlarında gönüllü hizmet ve faaliyetlerde bulunmaktadır. Sosyal amaçlı faaliyette bulunan toplam vakıf sayısı 1.940, eğitim ve kültür amaçlı faaliyette bulunan vakıf sayıları da sırasıyla 1140 ve 623 ‘tür. Yine, Türkiye’de en önemli sivil toplum kuruluşu gurubunu oluşturan derneklerle ilgili aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere ülkemizdeki toplam derneklerin % 21 ini Okul Aile Birliği, % 18’ini Cami Yaptırma ve Yaşatma Dernekleri oluştururken mevcut derneklerin % 25’ini de sosyal yardımlaşma dernekleri oluşturmaktadır. Sportif amaçlı derneklerin oranı % 12, çevre amaçlı faaliyetlerini devam ettiren derneklerin oranı ise henüz % 1.7 dir. Halen mevcut derneklerin % 42’si sosyal amaçlı, % 26’sı kültürel amaçlı, % 12 si sportif amaçlı, % 20 si de hayri amaçlıdır.

Tablo-4: Türkiye’de Derneklerin Kuruluş Amaçlarına Göre Dağılımı

NEVİ	SAYISI	ORANI (%)
Çevre Amaçlı	1438	1.7
Cami Yaptırma ve Yaşatma	1.4511	17.5
Güzel Sanatlar	909	1.1
Kültürel	2127	2.6
Okul Aile Birliği	1.7216	20.7
Sağlık	3701	4.5
Spor	1.0078	12.1
Yardımlaşma	2.0373	24.5
Diğerleri	1.2745	15.3
Toplam	83.098	100.0

(Kaynak: İBDDDB, 2004.)

Tablo 5’te de görüleceği üzere Avrupadaki sivil toplum kuruluşlarının bütçeleri milyon ABD dolarıyla ifade edilmektedir. Bütün bunlara rağmen gönüllü kuruluş etkinliğinin büyüklükle eşanlamli olduğunu iddia etmek doğru olmayacaktır. Boyut çeşitliliği, amaç, köken ve çalışma felsefesi gibi özellikler de STK’ların güçlü yanlarını oluştururlar. Özelleşme ve “know-how” transferinin kalitesi konusunda etkin ve görel olarak küçük bazı STK’ların özel bazı sektörlerde eşsiz roller oynayabilirler. “International Executive service Corps” ve “Institute for International Development” gibi emekli ve aktif iş adamı ve yöneticilerin uzmanlığı üzerine kurulu ve gelişmekte olan ülke müteşebbislerine teknik hizmet sağlayan bazı Amerikan STK’lar buna bir örnektir. Gerçekten de DAC üyesi ülkelerin resmi yardım teşkilatları nispeten küçük ölçekli STK’ların ve onların faaliyetlerini göreceli üstünlükleri olarak kabul etmektedirler (Woods, 2000:31).

Tablo-5: İngiltere,Almanya ve Fransa’nın En Büyük İlk 10 STK’ları

İNGİLTERE	ALMANYA	FRANSA
1. Save the Children Fund (SCF)	1.Bishops’Relief Fund-Missereor	1.CARITAS, France
2.Oxfam, UK	2.Friedrich-Ebert Foundation	2.Association nationale pour le Developpement agricole
3.International Planned Parenthood Federation	3.Hermann-Gmeiner-Fonds,Germany	3.Medecins du monde
4.Christian Aid	4.Bischöflliche Aktion Adveniat	4.Secours populaire français (SPF)
5.Action Aid	5.Bread for the World	5.Association française des volontaires du progres
6.Care, Britain	6.The Churches Development Service	6.Agence francophone pour l’enseignement superriur et la recherche
7.Tear Fund	7.German Agro Action	7.Zonta International Committee
8.Catholic Fund for Overseas Development	8.German Committee for UNICEF	8.Action Internaitional contre le faim
9.Voluntary Service Overseas (VSO)	9.Friedrich Naumann Foundation	9.Sea Training Schools Association
10.UK Committe for the United Nations Childrens Fund (UNICEF)	10.Christan Blind Mission International	10.Equilibre
Gelir:1.019.319 088.USD	Gelir:1.436.753.000.USD	Gelir:774.379.510 USD

(Kaynak: Woods, 2000:60,62,90)

3.2.1 STK'lar ve Kalkınma Faaliyetleri:

Sivil toplum kuruluşları gerçekte sahneye insani yardım faaliyetleri ile çıkmışlardır. Bu süreç, daha sonra kalkınma yardımlarına dönüşmüştür. Ancak, gönüllü insani ve kalkınma yardımı hareketlerinin uzunca bir geçmişi vardır ve zaman içerisinde önemli değişikliğe uğramıştır. Bugün Üçüncü Dünya ülkelerine yardım sağlayan uluslararası STK'larına baktığımızda köklerini geçmişten alan iki kültürel unsura sahip oldukları görülür. Bunlardan işleyiş tarzlarını da belirleyen birincisi, Batı burjuvazisinin 19 uncu yüzyıldaki yükselişinde ortaya çıkan “birleşme özgürlüğü” (freedom of association) ve sahiplenmiş oldukları liberal demokratik değerlerdir. İkincisi ve daha deniz aşırı bir mahiyet göstereni ise yine 19. yüzyılda başlamak ve özellikle Afrika ve Asya'da olmak üzere katolik ve protestan misyonerler ve onların eğitim ve sağlık alanlarındaki çalışmalarıdır. Gerçekten de kilise bağlantılı ve diğer dinsel kaynaklı kuruluşlar hala daha günümüzde faaliyet gösteren STK'ların sayıca büyük bir kısmını teşkil etmektedir.

Tablo-6: Avrupa'nın En Büyük İlk On STK'u ve Bütçeleri

ÜLKE	STK	TOPLAM GELİR (Milyon USD.)
İTALYA	Caritas Italiana	2.75
ALMANYA	Miseror Bishops'Relif Fund	2.15
AVUSTURYA	SOS Cheldrens'Village International	1.82
İNGİLTERE	Save the childrens'Fund UK	1.30
ALMANYA	Friedrich Ebert Foundation	1.27
FRANSA	Caritas France	1.27
FRANSA	Association nationale pour le développement Agricole (ANDA).	1.24
ALMANYA	Hermann-Grueiner-Fonds Deutschland (SOS Cheldrens'Village Germany)	1.21
İNGİLTERE	Oxfam	1.18
İNGİLTERE	International Planned Parenthood Federation	1.14
TOPLAM		15.33

(Kaynak: Woods, 2000:18).

Bu durum Tablo 5 ve 6'da yer alan Avrupa'nın gerek mali ve gerekse etkinlik açısından ilk on sivil toplum kuruluşu ile ilgili sıralamalarda da da teyit edilmektedir.

Tablolardan da görüleceği gibi günümüzde de uluslararası düzeyde faaliyet gösteren çeşitli STK'ların içinde en büyük çoğunluğu hala kilise bağlantılı olanlar oluşturmaktadır. “The International Planned Parenthood Federation, Christian Blind Mission International, Christian Aid ve Save The Children Fund, Catholic Fund for Overseas Development, The Churches Development Service, Bishops’ Relief Fund- Missereor” gibi kuruluşlar buna örnek verilebilir. Geri kalanlar ise, “Voluntary Service Overseas (VSO), Friedrich Naumann Foundation, Zonta International Committee, Association nationale pour le Developpement agricole, Friedrich-Ebert Foundation ve hemen her alanda kalkınma faaliyeti gösteren CARE Britain” gibi önemli ölçüde hükümet yardımı alan ve gönüllü uluslar arası faaliyetlerde bulunan ve daha büyük sayıda küçük gruplar halinde ve yukarıdaki kategorilerin hiçbirine girmeyen kuruluşlardır.

Özel gönüllü kalkınma hareketinin evrimi içinde göze çarpan en önemli nokta bu hareketin başlangıçta bir kurtarma ya da refah hareketi iken günümüzde bir kalkınma hareketi haline geldiği, yani tarihsel seyir “kurtarmadan kalkınmaya” şeklinde olmuştur. Araştırmacılar bu hareketi daha ayrıntılı biçimde ve kalkınma açısından ele aldıklarında, STK'ları geçmişten günümüze tedrici olarak gelişme gösteren ve işlev olarak birbirinden farklı üç kuşak içerisinde incelemektedirler. Bu gelişimi C.David Korten, “Third Generation NGOS Strategies: A Key to People-Centered Development” adlı makalesinde aşağıdaki gibi bir tabloda yer vermektedir.

Tablo-7:Gönüllü Kuruluş Kalkınma Program Stratejilerinin Kuşaklararası Değişimi

	Birinci Nesil	İkinci Nesil	Üçüncü Nesil
Karakteristik Özellikler	Kurtarma ve Refah	Küçük ölçekli, öz güvене dayalı yerel kalkınma	Sürdürülebilir sistemler ile kalkınma
Sorun tanımlama	Mal ve hizmetlerin kıtlığı	Yerel adalet	Kurumsal ve politik darboğazlar
Zaman çerçevesi	Acil	Proje Ömrü	Belirsiz uzun dönem
Mekansal alan	Birey veya aile	Komşu çevre veya köy	Bölge veya ülke
Özne	Gönüllü kuruluş	Gönüllü kuruluş+yararlanıcı kuruluşlar	İlgili sistemin tanımına uyan tüm kamu ve özel kuruluşlar
Kalkınma eğitimi	Açlık çeken çocuklar	Toplumda gönüllü kalkınma girişimleri	Birbirlerine bağlı sistemler arası noksanlıklar
Yönetimin yönlendirilmesi	Lojistik yönetim	Proje yönetimi	Stratejik Yönetim

(Kaynak: Korten, 1987:148)

3.2.2 **Birinci Nesil:Kurtarma ve Refah Faaliyetleri:**

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarından itibaren, uluslararası STK'ların önde gelenlerinin çoğu, dünyanın her tarafındaki yoksul ve muhtaçlara refah hizmetleri sunmak ve hayırsever amaçlarla kurtarma yardımı yapmak üzere faaliyete başlamışlardır. Bu kuruluşlar arasında CRS (Catholic Relief Services), CARE (Cooperative for American Relief Everywhere), Save the children, OXFAM (Oxford Committee for Famine Relief) ve World Vision sayılabilir. Bu kuruluşlar uzmanlık alanlarını kurtarma dışı durumlara taşımaya başladıklarında özel gönüllü kalkınma yardımının birinci neslinin tohumlarını atmışlardır (Korten, 1987:146).

3.2.3 **İkinci Nesil:Küçük ölçekli, Öz Güvene Dayalı Yerel Kalkınma:**

1960'lı yılların başlarında FAO'nun "Bir adama balık vermektense ona nasıl balık tutulacağını öğret" sloganlarıyla başlayan ve 1970'i yılları da kapsayan bu dönem koruyucu hekimlik, geliştirilmiş tarım teknikleri, yerel altyapı alanlarında toplum kalkınması tarzında "mikro projelerin" STK'larca uygulanmaya başlandığı bir dönemdir. Bu çabaları kurtarma ve refah yaklaşımlarından ayıran özellik yerel öz güven (local self-reliance) kavramına yardım süresi boyunca edinilen faydalara sürdürülebilir bir nitelik kazandırmaktır Gerçekten de yerel bilgi ve becerilere duyulan ilginin giderek büyümesi sonucu bu dönemde, STK'larca çok sayıda eğitim merkezleri kurulmuş, kırsal ve diğer kesimden insanlar bu merkezlerde eğitilmiştir. Bu teşkilatlandırıcı faaliyet ve eğitimler, yardım edilen insanlar üzerinde tesirini göstermiş ve ilgili ülkelerde 15-20 yıl sonra yerel gönüllü yardım grupları (local self-help groups) ortaya çıkmaya başlamıştır (Korten, 1987:146).

3.2.4 **Üçüncü Nesil:Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri:**

Bu kuşağın doğumu 1970'li yıllara rastlar. Gelişmiş ülke STK'ları bu dönemde kalkınma etkinliklerinin akışı içerisinde yeni anlayışlar ve eğitimler geliştirmişlerdir. Artık iyi niyet seferberliğinin yeterli olmadığı, yoksulluğun yapısal sorunların bir neticesi olduğu ve sorunların bir kısmının da uluslararası

ekonomik ilişkilerde yattığı anlaşılmıştır. Kalkınma yardımındaki rollerini eleştirel bir tarzda yeniden gözden geçiren STK'lar bu yardımı daha geniş bir çerçevede ele alma gereğini hissetmişler, bu durum ise, gelişmekte olan ülkelere yapılan desteğin artırılması hususunda uluslararası kamuoyunun ilgisini uyandırabilmek için daha fazla enformasyon ve savunma faaliyetinde bulunmalarını gerektirmiştir. Sonunda ikili bir görevin benimsenmesi gereği vurgulanmıştır. Birincisi kalkınma konularında eleştirel ve sezgisel bir düşünce tarzı harekete geçirmekte, ikinci olarak da insanların kendi kalkınmalarına katılımlarını kendi durumlarını analiz ederek ve problemlerini tanıyarak, eylemlerine hazır çözüm ve modeller telkin etmeksizin, destekleyerek teşvik etmek, bütün bu anlayış ve gayretler STK'ların da ortaklık ruhunun önemli ölçüde gelişimine yol açmıştır (Korten, 1987:147).

3.2.5 Uluslararası Kalkınma İşbirliği ve Yardımı Çerçevesinde STK'lar:

Sivil toplum kuruluşları özellikle 1980'li yıllardan itibaren kendilerinden daha sık söz ettirmeye başlamışlardır. Şüphesiz gönüllü kuruluş hareketinin artan bir biçimde tanınmasına yol açan en önemli sebeplerden birisi uluslararası ve çok taraflı kuruluşların ve yardım verici hükümetlerin, STK'ların yoksul kitlelere erişme kapasitesi, yenilik ve esneklik yeteneği gibi, bazı karakteristik özelliklerini artık kanıksamış olmalarıdır. Bu anlayış, uluslararası ve ulusal STK'lar aracılığıyla gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere her yıl giderek artan miktarda kaynağın aktarılmasına yol açmaktadır.

1982 yılı itibariyle STK'larına yapılan kaynak aktarmalarının toplamı 2. 3 milyar ABD doları olarak gerçekleşirken, bu rakam dünya toplam kalkınma yardımının % 2'sini oluşturmuştur. 1990 yılında ise söz konusu toplam 4. 5 milyara ve bu rakamın toplam yardıma oranı ise % 3. 1'e ulaşmıştır. Bu miktarın toplam resmi kalkınma yardımı (RKY) 'na oranı ise % 8'e karşılık gelmektedir. 1990-1996 yılları arasında OECD Kalkınma yardımlarının hükümetler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki dağılımı aşağıdaki tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablodan da görüleceği üzere sivil toplum kuruluşları kanalıyla yapılan kalkınma yardımları giderek artmaktadır. Bu durum sivil toplum kuruluşlarının önümüzdeki dönemde ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel hayatında daha geniş ve etkin roller üstleneceğinin bir göstergesidir. Günümüzde gelişmekte ve dış borç yükü altında olan birçok ülke için mevcut finansman kaynaklarının giderek azaldığı bir dönemde, söz konusu tabloların işaret ettiği ve bizzat STK'larca sağlanan kaynak artışlarının özel bir değer taşıdığı açıktır. Esasen neredeyse 1990'lardan bu yana OECD nin DAC (Kalkınma Yardımı Komitesi) üye ülkeleri, STK'ları Dünya Bankası ve bölgesel kalkınma bankalarından sonra gelişmekte olan ülkelere kaynak akışının gerçekleştirildiği bir "üçüncü kanal" gözüyle bakmaktadır. DAC üyesi ülkelerin 4.000'den fazla gönüllü kuruluşu gelişmekte olan ülkelere doğrudan ya da çok sayıda kuruluş ve toplulukla ortaklık halinde yürüttükleri projeler için gerekli finans ve insan kaynaklarını seferber etmektedirler. Ayrıca giderek artan biçimde hükümet politikalarını etkilemektedirler. Örneğin İsveç'te STK'lar İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı (SIDA) Kurulunda temsil edilmekte ve İsveç dış yardım politikasının belirlenmesi ve uygulanmasına iştirak etmektedirler (Woods, 2000:13).

Tablo-8: STK'lara Yapılan OECD DAC Yardımları

Yıllara göre milyon USD

YAPILAN YARDIMLAR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Resmî Yardımlar	1001	972	885	874	973	1053	1010
Özel Yardımlar	5075	4798	6005	5634	6046	5973	5577
Toplam Gelirler	6076	5770	6890	6508	7019	7026	6587
Top.Resmî.Kalkınma. Yardımları.	54077	56707	60850	55963	59156	58894	55485
Tekyanlı Top Resmî.Kalkınma.Yardımları.	38705	41299	41249	38932	41304	40595	39138
STK'lara Yapılan Resmî. Kalkınma. Yardım Top.Resmî. Kalkınma. Yardımına. Oranı.	1.85	1.71	1.45	1.56	1.64	1.79	1.82
STK'lara yapılan OECD DAC yardımlarının top.Resmî Yardıma oranı	2.59	2.35	2.15	2.24	2.36	2.59	2.58
STK'lara Tektaraflı yapılan resmî yardımların Tektaraflı Resmî Kalkınma Yardımlarına oranı	11.24	10.17	11.32	11.63	11.87	11.93	11.87

(Kaynak: Woods, 2000:14).

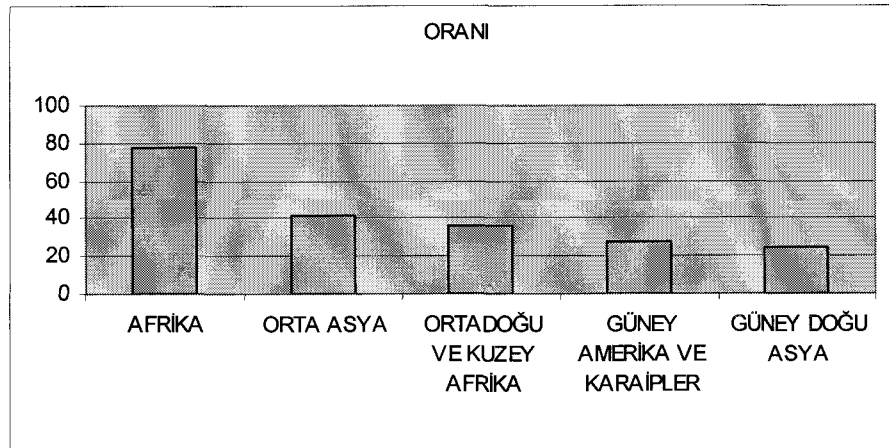
Öte yandan, tablo 9 ve şema 2 bize sivil toplum kuruluşları ile ülkelerin deniz aşırı politikaları arasındaki yakın ilişkiyi de gözler önüne sermektedir. Ülkelerin STK'ları faaliyet alanlarının yoğunlaştığı, hedef ülkeleri seçerken bunların öncelikle daha önce sömürgeleri olmasını büyük bir vermektedirler. Şüphesiz bu ülkeler aynı zamanda sosyal kalkınma sorunu yaşayan ülkelerdir.

Tablo-9: Avrupalı STK'ların Faaliyette Bulunduğu Deniz Aşırı Bölgeler

ÜLKE	FAALİYETLERİN YOĞUNLAŞTIĞI 1. BÖLGE	FAALİYETLERİN YOĞUNLAŞTIĞI 2. BÖLGE	FAALİYETLERİN YOĞUNLAŞTIĞI 3. BÖLGE
AVUSTURYA	AFRİKA(79)	G.AMERİKA(73)	GÜNEY DOĞU ASYA(45)
BELÇİKA	AFRİKA(88)	G.AMERİKA(76)	GÜNEY DOĞU ASYA(51)
DANİMARKA	AFRİKA(83)	G.AMERİKA(51)	ORTA ASYA(39)
FİNLANDİYA	AFRİKA(78)	G.AMERİKA(62)	ORTA ASYA(32)
FRANSA	AFRİKA(84)	G.AMERİKA(51)	GÜNEY DOĞU ASYA(45)
ALMANYA	AFRİKA(82)	G.AMERİKA(75)	ORTA ASYA(61)
İRLANDA	AFRİKA(77)	G.AMERİKA(42)	GÜNEY DOĞU ASYA(38)
İTALYA	AFRİKA(84)	G.AMERİKA(69)	KUZAY AFRİKA VE ORTADOĞU (33)
LÜKSEMBURG	G.AMERİKA(74)	AFRİKA(60)	ORTA ASYA(28)
HOLLANDA	AFRİKA(80)	G.AMERİKA(66)	ORTA ASYA(63)
NORVEÇ	AFRİKA(71)	G.AMERİKA(58)	ORTA ASYA(49)
PORTEKİZ	AFRİKA(100)	G.AMERİKA(29)	KUZAY AFRİKA VE ORTADOĞU (14)
İSPANYA	G.AMERİKA(40)	AFRİKA(28)	KUZAY AFRİKA VE ORTADOĞU (16)
İSVEÇ	AFRİKA(73)	G.AMERİKA(55)	ORTA ASYA(37)
İSVİÇRE	AFRİKA(71)	G.AMERİKA(66)	GÜNEY DOĞU ASYA(47)
İNGİLTERE	AFRİKA(84)	ORTA ASYA(63)	G.AMERİKA(55)

(Kaynak: Woods, 2000:26)

Şema-2: Avrupalı Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerini Yoğunlaştırdığı Bölgeler

(Kaynak: Woods, 2000:26)

Yine uluslar arası kalkınma işbirliği ve yardımı çerçevesinde Dünya Bankası da dünyanın her yerinde STK'larla işbirliğini geliştirmeye çalışmaktadır. Banka, finansman sağladığı ülkelerdeki STK'ların yoksulluğun azaltılması ve çevresel açıdan sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye erişmede önemli rolleri olduğunu düşünmektedir. Öyle ki, Dünya Bankası 1990'lardan itibaren aracı ve destek mahiyetteki ulusal STK'larla olduğu kadar sulama birlikleri, kadın grupları, köy muhtarlıkları ve kooperatifler gibi halk tabanı kuruluşlarından oluşan yerel STK'lar ile de giderek artan bir işbirliğine girmektedir. Banka çalışmalarının birçok aşamasında, özellikle proje ve politikaların plan ve tasarımında personelini STK'larıyla sıkı ilişki içerisinde ve istişari mahiyette çalışmaya teşvik etmektedir (Narayan, 2004:2).

1980 yılında enerji sektörüne yapılan yatırımlar Dünya Bankasının verdiği kredilerin %21'ini oluştururken bugün ise bu oran %7'ye düşmüş, buna karşılık sağlık, beslenme, eğitim, emeklilik ve diğer sosyal hizmetlere sağlanan doğrudan destekler 1980'deki %5'ten bugün %22'ye yükselmiştir. 184 ülkenin sahip olduğu Banka, kalkınmayı farklı biçimde yapmakta ve cinsiyet, toplumca yönlendirilen kalkınma, yerli halklar gibi yeni konulara eğilmektedir. Bunun yanı sıra da, yoksullar için yaşamsal açıdan gerekli alt yapının sağlanmasına çalışmaktadır. Bununla beraber günümüzde Dünya Bankası eğitim için en fazla dış kredi veren kuruluştur. 1963'te eğitimi desteklemeye başlanmasından bu yana, Dünya Bankası 31.milyar ABD doları kredi sağlamıştır ve halen 83 ülkedeki 158 eğitim projesini finanse etmektedir. Banka, ulusal hükümetler, Birleşmiş Milletler kuruluşları, bağış verenler, sivil toplum örgütleri ve diğer ortaklarla birlikte çalışarak gelişmekte olan ülkelerin Herkese Eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesi için yaptıkları çabalara yardımcı olmaktadır. Bu amaçlar, 2015 yılına kadar, özellikle kız çocukları ve dezavantajlı çocuklardan başlayarak tüm çocukların ilk eğitime kaydolup öğrenimlerinin tamamlanmasını öngörmektedir.

Dünya Bankasının sağladığı eğitimle ilgili kredilere iyi bir örnek, okuma yazma bilen kadınların ulusal ortalamanın altına düştüğü bölgelerdeki kız çocuklarını hedef alan Hindistan Bölge İlk Eğitim Programıdır. Banka'nın bu program için yaptığı

fonlama halen 1.3 milyar ABD dolarına ulaşmış durumdadır. Dünya Bankasının katkıları ile halen 29 Hint eyaletinden 18'inde okuma yazma oranının düşük olduğu 271 bölgedeki 6 milyondan fazla öğrenciye hizmet sağlamaktadır. Brezilya, El Salvador, Trinidad ve Tobago'da ise, Banka'nın projeleri, yerel yönetimlere yerel okullarla öğretmenlerin performanslarını değerlendirerek eğitimin kalitesini iyileştirmektedir.

Burada önemli olan Dünya Bankasının ülkelerin sosyal kalkınmasına yönelik yardımlarını günümüzde hükümetlerden ziyade genel olarak sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapma eğiliminde olmasıdır.

Yine, Dünya Bankası gibi sosyal kalkınma amaçlı yardımlarda bulunan günümüzün uluslar arası iktisadi kuruluşlarından olan Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği, Afrikanın İktisadi Kalkınması İçin Arap Bankası ,Arap Tarımsal Kalkınma Teşkilatı, Asya Pasifik Teknoloji Transfer Merkezi , Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği, Arap Planlama Enstitüsü, Afrika Mali Kurumları Geliştirme Birliği, Latin Amerika Finansal Kurumları Kalkınma Teşkilatı, Arap Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu, Afrika Kalkınma Fonu, Afrika Kalkınma Bankası, Abu Dabi Kalkınma Fonu, Orta Afrika Devletleri Bankası, Batı Afrika Kalkınma Bankası, Orta Afrika Ülkeleri Kalkınma Bankası, Doğu Afrika Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası, Birleşmiş Milletler Afrika Ekonomik Komisyonu, Birleşmiş Milletler Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu, Birleşmiş Milletler Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu, Birleşmiş Milletler Afrika Ekonomik Kalkınma ve Planlama Enstitüsü, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu, Birleşmiş Milletler Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri Ekonomik ve Sosyal Planlama Enstitüsü, İslam Kalkınma Bankası, Arap Ekonomik Kalkınması Kuveyt Fonu, Opec Uluslararası Kalkınma Fonu, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi önemli uluslar arası yardım kuruluşlarının da sosyal kalkınma ağırlıklı yardımlarını STK'lar aracılığıyla yapmayı ilke edinmeleridir (Aydın, 2003:6).

3.2.6 STK'ları Alternatif Bir Kalkınma Aracı Kılan Unsurlar:

STK'ları sosyal kalkınma çabalarının bir parçası haline getiren nedenleri belirleyebilmek için gelişmekte olan ülkelere yapılan kalkınma yardımının yakın geçmişte nasıl bir şekil aldığı belirlemek ve bunu kalkınma açısından önemli kılan koşullarla bağdaştırmak gerekmektedir. Gerçekte üçüncü dünya ülkeleri Batı dünyasının ürettiği kalkınma teori ve reçetelerine ve kendilerine verilen yardıma rağmen halen dış borç, yoksulluk ve kaynak yetersizliği gibi geri kalmışlık göstergelerinde dolaşıyorlarsa bunun tek nedeni sürekli değişen uluslar arası konjektür ulusal, ekonomik, politik ve çevresel koşullar ve bunların oluşturduğu sorunlar değildir. Bu süreçte yardım alan ülkelerin kendi politikaları kadar yardım veren ülkelerin kalkınma yardımı stratejilerindeki hataların da rolü vardır. Geleneksel kalkınma teorisine göre kalkınma esas itibarıyla bir sermaye, yatırım ve gelişmiş ülkelere yoksul ülkelere bir sermaye akışıdır. Bu teori gelişmiş bir ülkenin kalkınmaya verdiği önemin en önemli göstergesinin gayri safi milli hasılasından kalkınma yardımına ayırdığı nisbi yüzde olduğu kabulüne dayanmaktadır (Garillao, 1987:118). Sermaye akışını esas alan yardım anlayışına göre ise önemli olan sermaye transferi, usule uygun planlama, özelleşme ve merkezi hükümet kontrolüdür. Geleneksel uygulamalar kalkınmaya ait kaynakların kullanım ve kontrolünün tamamıyla merkezi hükümetin eline teslim edildiği takdirde optimal yatırım kararlarının alınacağı kabulüne dayalıdır. Ancak uzunca bir süreç sonucunda anlaşılan odur ki, teori gerçeğe uymamıştır. Geleneksel uygulamanın kaynak yönetiminde kumanda sistemine dayalı yaklaşımı çoğu zaman kalkınmaya ait kaynakların himayeci anlayışla ekonomik olmayan, vitrin niteliğinde projelerde kullanılmasına, ekonomik prensiplerinin terkedilmesine ve dış kaynaklara giderek artan bir biçimde bağımlılığa yol açmıştır. Himayeci sistem giderek köy seviyesine kadar uzandığında ise yerel gönüllü girişimler isteyerek olmasa da sistematik bir biçimde bastırılmıştır (Bauman, 1999 :40). Resmi kalkınma yardımının baskın bir biçimde merkezi hükümet kanalıyla yönlendirilmesi merkezi hükümet kuruluşlarını yerel kuruluşlar ve özel sektör üzerinde baskın bir güce sahip kılmış ve bu da kalkınma karşıtı (anti-developmental) bazı sosyal değerlerin toplumlarda güçlenmesine sebep olmuştur. Ürettikleri kalkınma modelinin tüm yönleriyle –

finansal, ticari, ekonomik, politik ve stratejik- kötü bir biçimde başarısızlığa uğradığını anlayan gelişmiş ülke yardım kuruluşları savaş sonrası kalkınma yardımı sürecinde artık bir yol ayrımına gelindiğini fark etmişlerdir (Yudelma, 1987a:42). Yapılan hata elbette kaynak transferi değildir. Yukarıda anlatılan olgular kalkınmanın ana görevinin finansal kaynakların transferi değil, beşeri ve kurumsal iradenin ve kapasitenin, mevcut tüm kaynakların sürdürülebilir bir biçimde, verimli ve adil olarak insanların hizmetine sunulacak şekilde geliştirilmesi olduğu gerçeğini de işaret etmiştir. Bu kapsamda aslında sorun sadece hükümet otoritesinin ademi merkeziyete kavuşturulması da değildir. En az onun kadar önemli olan, insanların bireysel ve müşterek menfaatlerini yol gösterici bir ulusal politika çerçevesi içerisinde belirleyip takip edebilecekleri, bağımsız fakat aynı zamanda birbirlerine içten bağlı karmaşık bir yerel kuruluşlar mozağinin geliştirilmesidir (Foks, 1987:12). Çünkü daha büyük bir yerel denetim, girişimcilik, sorumluluk ve öz güven oluşturacak şekilde kurumsal ve toplumsal kapasitenin güçlendirilmesine ağırlık verilmesi daha “insan merkezli” bir kalkınmanın sağlanması demektir (Tendler, 1989:1037).

İşte STK’ların kalkınmadaki rollerine duyulan ilgideki önemli artışın nedenlerini ancak yukarıda belirlenen şartlar ve çerçeve içerisinde değerlendirmek mümkündür. Kurumsal ve kaynaklara ait darboğazların çoğaldığı ve yoksulluğun daha bir belirginleştiği dönemde özellikle yardım yapan ulusal kuruluşlar ve bazen de ulusal hükümetlerin STK’lara, bugüne kadar yaptıkları doğrudan yardımlara kıyasla yoksul kesimlere daha dolaysız ve ucuz götürebileceği vasıtalar olarak bakmaya başlamışlardır. Dünya Bankasının bir yetkilisinin belirttiği gibi, ‘resmi yardım kuruluşlarının STK’ları tercih etmelerinin sebebi onları “kalkınma girdilerinin iletiminde, çoğu zaman güvenilmeyen resmi kurumlara nazaran daha etkin kanallar” olarak görmeleridir (Broadhead, 1987:12).

Bu süreçte STK’lar da kendi potansiyellerinin giderek farkına varmaktadırlar. Bu potansiyeller, ülke düzeyindeki taleplere ve uluslararası finansmana cevap vermek ve geniş bir politik ve kurumsal çerçeve içerisinde, insan merkezli kalkınma

konularında şiddetli ihtiyaç duyulan liderliğe sahip olmaktır. Öyle ki, bunlar verici ülkeler ve hükümetlerin uzun zamandır ihmal etmekte oldukları hususlardır.

3.2.7 Katılımcı Kalkınma Kavramı ve STK'ların Katılımcı Vasıfları:

STK'ları en çok ilgilendiren kalkınma kavramlarının katılım, demokratikleşme ve biraz da ademi merkezîyet olduğu açıktır. Bunlardan özellikle katılımcı kalkınma kavramı giderek önem kazanmaktadır. Zira STK'lar, kalkınmada katılımcı yaklaşımı en etkin bir biçimde uygulayabilen doğal organlardır. Kalkınmaya katılım: demokratikleşme ile birlikte son yıllarda en çok sözü edilen kavramlardan biridir. Katılımın tanımı çeşitli şekillerde yapılabilmesine rağmen uygulamaya yönelik kesinleşmiş bir tanım vermek çok zordur. Dünya Bankasının bir çalışmasında katılım "sürdürülebilir ve adil bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmeyi hedef edinmiş bir toplumda kuruluşlar içinde ve arasında gönüllü olarak gerçekleşen beşeri muamelelerin bütünüdür" şeklinde tanımlanmıştır (Clark, 1996:36).

Katılımın kalkınmadaki kilit rolünü kavrayan uluslararası teşkilatlar da STK'larından bu kavrama paralel olarak söz etmektedirler. OECD Kalkınma Yardımı Komitesi 1990 yılı kararlarında, geri kalmışlığın hızlı nüfus artışı, yoksulluk, yetersiz beslenme, okur yazar olmama ve çevre tahribi gibi öğelerden oluşan kısır döngünün kalkınma işbirliğinin önümüzdeki on yıl içindeki belli başlı üç amacının izlenmesi ile kırılabilirliğini vurgulamıştır. Bu amaçlardan biri tüm insanların üretici süreçlere daha geniş bir katılımı ve bu süreçlerden elde edilecek faydaların daha adil bir biçimde paylaşımının sağlamasıdır. Buna bağlı olarak, teknik işbirliği program ve projelerinin her safhasında, hedef yararlanıcı kitlenin katılımcı yaklaşımlar ve özellikle yerel gönüllü kuruluş katılımı aracılığıyla tasarruf sahibi olmaları, yani uygulamalardaki sorumluluk ve denetimleri teşvik edilecektir.

Dünya Bankası katılımı, riskleri ve darboğazları açısından ele almaktadır. Katılımcı yaklaşımların başlatılması ve sürdürülmesi başlangıçta yüksek masraflara girilmesine, yerel bilginin teknik bilgiye ikame edilmesine ve kalkınma kaynaklarının yerel seçkinler tarafından ele geçirilmesine sebep olabilir. Maliyetler

en düşük noktada tutulurken katılımın geniş çaplı faydaları nasıl gerçekleştirilebilir sorusuna Dünya Kalkınma Raporu'nda getirilen önerilerin başında toplum örgütlenmelerini güçlendirmek amacıyla yerel STK'ların yaygınlaştırılması gelmektedir. Bu STK'ların ekseriyetle zayıf bir mali ve idari yapı ve sınırlı teknik kapasiteye sahip olma gibi dezavantajları olabilir. Ancak burada iddia edilen önemli husus mali ve idari yapı bakımından büyürlerken söz konusu STK'ların eş zamanlı olarak uzmanlık kapasiteleri ve enerjilerinin de muhafaza edilebileceğidir. Yerel toplumlar arasında bilgi akışının ve kurumsal reformların geliştirilmesi de minimum maliyetle katılımdan ve STK'lardan büyük faydalar sağlamasına katkıda bulunacaktır (Erdoğan, 2001:47).

Genel olarak. STK'ların kalkınmada alternatif kılan içsel nitelikleri de aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

a) Birçoğu kanuni çerçevede kurulmuştur ve özerk bir yapıları olup, bağımsız statülerini sürdürme yeteneğine sahiptirler. Çoğu kâr amacı taşımaz ve dinsel ve politik güç bağlamında tarafsızdır ve kendisini sosyal refah ve sosyo-ekonomik kalkınmaya adanmıştır.

b) Çalışma tarzlarında görülen sorunlara cevap vermedeki esneklik ve minimum bürokrasiye sahip olmaları sadece kendilerine has mukayeseli üstünlükleri (innovation) dir. Katılımcı süreçleri yenilikçi ve deneysel yaklaşımları, uygun ve pahalı olmayan teknolojileri etkin biçimde kullanarak proje uygulama gibi birçok hizmeti düşük maliyetlerde sunabilirler.

c) Halk tabanıyla doğrudan ve güçlü bağlantılara sahiptirler ve yerel çevrenin koşullarına aşinadırlar. Hizmet götürülmeyen uzak yörelerde kırsal kesimdeki sıkıntılı insanlara erişme yetenekleri fazladır. Yoksul insanların kendileri için hangi tür programlar istediklerini ve nelere ihtiyaç duyduklarını belirlemede ve onları kendi karar ve girişimleri doğrultusunda yönlendirmede güçlü bir anlayış ve kavrayışa sahiptirler. Bu sosyolojik ve psikolojik bir üstünlüktür. Bütün bunlara yerel

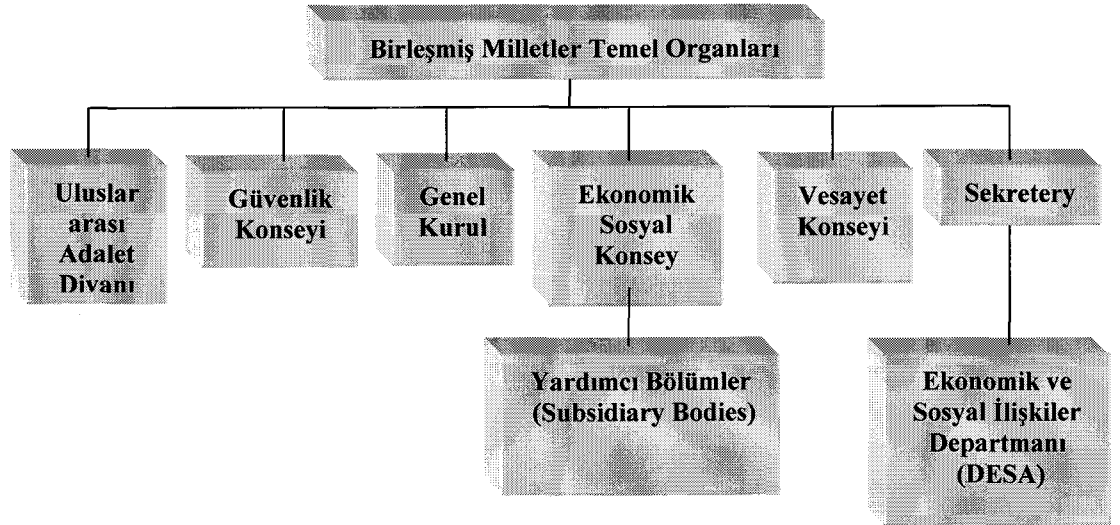
katılım teşvik unsuru da eklendiğinde özellikle kırsal kalkınma açısından oldukça yetkin bir kuruluş tablosu ortaya çıkacaktır (Padron, 1987:70)

Şüphesiz bu özellikler esas itibariyle uluslararası ve ulusal ya da belli bir büyüklüğe sahip STK'lar için geçerlidir. Yerel düzeyde olduğu gibi kuruluş küçüldükçe ayırt edici nitelikler dezavantajlara dönüşebilir. Bunlar; zayıf bir mali ve idari yapı, sınırlı teknik imkanlar, finansman ve teknik yardım geri çekildiğinde faaliyetleri sürdürmemeye, diğer STK'larıyla birleşememe, düşük görüş mesafesi ve kendi başına eylem yapma gibi nedenlerle geniş program stratejilerinden yoksun olma gibi zayıflıklardır. STK'lar arası paylaşılabılır bir bilgi ve tecrübe akışının sağlanması ve yeterli bir destek mekanizmasının kurulmasıyla zayıf taraflar güçlendirilebilir.

3.3 Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC):

Günümüzde sivil toplum kuruluşlarının gerek uluslararası ilişkilerde gerekse ülkelerin sosyal kalkınmalarında oynadıkları yaşamsal rolün bir önemli göstergesi de Birleşmiş Milletler Teşkilatları içinde en önemli bölümlerinden birini oluşturan “Ekonomik ve sosyal Konsey” içinde bir “sivil toplum ilişkileri bölümü” nün kurulmasıdır.

Şema-3:Ekonomik ve Sosyal Konsey ve Birleşmiş Milletler Sistemi

Bilindiği üzere ECOSOC görev ve yetkilerini Birleşmiş Milletler şartının 62. maddesi düzenlenmektedir Buna göre ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda ve

bunlarla ilgili diğler alanlarda uluslararası sorunlar üzerinde araştırmalar yapabilir, raporlar hazırlayabilir. Üye devletlere ve ilgili ihtisas kuruluşlarına tavsiye kararlarında bulunur. Kendi alanına giren kurumlarda uluslararası konferanslar düzenleyebilir. ECOSOC yardımcı bölümleri arasında Sosyal Kalkınma Komisyonu (CSD) Sürdürebilir Kalkınma Komisyonu (CSD) İnsan Hakları Komisyonu (CHR) Narkotik İlaç Komisyonu (CND) Kadın Statüsü Komisyonu (CSW), Nüfus ve Kalkınma Komisyonu (CPD), İstatistik Komisyonu (CS), Kalkınma için Bilim ve Teknoloji Komisyonu (CSTD), Habitat Yönetim Konseyi , Kamu Yönetimi Uzmanlar Komitesi (CEPA), UNICEF Yürütme Kurulu, UNDP/ UNFI ile STK komiteleri gibi organlar bulunmaktadır.

Burada konumuz açısından önemli olan ECOSOC STK Komitesidir. Sivil toplum Kuruluşları komitesi, Birleşmiş Milletler ve sivil toplum ilişkilerini denetleyen komitedir. 19 üyeden oluşan sivil toplum kuruluşları komitesi, ECOSOC genel oturumlarından önce, her yıl bir araya gelerek bir toplantı düzenler bu toplantıda alınan tavsiye niteliğindeki kararları konseye sunar. 1 Ocak 2003 -31 Aralık 2006 tarihleri arasında görev yapacak Sivil toplum kuruluşları komitesinde halen Türkiye'nin yanında ABD, Almanya, Fransa, Çin, Rus Federasyonu, Hindistan, İran, Pakistan, Romanya, Küba, Peru, Kolombiya, Şili Kamerun, Kamaros, Fildişi Sahili, Senegal ve Zimbabwe olmak üzere toplam 19 üye devlet temsilcisi görev yapmaktadır.

Sivil Toplum Komitesi, Birleşmiş Milletler ile STK'arı arasındaki ilişkileri ve danışmanlık statüsü ile ilgili tüm konuların irtibat noktasıdır. Bu noktada önem taşıyan bir statü de STK Danışmanlık Statüsüdür. Bu statü çalışmaları ECOSOC ve komisyon faaliyetlerinin bir çoğu ile ilgili olan ekonomik ve sosyal hayatın bir çok bölümünü içeren ve üyeliği toplumun bir çok kesimini temsil eden kuruluşlara verilen statüdür.

Bizim açımızdan önemli olan bu statüyü elde eden STK'lar BM'lerin konsey ve komisyonlarının (yardımcı bölümlerin) gündemi hakkında bilgilendirme ve söz sahibi olma hakkına sahip olarak, konsey ve komisyon toplantılarına katılarak,

konseye yazılı bildirme bile sunabilmeleri, komisyon toplantıları öncesinde belli konularda araştırma yaparak, hazırlayacakları raporları komisyonlara sunabilme, daha genel bir deyişle sanki BM'lerin doğal bir üyesi imiş gibi gündem oluşturabilme, bunun yanında uluslararası ilişkileri ve gelişmeleri etkileyen, ilgilendiren alanlarda yönlendirici bir konumu gelmiş olmalarıdır. Ağustos 2003 tarihi itibarıyla dünyada toplam 2379 Sivil toplum kuruluşu, ECOSOC, STK Danışmanlık statüsüne sahiptir. Türkiye'den ise yalnızca Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı-TESEV (2003) ile Türkiye Aile Planlaması Derneği-TAPD/1999) BM Ekonomik ve Sosyal Konseyde özel istişari statüde bulunmaktadır (G-SAM, 2004). Bu nedenle, ülke olarak bir önemli amacın da BM Ekonomik ve sosyal konsey içinde oluşturulan sivil toplum kuruluşları (STK) departmanında mevcut STK sayısını arttırmak olmalıdır.

Teşkilatın STK'larıyla ilgili bir faaliyeti de "Kalkınma Ortaklığı Programı (Partners in Development)"dir. 1990'lı yıllarda UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)'nın özel program kaynaklarından 1 milyon ABD doları ayrılarak 40 ülkeye yönelik olarak başlatılan program daha sonra 1.5 milyon ABD doları fon ile Türkiye'nin de dahil olduğu 60 ülke için genişletilmiştir. Söz konusu fon miktarının her yıl dönüşümlü olarak değişik ülkeler için kullanıldığı bu program ülkelerdeki STK'larınca yürütülen kalkınma faaliyetlerini desteklemeyi ve gönüllü kuruluş, UNDP ve yerel yönetimler arasındaki işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır (YÖS-STKD, 1998:15).

STK'larla ilgili olarak vuku bulan tüm bu gelişmeler uluslararası kuruluşların onlarla işbirliğine giderek artan bir önem vermekte olduğunu göstermekte ve STK'larına aktarılan kaynak miktarının önümüzdeki yıllarda da artacağına işaret etmektedir. Öyle ki, ABD başkan yardımcılarında Al Gore tarafından "yoksul ülkelerin hükümetlerine verilen yardımın yarısının sivil toplum örgütleri vasıtasıyla dağıtılacağını" açıklamış olması da (Sheelagh, 1997:12) bu savı doğrulamaktadır.

Bu gelişmeler netice itibarıyla gelişmekte olan ülke hükümetlerinin kalkınma program ve politikaları oluşturulurken STK'larını eskiden olduğundan daha fazla dikkate almaları gerekliliğini beraberinde getirmektedir.

3.4 STK'LARIN GÜCÜNE YÖNELİK DEĞERLENDİRME

Tarihi süreçte hiçbir kar amacı gütmeyen toplumun ihtiyaç duyduğu sorunlu alanlarda fedakarca gönüllü çalışmalarda bulunan kişi ve gruplar daima abartılmıştır denilebilir. Bunun en önemli nedeni yazılı ve görsel medyanın STK'ların özellikle daima merhamet duygularını harekete geçiren çalışmalarını ele almayı ve abartmayı en geniş tüketici kitlelerine ulaşmanın bir yolu olarak görmesinin önemi büyüktür. Öyle ki, uzunca bir süreçte Batı basını gönüllü kahramanların özellikle hükümet uygulamalarını temsil eden, bu anlamda daha az güvenilen bürokratlara karşı mücadelelerini kamuoyuna taşımıştır. Bunda, halkın genellikle hükümetlere şüphe ile bakmalarının, küçük gönüllü STK'ları ise kendi dostları olarak görmesinin de rolü büyüktür. Bu duygunun bir sonucu olarak medyanın STK'ları açlık, zor iklim şartları, yetersiz hükümetler, esaret ve baskı gibi Golyatlarla savaşan fazilet sahibi Davut Peygamber olarak gördüğünü söylemek mümkündür (Clark 1996:59). Yine bunun bir sonucu olarak özellikle açlık ve yoksullukla mücadelenin daha bir yoğunluk kazandığı günümüzün bazı geri kalmış ülkelerinde olduğu gibi mütevazı bağışları milyonlarca aç insan için umut haline getirerek modern, sanal mucizeler yaratır. Medya öylesine abartır ki, STK'ların bu çalışmalarını, sanki daha önce çöl olan yerler STK'ların planlı gayretleri ile yeşillenmiştir. STK'ların efsanevi büyülerinin abartılmasına yönelik örneklerini yaygınlaştırmak mümkündür. Bu nedenle günümüzde daha bir az sorulmakta ise de, STK'ların gücünün ve etkisinin abartıldığı doğrultusunda yaygın bir kanaatte bulunmaktadır. Daha doğrusu STK'ların toplumda ne derece etkili oldukları objektif olarak ortaya konulmadığı için daima bir abartıdan bahsedildiği yolunda haklı bir yakınma mevcuttur denilebilir.

STK'ların çalışmalarının ve genel olarak güçlerinin abartıldığı doğrudur. Öyle ki, ülkemizde 1999 yılında yaşanan Büyük Marmara Depreminde görev üstlenen binlerce STK'nın her biri ortaya koydukları raporlarda sanki deprem bölgesindeki bütün hizmet ve çalışmaları tek başlarına kendileri yapmış, bırakınız devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının büyük katkılarını, başka yerli ve yabancı STK'lar yokmuş gibi yapılanlara kendi raporlarında yer vermişlerdir. Bunun en önemli nedeni, STK'ların çalışmalarını aktaran tarafsız raporların son derece az olmasıdır.

Raporlar da, raporları yazan STK'ların haklı olarak kendi başarı öykülerini yansıtır. Bu raporlar genel olarak kendilerini parasal olarak destekleyenlere yönelik olduğu için bir günah çıkarma ve bundan daha önemlisi propagandaya yöneliktir.

Öte yandan artık günümüzde STK'ların sayıları ürkütücü bir hızla çoğalmaktadır. Ülkemizde 90.000'ler düzeyinde olduğu dikkate alınırca, bile bu derece artması güvenilirliğin sorgulanmasını da beraberinde getirmektedir. Bununla beraber STK'ların da hedef kitlesiyle çoğu zaman buluşamadığı ve bu anlamda kolaycılığa kaçtığı yolunda eleştirilerin de dikkate alınması gerekir. Özellikle yoksullukla mücadele programlarında en muhtaç durumdaki yoksullara ulaşmak, STK'lar dahi çoğu zaman mümkün değildir. Ne yazık ki, çoğu STK'lar bunun için fazla çaba göstermezler. STK'lar genel olarak, kendilerini daha başarılı gösterebilmek bakımından pek muhtaç olmayan, gerçekte tek başlarına ayakta durabilecek potansiyele sahip olanlardan, kısacası biraz mali, biraz güvencesi ve çiftçilik, el sanatları, okuma yazma gibi bazı becerileri olanlarla işe başlamak onlar için daha kolaydır.

Öyle ki, STK'lar konusunda çalışmalar yapıp bu kuruluşların yoksullara ulaşmada öyle süslü sözlerine rağmen gerçekten başarılı olup olmadıkları, konusunda sorgulamalarda bulunan Judith Tendler gibi araştırmacılar projelerden yararlanan kitlenin, çoğunlukla gelir dağılımının orta ve daha üst düzeyinde olmakla birlikte STK'ların aslında yoksulluk konusuna yoğunlaşmaktan uzaklaştıklarını ve dikkatlerini biraz malvarlığı ile pazarlanabilecek becerileri olan kesimlere çevirdiklerini söylemektedir (Tendler, 1989:1039).

Günümüzdeki pek çok örnekte de görüldüğü gibi STK'lar bazen fonlarını kullanırken desteklenecek doğru insanları ayırt edememektedirler. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de, ne yazık ki, STK'ların abartıldığının aksine küçük gruplar halinde, küçük projeler peşinde koşmalarıdır. Küçük projelerden yalnızca sınırlı sayıda insan yararlanır. Her ne kadar Bangladeş'te uygulanan Grameen Bankası bu konuda başarılı olmuş önemli bir örnek ise de genellikle küçük boyutlu çalışmalarda yönetim masrafları büyük boyutlara ulaştığı için hedef kitleye ulaşmaktan ziyade

çoğu zaman söylendiğinin aksine toplanan yardımlar amacı doğrultusunda harcanmamaktadır.

Öyle ki, uygulama teoriye uymazsa sözü edilen güç zayıflığa döner. Ünlü bir ABD’li STK uzmanı olan Sheldon Annis’in dediği gibi, “yaygın yoksulluk karşısında” küçük boyutlu” olmak, “belirsiz” olmak anlamına “politik bağımsız” olmak, “güçsüz” ya da “bağlantıları olmayan” anlamına, “az masraflı” demek “parası yetmeyen” ya da “kalitesi düşük” anlamına ve “yenilikçi” olmak sadece “geçici” ya da “sürdürülemeyen” anlamına gelebilir (Annis, 1987:130).

Gerçekte sosyal kalkınma alanında çok başarılı projelere imza atmış çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmakla beraber, John Clark tarafından kaleme alınan, *Kalkınmanın Demokratikleşmesi* adlı çalışmada da açıkça yer verildiği gibi STK’ların uyguladıkları pek çok proje ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına bile ilham verici olmakta ise de renksiz olarak değerlendirilebilecek, sosyo-ekonomik anlamda hiç bir şey ifade etmeyen sayısız projeden de bahsetmek mümkündür.

Her ne kadar başarıyla uygulanmış projeler bulunmakta ise de STK’lar tarafından uygulanan projeler abartıldığının aksine; (a). Projeler çoğu zaman yoksullara çıkar sağlamaz, ulaşılması en kolay olanlarla yetinilir. Özellikle kadınların ihtiyaçları hemen hemen hiç dikkate alınmaz.. (b). Karar verme çoğunlukla yerel üst tabaka tarafından yönlendirilir. Projenin planlama ve tasarım aşamalarında tabandan ve özellikle kadınlardan katılım azdır. (c). Çoğu zaman yenilikçi olmayıp, denenmiş bir hizmetin uzantısıdır. (d). Yerel özellikleri olduğu ve az bulunur, karizmatik liderlere dayandığı için tekrarlanabilirlikleri kısıtlıdır. (e). Projeler çoğu zaman yabancı bir çevrenin yaklaşım ve değerlerini yerleştirmek istedikleri için başarısız olur. (f). Planlama stratejileri geniş kapsamlı olmadığı için projeler birbirinden ayrı ve izole edilmiş durumdadır. Özellikle bir FAO araştırması görünüşte yenilikçi olan STK projelerinin sık sık başarısızlıkla sonuçlanmasını, bütünü kapsayan bir devlet stratejisi çerçevesi dışında değerlendirip geliştirilmelerine bağlamaktadır. Bir ülke ya da bölge içinde, çok sayıda projeyi birbirlerinden hiçbir şey öğrenmeden ve çabalarını birleştirmeye yanaşmadan, bir arada görmek mümkündür. Dahası bunların

devlet ile hiçbir ilişkisi yoktur. (Twose, 1987:8). (g). Projelerin ekonomi ya da çevre açısından sürdürülebilir olması için hemen hemen hiçbir çaba gösterilmez. Çoğu zaman finansman yardımı kesilir kesilmez yıkılıverirler. (h). Projede çalışanların teknik becerisi, çoğu zaman yetersizdir. Dolayısıyla araç ve gereçlerin bakımı gibi teknik konular ihmal edilir (Clark, 1996:75). Kısacası STK'lar tarafından uygulanmakta olan çeşitli projeleri abartmamak gerekir.

STK'lara yönelik eleştirilerin gerçekte en önemli boyutunu da STK'ların hükümetle, devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla olan ilişkileri teşkil etmektedir. STK'lar çoğu zaman hükümetlere güvenmez, onları eleştirirler. Bu durum devletin ilgili kuruluşları ile STK'lar arasında onarılması zor kuşku ve güvensizliklerin yerleşmesine neden olabilir. Devletin ilgili kuruluşları ile sürekli çatışma içinde bulunmak, STK'ların sosyal kalkınma çabalarını perdelemektedir.

Peki günümüzde STK'lar hangi sıkıntılarla karşı karşıyadırlar. Genel olarak bakıldığında STK'ların günümüzde: (a) Demokratik ve katılımcı bir toplumdaki yerinin, rolünün anlaşılması ve STK'ların etkisel işleyişi gerek toplum içinde gerekse kendi bünyelerinde yaşamsal rolleri konusunda bir fikir birliği ve anlayış mevcut olmaması, (b) AB standartlarına ve kriterlerine göre yapılan yeniliklere rağmen otoritelerin kısıtlayıcı yaklaşımına ek olarak yönetmelikler ve düzenlemelerin STK'ları pesimizme ve güvensizliğe itmesi, bu duygunun özellikle uzun bir dönem gerilim ve olağanüstü hal altında yaşamış olan Güneydoğu Anadolu Bölgesinde daha belirgin olduğu gözlenmekte olması, (c) Rollerinin ve katılımcı demokrasinin yeni iletişim kanallarının anlaşılması nedeniyle toplumun STK'lara güvensizliği, bunun sonucu olarak STK'ların da gerek gönüllü gerekse profesyonel insan kaynakları sıkıntısı çekilmekte ve hedef kitlenin ve halkın projelere katılımının sağlanamaması, (d) STK'lar içinde ve arasında katı bir bireysel ve kurumsal bölgeselleşme sonucu büyük STK'ları domine etme ve büyüklük kompleksine kapılmaları ve küçük STK'ların gelişmelerini engellemeleri, (e) STK'ların yeterince şeffaf ve halkın denetimine açık olamamaları, aynı zamanda projelerin, iletişimin ve işbirliğinde sürekliliğinin sağlanamaması, (f) Yerel bilgi kaynaklarıyla yetersiz bağ ve kullanım şekilleri konusunda bilgi eksikliğinin olması,

(g) Stratejik planlamada toplumun ilgili kesimlerinin katılımını ve katkısını sağlayamama ve bu nedenle STK'ların misyonlarıyla toplumsal ihtiyaçların örtüşmemesi, (h) Projenin hazırlık ve uygulama süreçlerinde, problem tespiti ve hedef kitlelerle iletişim eksikliği, (i) Kurumsallaşma ve kapasite itibarıyla STK'ların aktivitelerini düzgün bir şekilde yürütebilmek için ihtiyaç duydukları insan kaynaklarına ve yeteneklere sahip bulunmamaları, hatta genel kanının aksine profesyonel kadrosu olan büyük STK'ların bile benzer sorunları aşamamaları, (j) Fon oluşturma etkinliklerinin ve iletişimin büyük bir sorun ve tek nedeninin de fon eksikliği değil, aynı zamanda bilginin uygun dağıtılmaması ve kurumun kendi araştırma kapasitesinin eksikliği olması, diğer yandan bazı STK'ların yasal kimliklerinin (dernekler ile kamu yararına dernekler veya topluluklar ile vakıflar, kooperatifler) fon kaynaklarına ulaşmakta ve vergi muafiyetinde avantajlar ve dezavantajlar yaratabiliyor olması, (k) Kalifiye insan ve özellikle hem yabancı dil kullanımından hem de STK'ların arasında ortak bir dil olmayışından kaynaklanan sorunların yanında iletişim teknolojilerinin kullanılmamasının, bilgi akışını, bilgiye ulaşımı, topluma geniş ölçekte ve sağlıklı bir yolla ulaşabilmeyi engellemesi, (l) Proje geliştirme, yönetim ve takım çalışması için gereken yeteneklerin yeterli olmaması, bu durumun projelerin her safhası için geçerli olduğu, (m) STK'ların üyeleri, yönetimleri ve çalışanları arasında iletişim eksikliği, diğer STK'lar ve kurumlarla iletişim eksikliği, STK'lar için ortak platformların ve hizmetlerin eksikliği, son yıllarda STK'ların çeşitlenmesi ve hareketlenmesine rağmen hala ortak bir platform veya ortak sorunları, tecrübeleri paylaşıp aynı alanda çalışanlarla ilgili bilgi ve tanışıklık sağlamaya yarayacak iletişim kanallarının oluşturulamaması, tecrübe uzmanlık ve desteğin rehberlik, eğitim, basın, veri tabanları ve ortak bilgi noktaları vasıtasıyla kurumsallaşmasının hala yeterli düzeyde bulunmaması gibi genel olarak sıralanabilecek sivil toplum kuruluşlarının hizmet ve çalışmalarını olumsuz olarak etkileyen pek çok sorun ve sıkıntı alanı bulunmaktadır. Dolayısıyla günümüzde bile bu sıkıntıları aşamamış STK'ların sosyal kalkınmada söylendiği gibi bir rol oynamaları söz konusu olamaz.

Gerçekte bu eleştiriler Türkiye açısından daha bir anlam ifade etmektedir. Ankara Ticaret Odası (ATO)nun hükümete sunduğu “AB Kapısında Sivil Toplum” adlı

dosyası Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının AB ülkelerinin ne kadar gerisinde olduğunu gözler önüne sermektedir.

Rapora göre "Türkiye'deki STK'ların büyük bölümü yasadaki boşluklardan yararlanıp, dernek adıyla meyhane, lokanta olarak faaliyet gösteriyor. Bir bölümü de sadece tabelası olan içi boş, bir bölümü ise üye sayısı kurucular ve onların samimi arkadaşlarından" ibarettir (ATO, 2004:2). Yine bu rapora göre Türkiye'deki dernek ve vakıflar gibi sivil toplum kuruluşlarının neredeyse büyük bölümü "tabela derneği" durumunda, raporda "..Sevenler" dernekleri saymakla bitmiyor, "Kuşçular ve Kuş Severler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Deve ve Deve Güreşlerini Sevenler Derneği, Oyuncu Güvercin Sevenler Derneği, Taklacı Kuşları Sevenler, Hale Hanımlar Derneği, Rezan, Hanımlar Derneği, Kübra Hanımlar Derneği" gibi bizzat vatandaşların kendi adlarına kurdukları dernekler oldukça yaygın olarak, etkin bir işlev görmekten oldukça uzaktırlar (ATO, 2004:5).

ATO'nun hazırladığı bu rapora göre "sivil toplum kuruluşlarının ortak problemlerinin başında kurumsallaşamama, profesyonelleşememe ve kaynak sorunu geliyor. Para, insan, bilgi ve iletişim kaynaklarını sağlayamayan, kurumsallaşamayan STK'lar ise bir türlü etkin olamıyor. Kurumsallaşamama nedeniyle iç demokratik sistem işleyemiyor. Deneklerin yönetimlerinin değişmemesi ebedi başkan sendromu yaratıyor. Bu ise yeterince katılım olmamasına neden oluyor. STK'lar benzer kardeş örgütlerle işbirliği yapmıyor, bu anlamda kaynaklarını etkin kullanmıyor. Hal böyle olunca da aynı konuda çok sayıda ancak etkisiz sivil toplum örgütü ortaya çıkıyor. Bu anlamda Türk STK'larında kurumsal tutuculuk hakimdir denilebilir.

Öyle ki, Türk STK'ları potansiyel finans kaynaklarını harekete geçiremiyor. Büyük çoğunluğu AB fonlarından da faydalanamıyor. Proje bazında faaliyet gösterme geleneğinin oluşmaması, istikrarlı ve donanımlı bir merkez sahibi olmamaları, bilgi alt yapısını ihmal etmeleri, küresel bir nitelik kazanma gayretlerinin bulunmayışı, buna uygun kadrolar hazırlanmayışı, profesyonellerden yararlanmayışı STK'lar için bir handicap olmaya devam ediyor. Gençlerin bu örgütlerde yer almasının önünde de engeller bulunuyor. Gençlerin tercihleri de genellikle bu tür gönüllü faaliyetler

arasında yer almak yönünde olmuyor. Her şeyin ötesinde ise sivil toplum örgütlerinin yaygınlaşması için çok sayıda yasal engel bulunurken destekleme anlamında ise hiç bir şey yapılmıyor. Türk insanı örgütlü olmaktan korkuyor. Terör yıllarının kötü mirası olarak herhangi bir sivil ya da demokratik kitle örgütü içerisinde yer almamayı tercih ediyor“ ATO, 2004:6) denilerek bu yapıdaki STK'ların ileri sürüldüğünün aksine sosyo-ekonomik kalkınma ve gelişmede etkili bir rol oynamamayacağı vurgulanmaktadır.

STK'ların sosyo-ekonomik ve kültürel hayatta oynadıkları rolün abartıldığını ileri süren bazı çevrelere rağmen, uzunca bir süreçte özellikle devletin ilgili kamu kurum kuruluşları ile yakın bir işbirliği içinde, mevcut imkanlarını ülkenin ihtiyaçları için seferber ederek ülke kalkınmasında son derece önemli ve yaşamsal bir rol oynayacaklarına şüphe yoktur.

Burada önemli olan beraberlik içinde mevcut kaynakların ve potansiyelin en rasyonel şekilde değerlendirilerek, toplumun hizmetine sunulabilmesidir.

Gerçekte karşılıklı işbirliğinden doğacak sinerji toplumsal kalkınmanın da dinamiğini, motorunu oluşturacaktır. Bu anlamda hem ülkemizde hem de dünyanın çeşitli ülkelerinde uyguladıkları örnek çalışma ve projelerle kopyalanması gereken çok sayıda sivil toplum kuruluşu ve örnek uygulamaları bulunmaktadır.

4. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ KALKINMA ETKİNLİKLERİNE BAZI ÖRNEKLER

4.1 DÜNYANIN ÇEŞİTLİ ÜLKELERİNDEN ÖRNEK UYGULAMALAR

Sosyal kalkınma alanında uygulamalarıyla neredeyse hükümetlere bile örnek oluşturmuş dünyanın çeşitli ülkelerinde çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bu çalışmada Bangladeş Grameen Bankası, Burkina Faso Naam Gruplaşma Hareketi, Pakistan Orangi Pilot Projesi (OPP), Zimbabve –Kırsal Kalkınma Birlikleri Teşkilatı –ORAP ve Ulusal Çiftçiler Birliği (NFAZ), Kore Cumhuriyeti-Sanbuk Yöresi Projeleri ve Hindistan-İş Sahibi Kadınlar Birliği (SEWA) gibi örnek uygulamaları ile sadece uygulandığı ülkede değil, genel olarak benzer diğer ülkelere de emsal teşkil eden başarılı bu projeler çok genel hatları ile yer verilmektedir.

4.1.1 Bangladeş Grameen Bankası Örneği:

Bangladeş Grameen Bankası yerel bir STK'nın sosyal kalkınmada ne derece etkili olabileceğini göstermesi verilebilecek en çarpıcı örneklerden biri olup, dünya çapında tanınmışlığa da sahip olanıdır. Dünyanın en yoğun nüfusa sahip bu bölgesinde yaygın olan diğer halk bankaları gibi, Grameen Bankası da topraksız köylüye kredi sağlama konusunda yaşanmış en başarılı tecrübelerden biridir.

1976 yılında yoksul köylülerin teminatsızlık yüzünden ticari bankalardan kredi alamadıklarını gören ekonomi profesörü Muhammed Yunus'un onlara bizzat kefil olmasıyla başlayan hareket, 1979 yılında Bangladeş Merkez Bankası'ndan aldığı destekle gelişerek 1983 yılında tescilli bir banka haline dönüşmüş ve kırsal kesimin finansmanı konusunda ihtisaslaşmış bir kredi kurumu haline gelmiştir. Bankanın ödenmiş sermayesinin dörtte üçü kadarı ortakçı ve hemen hepsi bir dönümden daha az araziye sahip yoksul köylü hissedarlarının elinde bulundurulmaktadır.

Bankanın getirmiş olduğu en önemli yenilik köylüleri beşer kişilik gruplar halinde örgütlenmesi ve her birinden grubun diğer dört üyesinden herhangi birine borcunu geri ödemesi için kefil olmasını istemesidir. Gruplar köy merkez birliği ile de bağlantılı olup, ayrıca banka personeliyle haftalık toplantıları vardır. Bu şekilde müşterek teminat, yakından kontrol ve denetleme gurubunun baskısı gibi unsurların bileşimi sonucu % 98'e varan çok yüksek bir borç ödeme oranına ulaşılmıştır.

1976'da sadece bir köye 28 ABD doları kredi sağlamakla başlayan Banka hareketi bugün birkaç idari bölge, 900 şube ve 23.000 köye yayılmak suretiyle genişlemiş ve yaklaşık bir milyon hane halkının şimdiye kadar toplam 200.milyon ABD dolarının üzerinde kredi sağlamıştır. Kişi başına sağlanan ortalama kredi miktarı 69 ABD dolarıdır ve % 16 nisbetindeki faiz sübvansiyon içermemektedir. Banka % 93'ü tarım dışı olmak üzere 500 ayrı faaliyet için kredi sağlamıştır. Öncelikle iş sermayesi olarak verilen krediler özellikle kırsal kesim kadınları için olmak üzere büyük çapta istihdam imkanı oluşturmuştur. Borçluların tasarruf hesaplarına her hafta bir Bangladeş yatırımları gerekmektedir. 1991 yılı itibariyle bu zorunlu tasarruf fonu 962.milyon Takaya (1992 kur'una göre 28.9 milyon ABD doları) ulaşmıştır ki bu miktar ödenmemiş borçların % 62'si kadardır.

Banka diğer uluslararası gönüllü ve resmi kuruluşların destekleri yanı sıra IFAD'dan da 30 milyon ABD doları bağış almıştır.

Grameen Bankası hareketi tüm dünyaya örnek olmuş, 12 gelişmekte olan ülke ve üç gelişmiş ülkede (ABD, Kanada ve Fransa) toplam 16 gönüllü kuruluş kredi, müteşebbislik ve kadınlara istihdam gibi konularda Grameen modelini kopya etmişlerdir.

GünümüzdeGrameen Bankası hareketi alternatif bir kredi sistemi, mevcut kredi sistemine alternatif bir örnek model olması bakımından örnek bir modeldir 1973 yılında görevli bulunduğu üniversitenin bitişiğindeki yoksul Bangladeş köylüsünü izleyip 42 kişiye 27 USD borç veren Muhammed Yunus daha sonra kurduğu yoksullar ya da kadınlar bankası diye de adlandırılan Grameen (kırsal köye ait)

Bankası kanalıyla 2.3 milyon kişiye 23.milyar ABD doları kredi verecek boyutta yepyeni bir örgütlenme ve yaklaşım biçimi ortaya koymuştur (Mandebrot, 2002:1).

Grameen Bankası bugünlerde yaklaşık Bangladeş halkının %10' unu oluşturan ailelere kredi vermektedir. Bu aileleri yoksulluk sınırının altından kurtulup kendi kendine yeter hale getirmektedir. Bir üniversite profesörü olan Muhammed Yunus ve arkadaşlarının bitmez tükenmez sabrı, çalışması, azmi ve yoksulluğun tümüyle üstesinden gelinebileceğine olan inançları sonunda bugün Bangladeş ölçeğinde dev bir bankaya dönüşür. 1997 yılı sonu itibariyle, dünyanın 58 ülkesinde uygulamaları olan sistem Grameen Bank' ın kuruluş ilkelerine uyulduğu ölçüde başarılı olmuştur. Öyle ki evinde oturan yoksul ailelerin kadınlarını hedef kitle olarak seçen banka mikro kredi diye nitelenen çok küçük miktarlarda kredi vererek kadınları üretim faaliyetlerine dahil etmektedir. Bugün Grameen Bankasının 2.3 milyon müşterisinin %94' ünü kadınlar oluşturmaktadır.

Bankanın 1997 verilerine baktığımızda gördüğümüz tablo bize Grameen Bankasının sosyal kalkınmada ne derece önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Öyle ki,1997 yılı sonu itibariyle Grameen Bankasının ülke geneline yayılan merkezlerinin sayısı, 4.701'e, üyelerinin sayısı ise kadın 2.148.844, erkek 123.659 olmak üzere toplam 2.272.503'e, bugüne kadar kredi ile yapılan toplam konut sayısı 360.160'a, bankada çalışan toplam personel sayısı ise 12.628'e ulaşmıştır.

Sanayicilere verilen kredilerin ancak %10' unun geri döndüğü Bangladeş'te Grameen Bank' ın kredi geri dönüş oranının %99 olduğunu bilmek bütün yerleşik yargıları sarsmaktadır. (Mandebrot, 2002:2).

Grameen Bankası ülkemize de örnek teşkil etmiş, Dünya Bankası ile işbirliği içinde 2004 yılından itibaren Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fon Sekreterliği tarafından vali ve kaymakamlıklarla birlikte mikro kredi uygulamasına başlanmıştır.

4.1.2 Burkina Faso Naam Gruplaşma Hareketi:

Burkina Faso, günümüzde uluslararası kriterler açısından dünyanın en geri kalmış, bir Afrika ülkesidir. Birleşmiş Milletlerin 144 ülke için mukayeseli olarak her yıl açıkladığı “insani gelişme endeksi” sıralamasında Mali’den sonra, Nijerya’dan önce olmak üzere 143. sırada yer almakta, Türkiye’nin 81. sırada yer aldığı bu “insani gelişme endeksi” yönünden cinsler arası eşitsizliğin en yoğun yaşandığı Nijerya’dan sonraki ikinci olumsuz ülke durumundadır (UNDP, 2003:313).

1967 yılında Burkina Faso’lu bir sosyolog tarafından “tahrip etmeden kalkınma (developper sans abimer)” özdeyişiyle başlatılan bu hareket yöredeki “Naam” adı verilen geleneksel çalışma gruplarının modern ve zekice bir anlayışla yeniden canlandırılması esasına dayanmaktadır (Yudelman, 1987b:186).

Kurucusu tarafından “ön kooperatif hareketi” olarak adlandırılan hareketin ana fikri üretim fazlasının biriktirilip toplum kalkınması amacıyla yatırım yapılmasıdır. Yağışlı mevsimde dahi pamuk, susam ve yerfıstığı ile yapılan üretim kurak yaz mevsiminde sona ermekte ve yörenin gençleri göçe zorlanmaktadır. Buna çare olarak üç grup faaliyet geliştirilmiştir. Birincisi hendek ve su bandı, kuyu, su depolama tankı yapımı ve erozyona karşı toprak şekillendirme ve toplum ormancılığı gibi çevre koruma ve geliştirme ile ilgili faaliyetlerdir. Bunlarda ücretlerin gündelik olarak ödenmesi şeklinde bir inşa söz konusudur. İkinci grupta sebze yetiştiriciliği, hayvan yetiştirme, el sanatları, tahıl değirmeni yapımı gibi gelir getirici faaliyetler yer almaktadır. Alet, ekipman ve küçükbaş hayvan şeklindeki girdilerin finansmanı ikraz yoluyla yapılmakta ve satışlardan elde edilen gelirler amortizasyon ve yeni projeler için gerekli sermayeye dağıtılmaktadır. Üçüncü grupta yine iaşeye tabi tiyatro, spor, okuma yazma programları, köy sağlığı gibi konularda eğitimsel ve kültürel faaliyetler bulunmaktadır. 1973’de 100 adet gruba (kadın-erkek karışık) sahip Naam Grupları hareketi 1990’da 2.800 grup ve 160.000’den fazla üyeye sahip duruma gelmiştir. Bu hareket çiftçilerin geçim tarımından (subsistence agriculture) nakit para ekonomisine geçirebileceklerini de gösteren iyi bir çevre korumacı toplum kalkınması örneğidir (Padron, 1987:69)

10.8 milyon nüfusu, 274.122 km² yüzölçümü, ortalama % 8 enflasyon ve % 2.9 büyüme oranıyla Afrika'nın batısında bir ülke olan Burkina Faso'da halen kişi başına düşen ortalama gelirleri halen 780 ABD doları civarındadır.

Burkina Faso'da yoksulluğun yanında özellikle AIDS nedeniyle nüfus giderek azalıyor. İnsanların ortalama yaşam süreleri de bu nedenle 45 yaş civarında, ülkede HIV/AIDS oranı öylesine çarpıcı ki yaşayan nüfusun yaklaşık % 4.2'si HIV/AIDS'li her yıl ortalama 300.000 kişi bu hastalıkla boğuşurken ortalama 29.000 kişi de her yıl hayatını kaybediyor. Bu nedenle bugün bir çok uluslar arası gönüllü kalkınma kuruluşu Burkina Faso'da proje yürütmektedir. Bunların arasında European Union Development Programme-Burkina Faso, EU .Burkina Faso Partnership, Hunger Project Burkina Faso, Reseau d'Information et de Formation sur le Developpment (RIFOD), UNDP-Country Office ve Yam pukri, (Ouaqadouqou) gibi uluslar arası sivil toplum kuruluşlarını saymak mümkündür (Tijssen, 2003:2).

4.1.3 Pakistan Orangi Pilot Projesi (OPP) Orangi:

Bir gönüllü kuruluşun yerel kalkınmaya nasıl katkıda bulunulabileceğinin etkili bir örneğini de Pakistan'da gerçekleştirilen Orangi Pilot Projesi vermektedir. Orangi, Pakistan'ın en büyük şehirlerinden Karaçi'nin hızla büyüyen ve bugün 700 000'den fazla insanın yaşadığı bir banliyösüdür. Özellikle 1980'lere gelinceye kadar burada konut, kanalizasyon ve içme suyu gibi birçok belediye hizmeti yerine getirilemediğinden sağlık sorunları ve salgın hastalıklar giderek artmıştır. 1980 yılında şehre gelen toplum kalkınması ve gönüllü örgütlenme konusunda büyük tecrübe sahibi ve aynı zamanda karizmatik bir lider olan Ahtar Hamid Han bir yandan yoksullukla, diğer yandan salgın hastalıklarla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için proje ile aynı adlı bir gönüllü kuruluş (OPP) oluşturmuştur.

Ahtar Hamid Han öncelikle bir araştırma gönüllü kuruluşu olarak Orangi'nin sorunlarıyla ilgilenmenin en iyi yolunun "dışarıdan yardım almak ya da sağlık kuruluşları okullar ve ekonomik işletmeler kurmaktan ziyade sorunların inceleme ve değerlendirilmesini müteakip yaygın bir araştırma, yayım ve eğitim çalışmaları ile

yerel halkın bu sorunları çözmek üzere bizzat örgütlenmelerini sağlamak ” olduğunu değerlendirmiş ve bunu oluşturabilmek bakımından bir model kurmak ve genel olarak toplum bireylerini uyararak, onların bu projelere bizzat ama etkin bir şekilde katılımını teşvik etmek olduğunu göreyek, bu konularda yoğunlaşp bir anlamda “kapasite oluşturuu” bir yaklaşım izlenmiştir (OPP, 2003:1).

Bu doğrultuda OPP Orangi'ye yönelik sosyal hizmetler ve gelir oluşturuu etkinliklere dayalı ve beş sahada yoğunlaşan model kurma programlarına girişmiştir.

Bu sahalar;

a-Düşük maliyetli sağlık koruma,

b-Düşük maliyetli konut yapımı,

c-Kadın çalışma merkezleri,

d-Kadın refah programları,

e- Örgün eğitim olarak belirlenmiştir.

Düşük maliyetli sağlığın korunması projesindeki araştırmalarda, proje yönetimi; son derece kötü sağlık koruma koşulları ve kanalizasyon sorunlarının yanında, halkın tembelliği ve ilgisizliğinden kaynaklanan psikolojik, ekonomik, teknik ve sosyolojik engeller tespit etmiştir. Bu engelleri bir bir ortadan kaldırmak için OPP sosyal örgütleyiciler ve teknisyenlerden kurulu takımlar teşkil ederek bir taraftan toplumun bilinçlendirilmesini sağlarken diğer taraftan da inşaat ve diğer alt yapının oluşturulmasında görev alacak, bir anlamda “sosyal mühendislik” düzenlemeleri yapacak, sorumluluk üstlenecek sosyal birimler oluşturmak suretiyle sistematik bir çalışma yapmıştır (OPP, 2003:2).

Pakistan'da bu çalışmanın başarıları örnek alınacak düzeydedir. Öyle ki, projenin hemen başında 1981-86 yılları arasında düşük maliyetli sağlık koruma programına katılan 28.000 aile toplam 144.000 metre uzunluğunda yer altı lağım hattı ve 28.400 metre uzunluğunda lavabo döşemiştir. Burada ilginç olan tüm bu işleri hane başına 66 ABD doları vermekle oluşan toplam 1.2 milyon ABD doları tutarındaki tasarrufla finanse edilmiş olmasıdır. Bu miktar Pakistan'da o yıllarda bu yerel yönetimlere mal olabilecek masrafın yaklaşık dörtte biridir. Bu proje,Orangi'de tüm sektörlerde

öylesine bir iyileşme sağlanmışır ki, Karaçi'de halk programın erişmediği semtlerde de kendiliğinden bu projeyi esas alarak yönetim ve finansmana dayalı yaklaşımlarla yeni projeler geliştirmişlerdir.

Dünya Bankasının bu konuda örnek gösterdiği çalışmalardan biri olan Pakistan Orangi Projesi, özellikle halk katılımının maliyetleri sekizde bir oranında düşürerek aynı hizmetleri yerine getirmekle görevli ve sorumlu kamu kurum ve kuruluşlarını düşündürmeye sevk etmesiyle anlamlıdır (Narayan, 2004:2).

Burada yeri gelmişken STK'ların proje uygulama sürecindeki konumlarından da bahsetmek yararlı olacaktır. Orangi örneğinden de anlaşılacağı gibi "proje yürütme" kavramı, hedeflere erişmekten ziyade "kapasite oluşturma" nın vurgulanması şeklinde yeniden gözden geçirilmesi gereken bir kavramdır. Kapasite "hareketli bir hedef"tir, sabit rakamlarla ya da basit ölçümlerle ele geçirilecek bir şey değildir. Hizmetler ve üretim faaliyetlerinin kendiliğinden yönetim ve öz güvene dayalı bir işleme izin verecek şekilde yerel kapasitenin oluşturulması, sürdürülebilirlik kriterinin başarı için ölçü kabul edildiği projelerin tasarımı ve yürütülmesinde başlıca amaç olmalıdır. Bu koşul proje çevrimi (cycle)'nin en başından itibaren katılımcı tarzda olmasını gerektirir. Katılımı projelere uyarlamak yeterli değildir. Proje tasarım sürecinin bizzat kendisi katılımcı bir tarzda ilerlemelidir. Bu da toplumlardan destek ve sorumluluk isteyen bazı ön koşul ve beklentileri oluşturur. Katılımcı izleme ve değerlendirme de böylesi bir yaklaşımın doğal sonucudur.

Proje tasarım ve uygulama süreci içinde yer alanların tümü açısından daha ziyade bir "öğrenme süreci"(learning process) olmak ve ayrıntılı eylem planlarından (blueprint) kaçınılmak zorundadır. Şüphesiz nakit ve personel kaynaklarının israf edilmemesi için bazı planlar formüleştirecektir. Ancak bunlar da katılımcı tarzda ve periyodik olarak yeniden gözden geçirmeyle olacaktır. Yardım alan hükümetler için genelde bu vericilerden daha katılımcı ve esnek bir tarzda çalışmaya alışık olmadıklarından zor olabilir. Ancak böylesi bir yeniden yönlendirme çok yönlü faydalar sağlayacaktır. Öğrenme süreci denilen olay bu bağlamda, tecrübelerden çıkartılan derslerin paylaşılmasıyla proje tasarım ve yürütme hakkındaki bilgilerin birikmiş (cumulative)

hale gelmesidir. Bu haliyle proje tasarım ve uygulama, STK'lar katılımcı kalkınma yaklaşımlarında bazı mukayeseli üstünlüklere sahip olduklarından, daha az "hükümet merkezli" olacaktır. Ancak buradan da hükümet kurumlarının katılımcı bir tarzda çalışmadıkları gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Uygun personel ve teşviklerle hükümet kurumları da katılımcı kalkınma kapasitelerinin oluşturulmasına katkıda bulunabilirler (Saltık, 1995:37).

Nitekim Dünya Bankası'nın çabaları hükümet kurumlarının böyle bir dönüşümü gerçekleştirmelerine yardım etme yolundadır. Filipinler'de ağırlıklı olarak bir sivil toplum kuruluşu sayılan, ama kamu ile çok yakın bir işbirliği yapmakta olan Ulusal Sulama İdare (NIA) 'nin uyguladığı katılımcı sulama projeleri de buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Böylesi bir süreç tamamlandığında en yoksul gruplar kendi kalkınma öncelikleri ve tercihlerini tanımlama açısından daha iyi bir konuma getirilmiş ve yerel kalkınma girişimlerinin uygulanmasında yerel yönetim birimleri ile ciddi görüşmelerde bulunabilmeleri sağlanmış olur. Yalnız sivil toplum kuruluşları zayıf, birbirinden uzak ve dağınık bir yapıda bulduklarından ihtisas kuruluşları ile temasları zor olabilir. Bu yüzden toplum tabanlı kuruluşların daha yüksek seviyelerde (il, bölge gibi) federasyon halinde birleşmeleri gerekmektedir. Bu yoksul insanların kendileri tarafından tasarlanan müdahalelerin geliştirilmesi ve sürdürülmesi için gerekli ortamı oluşturacak kurumsallaşmanın sağlanması için gereklidir. Bu yaklaşım hükümet kuruluşlarının bazı girdi ve hizmetleri çok yoksul gruplara götürme aşamasındaki denetim ve izlemenin geliştirilmesine de yardımcı olmaktadır.

4.1.4 Zimbabwe Kırsal Kalkınma Birlikleri Teşkilatı –ORAP ve Ulusal Çiftçiler Birliği (NFAZ):

Birçok ülkede STK'lar kırsal kesim insanlarını gruplar halinde örgütleyerek onları güçlendirmektedirler. Mesela Zimbabwe'de gruplar arası şebekeleşme (networking) ve çiftçi topluluklarının etkinliklerinin artırılmasına güzel bir örnektir. Öyle ki, Afrika'nın kişi başına düşen geliri en düşük ülkelerinden biri de Zimbabwe'dir.

Zimbabwe –Kırsal Kalkınma Birlikleri Teşkilatı ya da kısa adıyla ORAP (The Organization of Rural Associations for Progress) Zimbabwe’de her biri 5 ila 30 arasında bulunan ve kırsal kesimde yaşayan aileden oluşan yerel grupları örgütlemeye “şemsiye teşkilat” görevini üstlenen yerli bir gönüllü kuruluştur. Söz konusu grupların çoğu sömürge döneminin babadan kalma ve ırkçı uygulamalarına dayalı çalışma gruplarıdır. 5 ila 30 kişilik ailelerden oluşan bu gruplara Zimbabwe Kırsal Kalkınma Birlikleri Teşkilatı (ORAP) kendilerine öncelikle finansman ve teknik yardım sağlamakla birlikte önemli kararları ORAP değil, bu grupların ve onların bölgesel birliklerinin bizzat kendileri almaktadırlar. Çoğu çiftçi olan bu gruplar için başlangıçta tarımda gelir oluşturmada yoğunlaşan ORAP daha sonraları eğitim, sağlık, gıda ve kuraklıkla mücadele ve güvenlik gibi konularda yaygın hizmetleri ile de uğraşmıştır. Başlıca projeler arasında tahıl değirmenleri, bahçeler, sulama düzenleri, ekim ve tasarruf kulüpleri, hayvan besleme (animal husbandry) ve sebzeçilik bulunmaktadır. ORAP’ın çalışmalarında sürdürülebilirlik ve katılımçılık esastır.

Hükümet de ORAP’ın faaliyette bulunduğu alanlara hizmet götürmektedir. Ancak ORAP katılım ve sosyal seferberliğe (mobilization) verdiği ağırlık nedeniyle Zimbabwe Hükümetinin her türlü imkan ve yetkilerine rağmen daha başarılı hizmetler vermektedir. ORAP’ın yaklaşımı ülkedeki diğer gruplar tarafından da benimsenmektedir, zira bu proje ile etkin bir hizmet organizasyonunun yaygın bir halk tabanı hareketi ile çarpıcı bir biçimde birleştirilmesi başarılmıştır.

Şu anda üç vilayette faaliyet gösteren ORAP 1.milyon ABD doları civarında bir bütçeye sahip olup, 1.000 kadar grubu (80.000 aile). kapsamaktadır. Bu gruplar da ayrıca daha yüksek seviyedeki 16 birliğe örgütlenmişlerdir ((Walsh, 2002:1).

Yine, Zimbabwe’de bir önemli STK olarak Zimbabwe Ulusal Çiftçiler Birliği (The National Farmer Association-NFAZ) ilk beş yılında uyguladığı teknoloji ve girdi kullanımı programlarıyla küçük çiftçi düzeyinde tarımsal verimliliğin artmasında önemli rol oynamıştır.

NFAZ'ın Küçük çiftçileri arkasına alarak Zimbabwe'de politika alanındaki başarıları kayda değerdir. Birlik 1980'de Afrikalı çiftçilerin ürünlerini kooperatif pazarlama şirketlerinin ağır işleyen ve pahalı kanallarından geçmeksizin doğrudan Hububat Pazarlama Bordu'na satabilme konusunda hükümetle ciddi pazarlığa girişmiş ve neticede imzalanan bir anlaşmaya taraf olmuştur. NFAZ'ın potansiyel olarak sahip olduğu politik konumunu en iyi tanımlayan olay hükümetin Tarımsal Pazarlama Bordu ile yıllık tarımsal fiyatların belirlenmesi müzakerelerine katılmasıdır. NFAZ'ın yasal gücü ülkenin her eyaletinde bir üye tabanına sahip olması ve birlik önderlerinin üyeler tarafından seçimle belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu güçlü yanları dikkate alan hükümet de birliği ülkenin tüm düşük gelirli çiftçilerinin resmi sesi olarak tanımıştır. NFAZ Başkanı Tarımsal Pazarlama Bordu dışında, Doğal Kaynaklar Kuruluna ve Tarımsal Sanayi Ulusal Araştırma Komisyonu' gibi büyük çaplı organizasyonlara resmi davetli olarak katılmaktadır.

Aslında sivil toplum kuruluşu ve hükümetlerin bu ilişkisi sadece NFAZ'a özgü olmakla kalmayıp, dünyanın hemen her ülkesi için genellenebilecek bir unsuru içermektedir. Bu da STK'ların ve hükümetlerin her türlü anlaşmazlık ve çatışmaya rağmen "ortak bir yaşam tarzı (modus vivendi)" içerisinde yaşamakta ya da bu tarzda yaşamaya mecbur oldukları gereğidir. Tabi ki bu gerek STK'lar açısından bir taraftan hükümetle birlikte çalışıp kalkınma sürecinde etkili olmak, diğer taraftan da devletin kilit kuruluşlarına oranla sahip oldukları özerkliklerini muhafaza etmek gibi bir ikilemi de beraberinde getirmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkelerdeki kuruluş hareketinin geleceği açısından başlıca sorunlardan birini teşkil etmektedir.

4.1.5 Kore Cumhuriyeti-Sanbuk yöresi Projeleri ve STK'lar:

1982 yılında Kore Cumhuriyetinde başlayan beşinci plan dönemine kadar sosyal kalkınmadan ziyade ekonomik kalkınmaya ağırlık veren totaliter ve aşırı katılımcı hükümet politikası sonucu 1960 ve 1970'li yıllarda bölgelerarası dengesiz bir kalkınma sürecine girilmiştir. Bunun etkileri ise başkent Seoul ve çevresinden ziyade uzak ve erişilemeyen bölgelerde daha baskın hissedilmiştir. Hükümet açlık, sefalet ve yoksullukla mücadele programları başlatmış, kamu kuruluşları başkent ve çevresinde

çoğu zaman yoksul halka rağmen iyileştirme çalışmaları başlatmıştır. Bu çalışmalarda halkın gönüllü katılımı söz konusu değildir. Ancak bunun bir istisna olmuştur; Sanbuk yöresi, bu bölgede çiftçi ve balıkçı köylerinin yaşam standartlarını iyileştirmek üzere 1970’de başlatılan Saemaul (Yeni Toplum) Hareketi katılımıcılığı da esas alan ülkenin ilk sivil toplum kuruluşu katılımlı projesidir. Gerçekte Kore Cumhuriyetinde o tarihe kadar STK’ların hazırladıkları planlar dışında hükümetler tarafından hazırlanarak yürürlüğe konulmuş, kırsal toplum birimleri için hazırlanmış bir kalkınma planı mevcut değildir.

Yerel toplum kalkınmasını en iyi şekilde uygulayan Saemaul hareketi her meslek ve mevkiden insanın katılımıyla aradan geçen yıllar içerisinde ülkenin her tarafına yayılmıştır. Seamaul Projesinde 1985 yılından itibaren başkent Seoul’ün 85 km. güneydoğusundaki Sanbuk bölgesinde yine Saemaul projesi kapsamında uygulanan kamu tesis projelerinde merkezi ve yerel yönetimlerin yanı sıra üç gönüllü STK’da rol almıştır. Toplum kalkınması Komitesi, Tarımsal Kooperatif Birliği ve Yerel Halk Klübü (Local Folks Club). Bunlardan sadece, Sanbuk Toplum Kalkınması Komitesi’nin aktif katılımı söz konusudur. Komite, Toplum Kalkınması Vakfı (CDF) nin mali ve teknik desteğiyle, Sanbuk yöresini ekonomik ve sosyal olarak kalkındırmak amacıyla 1972’de kurulmuştur. Özel ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olan CDF. geri kalmış çiftçi ve balıkçı köylerine sadece mali ve teknik yardım sağlamakla kalmamış, aynı zamanda yörede ikamet eden ve halkla resmi ve gayri resmi irtibatlar kuran alan işçileri vasıtasıyla yöre halkının toplum kalkınması çalışmalarına olan ilgisini uyandırarak kendi problemlerini çözmek üzere birleşip örgütlenmelerini teşvik etmiştir (Kim, 1988:70).

CDF’nin rehberliğinde geliştirilen projeler arasında gelir artırıcı, fiziksel altyapı, kamu tesisleri, halk sağlığı, eğitim ve çevre iyileştirme ile ilgili olanlar bulunmaktadır. Aynı projelerin gözetiminden sorumlu ve başlarındaki yöneticileri merkezi hükümete bağlı olan toplum kalkınma komiteleriyle karşılaştırıldığında CDF’nin üstünlüğü ortaya çıkmaktadır. Söz konusu komitelerde projelerle ilgili tüm kararlar başlarına atanan yöneticiler tarafından alınırken, CDF’de ise sadece oturum başkanlığının söz konusu olduğu toplantılarda tüm kararlar komite üyeleri tarafından

ortaklaşa alınmaktadır. Sonuçta başlattığı Topluma Dayalı Entegre Kırsal Kalkınma projesi deneysel yaklaşımının bir gereği olarak CDF proje geliştirme faaliyetlerinden diğer kuruluşlar tarafından benimsenen yukarıdan aşağı anlayışın tam tersine işçileri ile birlikte yerel gönüllü işçilerin gerçek anlamda katılımını da arkasına alarak aşağıdan yukarı bir yöntem uygulamıştır. Böyle bir yöntemin uygulanmasını mümkün kılan en önemli etken CDF'nin gönüllü bir sivil toplum kuruluşu olmasıdır. Kanuni varlıkları garanti altında olan diğer resmi kuruluşlar ve yerel yönetimler mevcut sistemden destek alma konusunda kendilerini herhangi bir sıkıntıya sokmamışlar, bunun sonucunda faaliyet alanlarını iyice kısıtlayarak bağlı oldukları mercilerden aldıkları yardım miktarını da düşürmüşlerdir. Oysa CDF ile birlikte çalışan yöre sakinleri dış yardım almak için bizzat büyük gayretler sarf etmişlerdir. Nitekim Sanbuk Toplum Kalkınması Komitesi UNICEF, UNESCO, Kore Kalkınma Enstitüsü, çok sayıda sağlık örgütü ve üniversiteden yardım almaktadır.

Sanbuk örneği daha esnek bir toplumun insan hayatının kalitesinin iyileştirilmesi için daha büyük bir olasılık anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Yerel halklar kendi toplumlarını oluşturmak için kapasitelerini geliştirmeyi bizzat kendi tecrübelerine dayanarak öğrenebilirler ki bu da toplumsal eğitimin güçlenmesi demektir. Zaten Kore Saemaul hareketi de “yaparak öğrenme” (learning by doing) ilkesine dayanmaktadır. Bu ilke yerel topluluklarla birlikte STK'ların da kalkınma sürecinde ister istemez uymak zorunda kalacakları bir ilkedir.

4.1.6 Hindistan-İş Sahibi Kadınlar Birliği (SEWA) :

SEWA (Self-employed Women's Association) Hindistan'ın Ahmedabad kentinde üyeleri olan ve satıcılık, ev el sanatlarına dayalı üretim ve temizlikçilik gibi işlerle geçimlerini sürdüren tüm sektörlerdeki (şehir, tarım, hizmet) yoksul kadınlara hizmet götüren bir ticaret birliğidir. Amacı kadınlara gelir getirici fırsatlar sağlamak ve aynı zamanda çalışma ortamlarını iyileştirmektir. Bunu yaparken SEWA, seyyar satıcılar ve üretim yapan ev kadınları için tasarruf ve kredi kooperatifleri ve üretilen mallardan daha yüksek fiyatlar elde etmek için üretici kooperatifleri kurmakta, bambu işleri, kumaş baskısı, marangozluk, su tesisatı, radyo tamiri, muhasebe ve

işletme konularında da eğitim ve kursları düzenlemektedir. Kendini hem hükümete hem de topluma kabul ettirdiği için kuruluş yılı olan 1972'den sonra hem mevcut yürürlükteki yasalar hem de toplum tarafından işçi olarak kabul bile edilmeyen yoksul tabakanın kadınlarını, ulusal iş mevzuatının kolaylıklarından yararlandırmaya, onların istihdam edilebilirliğinin benimsenmesini sağlamıştır. Yoksul kadınlar ile ulusal bankalar arasında aracı hizmeti gören bir banka da kuran SEWA'nın 1986 yılı itibariyle sağladığı borç kredilerinin toplamı 200.000 ABD dolarına ulaşmıştır. Hükümet Oxfam ve Ford Vakfı'ndan da yardım alan SEWA; birçok yerli eğitim ve araştırma merkezi ile birlikte yerel ücretler, mesleki sağlık ve çalışanlarına modern gereçler sağlama konularında anket ve araştırmalar da yürütmektedir (Tendler, 1989:1039).

Günümüzde SEWA tarafından desteklenen faaliyetler olarak özellikle kadınların çocuklarıyla birlikte yaşam standartlarını yükseltici nitelikteki aile sağlık hizmetleri, anne ve bebek bakımı, bebek arabaları, sağlık sigortaları, yasal yardım, uygun iskan ve iâşe, yoksul kadınların ihtiyaç duydukları talepleri "insani" yardım adı altında gerçekleştirmekle beraber, yaklaşımı bu tür yardımların süreklilik kazanmasından ziyade, özgüveni yakalayarak, yoksul kadınların kendi gelirlerini sahip olabilecek iş imkanları yaratılmasına yönelik projeli yardımlarda bulunmaktadır.

Bugün SEWA üyelerinin her biri kendi işlerinin patronları durumundadır. Bu kadınlar bir yandan meyve, sebze, yumurta gibi yiyecek alanlarında, giyim, çanak-çömlek yapımı, hazır giyim ve tarımsal üretim alanları ile diğer yandan ara iş gücünü teşkil eden tarım işçiliği, altyapı, ev işleri gibi alanlarda üretimde bulunarak, ülke ekonomisine de katkıda bulunmaktadırlar. 1973 yılında sadece 320 ola üye sayısı 1980 yılında 4.934, 1985 yılında 15.741, 1990 yılında 25.133, 2000 yılında 318.527'ye yükselmiştir (Ramnarayan, 1999).

Yine güçlü üye yapısı ile SEWA, ülke çapında açtığı ve diğer STK'lardan da destek gören ev yapımı işleri, seyyar satıcılık, orman işçiliği, çalışma süresinin azaltılması, su ve besin güvenliği, kadın ve çocuk hakları, bakıcı kadının tanınması, asgari ücretin yükseltilmesi, çevre temizliği ve örgütsüz sektörlerde çalışan işçi hakları gibi

alanlarda düzenlediği kampanyalarla Hindistan'da gündem oluşturmaya devam etmektedir.

4.2 DEĞERLENDİRME

STK'ların genel olarak sosyal kalkınma ile ilgili işlevlerini gerçekte yukarıdaki örneklerde olduğu gibi sadece birkaç faaliyet alanında toplamak yeterli değildir. Gerek dünyanın özellikle kalkınma sorunu yaşayan yukarıdaki ülkelerden verilen bu örneklerde olduğu gibi, STK'ların teşkilatlandırma, kalkınmada etki oluşturma potansiyeli, kamu politikalarını etkileme, kalkınma eğitimi ve proje uygulama, kadının kalkınması gibi alanlarda etkin bir rol oynadıklarına şüphe yoktur. Dünya çapında ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde ve akla gelebilecek hemen her alanda faaliyet gösteren STK'lar ekonomik ve sosyal gelişim çabalarında giderek güçlü bir aktör olarak da ön planda gündem oluşturmaya devam etmektedirler (Padron, 1987:74).

STK'ların ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde ekonomik ve sosyal konulara ilgileri ve bu alanlardaki başarılı çalışmaları yeni bir olgu değildir. İngiltere'de 18. yüzyılda ortaya çıkan kölelik karşıtı hareketin bilahare dernek (BFASS) halini alarak köleliğin kaldırılması için uluslararası alanda bir vatandaşlar örgütü olarak yıllarca uğraş verdiği ve nihayet "Köleliğe Karşı Dünya Sözleşmesi"nin 1840 yılında imzalanmasında önemli rol oynamış olması yaygın kullanılan bir örnektir.

Kalkınma sürecinde hem yerli hem de uluslar arası STK'lar sürekli bir destek ilişkisi içerisindeyler. Gerçekten de 1980'li yılların ortalarından itibaren çok sayıda gelişmekte olan ülke kalkınma kuruluşu, başta yoksulluğun giderilmesi olmak üzere çok değişik alanlarda çok sayıda toplumda iz bırakan kalkınma projesine imza atmışlardır.

Durum böyle olmakla beraber aslında STK'ların ülke kalkınmasına esas katkılarının mali olmaktan ziyade örgütsel olduğunu vurgulamakta fayda vardır. STK yaklaşımının özü bir ülkede sosyal kalkınmayı finansal olarak teşvik etmek değil, insanları gönüllü grup hareketleri yoluyla örgütlenmiş birimler oluşturmak için

seferber etmektir. Bunu yaparken güdülen felsefe, önceliği insanların kalkınma politika ve programlarındaki merkezi rolüne ve gönüllü örgütlenmenin (self-organization) önemine tanır. Bu da teknoloji ya da finansal kaynakları odak noktası yapan geleneksel yaklaşımların tam tersi bir üsluptur. “Önce insanlar harekete geçsin” (Putting people first) ilkesine dayalı bu anlayış kalkınma faaliyetlerinin tasarlanması, planlanması ve organizasyonunda sosyal kapasiteyi inşa eden bir başlangıç noktası ile eş anlamlıdır.

Örgütsel kapasite nasıl kurulur? Bunun cevabını grup kapasitesinin kurulmasından başlayarak aramak gerekmektedir. Grup kapasitesinin birinci yani dahili boyutu kaynakların kolektif olarak nasıl kullanılacağına öğrenilmesidir. Buna örnek olarak çeşitli tarımsal girdiler ve sulama suyu, pazarlama, tarımsal ürün işleme, tarım dışı işletmeler ve krediler gibi mal ve hizmetlerin yönetimi verilebilir. İkinci ve harici boyut ise hükümet, bankalar ve diğer güç sahiplerinden hangi hakların talep edileceğinin ve onlarla nasıl anlaşma yapılacağına öğrenilmesidir. Bu boyutta hukuksal, teknik ve mali kaynaklar ve küçük hisse sahiplerinin haklarını müdafaa edebilmek için görüşmelere katılabilme gibi imkanlara erişme kabiliyeti önem kazanır (Wallaga, 2002:49).

Örgütsel kapasitenin unsurları, yerel kuruluşların desteklenmesinde de belirleyici nitelik taşımaktadırlar. Bir yerel kuruluşun tasarım, yönetim, ulaşma ve finansal kapasite gibi yönleri gelişmeden proje uygulamada kendisinden beklenen dayanıklılığı gösterme ya da proje uygulamaya katılma imkanı olamaz. Aksine, bu aşamaya gelememiş bir kuruluşun klasik türden kısa ömürlü kaynaklar, uygun olmayan tahmin ve öneriler sunan teknik yardım projeleri ile daha da zayıflatılması olasıdır. Destek teşkilatları da, kuruluşlar giderek yukarıda sayılan kapasiteler doğrultusunda kendilerini geliştirdikçe destekleme konusundaki yaklaşımlarını onlara uydurmak zorundadırlar.

Böyle bir yaklaşım süreci üç aşamada özetlenebilir. Birinci aşamanın odak noktası yerel STK'ların dahili kapasitelerinin geliştirilmesidir: buna ön-proje safhası da denmektedir. İkinci aşamada, kuruluşun gönüllü yardım gayretlerinin hızına uygun

bir esneklikle dış mali destek sağlanır. Üçüncü aşamada ise, kuruluş projelerin plan, ortak finansman ve anlaşmalarının uygulanması ya da dış programlarla işbirliği yapabilmek için yeteri kadar güçlü bir hale gelmiştir. Bu süreçte, bir aşamadan diğerine geçişin kaç yıl alacağı kestirilemez. Sürenin kısılması konusunda acele edilmesi gönüllü yardım sürecinin baskıya uğratılmasına ve kuruluşun kendisinden beklenenleri göstermede zorlanmasına sebep olur.

Bilindiği üzere STK'ların gerçekte en öncelikli görevlerinden biri yardıma muhtaç insanlara doğrudan hizmet ve insani yardım malzemesi götürmektir. STK'lar günümüzde bir çatışma veya doğal afet bölgesine, hükümetlerden ve uluslararası kuruluşlardan çok daha süratli ulaşma, bürokratik işlemlerden arınmış olma, insanlarda tarafsızlık ve güven hissi uyandırabilme yetenekleriyle bu alanda büyük katkı sağlayabilmektedirler. Öyle ki günümüzde STK'ların götürdükleri insani yardımın hacmi, Birleşmiş Milletler çerçevesinde sağlanabilenden çok daha fazladır. Nitekim, STK'ların hem insani yardım, hem de kalkınma ve teknik yardım alanlarında yılda toplam 8.milyar ABD doları tutarında kaynak oluşturabildikleri tahmin edilmektedir.

Bir STK'nın bir ülkenin kalkınmasında ne derece etkili olabileceğinin en önemli bir örneğini teşkil eden Grameen Bankası hareketi tüm dünyaya örnek olmuş, 12 gelişmekte olan ülke ve üç gelişmiş ülkede (ABD-Arkansas ve Chicego, Kanada ve Fransa Paris) toplam 16 STK kredi, müteşebbislik ve kadınlara istihdam gibi konularda Grameen Bankası modelini kopya etmişlerdir.

Yine. kırsal kalkınma da STK'ların en etkili oldukları alanlardan birisidir. Sivil toplum kuruluşlarının geçmişinde kırsal kesimin her anlamda ülkenin gelişmiş bölgeleriyle bütünleşmesini sağlayan, başarılı örneklerle doludur. Örneğin, Save the Children (ABD) tarımsal yayım konusunda benimsediği Topluma Dayalı (Community-based) Entegre kırsal kalkınma yaklaşımını Endonezya'da birçok köyde uygulamış ve bu yaklaşımın Hükümet düzeyinde de benimsenmesini sağlamıştır.

Technoserve (ABD) El Salvador'da faaliyetleri sentetik elyaf üretimi üzerinde yoğunlaşan birçok yerel tarımsal kooperatifle birlikte çalışmıştır. Yurtdışından ikame

elyaf ithali karşısında üretim ve pazarlamadaki kazançları tehdit edilen kooperatiflerin, Technoserve'in kendilerine sağladığı veri desteğiyle söz konusu politikanın değişmesi konusunda kulis faaliyetinde bulunmaları sonucunda hükümetin ithal politikası tersine dönmüştür (Smith, 1987:89).

Peru'da Proterra Tarımsal Teknoloji Enstitüsü adlı bir gönüllü kuruluşun örneği de eğitici ögeler taşımaktadır. Hukuki yardım konusunda uzmanlaşmış olan Proterra, toprak reformu uygulamalarına engel olan kanuni ve idari engellerin ayrıntılı bir incelemesini yaptıktan ve toprakları üzerinde ciddi mülkiyet hakları sorunları olan çiftçi grupları ile doğrudan temas kurduktan sonra, çeşitli önerilerde ve başarılı kulis faaliyetlerinde bulunarak merkezi hükümet seviyesinde yasama ve mevzuatla ilgili değişikliklerin yapılmasına yardımcı olmuştur (Petras, 2002:120).

Bununla beraber, temel sağlık hizmetleri alanında da STK'lar bütün dünyada günümüzde önemli çalışmalar içindedirler. Örneğin, Save the Children, Pasifik ülkelerinden Tuvalu'da, toplum sağlığı ilkesine büyük ağırlık vermek suretiyle hükümetin Ulusal Temel Sağlık Hizmetleri Planı'nın araştırma ve tasarım aşamalarına yardım etmiştir. Plan Tuvalu hükümeti tarafından halen uygulanmaktadır (Woods, 2000:23)

Helen Keller International (ABD) Endonezya Sağlık Bakanlığı ile A vitamini eksikliği ile ilgili bir araştırma konusunda işbirliği yapmıştır. Bu işbirliği vitamin kapsüllerinin yerel seviyede halka dağıtılmasıyla öldürtücü hastalığın azaltılmasına imkan veren hükümet programlarının uygulanmasını sağlamıştır. Program halen ulusal sağlık stratejisinin bir parçası olmaya devam etmektedir.

Öte yandan dünyadaki STK'ların en etkili oldukları bir diğer alan da enerji ve çevre alanında yaptıkları çalışmalarıdır. Gerçekte STK'lar ülkelerin gündemine Bu alanda gerçekleştirdikleri faaliyetlerle oturmuşlardır. Örneğin, Volunteers in Technical Assistance (VITA) adlı bir kuruluş Mali Ulusal Kadınlar Birliği ile birlikte çalışarak, yakacak odun tasarrufu konusunda metal işçilerini daha kullanışlı odun sobaları

yapmaları için harekete geçiren bir proje hazırlamıştır. Neticede hükümet yakıt tasarruflarını teşvik edici bir politika geliştirmiştir.

Çevre konusunda ise Dünya Doğal Hayatı Koruma Birliği gibi uluslararası STK'lar tüm Afrika hükümetlerinin çevre koruma ile ilgili politika ve eylem programları geliştirmelerinde önemli rol oynamışlardır (Vansant, 1989:27)

Bununla beraber günümüzde politika açısından yine ilginç olan önemli bir nokta, STK'ların sadece vergilendirme, temel sağlık, eğitim, konut, çevre, sosyal güvenlik, tarımsal fiyatlandırma ve kredi düzenlemeleri, altyapı sağlanması ve benzeri konulardaki ülke için politikalar değil, aynı zamanda dış borç, uluslararası ticaret hadleri, kambiyo, ihracat ve ithalat rejimi gibi konuları da ilgilendiren “makro” politikalara karşı oldukça duyarlı hale gelmiş olmalarıdır (Annis, 1987:32).

Eş deyişle belli bir grubun insan haklarının korunmasından, ozon tabakasının delinmesinin çevreye ve insan sağlığına etkilerine, elmas ticaretinin etnik çatışmaları körükleyici yönlerinden, kadın haklarının geliştirilmesine, ilaç üreticilerinin patent haklarından, ülkelerin dış borçlarına kadar çok çeşitli konularda faaliyet gösteren milyonlarca STK, günümüzde ulusal yönetimler, uluslararası kuruluşlar, şirketler, sendikalar gibi karar alma makamı bulunan hemen her oluşumu değişik ölçülerde etkileyecek güce sahiptir.

Yine, uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler, gelişmiş ve az gelişmiş ülke STK'larının ortak hareket etmelerini gündeme getirirken, gelişmiş ülke devletleri ve yukarıda verilen örneklerle paralel olarak, “küçük ölçekli kalkınma ne ölçüde büyük ölçekli politika olabilir?” sorusunun cevabı yalnızca STK'ların içsel karakteristiklerine (liderleri, yönetim tarzları vb.) bağlı olmakla kalmayıp, aynı zamanda bu tür kuruluşları sürdürülebilir bir gelişmeye sahip kılacak daha büyük kurumsal ve politik ortamların oluşturulması gerekliliğini de gündeme getirmektedir (Drabek, 1987:7).

Asya'da özellikle Hindistan, Bangladeş, Pakistan ve Sri Lanka gibi ülkelerde STK'lar ve hükümetler, aralarındaki ilişkinin niteliği ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, bilhassa tarımsal kalkınma projelerinde işbirliği içerisinde çalışmaktadırlar. Ancak Güney Afrika ve Latin Amerika'dan ayıran nokta, yukarıda anılan ülke hükümet ve STK ilişkilerinin daha kurumlar arası bir örneğin, STK'lar ulusal konseylerinin teşkili ve hükümette temsili gibi mahiyet kazanmış olmasıdır (Yudelman, 1987b:180).

Bangladeş'te STK'lar, Hükümetin Kalkınma işbirliği politikasının önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Aslında hükümetlerle bu kuruluşlar arasında gerilimli ve çekişmeli sayılabilecek bir ilişki mevcuttur. Hükümet açısından bu gerilimi oluşturan sebepler çeşitlidir. Bunlar arasında STK'lara tahsis edilen yardımların hükümetin resmi kalkınma yardımından almakta olduğu miktarı düşüreceği endişesi, STK yöneticilerinin politik nüfuzlarının bazı üst düzey hükümet görevlilerinde kıskançlık ve güvensizlik oluşturması ve STK'ların aldıkları dış kaynaklı fonları yabancıların yararına kullanmalarından şüphelenilmesi sayılabilir. Bütün bu kuşklar, hükümetin 1990 yılında Başbakanlık Sekreteryası bünyesinde bir Gönüllü Kuruluş İşleri Bürosu kurmasına ve STK'ların tescil ve proje tasdik süreçlerini daha yakından takip etmesine yol açmıştır. Ağustos 1992'de "iyi seferber edilmiş, iyi tasarlanıp kurulmuş STK'ların destekleneceği şeklindeki politikasını beyan eden Hükümet, hemen bunun akabinde Kalkınma Ajansları Birliği adlı STK'yı kurmuştur. Bangladeş'te yürütülen gelir oluşturucu projeler üzerine Massachusetts Teknoloji Enstitüsü tarafından yapılan bir araştırma hükümet- gönüllü kuruluş ve vericiler arası ilişkiler konusunda önemli sonuçlara varmıştır. Söz konusu projeler STK'lar tarafından benimsenmekte ve Hükümetin tepeden inme (top-down) yaklaşımına ait makro kırsal altyapı ve sulama projelerine karşı temelden yukarı (bottom-up) kalkınma anlayışının bir uzantısı olarak savunulmaktadır (Dixon, 1994:52).

Amaç bu tür bir işbirliğinin Türkiye'de dahil her ülkede yaygınlaştırılması olmalıdır.

Aslında STK ve hükümetlerin bu ilişkisi sadece Bangladeş'e özgü olmakla kalmayıp, dünyanın hemen her ülkesi için genellenebilecek bir unsuru içermektedir. Bu da STK ve hükümetlerin, her türlü anlaşmazlık ve çatışmaya rağmen "ortak bir yaşam tarzı (modus vivendi) " içerisinde yaşamakta ya da bu tarzda yaşamaya mecbur oldukları gerçeğidir. Tabii ki bu gerçek STK'lar açısından bir taraftan hükümetle birlikte çalışıp kalkınma sürecinde etkili olmak, diğer taraftan da devletin kilit kuruluşlarına oranla sahip oldukları özerkliklerini muhafaza etmek gibi bir ikilemi de beraberinde getirmektedir. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerdeki STK hareketinin geleceği açısından başlıca sorunlardan birini teşkil etmektedir. Çeşitli vesilelerle ifade edildiği gibi STK'ların "Devlet bize gölge etmesin başka bir şey istemiyoruz" şeklindeki yaklaşımları bu mücadele ve çatışmanın bir yansımasıdır.

Öte yandan kalkınma sürecinde STK'ların kendileriyle beraber çalışarak tecrübe kazandıkları ve hizmet götördükleri örgütsel birimler halk düzeyindeki taban kuruluşlarıdır (Grassroots Organizations). Daha önce de değinildiği gibi STK'lar ve araştırmacılar giderek bu kuruluşları "Kalkınma Aracıları (intermediaries)" olarak algılamaktadırlar (Eliot,1987:63).

Daha önce de belirtildiği gibi STK'lar daha küçük, daha az hiyerarşik, kırtasiyeciliğe daha az meyilli yapıları ve farklı türde bir ideoloji ve değer sistemine sahip olmaları dolayısıyla bürokrasinin kaldırılmasında önemli araçlar olarak kabul edilirler. Türkiye'den verilen örneklerde olduğu gibi Sri Lanka, Filipinler ve Bangladeş deneyimleri bu savı destekler niteliktedir:Ancak örnek olaylar aynı zamanda STK'ların soruna daima çözüm olmadıkları görüşünü de desteklemektedirler.

Burada vurgulanması gereken bir önemli hususta, yerel sosyal kalkınma planlamasının ayrıntılı programlara dayalı bir planlama alışırması olmaktan ziyade öncelikle bir öğrenme süreci olduğudur. Çünkü incelenen örnek olaylarda politika ve programların yaparak öğrenme kuralından edinilen tecrübelerle dayalı olarak olgunlaştıkları gözlemlenmektedir.

4.3 STK'LARIN ÜLKEMİZİN SOSYO-EKONOMİK KALKINMA VE KÜLTÜREL GELİŞMESİNDE OYNADIKLARI ROLE İLİŞKİN BAZI ÖRNEKLER

Ülkemizde halen bir bölümü “tabela” dernek ve vakıf durumunda olsa da şüphesiz günümüzde neredeyse sayıları 90.000'lere ulaşan sivil toplum kuruluşlarından son derece önemli hizmet ve proje üreten ve uygulamakta olan çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır (İBDDBR, 2004). Ülkemizin değişik yörelerinde büyük bir özveri ile gönüllülük esasıyla takdire şayan çalışmalar yapmakta olan bütün bu kuruluşları burada sıralamak, tek tek yer vermek mümkün değildir. Bu nedenle burada ülkemizin özellikle geri kalmış yörelerinde top yekun kırsal kalkınmadan eğitime çalışmalar yürütmekte olan Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV), bunun yanında yurtdışında da gerek insani yardımlarla gerekse projeleriyle Türkiye'nin kültür elçiliğini yapmakta olan Anadolu Kalkınma Vakfı (AKV) ile Doğu Anadolu Bölgesinde sürdürülebilir ve katılımcı projeler uygulamakta olan Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL) çalışmalarını ile yine toplum olarak bir daha yaşanmamasını dilediğimiz Marmara Depremi ve sonrasında depremin yol açtığı derin toplumsal yaraların süratle giderilmesinde etkin bir rol oynayan Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) ve Kaynaşlı Acil Destek Vakfının çalışmalarına, çevreye karşı toplumsal duyarlılığın en anlamlı örneklerinden birini teşkil etmekte olan Pütürge Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Girişimince hayata geçirilen çalışma ve hizmetlere yer verilmektedir.

4.4 TÜRKİYE KALKINMA VAKFI (TKV)

Ülkemizde uzun yıllardan beri başta vali ve kaymakamlar olmak üzere özellikle Tarım Bakanlığının taşradaki müdürlükleri ile omuz omuza ve onlarla yakın bir işbirliği içinde özellikle kırsal kesimde sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma çalışmalarının öncüsü olan Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV), Türkiye'de kırsal kesimdeki yoksullar arasında kırsal ve tarımsal kalkınmaya katkıda bulunmak üzere 1969 yılında kurulan ve kamu yararına çalışan, özel, kâr amacı gütmeyen bir kalkınma kuruluşudur.

TKV devletin genel politikalarına da uygun olarak ve devletin ilgili birimleriyle işbirliği içinde kırsal kesimdeki yoksul ailelerin üretim olanaklarına sahip olmalarını sağlayarak yaşadıkları yerlerde gelirlerini artırıcı etkinlikleri geliştirerek, kırsal kesimdeki hanelerin uygun koşullarda küçük ölçekli kredi temin etmelerine yardımcı olarak, kişilerin, ailelerin ve toplulukların yönetme, örgütlenme ve teknik becerileri edinmelerine yardımcı olarak, hedef grupların örgütlü girişim ve katılım yeteneklerini güçlendirerek, kırsal topluluklarda çevre konusundaki bilinç ve duyarlılığı artırmak ve bu toplulukların doğal çevrenin korunması ve iyileştirilmesine yönelik kapasitelerini geliştirerek sosyo kültürel kalkınma amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Öyle ki, TKV otuz yılı aşkın bir süredir Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu bölgelerinde uyguladığı kalkınma projeleriyle binlerce küçük çiftçiye ve topraksız haneye ulaşmıştır (TKVFR, 2003:2). Türkiye Kalkınma Vakfının sosyal kalkınmaya yönelik hizmet ve çalışmalarını birkaç madde de sıralamak mümkündür.

4.4.1 Hedef Gruplara Yönelik Eğitim:

TKV hedef gruplara yönelik eğitim faaliyetleri ile tek tek kişilerin (kadın ve erkek). hanelerin ve kırsal toplulukların kapasite ve becerilerinin geliştirilmesi ve böylece bu kesimlerin kendi geleceklerini biçimlendirecek etkinlikleri planlayıp uygulayabilecek duruma gelmeleri hedeflenmektedir.

Tablo-10: Kurum İçi Eğitim Çalışmaları

	Faaliyet¹	Katılımcı²
Proje Alanı	Adet	Kişi
Amasya-Gümüşhacıköy	16	31
Diyarbakır	29	81
Gümüşhane-Şiran	12	26
Muş-Varto	11	24
Van	12	32
Toplam	80	194

(Kaynak: TKVFR, 2003:11)

Bu bağlamda özellikle toplumsal iletişim ve katılım kadının hane ve topluluk içindeki konumunun güçlendirilmesi, potansiyel kaynaklara yerel, bölgesel ve ulusal ölçeklerde erişip bu kaynaklardan yararlanabilme becerisi ile kırsal krediden yararlanabilme becerisi dahil, çevre konusunda bilinç ve bu konuda tepki verebilme duyarlılığının geliştirilmesi, hayvancılık, arıcılık, alabalıkçılık, sera ve açık alanda sebze üretimi, meyvecilik, bağcılık, el sanatları ve benzeri alanlarda beceri geliştirme ve daha iyi uygulamalara yönelmeyi amaçlamaktadır (TKVFR, 2003:12).

Bununla birlikte TKV, lise sonrası iki yıllık Meslek Eğitimi Yüksek Okullarına giden kırsal kökenli genç kız ve erkeklere burs sağlayarak destek olmaktadır.

Şüphesiz tarımla ilgili temel konularda (hayvancılık, arıcılık, tarla ürünleri, meyve ve sebze yetiştirme, vb.) eğitim gören bu gençler, yaşayacakları yerlerin yerel önderleri ve konu uzmanları olacaklardır. TKV bu uygulamasıyla geleceğe de yatırım yapmakta, bununla beraber Türkiye’de kırsal kalkınma ile ilgili alanlarda temel ve

¹ Faaliyetler olağan çalışma toplantıları dışındaki eğitim, kurs, seminer, konferans ve teknik gezileri kapsamaktadır. Konu başlıkları: KİK, Anne-Çocuk Eğitimi, Tarımsal Mekanizasyonda Yenilikler, Organik Tarım Teknikleri, Finansçı Olmayanlar İçin Finans Eğitimi, Sürdürülebilir Tarım ve Gübre Kullanımında Yeni Teknikler, Suni Tohumlama, Ana Arı Uygulama, Sebzeçilik-Meyvecilik, Alternatif Üretimler, Sivil Toplum Geliştirme Programı, Yerel Gündem 21, Kalkınma Çalışmalarında Kapasite Geliştirme ve Yerel Örgütler, Yoksulluk Zirvesi ve Mikro Kredi, Tarımsal Mikro Kredi, Tarımsal Riskler, Tarım Sigortası, Girişimcilik, Kadın Girişimciliğinin Geliştirme, Toplumsal Cinsiyet, Proje Oluşturma Teknikleri.

² Aynı kişi birden fazla eğitimde yer alabildiğinden belirtilen katılımcı sayısı, personel sayısından yüksektir.

uygulamalı araştırma projeleri yürüten bölümlere ve öğrencilere bağış desteğinde bulunmaktadır.

4.4.2 Cinsiyet Dengeli Kalkınma Çalışmaları:

TKV toplumsal cinsiyet (gender) yaklaşımını, yönetim, örgütlenme ve saha uygulamalarına düzenli bir şekilde uyarlamaktadır. TKV merkez ve sahadaki örgütlenme faaliyetlerine kadınları sistematik biçimde katmaktadır.

Tablo-11:Kadınların Eğitime Katılımı

Proje Alanı	Yıl	Eğitim, Beceri Geliştirme	Kadın Sağlığı
Amasya-Gümüşhacıköy	2001	70	8
	2002	82	9
	2003	75	72
Diyarbakır	2001	15	57
	2002	56	231
	2003		215
Gümüşhane-Şiran	2001		
	2002	348	
	2003	246	277
Muş-Varto	2001		
	2002	106	
	2003	176	232
Van	2001		
	2002	15	288
	2003	81	300
Toplam		1. 270	1. 689

(Kaynak: TKVFR, 2003:12).

Bu amaçla TKV halen proje bölgeleri olan Amasya-Gümüşhacıköy, Diyarbakır, Gümüşhane-Şiran, Muş-Varto ve Van illerinde toplam 1270 eğitim ve beceri geliştirme kursunda yine toplam 1689 kursiyer kadının özellikle kadın sağlığı konusunda eğitildiği görülmektedir.

4.4.3 Çok Amaçlı Toplum Merkezleri ile İşbirliği:

Pilot uygulamaları GAP Bölge Kalkınma İdaresi (GAP-BKİ) tarafından Kasım 1995'te yılında başlatılan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) projenin nihai amacı; GAP bölgesindeki genç kız ve kadınların toplum, topluluk ve aile düzeyi

sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerinde bilgi, bilinç ve gelir düzeylerini yükseltmek, temel sağlık ve beslenme sorunlarını çözmek, eğitim ve örgütlü davranış yoluyla özgüven duygularını geliştirmek, kamu hizmetlerinden daha fazla yararlanmalarını ve kalkınma süreçlerine giderek daha aktif katılımlarını sağlamak ve bu alanda sürdürülebilir, alternatif modeller geliştirerek, bölge ölçeğinde yaymaktır.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi ÇATOM projesi'nin başından itibaren TKV ile işbirliği yapmaktadır. Projede uygulayıcı kuruluş olarak görev alan TKV, ÇATOM'larda yürütülen programların planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesini üstlenmiştir. ÇATOM'larda faaliyetler valiliklerle imzalanan protokoller çerçevesinde kaymakamlıklar, il ve ilçe milli eğitim, halk eğitim ve sağlık müdürlükleriyle işbirliği halinde gerçekleştirilmektedir. ÇATOM bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetler eğitim, sosyal, sağlık ve gelir getirici programlar olarak sınıflandırılabilir. ÇATOM'larda okuma-yazma, okul öncesi eğitim, anne eğitimi, bilgisayar, beslenme, ev ekonomi alanlarında eğitim programları, sağlık eğitimi, gezici poliklinik hizmetleri gibi sağlık programları, el sanatları, trikotaj, tekstil, kuaför, keçe işlemeciliği, yöresel bebek, gümüş işlemeciliği gibi konularda beceri geliştirici programlar, gelir getirici atölyeler ve kadın girişimciliğini destekleyici programlar, sosyal yaşama katılımı destekleyen (rehberlik, saz, halk oyunları vb.) ve kadın bilincini oluşturmayı hedefleyen sosyal ve kültürel programlar, hedef grupların sosyal destek hizmetlerine (burs, yeşil kart, ayni yardım, resmi nikah vb.) ulaşmasını kolaylaştırıcı sosyal destek programları düzenlenmektedir.³ 2003 yılı itibariyle Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep (Yeşildere), Mardin (Merkez, Evren, Saraçoğlu, Dargeçit, Ömerli, Midyat, Nusaybin), Siirt (Merkez, Kayabağlar, Şirvan, Kurtalan), Şanlıurfa (Yakubiye, Halfeti, Siverek, Bozova), Şırnak (Merkez, Cizre, Uludere, İdil, Beytüşşebap), Kilis illeri ve ilçelerinde 25 ÇATOM birimi bulunmaktadır (TKVFR, 2003:13).

³Topluluk kalkınması, genel sağlık, beslenme, hijyen, su sağlığı, sulama, doğal kaynak kullanımı, ağaçlandırma, enerji ormanı konularını kapsamaktadır.

Tablo-12:ÇATOM faaliyetlerine katılım

Yıl	Kurs Sayısı	Katılımcı Sayısı
2001	141	6. 271
2002	120	4. 377
2003	129	3. 643
Toplam	390	14. 291

(Kaynak: TKVFR, 2003:13).

4.4.4 Gelir Getirici Faaliyetler:

TKV insanların gelirlerini artırmanın onların yaşam düzeylerini iyileştirmede belirleyici bir adım olduğuna inanmaktadır. TKV'nin gelir yaratıcı ya da artırıcı nitelikteki faaliyetleri, başta hayvancılık, bitkisel üretim, sebze ve meyve üretimi, seracılık, bağcılık, kümes hayvancılığı, arıcılık, alabalıkçılık, kilim ve halı dokumacılığı olmak üzere geniş bir alana yayılmaktadır.

Bu çok çeşitli faaliyetler, sade ev üretiminden hemen hemen tarımsal-sanayi denebilecek işletmelere uzanan farklı gelişkinlik düzeylerinde gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede marjinal alanlar işlenmekte, doğal yağışa bağımlı koşullarda üretim yapılmakta, mümkün olduğu yerlerde küçük ölçekli sulama sistemleri getirilmekte ve yerli ırk hayvanlar ıslah edilmektedir. Bu faaliyetler mümkün olan her durumda doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını dikkate alan yaklaşımlar temelinde yürütülmektedir.

Geniş bir alana yayılan gelir getirici faaliyetlerin bireye yönelik olanlarla topluluğa yönelik olanlar biçiminde iki alt grupta toplanması mümkündür. Ancak aradaki ayrım her zaman kesin olmamaktadır. Topluluk temelli birçok proje hanelerin yalnızca kararların alınmasına katılımı açısından değil, kimi örneklerde görüldüğü gibi, başlatılan girişimler ve alınan riskler topluluktan çok aileleri doğrudan etkileyebileceği için ailelerden ziyade haneleri ilgilendirebilmektedir. Aynı şekilde

hanelere yönelik birçok proje de yalnızca hanenin yararı ile sınırlı olmayıp, bunun ötesinde ve bununla aynı anda topluluğun yararına olabilecek kimi girişimlerin de aile tarafından başlatılmasını gerektirmektedir. Benzer faaliyetlerin birden fazla bölgede gerçekleştirilmesi halinde ise, tek tek haneler üzerinde odaklaşan küçük ev işletmeleri ya da kırsal işler örneğin; dokumacılık, arıcılık, hayvancılık, kümes hayvancılığı, seracılık gibi çok bölgeli sektörel etkinlikler kapsamında yer almaktadır.

TKV için gelir getirici faaliyetler yoksulluğun ortadan kaldırılması hedefinin yanı sıra, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve kalkınmaya toplumsal cinsiyet dengeli bir yaklaşımın sürdürülmesi bakımından da belirleyici önem taşımaktadır (TKVFR, 20031:3).

Gelir getirici faaliyetlerle küçük ölçekli kredi olanakları arasındaki etkileşim büyük oranda gelir getirici faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesine, bu ise doğru zamanda, doğru yerde ve uygun koşullarda kırsal kredi bulunabilmesine bağlıdır. Küçük üreticiler için kırsal kredinin faaliyetin geleceğini belirleyici niteliğini göz önünde tutan TKV; mevcut ve yeni üretim konularında kırsal kredi talebinin geliştirilmesine özellikle önem vermektedir. Diğer taraftan Proje bölgelerinde üreticilere destek olarak “risk (girişim) sermayesi” uygulamasına Girişimci Destek Fonu adıyla başlanmıştır. TKV'nin gelir getirici etkinlikleri olarak ; (a). Ekilebilir alan sağlamak için taş temizleme, (b). Marjinal alanlara bağ çubukları dikimi, (c). İpekböcekçiliği için dut ağacı dikimi, (d).Hububat tarımının ve yem bitkileri ekiminin geliştirilmesi, (e). Sebze ve meyve üretimi, (f). Hayvanlığın bütün yönleri, (g). Kümes hayvancılığı, (h). Arıcılık, (ı). Tatlı su alabalık üretimi, (i). Genç kadınlar ve kızlar için kilim ve halı dokumacılığı gibi çok çeşitli etkinlikler, sade ev üretiminden hemen hemen tarımsal-sanayi denebilecek işletmelere kadar uzanan farklı gelişkinlik düzeylerinde gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede marjinal alanlar işlenmekte, doğal yağışa bağımlı koşullarda üretim yapılmakta, mümkün olduğu yerlerde küçük ölçekli sulama sistemleri getirilmekte ve yerli ırk hayvanlar ıslah edilmektedir. Bu arada kimi özel projeler (çiftçilerin ürünlerinin daha fazla işlenip pazarlamasının zorunlu olduğu projeler) artık bir grup olarak kırsal temelli sanayi işletmeleri haline

gelmiştir. Geniş bir alana yayılan bu etkinliklerin, bireye yönelik olanlarla topluluğa yönelik olanlar biçiminde iki alt grupta toplanması mümkündür. Ancak aradaki ayrım her zaman kesin olmamaktadır. Topluluk temelli birçok proje, hanelerin yalnızca kararların alınmasına katılımı açısından değil, kimi örneklerde görüldüğü gibi, başlatılan girişimler ve alınan riskler topluluktan çok aileyi daha doğrudan etkileyebileceği için haneleri ilgilendirebilmektedir.

Aynı şekilde hanelere yönelik birçok proje de yalnızca hanenin yararı ile sınırlı olmayıp, bunun ötesinde topluluğun yararına olabilecek kimi girişimlerin de aile tarafından başlatılmasını gerektirmektedir. Tek tek haneler üzerinde odaklaşan küçük ev işletmeleri ya da kırsal işler (örneğin dokumacılık, arıcılık, hayvancılık, kümes hayvancılığı, seracılık gibi) de çok bölgesel sektörel etkinlikler kapsamında yer almaktadır. Çünkü benzer etkinlikler birçok bölgede geçerlidir. Bu etkinlikler; mümkün olan her durumda gelir yaratılması ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı boyutlarını kaynaştıran yaklaşımlar temelinde yürütülmektedir.

4.4.5 Arıcılık :

TKV nin neredeyse Türkiye genelinde büyük bir başarı ile uygulamakta olduğu projelerden biri olan arıcılık, çok sayıda küçük çiftçinin ve topraksız köylünün gelirlerini artırma açısından özel bir fırsat sunmaktadır. Türkiye'nin doğusundaki iller flora açısından arıcılığın düşük gelirli köylüler arasında geliştirilmesine elverişli bir zenginliğe sahiptir.

Arıcılık kolay yönetilebilir bir programdır. Aile başına ilk yatırım maliyeti düşüktür. okuma yazması olmayan köylüler bile bu iş için gerekli becerileri kolaylıkla öğrenebilmektedir, projenin ölçeği esnektir (nerede olursa olsun 20-30 kovan anlamlı bir ek gelir getirebilmektedir) ve köylüler başka işleriyle uğraşırken de kovanları ile ilgilenebilmektedirler. Arıcılığa yeni başlayan bir aile bir kovandan ilk yıl 20 kilo, daha sonraki yıllarda ise 30 kiloya kadar çıkan bal alabilmektedir. Program çerçevesinde her yıl yaklaşık 20.000 yeni kovan dağıtılmaktadır. Bu kovanların yaklaşık yarısının finansmanı TKV'nin kırsal kredi programından sağlanmaktadır.

Bunun sonucunda TKV'nin teknik yardımlarının kelimenin gerçek anlamıyla ülkedeki arı nüfusunu kurtardığı söylenebilir.

Tablo-13:Arıcılık Faaliyetleri

Proje Alanı		Yerleşim Yeri Köy	Üretici İşletme adet	Bal Tahsilatı Kg
Amasya-Gümüşhacıköy	2001	10	123	21.417
	2002	9	95	23.108
	2003	9	83	8.477
Diyarbakır	2001	110	607	59.516
	2002	78	361	46.471
	2003	65	229	23.150
G. hane-Şiran	2001	2	3	300
	2002	26	65	27.000
	2003	14	25	28.000
Muş-Varto+Van ²	2001	62	188	21.536
	2002	62	188	11.425
	2003	62	188	13.099
Toplam		509	2.155	283.499

(Kaynak: TKV, 2003:7)

TKV'nin Ankara yakınlarında kurulu olan Arıcılık Merkezi tüm Türkiye'deki arıcıların yaklaşık dörtte birine ulaşmaktadır. Her yıl çok sayıda arıcı bu merkezde düzenlenen eğitim kursları ve grup çalışmaları gibi etkinliklere katılmakta ya da merkezi ziyaret etmektedir. Bunun yanı sıra merkezde çalışan personel her yıl ülke çapında arıcılara yerinde hizmet vermek için 1500 kişi/gün zaman ayırmaktadır..

4.4.6 Kilim ve Halı Dokumacılığı:

TKV'nin özellikle kaymakamlıklar ile yakın bir işbirliği içinde üretim ve istihdama yönelik olarak gerçekleştirmekte olduğu önemli bir çalışma da kilim ve halı dokumacılığıdır.

Ülkemizde köylerin toplumsal yapısı geleneksel özellikler göstermektedir. Aile yaşamında erkeğin egemenliği tartışılmaz bir veridir. Kırsal kesimdeki kadının aile yaşamına, çocuklarına, hatta kendisine ilişkin kararlarda çok sınırlı söz hakkı vardır. Kadının gerek aile gerekse topluluk içindeki düşük statüsü, ekonomik yaşamdaki ikincil konumunun kaçınılmaz bir sonucudur ve bu olgunun derin tarihsel kökenleri

vardır. Kadınların çoğu köylerinin dışına nadiren çıktıklarından kendilerini geliştirme fırsatları da son derece sınırlıdır.

Kırsal kesimdeki kadınların sınırlı aile bütçelerine parasal katkıda bulunmaları, kadının geleneksel olarak bağımlı ve ikincil konumunda birtakım olumlu değişikliklere yol açabilir. Ekonomik bir etkinlik olarak kilim ve halı dokumacılığı bu değişime katkıda bulunabilecek önemli bir araç durumundadır. Genellikle okuyamayan ve yazamayan kadınlar düşüncelerini, özlemlerini ve duygularını kilimlerde işledikleri desenlerde yansıtmaktadırlar. Kilimlerdeki her desenin özel bir anlamı vardır. Kadınların çoğu ilkel yer tezgahlarında geleneksel yöntemleri kullanarak genellikle evde kullanılmak üzere kilim dokumaktadır. Koyun yaygın biçimde beslenen bir hayvan olduğundan kadınlar dokuma ipliklerini evlerinde hazırlayabilmektedirler. Zaman zaman köylere gelen tüccarlar dokunan halı ve kilimleri toplamakta ya da kimi durumlarda ivedi paraya gereksinimi olan erkekler bunları satmak üzere kendileri kente getirmektedirler.

Dokumacılık ülkemizde büyük ölçüde dikkat çeken bir etkinliktir. Merkezi ve yerel düzeylerdeki birçok resmi kuruluş ile yönetim organları kadınlara dokumacılığı öğretmek üzere kurslar düzenlemektedir. Bu tür bir eğitim süreci yararlıdır. Ancak asıl sorun, yerel mülki amir kursu tamamlayan kadınlara belgelerini verdiği zaman ortaya çıkmaktadır. Bu kadınların kursun ardından dokumacılık işini evlerinde şöyle ya da böyle sürdürüp para kazanacakları varsayılmaktadır. Ne var ki, eve bir dokuma tezgahı alınması bile başlı başına bir sorundur. Yün alma, bunun kalitesini bulma, renklerin solmayacağı boyalar kullanma ve piyasanın tercihi olan desenleri bilme, tek başına bir dokuyucu açısından aşılması genellikle pek mümkün olmayan sorunlardır. Dokunan halı ve kilimlerin pazarlanması ise başlı başına bir sorundur.

TKV dokumacılık programına 25 yıl kadar önce bu saptamalar ışığında başlamıştır. Dokumacılık kadının toplumsal statüsünü iyileştirmeyi amaçlayan gelir getirici bir etkinliktir. TKV bu programı sonucunda (i) gerçekten yoksul durumda olan hanelere ek gelir imkanları sağlanmakta ve (ii) ek programları ve etkinlikleriyle genç kadınların gelişimine mütevazı katkılarda bulunmaktadır. Bugün TKV'nin Van,

Diyarbakır ve Kayseri bölgelerinde uygulanan programlara herhangi bir zamanda katılan kadın sayısı 500 civarındadır (TKVFR, 2003:18).

4.4.7 Hayvancılık:

Ülkemizin özellikle Doğu bölgelerindeki hayvancılık sektörünün başlıca sorunları düşük verimli hayvan ırkı, yem temelinin yetersizliği ve yayım, veteriner ve pazarlama hizmetlerinden görece uzak olunmasıdır. Doğu Anadolu'nun pek çok yöresinde insanların sahip olduğu ve tarımsal etkinliklerde kullanabilecekleri kaynaklar sınırlıdır. Genel olarak sınırlı yağışa bağımlı, geçimi sağlamaya ancak yeterli tarım faaliyeti egemendir. Ekilebilir arazinin sınırlı olduğu dağlık yüzeyler ve tarım mevsiminin kısalığı bölgede yaşayan insanları temel gereksinimlerini karşılayabilmek için hayvancılığa daha fazla bağımlı kılmaktadır. Sahip olunan az sayıda küçük ve büyük baş hayvan ailenin sınırlı gelirinde önemli bir paya sahiptir.

Sığır nüfusu çoğunlukla genetik potansiyeli düşük yerli ırk hayvanlardan oluşmaktadır. Buna karşılık küçük baş hayvanlarda genetik nitelikler diğerlerine göre daha iyi durumdadır. Hükümet politikaları sonucunda beslenen keçi sayısı azalmaktadır. Gerek büyük gerekse küçük baş hayvanların yem temeli de çok sınırlıdır. Hayvanlar ağırlıklı olarak zaten aşırı otlatma nedeniyle verimsizleşmiş ve genellikle orman sınırları içinde sayılan meralarda otlatılmaktadır. Fabrika yemi kullanımı ise yok denecek kadar azdır.

İşte ülkemizdeki büyük ve küçükbaş hayvancılığın yeniden geliştirilebilmesi elde edilen ürünlerin kalite ve miktarlarının arttırılabilmesi, bundan da önemlisi yeni istihdam imkanlarının yaratılabilmesi bakımından Tarım Bakanlığı ile vali ve kaymakamlarımızla yakın bir işbirliği içinde olan TKV'nin hayvancılığı geliştirme programı, bu verilerden hareketle ailelerin daha az sayıda ama daha üstün nitelikte hayvan besleyerek hane gelirlerinin artırılmasını hedeflemektedir (TKVFR, 2003:16).

TKV bu projelerinde Sürdürülebilir gelişmeye yönelik çalışmalarını gerçekleştirecek yerel örgütlenmelerin oluşturulması başlı başına bir amaçtır. Deneyimler göstermektedir ki hayvancılığı geliştirme programlarının hedefi çok sayıda haneyi etkileyebilmekte, küçük çiftçilere yarar sağlamakla birlikte gelirleri önemli ölçüde artırmaktadır.

Tablo-14:Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık

Proje Alanı		Suni Tohumlama			Barınak İyileştirme	
		Hane	Hayvan	Doğan buzağı	Hane	Barınak
Amasya-Gümüşhacıköy	2001	117	122			
	2002	70	81	89	32	32
	2003					
Diyarbakır	2001					
	2002	83	136		26	30
	2003	61	84	63	31	38
G. hane-Şiran	2001	343	610	24		
	2002	495	1.050	644	560	560
	2003	328	429	166	12	12
Muş-Varto	2001					
	2002	22	26		10	10
	2003	59	60	11	8	8
Van	2001					
	2002	83	83		120	120
	2003	77	139	64	32	32
Toplam		1.738	2.820	1.061	831	842

(Kaynak: TKVFR, 2003:16).

Hayvancılığı geliştirme çalışmaları, TKV'nin faal olduğu birçok yörede 20 yılı aşkın bir süreden bu yana devam etmektedir.

TKV; hayvancılıkta verimi arttırabilmek bakımından proje bölgeleri olan Amasya, Diyarbakır, Gümüşhane, Muş ve Van illerinde 2001, 2002 ve 2003 yıllarında toplam 1.738 aileye ait 2.820 hayvanın suni tohumlamasını gerçekleştirmiştir. 2.378 hanede toplam 10.3214 hayvana koruyucu aşı uygulanmıştır.

Tablo-15:Aşılama Çalışmaları

Proje Alanı		Koruyucu Aşı		Tedavi	
		Hane	Hayvan	Hane	Hayvan
Amasya-Gümüşhacıköy	2001				
	2002	222	3.920	222	753
	2003	275	7.076	115	581
Diyarbakır	2001			50	126
	2002	69	5.620	288	2.899
	2003	82	6.880	231	1.458
G. hane-Şiran	2001	324	1.297	152	152
	2002	70	280	220	220
	2003	270	1.080	128	128
Muş-Varto	2001	228	16.037	90	153
	2002	401	36.270	87	178
	2003			62	169
Van	2001				
	2002	170	19.610	410	22.120
	2003	267	5.144	366	9.060
Toplam		2.378	103.214	2.421	37.997

(Kaynak: TKV, 2003:21).

4.4.8 Kümes Hayvancılığı:

TKV tarafından eğitilen ve örgütlenen küçük çiftçiler topluluk olarak Türkiye’de pazarlanan her beş tavuktan birini üretmektedir. TKV’nin küçük üreticiler için ilk gelir getirici projesi olan tavukçuluk, 1970’li yılların başlarında Tarsus’ta başlamış, daha sonra giderek bütün Türkiye’ye yayılmıştır. Programın yaygınlaşmasında, Dünya Bankası’ndan alınan önemli miktarda kredinin de rolü olmuştur. TKV tavukçuluk programını yürütmüş, kredi dağıtım ve geri ödeme işlerini düzene koymuştur. Sonuçta program alınan krediyi eksiksiz geri ödemiştir.

Üretim sistemi tek tek bölgesel birimler bazında çoğunluğu küçük çiftçi olan 3.000 üreticiden oluşan bir ağ biçiminde örgütlenmiştir. Bu üreticilerin 1.000 kadarı aynı zamanda ülke çapındaki tavukçuluk şirketinin hissedarları durumundadır. Sistem bütünüyle entegre nitelikte olup bakımdan pazarlamaya kadar tavuk üretiminin bütün yönlerini kapsamaktadır. Bu sürecin tümü bugün TKV ile köylülerin tavukçuluk

işlerini düzenlemek üzere kurdukları Köytür adlı ayrı bir şirket tarafından yürütülmektedir.

Sistemde her çiftçinin kendi kümesi vardır ve bu kümeslerin çoğu TKV tarafından verilen kredi ile kurulmuştur. Her çiftçi kendi tavukçuluk şirketinden üretim girdilerini (yeni doğmuş civcivler, yem, tıbbi bakım) ve yayım hizmetlerini almaktadır. 8 haftalık döngü içinde her üretici yaklaşık 4.000 ila 6.000 piliç yetiştirmekte ve bu hayvanları tesislere teslim etmektedir. Tesis ise piliçleri kesip işlemekte, paketlemekte, soğutmakta ve nihai ürünü satmaktadır. Üretici bu sırada kümesini temizleyip yeni bir üretim döngüsü için yeni civcivler almaktadır.

TKV'nin tavukçuluk modeli ülke ölçeğinde bir tarımsal-sınai üretim sisteminin küçük üreticilerin rekabetçi piyasa ekonomisinin özel girişimcileri olarak tam katılımı ile teknik ve mali açılardan sürdürülebilirlik kazanabileceğini göstermiş ve kanıtlamıştır (TKV, 2003:15).

4.4.9 Sebze ve Meyve Üretimi:

TKV Proje bölgelerindeki hanelerin çok büyük bir bölümü küçük, parçalanmış topraklarını, herhangi bir ek sulama imkanı olmaksızın doğal yağışa bağımlı olarak işlemektedir. Yağışın sınırlı olması nedeniyle tarlalar genellikle bir hasattan sonra nadasa bırakılıp ertesi yıl yeniden ekilmektedir. Buğday en yaygın ekilen üründür. Yetiştirilen buğdaydan elde edilen un, temel besin durumunda olan ve evde yapılan ekmekte kullanılmaktadır. Aileler bundan arta kalanı yerel pazarlarda satmaktadır.

TKV bitkisel üretimin geliştirilmesine yönelik çalışmalarıyla, toprak analizi, toprağın yapısına uygun alternatif ürünlerin tanıtımı, toprak hazırlama ve işleme, tohum sağlama, tohum kalitesini iyileştirme, ekim, gübreleme, yabancı ot ve hastalıklarla mücadele konularında bilgi ve girdi desteği sağlamaktadır. Bu çalışmalarda, hem kaliteli kaba yem ihtiyacını karşılamak hem de susuz alanları değerlendirmek amacıyla, yem bitkileri ekimi özel olarak teşvik edilmektedir. TKV aile beslenmesine katkıda bulunmak ve faydalanılan besinleri zenginleştirmek amacıyla

açık alanlarda, ev bahçelerinde aile düzeyinde sebze ve meyve üretimini desteklemektedir. TKV'nin saha çalışanları kadınlara sebze konserveçiliğini ve bahçelerde yetiştirilen meyvelerin kış için saklanması öğretmekte, böylece temel beslenme bilgisi hanedeki tüm kadınlara yayılmaktadır.

Tablo-16: Sebzeçilik-Meyveçilik

Proje Alanı		Sebzeçilik		Meyveçilik	
		Hane	Fide-Tohum adet	Hane	Fidan adet
Amasya-Gümüşhacıköy	2001			25	1.250
	2002	130	5.275	22	825
	2003	277	6.720	6	160
Diyarbakır	2001	84	1.875	39	540
	2002	67	12.060	45	800
	2003	53	11.000	6	530
G. hane-Şiran	2001				
	2002	73	2.750	11	360
	2003	150	12.960	4	440
Muş-Varto	2001	28	1.552		
	2002	36	4.110		
	2003	36	1.750	4	3.750
Van ²	2001				
	2002			118	820
	2003	166		28	195
Toplam		1.100	60.052	308	9.670

(Kaynak: TKVFR, 2003 :16).

TKV, 2001, 2002 ve 2003 yıllarında 1.100 haneye toplam 60.052 adet fide dağıtmıştır.

Tablo-17: Seracılık

(2002-2003) Proje Alanı	Hane	Alan m ²	Dikilen fide Adet
Amasya-Gümüşhacıköy	3	270	1.930
Diyarbakır	9	391	1.800
G. hane-Şiran	84	7.200	22.082
Muş-Varto	7	652	2.570
Van	10	620	2.750
Toplam	113	9.133	31.132

(Kaynak: TKVFR, 2003:17)

2002-2003 yıllarında 9.133 m²'lik bir alanda 31.132 adet fidan dikilmiştir. Yine, TKV doğal koşulların (iklim, toprak, su) uygun ve pazarlara erişimin mümkün olduğu yerlerde seralarda ticari amaçlı sebze üretimini yaygınlaştırmaya

çalışmaktadır. Saha çalışanları örnek uygulamalar çerçevesinde yöreye en uygun teknolojileri üreticilere önermektedir. Bu üretimin hane başına yatırım maliyeti fazla değildir, bu alanda pek az deneyimi olan küçük üreticiler gerekli becerileri kolayca edinebilmekte ve ilk başlayanların ortaya koydukları başarılı örnekler uygulamanın benimsenmesini kolaylaştırmaktadır.

4.4.10 Alabalıkçılık:

TKV ekilebilir arazisi çok sınırlı, ancak dağlardan inen dereler sayesinde bol suyu olan bir yerleşimde tatlı su alabalıkçılığını başlatmıştır. Bir kez daha bu örnekte de saha çalışanları örnek uygulamalar için yöreye en uygun teknolojileri üreticilere önermişler ve gene bu örnekte de girişim için gerekli ilk yatırımın maliyeti görece düşük olmuş ve daha önce sınırlı deneyime sahip üreticiler bu iş için gerekli becerileri kolaylıkla edinmişlerdir.

4.4.11 Bağcılık:

Bağcılık derelerden bol su gerektiren alabalıkçılığa tam ters bir örnek oluşturmaktadır. Çünkü marjinal alanlara dikilen bağ çubukları az yağışla da büyüebilmekte, ayrıca ek sulama gerektirmemektedir. Dayanıklı asma türleri bu zorlu koşullarda yaşayabilmekte ve sabır gerektiren birkaç yılın ardından aile tüketimi, hatta zaman zaman pazarda satış için önemli miktarda üzüm verebilmektedir.

Tablo-18:Bağcılık

(2002-2003) Proje Alanı	Hane	Alanda
Amasya-Gümüşhacıköy	1	0,3
Diyarbakır	6	28,0
Van	2	3,0
Toplam	9	31,3

(Kaynak: TKVFR, 2003:17).

4.4.12 Kırsal Kredi:

TKV yeterli kırsal krediye uygun zamanlarda ve uygun koşullarda erişimin, kırsal kesimdeki yoksulların çoğunluğundan fiilen esirgenen bir insan hakkı olduğunu dikkate alarak ve bankaların kredi programlarının herkese açık olduğunu sık sık ileri sürmelerine karşılık bu kredilerin büyük bölümünün kaynakları zengin bölgelerin üreticilerine ve kuruluşlarına yönlendirilmekte, sessiz çoğunluk olan küçük üreticilerin ise bu imkandan yararlanamadıklarına inanmaktadır. Bunun nedenleri olarak; yoksulların anlamlı bir kredi programı kapsamı dışında kalmalarında katı kefalet zorunlulukları, tapuların gayri resmi ve parçalanmış olması, çok sayıda kişiye verilen küçük miktarlardaki kredileri yönetmenin güçlükleri, kırsal kesimdeki yoksulların kaynak talep edip kaynakları harekete geçirme gücüne sahip olmamaları, etkili bir örgütlenmenin olmayışı gibi etmenler pay sahibidir.

TKV bütün çalışmalarında kırsal kesimdeki yoksullara ulaşan bir bankacılık sistemiyle kırsal kalkınmanın birbirlerini dışlayan şeyler olmadığını gösterme amacını gütmüştür. TKV geleneksel kalkınma projelerinde, eğitim, kırsal kredi ve pazarlama işlemlerinin ayrı ayrı kuruluşlar tarafından üstlenildiğine dikkat çekmektedir, bunların her birinin çok önemli bir bileşen olduğunu kabul etmekle birlikte, aralarında gerekli bağlantılar kurulmadığı sürece bu bileşenlerin hem kalkınmanın nihai amaçlarının hem de proje hedeflerinin gerisinde kalacağını vurgulamaktadır. TKV insan kaynaklarının geliştirilmesi, eğitim, kırsal kredi ve pazarlama desteği gibi bileşenlerin entegre tek bir sistem içinde gerçekleştirilmesini savunmaktadır.

TKV'nin kırsal kredi programının bir başka özgün yanı, yerel geleneklere uygun seçenekli geri ödeme sistemidir. Burada, gerektiğinde geleneksel faiz ödemesi ortadan kaldırılmakta, bunun yerine, kullanılan kredi, ailenin gerçekleştirdiği üretimin bir bölümüyle aynı olarak geri ödenebilmektedir. 2000 yılında TKV'nin açtığı yeni kredilerin ABD doları cinsinden değeri 2.4 milyon ABD dolarıdır. Kredi portföyüne bakıldığında, verilen kredilerin geri ödeme oranı % 95'i bulmaktadır ki,

bu TKV'nin saha ile yakın bağlarını koruduğunu ve kredi alanlar açısından somut getiriler sağlayan takip işlerinin başarısını göstermektedir (TKVFR, 2003:19).

4.4.13 El Sanatları:

TKV'nin faaliyet gösterdiği çalışma bölgelerinde kadının, geleneksel olarak, aile yaşamına, çocuklarına, hatta kendisine ilişkin kararlarda çok sınırlı söz hakkı vardır. Kadının gerek aile gerekse topluluk içindeki düşük statüsü ekonomik yaşamdaki ikincil konumunun kaçınılmaz bir sonucudur ve bu olgunun derin tarihsel kökleri vardır. Kadınların çoğu köylerinin dışına nadiren çıktıklarından kendilerini geliştirme fırsatları da son derece sınırlıdır. Kırsal kesimdeki kadınların sınırlı aile bütçelerine parasal katkıda bulunmaları, kadının geleneksel olarak bağımlı ve ikincil konumunda birtakım olumlu değişikliklere yol açabilir. Ekonomik bir etkinlik olarak kilim ve halı dokumacılığı bu değişime katkıda bulunabilecek önemli bir araç durumundadır.

Kadınların çoğu ilkel yer tezgahlarında geleneksel yöntemleri kullanarak genellikle evde kullanılmak üzere kilim dokumaktadır. Koyun yaygın biçimde beslenen bir hayvan olduğundan, kadınlar dokuma ipliklerini evlerinde hazırlayabilmektedir. Zaman zaman köylere gelen tüccarlar dokunan halı ve kilimleri toplamakta ya da kimi durumlarda ivedi paraya gereksinimi olan erkekler bunları satmak üzere kendileri kente gitmektedir.

Dokumacılık ülke çapında büyük ölçüde dikkat çeken bir etkinliktir. Merkezi ve yerel olarak birçok resmi kuruluş ile yönetim organları kadınlara dokumacılığı öğretmek üzere kurslar düzenlemektedir. Bu tür bir eğitim süreci yararlıdır. Bu kadınların kursun ardından dokumacılık işini evlerinde sürdürüp para kazanacakları varsayılmaktadır. Ne var ki eve bir dokuma tezgahı alınması ailelerin çoğu tarafından karşılanabilecek bir maliyet değildir. Yün alma, bunun kalitelisini bulma, renklerin solmayacağı boyalar kullanma ve piyasanın tercihi olan desenleri bilme, tek başına bir dokuyucu açısından aşılması genellikle pek mümkün olmayan sorunlardır. Dokunan halı ve kilimlerin pazarlanması ise başlı başına bir sorundur.

TKV dokumacılık programına 25 yıl kadar önce bu saptamalar ışığında başlamıştır. Dokumacılık kadının toplumsal statüsünü iyileştirmeyi amaçlayan gelir getirici bir etkinliktir. TKV bu programı sonucunda gerçekten yoksul durumda olan hanelere ek gelir imkanları sağlamakta, ek programları ve etkinlikleriyle genç kadınların gelişimine mütevazı katkılarda bulunmaktadır.

2003 itibariyle TKV'nin dokumacılık programları Van (Süphan mahallesi), Diyarbakır (Lice, Hani) ve Kayseri'de (Pınarbaşı köyleri) uygulanmaktadır. Program çerçevesinde girdi temini, üretim kalitesinin denetimi ve pazarlama faaliyetleri TKV tarafından yönlendirilmektedir.

Tablo-19:El sanatları

Proje Alanı	Tezgah (adet)	Dokuyucu (kişi)	Üretim (m2)	Dokuyucu Geliri 000. 000 TL
Diyarbakır (halı)				
2001	71	125	721	68.700
2002	59	98	638	82.141
2003	51	92	391	62.318
Van (Kilim)				
2001	44	78	261	3.327
2002	62	97	993	23.233
2003	62	97	790	21.664
Toplam	349	587	3.794	261.363

(Kaynak: TKVFR, 2003:18)

2001-2002 ve 2003 yıllarında TKV'nin el sanatları yardımlarından yararlanan 349 ailenin bu faaliyetlerinden toplam 261.363.000.000-TL'lik bir gelir elde etmişlerdir.

4.4.14 Girişimci Destek Fonu:

TKV 2002'den itibaren Girişimci Destek Fonu adıyla "risk (girişim) sermayesi" uygulamasına başlamıştır. Girişim desteği TKV kalkınma programlarının genel amaçlarıyla uyumlu olarak kaynakları sınırlı, yoksul haneler için bir teşviktir.

Tablo-20:Fon kullanımının girişimcilere göre dağılımı

Proje Alanı		Girişimci sayısı			GDF Desteği 000.000TL
		Kadın	Erkek	Grup	
Amasya- Gümüşhacıköy	2002	1	9	3	33.289
	2003		21		54.879
Diyarbakır	2002	1	3	3	29.286
	2003	2	16	3	69.299
Muş-Varto	2002		5		8.285
	2003	1	11		13.314
Van	2002		11		22.961
	2003		9		7.98
Toplam		5	85	9	238.511

(Kaynak: TKVFR,2003:20).

TKV Gümüşhane-Şiran çalışma bölgesinde uluslar arası işbirliği ile yürütülen ortak proje çerçevesinde kırsal kredi uygulaması sürmektedir. Kullanılan kırsal kredi sadece 2003 yılı içinde toplam 806 aileye 342.111.000.000.-TL'lik kredi kullandırmıştır (TKV FR, 2003:20).

Tablo-21:Kullandırılan kırsal kredi

Kırsal Kredi Cinsi	Kullanıcı Kişi	Miktar kg/adet	Tutar 000.000TL
Besi yemi (kg)	551	397.700	82.008
Tohum (kg)	54	6.450	2.85
Seracılık malzemesi	108		16.322
Arılı Kovan (adet)	93	1.910	240.796
Toplam	806		342.111

(Kaynak: TKVFR, 2003:20).

4.4.15 Doğal Kaynakların Korunması ve Geliştirilmesi:

Yine Orman ve Çevre Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ile vali ve kaymakamlıklarla ortak plan ve projelerle bu bağlamda, köylülerin katılımı ve kamu kuruluşlarının işbirliğiyle sel baskını ve toprak kaymasını önlemek üzere kuru duvar eşikleri yapımı, teraslama, bireysel ve toplu ağaçlandırma, erozyona maruz alanlarda çok

yıllık bitki (yem bitkisi) ekimi yapılması, yan derelerin ıslahı, su kaynaklarının daha iyi kullanılması ve köy içinde, köyler arasında dengeli dağılımı, atık suların kirletici etkisinin önlenmesi, meraların ıslahı, planlı otlatmanın teşviki, arazi sürüm ve ekim tekniklerinin iyileştirilmesi, örnek fidanlık oluşturulması, enerji ormanı tesisi, yakacak odun tüketiminde tasarrufa dönük çalışmalar sürdürülmektedir.

4.4.16 Deneme/Örnek Uygulama Çalışmaları:

TKV günümüzde kamu kurum ve kuruluşlarına da örnek olan birçok başarılı deneme çalışmalarında bulunmaktadır. Deneme ve örnek uygulama çalışmalarının başlıcaları olarak yeni ürün ve/veya üretim tanıtımı, ürünü ve geliri çeşitlendirme (arıcılık, yerel el sanatları, ürün değerlendirme), mevcut üretimi iyileştirici yeni adımlar (koruyucu aşılama, barınak iyileştirme), verimliliği artırma (toprak, ot analizleri, tohum-ekim-sürüm iyileştirmeleri), üretimde kendine yeterlik (ılık yastık, erken fide yetiştirilmesi), teknik donanımı-teknolojiyi geliştirme, zamanı verimli kullanma (hayvan banyoluğu), kadınların iş yükünün hafifletilmesi (güneş enerjisinden yararlanma), doğal kaynakların korunması (ağaçlandırma, teraslama, enerji ormanı uygulamaları), örgütlü hareketi ve proje süreçlerine katılımı teşvik (proje kurulları) gibi örnekler gösterilebilir. Eğitim-yayım, uygulama, izleme-değerlendirme süreçleri önceden planlanan deneme ve örnek uygulamalarda, girdiler çalışmanın özelliklerine göre kısmen ya da tamamen TKV tarafından karşılanmaktadır.

4.4.17 Ulusal ve Uluslararası ölçekte işbirliği:

TKV halen projelerinin bir bölümü yerel, bir bölümünü ise uluslararası ölçekte uygulamaktadır. Sadece örnek olması bakımından Genç Kızlar İçin Açık İlköğretimi Tamamlama Projesi UNICEF ile, Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Uluslararası Programı ILO/IPEC ile işbirliği ortamında, Kadınların İstihdamı ve Gelir Getirici Etkinlikleri için Ortak Eğitim Programı ise AB Ankara temsilciliği ile ve Kadınların Eğitiminde Çok Amaçlı Toplum Merkezleri projeleri de GAP İdaresi Başkanlığı ile müşterek olarak yürütülmesi gösterilebilir (TKVFR, 2003:23).

Türkiye Kalkınma Vakfının 2002 yılı sonu itibariyle malvarlığı 19.321.742.957.461-Tl'ye ulaşmıştır. Bunun 481.192.280.440.-Tl'lik kısmını sabit kıymetler oluşturmaktadır. 2002 yılı bütçesi de 8.413.973.000.000.-Tl gelir, 5.775.000.000.000.-Tl amaca yönelik yatırım, 1.517.500.000.000.-Tl amaca yönelik harcama ve 288.060.000.000.-Tl ise gelirlerinin %20'sini geçmeyecek türde harcamalar olduğu görülmektedir (Özalp, 2002:7).

4.4.18 TKV'dan Suya Erişim Ve Atıksu Sorunu Çözümünde Katılımcı Bir Uygulama (Sinop-Durağan-Hacımahmutlu Köyü örneği):

Sinop-Durağan-Hacımahmutlu Köyü örneği aynı zamanda 1994-2000 yılları arasında Türkiye'nin bir orman köyünde dünya ülkelerinin başlıca sorunlarından biri olan su kaynaklarını koruma, geliştirme ve atık sular sorununa halkın katılımıyla nasıl bir çözüm bulunduğunu anlatmaktadır. Ülkemizde kırsal kesimde ilk kez bir atık su arıtma tesisi köylülerin katkı ve katılımlarıyla gerçekleştirilmiş ve atık suların olumsuz etkisi tamamen ortadan kaldırılmıştır.

Bu proje TKV tarafından 1991 yılında Orman Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) arasında uygulamaya konulan "Türkiye'de Uygun Halk Ormancılığı Modelleri"ni ortaya koymak amacıyla geliştirilen projede gündeme gelmiştir. Öyle ki bu projenin uygulama alanlarından biri de Sinop'un Durağan ilçesidir.

Türkiye'de Uygun Halk Ormancılığı modellerini ortaya koymak amacıyla geliştirilen projenin uygulama alanı içerisindeki köyler temel ekonomik etkinlikler, gelir ve yaşam düzeyi ile toplumsal altyapı ve kamu kaynaklarından yararlanma düzeyi açısından büyük farklılıklar da göstermekle beraber bu projenin deneme-araştırma, model geliştirme niteliğinin ağırlıklı ve mali kaynakların sınırlı olması nedeniyle sadece halen 7 köyde uygulamaya konulması uygun bulunmuştur. tercih edilmiştir. Belirlenen 7 köyde uygulanmasına karar verilen projeler beş ana başlık altında toplanmıştır;

- a-Eğitim-yayım ve örgütlenme faaliyetlerini kapsayan insan kaynaklarının geliştirilmesi,
- b-Gelir artırıcı/getirici faaliyetler.
- c-Doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi,
- d-Araştırma, deneme ve demonstrasyonlar,
- e-Tanıtım, savunu, örgütsel ve kurumsal gelişmeye yönelik çalışmalar.

Projenin uygulandığı Hacımahmutlu köyünün arazi yapısı oldukça dağlık ve engebelidir. Denizden yüksekliği yaklaşık 1000.m. olan köy, Orta Karadeniz'in İç Anadolu'ya geçiş zonunda yer almaktadır. Ortalama yıllık yağış 570-600 mm. arasında değişirken, kış aylarında donlu geçen gün sayısı 82 gün/yıl'dır. Hacımahmutlu köyü ilçeye 24, il'e ise 144 km. uzaklıktadır. Köyde 86 hanede 371 kişi yaşamaktadır. Aynı zamanda Kızılırmak nehri yan havzalarında yer alan köyün atık sularının karıştığı dereler nehir üzerindeki Altınkaya Baraj gölüne akıtılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında proje atık suların doğrudan nehre atılmasını önlemeye yönelik örnek bir çalışma niteliğine de sahiptir (Öztürk, 2000:6).

Sorunların önceliklendirilmesi ve çözüm arayışları sürecinde gösterilen çabalar, kırsal topluluklar için en önemli gelişme olarak ele alınacak olursa Hacımahmutlu için 1994yılıını değişimlerin yaşanmaya başlandığı önemli bir yıldır. Hacımahmutlu köyü orman tahribatının ve yoksulluğun en yüksek yaşandığı bir yöre olduğu için en öncelikli sorun olarak ortaya çıkan "İçme suyu sorunlarının çözümü konusunda TKV'den yardım talep etmişlerdir. Öncelikli sorun olarak belirlenen suyun sağlıklı bir şekilde köylüler ve TKV ekibi tarafından getirilebilmesi hususu toplantılarda tartışılmış, köylüler TKV'den yalnızca malzeme isteyip gerisini kendilerinin halledebileceklerini söylemeleri üzerine yaklaşık 6km mesafeden suyun "cazibe" sistemiyle köye getirilmesine karar verilmiştir. Kendi olanaklarını seferber etmeyi kabul eden köylüler için TKV'de gerekli teknik malzemenin (kum, çakıl, boru, vs.) temini için desteği FAO'dan almış.

TKV köylülerin beklediği desteği sağlarken Hacımahmutlu'da da halk kendi arasında organize olmaya başlamış, su kaynaklarını geliştirme ve koruma projesinin hayata

geçirilebilmesi amacıyla köy derneği çok sayıda toplantı yapmış, bu konuda alınan kararlar daha sonra kaymakama onaylatılmış, daha sonra hep beraber çalışmalara başlayan köylüler, 23 gün gibi kısa bir sürede 6 km. uzaklıktan her türlü kullanım için gerekli suyu köylerine kendi çalışmalarıyla akıtmışlardır. Muhtarlık seçimleri yüzünden ihtilaflar yaşanan Hacımahmutlu köyünde, 1994 yılında su getirme çalışmaları başlamadan önce “her haneden bir kişinin çalışmalara gelmesi ve gelmeyenlerden her iş günü için 150.000 lira (4.4 ABD doları, Eylül 1994) ceza alınmasının mecburi tutulması” yolundaki karar, 5 yıl sürecek davalar zincirini de beraberinde getirmiştir. Durağan ilçe merkezinde oturan ve sudan kendine düşen payı almak isteyen bir köylü, kendisine kesilmiş olan 18 günlük cezayı kabul ederken, köydeki 6 hane ceza ödemeyi reddetmiş, çalışmaya kimi günler katılmayanlardan para alan muhtar ile 6 kişi arasındaki sorunu çözmek mahkemeye başvurmuş, kısacası birliği sağlamak, köylüleri hedefe yönlendirmek kolay değildir.

6 km gibi bir mesafeden getirilecek suyun depolanması ve kontrollü kullanılması amacıyla 45 tonluk su deposu inşa edilmesinin ardından su getirme çalışmaları hızlanmıştır. Bütün teknik destek sağlandıktan sonra her haneden bir kişinin katılımıyla çalışma başlamış, kiralanan greyderin yardımıyla çukur açıldıktan sonra arkasından köylüler derinleştirme işini yapmışlar, sonra tekrar greyder gelip düzeltme işlemi yapmış, yerlerin üstünü kapamış, bayır yerleri ise köylüler kazma-kürek kullanarak kazmış, çalışmalara imece usulü evin erkeği yoksa kadını, yaşlılardan da güçlü kuvvetli olanları katılmış evinde kocası olmadığı için kundaktaki çocuğuyla çalışmaya katılanlar olduğu gibi hamile kadınlar bile işe gelerek, kanal kazımına yardımcı olmuşlardır. İmece usulü bütün bu çalışmaların bitiminde suyun deponun içine akıtıldıktan sonra imece usulü ile evlere dağıtımı yapılıyor. Suyun etkin kullanımı amacıyla köylüler kendi aralarında toplanarak yeni bir karar alıyorlar. “Her su kullanıcının evine su saati (sayaç) takılacaktır. Özellikle yaz aylarında tüketilen suyun bedeli köy ortak bütçesine verilecek, bu para köyün diğer işlerinde kullanılacaktır”. Bu kararlar köylüler evlerine su saati takmışlardır (Öztürk, 2000:11). Tabi bütün bu aşamalarda TKV köylülerle birlikte çalışmaların içindedir.

1990'ların başında “yaşanamayacak kadar kötü” bir yer olarak tanımlanan Hacımahmutlu geçmişte insan ve hayvan pisliklerinden atık suların köyün sokaklarına yayılmasından oluşan hijyenik olmayan ortamdan ve sinek,sivrisineklerden ve kokudan geçilmezken içme suyuna kavuşmasıyla beraber çevresine örnek bir köy haline gelmiştir. Artık ağaç işleri yapan ustaların çam kerestesini işleyerek yaptıkları su sızdırmayan, boş olarak yaklaşık ağırlığı 10 kg. civarında, içine su konulduğunda 30-35 kilo ağırlığa ulaşabilen ince, uzun bir kap olarak adlandırılabilir, sırtlarına bağladıkları yayıklarla su taşıyan kadınlar rahatlamışlardır. “köy yolunun dar yerlerinden geçmekte zorlandıklarını bazen düştüklerini ve özellikle kışın yollar kadar kendi giysilerinin de buz bağladığını, kaymamak için ellerine aldıkları değnekleri destek olarak kullandıklarını anlatırken, o günleri hatırlayınca yüzlerine acı bir gülümseme geliyor. Ellerin nasıl sızladığını, soğuk suyla ıslanan ayaklarının nasıl büzüştüğünü, topaç şeklini aldığını betimliyorlar” (Öztürk, 2000:12). Bugün için ise öyle dertleri yok. Artık Hacımahmutlu köylü kadınları çeşme başında harcadıkları saatleri nostaljik bir anı olarak hatırlıyorlar. Öyle ki 1995 yılında TKV Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (FAO), Orman Bakanlığı ile kaymakamlık ve Köy Muhtarlığı işbirliğiyle suyun köye getirilmesi ve depolanmasını kutlamak amacıyla bir “su bayramı” düzenlemiştir. Günümüzde çevredeki en yakın orman köylerinden çok farklı bir görüntü sergileyen Hacımahmutlu'da yollar kurumuş, ortalıkta sizi rahatsız eden ne koku ne de sinekler topluluğu vardır. Onun yerine muhtarın da içinde yer aldığı birçok üretici, köy aralarına yerleştirdikleri kovanlarla arıcılık yapıyor (Öztürk, 2000:16).

Suyun evlere dağıtımıyla birlikte Hacımahmutlu köyünde yeni bir yaşam hüküm sürmeye başlamış, dört yıl öncesine kadar sadece çok gerekli gördükleri zaman büyük zahmetlerle taşıdıkları suyu kullanan köylülerin su tüketimi artmış ve temizlik alışkanlıkları gelişmeye, değişmeye başlamıştır. Fakat su tüketiminin artması beraberinde daha önce üzerinde hiç durulmamış çevre sorunlarını beraberinde getirmiştir. Çevre kirliliği köyde yaşayanları rahatsız etmeye başlamış. Evlerine suyun gelmesiyle kısa bir süre rahat bir dönem geçiren Hacımahmutlular her evin önünde oluşan su birikintileri ve gölcüklerin sivrisinekler için nasıl bir

kaynak teşkil ettiğini de anladılar. Hacımahmutlular sorunun çözümü için çeşitli kamu kuruluşları nezdinde girişimlerde bulunarak destek arayışına girmişler, fakat herhangi bir sonuç alınamaması üzerine, sorunun çözümü için TKV'den destek istemişlerdir. TKV, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile birlikte;

a-Çevre kirliliği ve çeşitli sağlık sorunu yaratan atık suların köyden tahliyesi ile çevre ve insan sağlığı alanlarında iyileştirmeler sağlanması,

b-Köy içi dayanışma, sorunlara ortak çözümler arama ve birlikte proje uygulama konusunda bilinç ve davranışların daha da güçlendirilmesi,

c-Proje çalışmasının çevre köyler kamu ve destekleyici kuruluşlar açısından teknik ve sosyal boyutlar da içerecek şekilde tekrarlanabilir bir model oluşturulması, gibi üç ana amaç çerçevesinde atık suların insan sağlığına zarar vermeyecek şekilde uzaklaştırılması için köylüler ve teknik elemanların katılımıyla bir “kanalizasyon ve arıtma tesisi” projesi geliştirmiştir (Öztürk, 2000:19). Belirlenen hedefler etrafında, depolanan suyun köy içi şebeke sistemiyle dağıtılması kararında olduğu gibi ilkokul binasında bir araya gelen köylüler atık suların yarattığı çevre sorunlarını tartışmalar ve çözüm yollarını listelemişler. İlk başlarda atık su için köyün içinden geçen asfalt yolun yan bölümüne doğru büz yatırıp buna bir ağızlık vermeyi, sonra da herkesin su ağızlığının bu büze yönlendirilmesini ve bununda dereye akıtılmasını tasarlamışlar. Derenin kirlenmesinin de daha sonra ayrı bir sorun yaratacağını düşünerek, suların kanalizasyon sistemiyle köyden uzaklaştırılmasının kalıcı bir çözüm olacağına, böylece bütün köyün hem pislikten hem de kokudan kurtulmasına karar vermişler. Köyün yeterince küçük bir yer olduğunu, insan pisliklerinin hayvan gübresi depolanan alanlara döküldüğünü ve bunun da hem sineklere hem de hastalıklara davetiye çıkardığını çok iyi gözlemlemiş olan köylüler bu soruna son vermek için bir an evvel çalışmaya başlamak gerektiğine karar vermişlerdir. 32 hane reisinin katılımıyla yapılan sorunun çözümüne yönelik bir toplantıda ayrıca kadınların çevre sorunlarıyla ilgili görüş ve talepleri de dikkate alınmış. Özellikle evin önüne oturmak istediklerinde tuvalet atıkları ve kokularının etkileri yüzünden hayatları korkunç bir hal alan kadınlar çalışmalara canı gönülden katılacaklarını belirtmişlerdir. Bu

nedenle kadınlar projenin ikinci aşamasındaki uygulamalara daha fazla katılmış ve ilgi göstermişler, bunun bir sonucu olarak, mevcut köy kurulunun yanı sıra 26 aile reisi arasından seçilen 8 kişilik bir “proje kurulu” oluşturularak başkanlığa köy muhtarı getirilmiş, kurulun yapacağı işler listelenmiş ve planlama işi tamamlanmıştır (Öztürk, 2000:21).

Bu arada TKV tarafından UNDP'nin Küçük Destekli Programlar (Small Grant Programme) bölümüne yapılan proje UNDP tarafından kabul edilerek, kanalizasyon ve arıtma tesisi inşasının Ekim 1998'de başlamıştır. TKV Duragan kaymakamlığı ile özellikle TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi ile işbirliği içinde iş makineleriyle toplam 3850 metre uzunluğunda kanalizasyon ana hattını yaparken, iş makinelerinin girmediği 1850 metre'lik hattın, ve ara hatların kazımı, ara hatlara boru alımı, kanallara kum serme, boru döşeme, logar yapımı ile kanalların kapama gibi işler tamamen köylüler tarafından yapılmıştır. Yine her hane 25-30 metrelik tali kanallar kazarak ev bağlantılarını gerçekleştirmişler, bilahare banyo ve lavabodan gelen atık sular da sisteme bağlanmıştır. Daha sonra yine işbirliği ile 3 adet filtrasyon havuzu kanalizasyon ve atık su sorunu çözülmüş, bu müşterek çalışmaların sonucunda 2500 kilometre mesafeden ikinci bir su kaynağından daha içme suyu getirilerek, Hacımahmutlular suya erişim konusunda ne kadar uzmanlaştıklarını da kanıtlamışlardır. Senge'nin dediği “insanların en hızlı öğrendiği zaman, kendi eylemlerinin sorumluluklarını taşıdıkları zamandır.” (Öztürk, 2000:31). sözü doğrularcasına Hacımahmutlu köyü, sağlıklı içme suyu ve kanalizasyona sahip, düzgün ve stabilize yollarıyla, kendi aralarındaki sorunları en aza indirmiş, bebek ve çocuk ölümlerinin mukayeseli olarak düştüğü bir köy yerleşim yeri olarak bir örnek teşkil etmektedir. TKV'nin Hacımahmutlu köyünde işbirliği içinde gerçekleştirdiği bu projelerin maliyet bakımından da kamu tarafından yapılan ihalelerin üçte biri düzeyinde kaldığını da göstermiştir (Öztürk, 2000:31).

4.5 ANADOLU KALKINMA VAKFI (AKV)

Türkiye'de faaliyetleri ile diğer sivil toplum kuruluşlarının yanında, alanında görev üstlenen bir çok kamu kurum ve kuruluşuna da örnek olarak gösterilen ve bu bakımdan da “kopyalanması” gereken bir önemli sivil toplum kuruluşu da Anadolu

Kalkınma Vakfı (AKV) dır. Anadolu Kalkınma Vakfı (AKV) 1981 yılında Van'da bir sivil toplum kuruluşu olarak, Van ve Yöresi Kalkınma Vakfı adıyla kurulmuştur. Vakfın kurulmasıyla birlikte, 1976 depreminden sonra, büyük zarar gören Van yöresinin kalkınması için çalışmalara başlanmış ve öncelikle Van depreminden zarar gören ailelerin yaralarının sarılmasına yönelik birçok proje yapılmıştır. Van yöresindeki projeler devam ederken, 1983 yılında Erzurum ve Kars bölgesinde büyük bir deprem daha meydana gelmiştir. Bağış kurumlarının yardımı ile AKV bu felakette de yaraların sarılmasında etkili olmuştur. Bu yöredeki projeler, acil yardım ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinin tamamlanmasından sonra, rehabilitasyon çalışmalarıyla devam etmiş, alt yapının yeniden inşası ve köylülerin yaşam standartlarını yükseltmelerine olanak sağlayan, kırsal kalkınma projeleri hazırlanmıştır.

4.5.1 Anadolu Kalkınma Vakfının Genel Amaçları:

TKV gibi AKV'nin da amaçları arasında, köy ve şehir kalkınmasında çalışan kamu ve diğer STK'larla işbirliği yaparak, köy ve şehir kalkınması çabalarında elbirliği sağlamak ve imkanlar ölçüsünde destek olmak, ekonomik kalkınmanın yanısıra eğitim, sağlık, aile planlaması ve diğer sosyal çalışmaları ve hizmetleri teşvik etmek ve bu çalışmalara imkanlar ölçüsünde destek olmak, ülkemizin kalkınmasında önem arzeden tarım, hayvancılık, el sanatları, sanayi ve hizmet sektörlerinde eğitim ve öğretim kursları açmak ve faaliyet gösterenlere destek olmak, dünyanın diğer ülkelerinde meydana gelebilecek deprem, sel, çığ, kaza, kuraklık, açlık ve diğer afetler ile ülkelerin kendi içlerinde veya ülkeler arasında meydana gelebilecek anlaşmazlık veya savaşlar nedeniyle oluşacak felaketzede, göçmen ve mültecilere, insan haklarından mahrum edilmiş kişilere özellikle kadın, çocuk, yaşlı ve hastalara gerekli yardımda bulunmak ve bu konuda gayret sarfeden yurtiçi ve yurtdışı STK'larla koordineli olarak çalışmak, ülkemizin de mensubu olduğu Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği veya diğer kuruluşlarla, Türkiye Cumhuriyeti yasaları çerçevesinde işbirliği yapmak, özürlü ve bağımlı kişilerin yaşamlarını çağdaş bir şekilde, topluma yük olmadan sürdürebilmeleri için kendilerine her türlü eğitim,

öğretim, üretim ve ürettiklerini değerlendirme imkanı sağlamak gibi son derece yaşamsal hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlamak gösterilebilir (AKV. 2004:1)

4.5.2 Anadolu Kalkınma Vakfı ve Marmara Depremi:

AKV daha önceleri de bu çeşitli depremlerden zarar gören kişilere yönelik bir çok yardım projesini gerçekleştirmiştir. Deprem konusunda deneyimi olan vakıf elemanları, depremin hemen ertesi günü Marmara Bölgesine hareket etmiştir. Geçmişte yapılan başarılı projeler sayesinde AKV, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu bir konsorsiyum tarafından deprem yardım programını uygulayacak olan ortak kuruluş olarak seçilmiştir.

AKV, deprem bölgesindeki gerekli acil yardımların doğru ve yerinde karşılanması için, bölgesel ve yerel kurumlarla ve tabii ki depremzedelerle oldukça yakın çalışarak, Türk Devletinin veya diğer yardım kuruluşlarının bölgede yaptıklarını tekrarlamamaya ve yapılmayanları yapmaya özen göstermiştir. Vakıf deprem bölgesindeki bölgesel ve yerel kurum ve kuruluşlarla birlikte çalışarak, yardım faaliyetlerinin koordineli bir şekilde yapılmasını sağlamıştır.

Tablo-22:AKV tarafından yapılan yardımların il ve ilçelere göre dağılımı

İl	Merkez	İlçe	Belediye
Sakarya	Adapazarı	Karasu	
		Akyazı	Kuzuluk
		Karapürçek	
		Hendek	
		Kocaeli	
Kocaeli	İzmit	Körfez	Kullar
		Gölcük	Köseköy
		Kandıra	Değirmendere
			Acısu
			Rahmiye
			Uzunçiftlik
			Yuvacık
	Kirazlıyalı		
Yalova	Yalova	Çiftlikköy	
		Çavuşçiftliği	
Düzce	Düzce	Kaynaşlı	
		Çilimli	
		Cumayeri	
		Gölyaka	
		Yığılca	
Bolu	Bolu	Merkez	

(Kaynak: AKV, 2003:36).

AKV deprem bölgesinde insani yardımlarının yanında özellikle eğitime doğrudan katkı olarak;

Sakarya İlinde; Akyazı ilçesi, Kabakulak köyü İlköğretim Okulu, Hendek ilçesi, Kocatöngel köyü İlköğretim Okulu, Akyazı ilçesi Halk Eğitim Merkezi, Akyazı ilçesi, Sağlık Ocağı, Karasu ilçesi Sağlık Ocağı, Karapürçek ilçesi Yüksel köyü İlköğretim Okulu, Akyazı ilçesi Kuzuluk Belediyesi Topçusırtı İlköğretim Okulunun,

Düzce İlinde; Yığılca ilçesi Yağcılar köyü İlköğretim Okulu, Yığılca ilçesi Gökçe ağaç köyü İlköğretim Okulu, Kaynaşlı ilçesi, Kaynaşlı İlköğretim Okulunun,

Kocaeli İlinde; Gölcük ilçesi Kız Meslek Lisesi, Kandıra ilçesi Ballar köyü İlköğretim Okulu, Kandıra ilçesi, Bağıranlı köyü İlköğretim Okulunun ve İzmit merkez, Köseköy Belediyesi Dispanseri,

Yalova İlinde; Yalova merkez Kılıç köyü Sağlık Ocağı, Yalova merkez Çocuk Yuvası (beş blok) un yapımlarını gerçekleştirerek bu binaları Milli Eğitim Bakanlığı ile Valiliklere törenle teslim etmiştir (AKV, 2004:38).

4.5.3 Anadolu Kalkınma Vakfı ve Kuzey Irak'lı Sığınmacılar:

1988'deki Kuzey Irak kimyasal bombardımanından sonra çoğunluğu Kürt, Arap ve Türk kökenli olan birçok sığınmacı Irak'tan Türkiye'ye kaçmıştır. Türk Devleti tarafından, Kızıltepe, Silopi, Kangal ve Diyarbakır'da sığınmacılar için kamplar kurulmuştur. Körfez savaşından sonra yaklaşık 460.000 Kürt, Arap ve Türkmen sığınmacı Türkiye'nin sınır köylerine gelmişlerdir. Bu insanlara ilk acil yardım köy halkı ve Devlet tarafından yapılmıştır. Vakıf ise, tüm uluslararası kuruluşlardan daha önce bu alana girmiş ve Nisan 1991 tarihinden itibaren sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalar yapmıştır.

4.5.4 Boşnak ve Kosovalı Sığınmacılar:

Ülkemizin sevgi ve şefkatine sığınan Bosna ve Kosova'lı sığınmacıların her türlü barınma, beslenme, giyinme ve sağlık sorunlarını AKV tarafından sağlanmıştır.

4.5.5 Güneydoğuda Yeniden Yerleşim ve AKV:

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bölücü terör olaylarından dolayı yarım milyondan fazla insan evlerini terk etmek zorunda kalıp güvenli yerlere yerleşmişlerdir. Yerinden edilen köylülerin başarılı bir şekilde köylerine tekrar yerleştirilmeleri, kapsamlı bir kalkınma programını ve uygulamasını gerektirmektedir. Vakıf kanalıyla, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Yeniden Yerleşim ve Rehabilitasyon Programı" adı altında bir program hazırlanmıştır. Bu projede ilk amaç Hakkari ili Yüksekova ilçesi Kandilli ve Sırnak ili merkez Kaymakamçeşme'de yaşayan 115 ailenin, daha güvenli ve sağlıklı bölgeye yerleştirilmesidir. Evlerin planı 45-50 m olarak belirlenmiştir.

Kaymakamçeşme köyünde monolitik sistem denilen bir sistemle evlerin yapılmasına karar verilmiş ve Bölge Valiliğinin de katkılarıyla ev temellerinin yapımına başlanmıştır. Ancak bu sistemi yapan şirket sözünde durup inşaatı tamamlamamıştır. Valilik ve AKV evlerin tamamlanması konusunda köylülerin büyük baskısı ile karşılaşmışlardır. Sonuçta vakıf tarafından sağlanan malzemeler ile köylüler evlerini kendileri yapmışlardır.

Evlerin yapımı esnasında iki köydeki 115 aileyle görüşmeler yapılmış, aile koordinatörlerinin de yardımlarıyla Vakıf görevlileri tarafından anketler yapıp köylüler hakkında gerekli tüm bilgiler toplanmış ve rehabilitasyona yönelik konular saptanmıştır. Köylülere gelir getirecek faaliyetlerin ve sosyal etkinliklerin belirlenmesinde isteklerini dile getirme fırsatı tanınmış, bunun sonucunda da yeterli sayıda hayvan her bir aileye dağıtılmış, belirli aralıklarla da bakım ve kontrolleri yapılmıştır.

Bununla beraber AKV son yirmi yıl içinde hayvancılığın geliştirilmesi çalışmalarını olarak pek çok il ve ilçede büyük ve küçükbaş hayvan dağıtımının yanında faizsiz koyun kredisi programları, hayvanlar için sıvaz ve ahır yapımı, konsantre suni hayvan yemi, süt mandraları ile çok sayıda soğuk hava deposu inşa ederek ihtiyaç sahiplerinin istifadesine sunmuştur.

Geri kalmış yöreler olarak bilinen Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde demostasyon amaçlı kavak ağacı dikimi, meyve yetiştiriciliği ve bağcılık, yabancı fıstık yetiştiriciliği, mantar üretimi ve selektör evi ile özellikle yine bu bölgelerde fakru zaruret içinde bulunan bireylerin yaşam ve sağlık standartlarını yükseltebilmek bakımından çok sayıda Sağlık ocağı yapımı, tıbbi yardım, cüzzam tedavisi, tıbbi malzeme alımı, tuvalet yapımı, sağlıklı içme suyu temini, eğitim ve öğretim hizmetleri alanında da okul ve lojman yapımlarının yanında öğrenci bursları, eğitim malzemesi, zihinsel engelliler için eğitim araçları, taşınabilir kütüphane, kitap toylama kampanyaları, erkek ve kız çocuklarının eğitilmesi gibi çok çeşitli projelere imza atmış, bununla beraber gelir arttırıcı faaliyetler bakımından fırın yapımı, köprü onarım ve yapımları gibi çalışmalarda bulunarak halkın bu konudaki ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli desteklerde bulunmuştur (AKV, 2004:44).

4.5.6 Anadolu Kalkınma Vakfı ve Yurtdışı Faaliyetleri:

AKV'nin yurtdışında bugüne kadar yaptığı yardım ve faaliyetler: insani yardım faaliyetlerinin dışında Türkçe'nin, Türk Kültür ve kimliğinin ülkemizin milli politikaları doğrultusunda yurtdışında korunup geliştirilebilmesi bakımından da son derece önemlidir.

AKV halen Balkanlardan Afganistan'a kadar geniş bir coğrafyada Türk Bayrağını gururla dalgalandırmaktadır. Öyle ki, 1992 yılında Gaziosmanpaşa Misafirhanesinde konuk edilen Bosnalı sığınmacılar için yapılan çalışmalara yoğun olarak katılan AKV bu tarihten sonra Bosnalı'ların hem Türkiye'deki hem de kendi ülkelerindeki problemlerinin çözümüne yardımcı olmaya çalışmıştır. Onların kendi ülkelerinde

kalan aileleri ile ilişkileri, ülkelerine dönüşleri ve Bosna-Hersek’de yeniden yerleşimleri ile ilgili sorunların çözümüne yardımcı olmak amacıyla çalışmalarını sürdürmüştür. AKV Bosna-Hersek faaliyetlerine başladıktan sonra, aktivitelerini eski Yugoslavya, Bosna-Hersek, Kosova, Makedonya ve Yugoslavya Federal Cumhuriyetini de içine alan Balkanlar bölgesine yaymıştır. 1998 yılında Saraybosna AKV temsilciliğini açan vakıf buradaki faaliyetlerini halen sürdürmekte, faaliyetlerine eğitim konularında yoğunlaştırmaktadır. AKV aynı amaçla Kosova’da da bir temsilcilik açmış, Kasım 1999 yılında Prizren’de açılan vakfın temsilciliği o tarihten itibaren Kosova içerisindeki Gijlan, Dobrucan, Dragash, Prizren, Vuchitirna ve Mamusha köylerinde birçok insani yardım projesini gerçekleştirmiştir. Yine, Belgrat ve Sancak’taki artan ihtiyaçlar sonucunda Federal Yugoslavya Cumhuriyeti’nde ve 11 Eylül’den hemen sonrada Afganistan’da AKV ofisleri açılmıştır. Bu anlamda Afganistan’da hizmet veren bölgedeki Batılı tek sivil toplum kuruluşu AKV olmuştur. AKV İran’ın Tahran ve Zahedan yerleşim bölgelerindeki halen mevcut geçici büroları 2001 yılından beri faaliyetlerini sürdürmektedir (AKV, 2004:77).

Görüleceği üzere Anadolu Kalkınma Vakfı örnek çalışmalarıyla Türkiye’yi yurtdışında gururla temsil etmekte, bunu ülkeseverliğin bir gereği olarak kabul etmektedir.

4.5.7 Birörnek uygulama: Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi:

AKV’nın ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte ülkemizin hizmete en muhtaç bölgesi olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da uyguladığı örnek projelerden biri de Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesidir.

1984-1992 döneminde Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da bölücü terör olaylarının bir sonucu olarak yaklaşık 400.000’e yakın insan evlerini terk etmek zorunda kalıp güvenli yerlere yerleşmişlerdir. Terörle mücadelede elde edilen başarıların ve güvenlik ve huzur ortamının sağlanmasıyla beraber, daha önce terör ortamı nedeniyle yaşadıkları yerleri terkedenlerin güvenliği sağlanmış, bir daha terörist saldırıların

yaşanmayacağı, yaşadıkları köylerine dönebilmelerinin temini bakımından, kapsamlı bir kalkınma programını ve uygulamasını gerektirmiştir. Öyle ki o günlerde bölgede vali ve kaymakamlarla yapılan değerlendirmelere göre nedeni ne olursa olsun Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaklaşık 55.000 ailenin yerinden olduğu, bunların 36.000 kadarının ise eğer uygun şartlar sağlanabilir ve izin verilirse evlerine geri dönmek istedikleri anlaşılmıştır. Ancak bu ailelerin ekonomik durumları bırakınız evlerini yapmaya, ulaşım masraflarını bile karşılayacak yeterlilikte değildi. Devletin genel bütçe imkanları da sınırlı olduğu için o günlerde Doğu ve Güneydoğu'nun topyekün kalkınmasından sorumlu Devlet Bakanlığı bu programın başarıyla uygulanabilmesi için bu konuda samimi tüm sivil toplum kuruluşlarından işbirliği ve destek talebinde bulunmuştur. Çalışmaların belli bir aşamasında kırsal kalkınma konusundaki deneyimlerinden yararlanmak ve uluslar arası kuruluşları mali kaynak bakımından harekete geçirebilmek amacıyla, AKV Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Prof. Dr. Ahmet Akyürek bu programın koordinatörü olarak atamıştır. Çalışmaların akabinde AKV kanalıyla, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Yeniden Yerleşim ve Rehabilitasyon Programı" adı altında bir program hazırlanmıştır.

AKV tarafından yurt dışı gönüllü kuruluşlara öncelikle iki köyü kapsayan bir kalkınma projesi sunulmuştur. AKV'nin bu projesi Ağustos 1998 yılında onaylanmış ve dört yabancı kuruluştan oluşan bir konsorsiyum kurulmuştur. AKV'de bu konsorsiyumun uygulayıcısı olarak faaliyetleri üstlenmiştir. Projenin ilk etabı için yurt dışı gönüllü kuruluşlarından sağlanan para ile başlatılan bu projede, ev yapımı yanında sağlık, eğitim ve gelir getirici faaliyetleri de planlanmıştır.

Projenin uygulanması için 4 aşamadan oluşan bir çalışma planı yapılmıştır:

- 1.aşama: Köylerin seçimi ve köy komitelerinin kurulması
- 2.aşama: Evlerin inşaa edilmesi
- 3.aşama: Rehabilitasyon ve gelir getirici faaliyetler
- 4.aşama: Denetim ve değerlendirme

Terör ortamının bir sonucu olarak, Hakkari-Yüksekova ilçesinin, Irak sınırına yakın 60 hanelik Kandilli köylülerinde köylerini terketmek zorunda kalan ailelerden büyük bir çoğunluğu, 5 km uzaklıktaki Yaylacık köyüne ve Büyükçiftlik beldesine

yerleşmek zorunda kalmışlardır. Bu köylüler için yapılan araştırmalar neticesinde, Yüksekova'ya 20 km uzaklıktaki Büyükçiftlik beldesine yakın yeni bir yerleşim yeri seçilmiştir. Gerek Hakkari Valiliği, Yüksekova Kaymakamlığı, gerekse AKV yetkilileri tarafından bizzat mahallinde ailelerle yapılan görüşmeler sonucunda, yeni yerleşim alanlarında kendi evlerinin yapımında gönüllü olarak çalışmak isteyen 45 aileye ev yapılması kararlaştırılmıştır.

Yine Devlet Bakanlığı, Sırnak Valiliği ve AKV arasındaki diğer bir proje Şırnak'ın Kaymakamçeşme köyünde başlatılmıştır. Eski Kaymakamçeşme köyü Şırnak'ın kuzey kısmında ve Siirt yolu üzerinde, Şırnak'a 8 km uzaklıktadır. Yeni yerleşim yeri olarak bu eski yerleşim yerinin karşı tarafı seçilmiştir. Kaymakamçeşme 1988 yılında terörden zarar görmüş ilk köylerden biridir. Bazı aileler Şırnak'a 38 km mesafedeki Kumçatı köyüne, bazıları ise Kaymakamçeşme'ye yakın olan Yeniaslanbaşı köyüne yerleşmişlerdir.

Bu projede ilk amaç Kandilli ve Kaymakamçeşme'de yaşayan 115 ailenin daha güvenli ve sağlıklı bölgeye yerleştirilmesidir. Evlerin planı 45-50 m olarak belirlenmiş, projenin uygulanması için ilk etapta, bölgede bulunmayan inşaat malzemelerinin civar illerden getirtilerek belirlenmiş olan yerleşim bölgesinde köylülere dağıtılması planlanmıştır. Projeye göre köylülerin sağlanan bu malzemeler ile evlerini kendilerinin inşa etmesi veya kendileri nezaretinde inşa edilmesi ve inşaat esnasında kendilerine işçilik de ödenmesi düşünülmüştür. Alacakları işçilik ücretinin teşvik edici unsur olması amaçlanmıştır. İnşaat sırasında teknik yardıma ihtiyaç duyulduğunda devlet dairelerinde çalışan uzmanlar dahil olmak üzere yetkili teknisyenlerden de yararlanılmıştır. Aileler evlerinin modelini ve cinsini seçmekte serbest bırakılmış, hazır yapılmış olan planları uygulamak istemezlerse kendi tasarımlarını da yapabilmeleri sağlanmıştır.

Kandilli köyünde yeni yerleşim yeri bir vatandaş tarafından bağışlanmıştır. Yer inşaat şekli ve tesviyesi kaymakamlık tarafından yaptırılmıştır. Köylüler 60 m olarak önerilenden daha büyük evi tercih etmişler, bu istek aradaki maliyet farkının kendileri tarafından karşılanması şartı ile kabul edilmiştir. 45 evin yapımı için gerekli

briket, çimento, demir, kapı ve pencereler AKV tarafından temin edilip bölgeye getirilmiştir. 1999 yılı sonuna kadar tüm aileler evlerini bitirip yerleşmiştir. Aileler evlerinin önüne ya da yakın çevresinde kendilerine bitki yetiştirmek için küçük parseller oluşturmuşlardır. 1999 Ağustosunda su boruları temin edilmiş ve bir su deposu inşa edilerek 6 km. uzaklıktaki kaynaktan su getirilmek suretiyle evlerin kullanımına sunulmuştur.

Kaymakamçeşme köyünde monolitik sistem denilen bir sistemle evlerin yapılmasına karar verilmiş ve Bölge Valiliğinin de katkılarıyla ev temellerinin yapımına başlanmıştır. Ancak bu sistemi yapan şirket sözünde durup inşaatı tamamlamamıştır. Valilik ve AKV evlerin tamamlanması konusunda köylülerin büyük baskısı ile karşılaşmışlardır. Sonuçta Şırnak Valiliği ile AKV tarafından sağlanan malzemeler ile köylüler evlerini kendileri yapmışlardır.

Evlerin yapımı esnasında iki köydeki 115 aileyle görüşmeler yapılmış, aile koordinatörlerinin de yardımlarıyla gerek kaymakamlık gerekse AKV görevlileri tarafından anketler yapıp köylüler hakkında gerekli tüm bilgiler toplanmış ve rehabilitasyona yönelik konular saptanmıştır. Köylülere gelir getirecek faaliyetlerin ve sosyal etkinliklerin belirlenmesinde isteklerini dile getirme fırsatı tanınmıştır. Bu köylülerin halkı gelirlerini hayvancılıktan sağladıklarını belirttikten sonra AKV kendilerine 288 koyun ve 68 koç satın almıştır. Bu alanda Başbakanlık GAP İdaresi ile AKV yakın bir işbirliği yapmış, GAP İdaresi de ailelere toplam 492 koyun vermiştir. Buna ilaveten AKV köylülere 55 ton konsantre fabrika yemi ve hayvanlar için gerekli ilaçları tedarik etmiştir.

Yukarıdaki faaliyetlerin tamamlanması yaklaşık bir yıl sürmüştür. Belirli dönemlerin sonunda projenin denetlenmesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Denetleme hem valilikler, kaymakamlıklar hem de vakıf ve vakfa bu proje için gönüllü katkıda bulunan yurtdışı yardım kuruluşlarının uzmanları vasıtasıyla yapılmıştır. Projeyi destekleyen kuruluşlar tarafından gönderilen yetkili bir uzman gerek inşaat sırasında gerekse rehabilitasyon döneminde periyodik olarak gelip çalışmalarını görmüş ve

yapılan denetimlerde görülen hataları hatalar da derhal düzeltilmiştir (AKV, 2003:72).

Buğün gerek Hakkari Yüksekova Kandilli köyü ve Şırnak Kaymakamçeşme köylerindeki aileler huzur ve güven içinde kendi geçimlerini kendileri sağlayarak yaşamlarını devam ettirmektedirler.

Ancak işbirliği kolay olmamaktadır.

4.6 ÇAĞDAŞ YAŞAMI DESTEKLEME DERNEĞİ (ÇYDD) VE MARMARA DEPREMİ

17 Ağustos 1999'da milletçe bir daha yaşanmasını arzu etmediğimiz büyük Marmara Depremi sonrasında diğer yüzlerce sivil toplum kuruluşu gibi ilk günlerin acil yardım ve çadırlarda yapılan çalışmalarından sonra kendine başvuran gönüllü kişi ve kuruluşların katkılarıyla kalıcı eğitim kurumları, rehabilitasyon merkezleri, yaşam merkezi ve yurtlar yapma seferberliği başlatan bir önemli sivil toplum kuruluşu da Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneğiydi (ÇYDD, 2002:18)

Hemen vurgulanmalıdır ki ÇYDD tarafından Deprem bölgesinde yapılan kalıcı binaların her biri uzmanlarca projelendirilmiş, devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından gerekli olan izinleri alınmış, yapım öncesinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla protokoller yapılmış, tamamlanmasına müteakip de ilgili kamu kuruluşlarına törenlerle teslim edilmiştir ÇYDD tarafından yaptırılıp sonuçta Milli Eğitim Bakanlığına devir edilen eğitim hizmet ve projeleri bugün eğitim ve öğretimin hizmetindedirler.

ÇYDD tarafından deprem sonrası gerçekleştirilen eğitim hizmetleri olarak;

Bolu'da gerçekleştirilen çalışmalar; Çağdaş yaşam-Oxford Mediha Özkan Derslikleri (6 sınıf), Çağdaş Yaşam SİTA İlköğretim Okulu (10 sınıf), Yıkılan Cumhuriyet İlköğretim Okulu yerine ÇY Baden Württemberg İlköğretim Okulu (10 sınıf), Diyarbakır 'da gerçekleştirilen çalışmalar; Diyarbakır Çınar Çağdaş Yaşam Profilo

(BHS) İlköğretim okulu (8 sınıf), Diyarbakır Ergani Çağdaş Yaşam İYG İlköğretim Okulu (8 sınıf), Düzce'de Gerçekleştirilen Çalışmalar; BP tarafından yaptırılan yeni Cumhuriyet İlköğretim Okulu, 2 katlı (19 sınıf), Cuma yeri Çağdaş Yaşam Ronly İlköğretim Okulu. (8 sınıf) Halk Eğitim merkezleri için 4 prefabrik kente 6 konteyner (6 sınıf) Erzurum 'da gerçekleştirilen çalışmalar; Aşkale Çağdaş Yaşam İYG İlköğretim Okulu (8 sınıf), Göreşken Köyüne Çağdaş Yaşam AFAD İlköğretim Okulu (3 sınıf+Lojman), Çamlıalan Köyüne ÇY İstanbul Kültür Sanat Vakfı İlköğretim Okulu (3 sınıf +Lojman), Yanıkkaval Köyüne Çağdaş Yaşam IBM İlköğretim Okulu (3 sınıf + lojman), Kocaeli ilinde gerçekleştirilen çalışmalar; Münster Bölgesi ve Dr. Horst Müller Konteynerleri (2 sınıf), Bekirpaşa Çağdaş Yaşam ilköğretim Okulu (İsraili Dostlar) (8 sınıf), Körfez Çağdaş Yaşam Hasbro İntertoy İlköğretim Okulu (8 sınıf), Gebze Kargalı Köyü Çağdaş Yaşam Novartis İlköğretim Okulu (8 sınıf), Kandıra Seyitaliler Çağdaş Yaşam Faultline İlköğretim Okulu (8 sınıf), Sarımeşe Çağdaş Yaşam Pepsi Co İlköğretim Okulu (8 sınıf), İsmet İnönü İlköğretim Okulu'na Çağdaş Yaşam Münster Bölgesi derslikleri (4 sınıf), Kocaeli Üniversitesi Vinsan'a Çağdaş Yaşam Pepsi Co derslikleri (4 sınıf), Uzuntarla Cumhuriyet ilköğretim Okulu bahçesine Çağdaş Yaşam Fatoş Günal Ana Sınıfı, Mimar Sinan İlköğretim Okuluna Çağdaş Yaşam Berlin Ana Sınıfları (2 sınıf), Derince Çağdaş Yaşam Frita Lay İlköğretim Okulu (9 sınıf), Körfez Rehabilitasyon alanına 1 adet Münster Bölgesi, 2 adet Hamiyet Komiyama ve 2 adet imece konteyner sınıfları (5 sınıf), Sakarya 'da gerçekleştirilen çalışmalar; Ferizli Çağdaş Yaşam Münster Bölgesi Sınıfları (6 sınıf), Ferizli Çağdaş Yaşam Gillette İlköğretim Okulu (8 sınıf), Ferizli İlçe Halk Kitaplığı, onarılp daha sonra sınıf yapıldı. (2 sınıf), Sakarya Adapazarı, yıkılan Halk eğitim Merkezi ve akşam Sanat Okulu yerine Çağdaş Yaşam Chase Halk Eğitimi ve Akşam Sanat Okulu (15 sınıf), Şanlıurfa'da gerçekleştirilen çalışmalar; Hilvan Çağdaş Yaşam imece İlköğretim Okulu (8 sınıf), Yalova'da gerçekleştirilen çalışmalar; Yalova Kız Meslek Lisesine Çağdaş Yaşam Anasınıfları (3 sınıf), Yalova Çağdaş Yaşam Profilo (BSH) Rehabilitasyon Merkezileri ÇYDD tarafından depremzedelerin istifadelerine sunulması bakımından düzenlenen sade törenlerle milli eğitim camiasına teslim edilmiştir.

ÇYDD tarafından deprem sonrası gerçekleştirilen rehabilitasyon merkezleri olarak, Bolu Çağdaş Yaşam Schaffhausen Radio Monet Rehabilitasyon Merkezi, Düzce Çağdaş Yaşam IBM Rehabilitasyon Merkezi, İstanbul Tuzla Çağdaş Yaşam Rehabilitasyon Merkezi, Sakarya Çağdaş Yaşam Ahmet Taner Kışlalı kültür ve Rehabilitasyon Merkezi (Beşiktaş), Kocaeli Bekirpaşa sahil, Çağdaş Yaşam Pepsi-Co Rehabilitasyon Merkezi, Kocaeli Yenidoğan, Çağdaş Yaşam Ernst Reuter Rehabilitasyon Merkezi, Kocaeli Gölcük Şirinköy, Çağdaş Yaşam Hilton Rehabilitasyon Merkezi, Kocaeli Değirmendere, Çağdaş Yaşam IBM Rehabilitasyon Merkezi, Kocaeli Körfez Çağdaş Yaşam Reuters Rehabilitasyon Merkezi, Sakarya Çağdaş Yaşam Rehabilitasyon Merkezi, Kocaeli Körfez Kabakoz Geçici Rehabilitasyon Merkezi, Yalova Çağdaş Yaşam Rehabilitasyon Merkezi, Bolu Çağdaş Yaşam Schaffhausen Rehabilitasyon Ve Kültür Merkezi, Düzce Çağdaş Yaşam Ibm Rehabilitasyon Merkezi, Sakarya Merkezine Çağdaş Yaşam Beşiktaş Ahmet Taner Kışlalı Reha. Kültür Merkezi, Kocaeli Çağdaş Yaşam Pepi-Co Rehabilitasyon Merkezi, Kocaeli-Saraybahçe Belediyesi Çağdaş Yaşam Ernst Reuter Reha. Kültür Merkezi, Şirinköy Çağdaş Yaşam Hilton Rehabilitasyon Merkezi, Şirinköy Çağdaş Yaşam Hilton Rehabilitasyon Merkezi'ne Ek Bilgisayar Eğitim Merkezi, Şirinköy İlköğretim Okulu 3 Adet Öğretmen Yaşam Birimi, Değirmendere Çağdaş Yaşam Ibm Rehabilitasyon Merkezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Adapazarı Çağdaş Yaşam Rehabilitasyon Merkezi, Tuzla Çağdaş Yaşam Rehabilitasyon Merkezi,

Körfez Yarımca Kabakoz Çağdaş Yaşam Rehabilitasyon Merkezleri (ÇYDD, 2002:103) tamamlanarak halen hizmetlerine devam etmektedirler.

Yine, ÇYDD'in deprem sonrasında yapıp devrettiği yurtlar olarak; İstanbul Ün. Avcılar Kampüsü'ne Çağdaş Yaşam Ahmet Taner Kışlalı Öğrenci Yurdu (100 kişilik), Kocaeli Çağdaş Yaşam Münster Bölgesi Kız Öğrenci Yurdu (40 öğrencilik), Yalova Çağdaş Yaşam ANEL Öğrenci Yurdu (48), Yalova-Termal Çağdaş Yaşam Krefeld Alman Türk Cemiyeti Yurdu (200), Kocaeli Çağdaş Yaşam Münster Bölgesi Yurtlar da tamamlanmalarına müteakip eğitim ve öğretim hizmetlerinin istifadesine sunulmuştur.

ÇYDD'nin deprem bölgesinde yaptığı sosyal amaçlı diğer çalışmalar; Wollo Oyun Parkları, Düzce Ana Çocuk Sağlığı Merkezi Çağdaş Yaşam Birimleri, Deprem Bölgesi Kadınlara Gelir Sağlama Projesi-1, Benetton Şal Örme Çalışması, Deprem Bölgesi Kadınlara Gelir Sağlama Projesi-2, Yalova TİGEM Arazisinde Çağdaş Yaşam İyileştirme Merkezi gibi çalışmalarını da toplumun istifadesine sunmuştur. (ÇYDD, 2002:122)

Tablo-23 ÇYDD Tarafından Yapılıp Kamu Kuruluşlarına Teslim Edilen Binalar

03 KASIM 1999/31 MART 2002

		TOPLAM	
YALOVA	Çağdaş Yaşam-Pfizer Çiçeklerle Yeniden Projesi-Satış Konteyneri	6.475.650.000.-TL	Yalova Projeleri
	Çağdaş Yaşam-İYG Yaşam Merkezi	888.645.623.239.-TL	
	Çağdaş Yaşam-Anel Öğrenci Yurdu	4.371.546.200.-TL	
	Çağdaş Yaşam-Profilo (BSH) Rehabilitasyon Merkezi	31.327.474.616.-TL	
	Termal ÇY Krefeld Alman Türk Cemiyeti Yurdu	194.779.418.289.-TL	
	Çağdaş Yaşam-Ana Sınıfları	12.952.631.850.-TL	
	Wollo Oyun Parkları	2.170.000.000.-TL	
		1.140.722.344.203.-TL	
ADAPAZARI	Çağdaş Yaşam-Chase Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu	51.664.678.145-TL	Adapazarı Projeleri
	Çağdaş Yaşam-İmece Reha.Merkezi.	21.066.700.155-TL	
	Çağdaş Yaşam-Gillette İlköğretim Okulu	119.511.036.757-TL	
	Çağdaş Yaşam Münster-Bölgesi Sınıfları.	13.769.413.500-TL	
	Beşiktaş ÇYDD Kültür ve Rehabilitasyon Merkezi.	50.555.500.000-TL	
		256.567.328.557.-TL	
KOCAELİ-İZMİT	Çağdaş Yaşam-Fatoş Günal Ana Sınıfı	2.309.850.000-TL	Kocaeli-İzmit Projeleri
GEBZE	Çağdaş Yaşam-Novartis İlköğretim.Okulu.	38.663.434.547-TL	
	ÇY-İsraili Dostlar İlköğretim Okulu	103.286.549.800-TL	
	Ç Y Münster Bölgesi Kız Öğrenci Yurdu	17.708.614.600-TL	
SEYİTALİLER	Çağdaş Yaşam-Pepsi Co İlköğretim.Okulu.	33.128.000.000-TL	
VİNSAN	Çağdaş Yaşam-Pepsi Co Ek Derslikleri	22.802.700.000-TL	
PLAJ YOLU	Ç Y-Pepsi Co Rehabilitasyon.Merkezi.	32.432.739.900-TL	
	ÇY-İzmit Kız Öğrenci Yurdu Güçlendirme	3.942.900.000-TL	
	ÇY-ErnstReuter (AWO) Rehabilitasyon ve Kültür Merkezi	141.346.438.289-TL	
	Çağdaş Yaşam-Alpaslan Yenal Anasınıf	6.644.664.000-TL	
	Münster Bölgesi Derslikleri	13.664.238.660-TL	
KANDIRA	Çağdaş Yaşam-Foultime İlköğretim.Okulu.	47.791.135.300-TL	
DEĞİRMENDERE	ÇY IBM Rehabilitasyon.Merkezi.	13.081.119.535-TL	
İZMİT-DERİNCE	Çağdaş Yaşam-Frito-lay İlköğretim.Okulu.	111.180.753.182-TL	
		587.983.137.813.-TL	
BOLU			Bolu Projeleri

BOLU	Oxford Mediha Özkan Derslikleri	21.676.209.200.-TL	
	Çağdaş Yaşam-S.İ.T.A.İlköğretim Okulu	37.279.749.000.-TL	
	ÇY-Schafhausen Rehabilitasyon.Merkezi.	35.676.558.821.-TL	
	ÇYBaden Wurttemberg İlköğrtim.Okulu.	61.196.777.250.-TL	
		155.829.339.271.-TL	
DÜZCE	Difanbachen HEM Konteynerleri	7.865.235.000.-TL	Düzce Projeleri
	Hamiyet Komiyoma HEM Konteynerleri	1.488.407.500.-TL	
	Stad Belediyesi HEM Konteynerleri	4.466.767.500.TL	
	ÇY IBM Rehabilitasyon.Merkezi.	32.500.780.600-TL	
	Ç Y-Bosphorus (Ronly) İlköğrtim.Okulu.	89.295.256.695-TL	
	Cumhuriyet (BP Amoco) İlköğrt.O.	327.080.843.650-TL	
	Ana çocuk Sağlığı Birimi	4.726.800.000-TL	
		467.424.090.945.-TL	
GÖLCÜK	Çağdaş Yaşam-Öğretmen Lojmanları	8.000.000.000.-TL	Gölcük Projeleri
	Çağdaş Yaşam-Hilton Reha.Merk.	18.259.349.084-TL	
		26.259.349.084-TL	
KÖRFEZ	Çağdaş Yaşam-Hasbro İntertoy İlköğrt.O.	82.389.459.023-TL	Körfez Projeleri
	Çağdaş Yaşam-Reuters Reha.Merk.	23.018.755.500-TL	
	Çağdaş Yaşam-Münster Eğitim Konteyneri	1.998.360.000-TL	
KÖRFEZ-YENİKÖY	Hamiyet Komiyoma Konteyner Sınıfı	2.980.000.000-TL	
		110.386.574.523.-TL	
ERZURUM			Erzurum Projeleri
ŞENKAYA	Çağdaş Yaşam-Afad İlköğretim Okulu	13.000.000.000-TL	Erzurum Projeleri
ŞENKAYA	İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı İlköğrtim.Okulu.	11.000.000.000-TL	
ŞENKAYA	Ç Y-IBM Çalışanları İlköğrtim.Okulu.	11.000.000.000-TL	
AŞKALE	Çağdaş Yaşam-İYG İlköğretim Okulu	67.475.000.000-TL	
		102.475.000.000.-TL	
URFA			Urfa Projeleri
HİLVAN	Çağdaş Yaşam-İmece İlköğretim Okulu	37.616.191.900.-TL.	Urfa Projeleri
		37.616.191.9000.-TL	
İSTANBUL			Avcılar Projeleri
AVCILAR	Çağdaş Yaşam-Ahmet Taner Kışlalı Yurdu	60.000.000.000.-TL	Tuzla Projeleri
TUZLA	Save The Children Rehabilitasyon.Merkezi.	52.275.565.938.-TL	
		112.275.565.938.-TL	
DİYARBAKIR			
ÇINAR	ÇYProfilo (BSH) İlköğrtim.Okulu.	47.860.403.081.-TL	Çınar Projeleri
ERGANİ	Çağdaş Yaşam-İ.Y.G.İlköğretim Okulu	101.036.372.500.-TL	Ergani Projeleri
BATMAN	Çağdaş Yaşam-İYG Toplum Merkezi	39.700.000.000.-TL	Batman Projeleri
		85.802.001.657.-TL	Dernek Giderleri
	PROJELER TOPLAMI	3.610.483.426.572 TL	

(Kaynak: ÇYDD, 2002:267)

ÇYDD tarafından ulusal ve uluslararası gönüllülerin oluşturduğu fonlarla gerçekleştirilen İlk öğretim okulları ve Rehabilitasyon Merkezleri toplam yatırım tutarı 3.610.483.426.572.- TL civarındadır. Burada önemle vurgulanması gereken

husus, eğer bu hizmet ve yatırımların Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği tarafından gönüllülük esasıyla yapılmamış olsaydı, genel bütçe imkanları ile devletin ilgili kurum ve kuruluşları tarafından yapılacağıdır. Bu çalışmalar Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarının genel bütçeye yaptıkları muazzam katkının anlamlı bir örneğidir.

4.7 MARMARA DEPREMİ KAYNAŞLI VE STK'LAR

12 Kasım 1999 tarihinde meydana gelen depremin hemen akabinde Kaynaşlı'ya 9 Aralık 1999'da ilçe statüsü verilmiştir. Kaynaşlı'da Kaymakamlık ve Belediyenin doğrudan yönlendiriciliği ya da desteğiyle ilçede orta ve uzun vadeli iyileştirme çalışmaları kapsamında sivil ve özel kuruluşların desteğiyle gerçekleştirilen altyapı ve sosyal hizmet yatırımlarından örnekler aşağıda sunulmaktadır.

Tablo-24. Kaynaşlı'da Sivil Kuruluşlarla Gerçekleştirilen Yatırım Örnekleri

Yatırım Adı	Özellikleri/Yapım Yılı	Bağışçı Kuruluşlar
AKV İlköğretim Okulu	21 derslik+laboratuvar, sosyal faaliyet birimleri/2002.	Anadolu kalkınma Vakfı aracılığıyla, Swiss Solidarity, Caritas İsviçre, HEKS
Kaynaşlı Spor Kompleksi	Kapalı spor salonu+çim saha/2002-03.	AKV/HEKS ve Swiss Solidarity aracılığıyla, Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA)
Kaynaşlı merkez Sağlık Ocağı	750 m2 alan üzerinde poliklinik, acil-gözlem, röntgen, EKG, doğum, laboratuvar, diş ünitelerinin yer aldığı tek katlı yapı/2000.	İspanlo Kızılhaç
Kaynaşlı Belediye Sosyal Konutları	65'er m2 lik 28 adet kiralık konut/2002-03.	Caritas Türkiye aracılığıyla, Caritas Kuruluşları, Swiss Solidarity
Kaynaşlı Belediyesi Hayat Evleri	55'er m2 lik 32 adet konut/2001.	TürkiyeEğitim Gönüllüleri Vakfı
Kumluca İlköğretim Okulu	12+1 derslik, laboratuvar, sosyal faaliyet birimleri/2003.	Anadolu Kalkınma Vakfı aracılığıyla, Diakonisches Werke/Almanya, Paderborn ve Çevresi Türkiye Deprem yardım derneği, RODER, DAF-TIRSAN ve Kaynaşlı'dan yetişen işadamları
Kaynaşlı Aile Parkı	Kadın ve çocuklar için rekreasyon amaçlı, 1485 m2alanda kurulu park ve sosyal tesisler/2001,	Türkiye Çevre Vakfı aracılığıyla Japon Nippon Vakfı
Kaynaşlı Kızılçay Toplum merkezi	400 kişilik oturma kapasitesine sahip sosyal faaliyet salonu+okul dışı eğitici faaliyet alanları/2001.	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılçay Dernekleri Federasyonu (IFRC)
Kaynaşlı İçme Suyu sistemi	sisteminin yeniden kurulması/2000-2003	İsale hattı yapımı:CESVİ aracılığıyla AB İnsani Yardım Ofisi (ECHO), Şebeke Boruları temini:Amerikan Bord Heyeti (Afet Acil yardım koordinasyonu) . Swiss Solidarity
Kaynaşlı Kanalizasyon Sistemi	Şehir merkezinde 13, 5 km'lik kanalizasyon ana hattının yapımı için kanalizasyon borularının temini /2003 (yapım sürmektedir.)	AKV/HEKS aracılığıyla Swiss Solidarity

(Kaynak: Tezgider, 2004)

Peki, tamamen genel bütçe imkanlarının dışında kamu kurum ve kuruluşları ile el ele ve omuz omuza depremzedeler bakımından son derece yaşamsal olan bu altyapı yatırım ve çalışmalarının mali portresi nedir?

Tablo-25 Kaynaşlı’da Kuruluşlarca Gerçekleştirilen Yatırımların Değeri

Yatırım Adı	Tutarı (TL) ⁴
AKV İlköğretim Okulu	1.700.000.000.000
Kaynaşlı Spor Kompleksi	920.000.000.000
Kaynaşlı Merkez Sağlık Ocağı	472.500.000.000
Kaynaşlı Belediyesi sosyal Konutları	1.020.000.000.000
Kaynaşlı Belediyesi Hayat Evleri	506.250.000.000
Kumluca İlköğretim Okulu	216.000.000.000
Kızılay Toplum merkezi	270.000.000.000
Kaynaşlı Merkez İçme Suyu sistemi	1.122.450.000.000
Kaynaşlı Merkez Kanalizasyon Sistemi boruları	274.864.000.000
Genel toplam	7.152.064.000.000

(Kaynak: Tezgider, 2004)

Yukarıdaki tabloda da genel olarak verildiği gibi sadece deprem sonrasında Kaynaşlı’da kamunun dışında ama kamu ile işbirliği içinde yerli ve yabancı sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen yatırımların toplam değeri 7.152.064.000.000-Tl civarındadır. Bu rakam küçük bir yerleşim birimi olan Kaynaşlı için hiç de küçümsenmeyecek düzeyde bir yatırımı ifade etmektedir.

4.8 PÜTÜRGE DOĞAYI KORUMA SİVİL İNİSİYATİF GİRİŞİMİ

Günümüzde sivil toplum kuruluşlarının başta ekolojik dengenin korunması olmak üzere yaşadıkları bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınmalarında ne derece anlamlı çalışmalar yapabileceklerine en iyi örneklerden biri de Anadolu’nun en ücra köşelerinden biri olan Malatya’nın Pütürge İlçesi’nde oluşturulan “Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Girişimi” adındaki kuruluş ve bu kuruluşun çalışmalarıdır.

⁴ Yukarıda belirtilen tutarlara, bağışçılar tarafından Projelerde talep edilen “yerel katkı” olarak Belediye’nin gerçekleştirdiği katkılar (inşaat öncesi kazı, dolgu, altyapı, yol açılması, çevre düzenlemesi) ile arazi kamulaştırma bedelleri dahil değildir.

1997 yılının bir bahar gününde Şiroçayı havzasındaki köylerde yaşayan köylüler, günün ışımaya başlamasıyla birlikte 60-70 ton ağırlığında sıra sıra olmuş maden yüklü kamyonların peşpeşe dizilmiş, toprak yollardan ve tozu dumana katarak geçmeye başladıklarını gözlerini ovuşturarak ve şaşkınlıkla seyrederek. Toprak sanki kımıldamaya başlamış, ağaçlar boynunu bükmüş, neredeyse otlamaya çalışan hayvanlar bile kaçacak güvenli bir yuva ararlar. Sabahın bu erken saatlerinde hayvanlarını otlatmaya çalışan çobanlar ne yapacaklarını şaşırırlar... Hemen köy muhtarlarına koşarlar (Öztürk, 2004:14).

İlerleyen günlerde aşırı yüklü bu kamyonlar aynı zamanda Malatya – Pütürge karayolunun tamamında ciddi çökmelere neden olur, peş peşe dizilmiş aşırı yüklü kamyonların zaten dar virajlarla dolu karayolunda uzun konvoylar oluşturup kendi ulaşımını engellediğini görmek köylüleri son derece düşündürmeye başlar.

Köyün önde gelenleri hemen kafa kafaya vererek ne yapacaklarını, birdenbire tekdüze devam eden günlük yaşamlarını altüst eden ve bundan daha önemlisi doğayı, bitki örtüsünü ve o güne kadar erozyonla mücadele adı altında yapılan planlı çalışmalara sanki meydan okurcasına devam eden bu çalışmaları nasıl kontrol edebileceklerini düşünürler.

Gün beraberlik içinde kendi içindeki anlaşmazlıkları bir yana bırakıp çevreyi tahrip edenlerle mücadele etme günüdür. Lakin, köy yerlerinde yan yana gelmek kolay olmaz. Önce özellikle Ankara ve İstanbul’da ikamet eden, ama yazları ıtır ıtır esen rüzgarların serinliğini özleyip Pütürge’ye gelen Pütürgeli aydınlara danıştılar. Onlardan akıllar aldılar. Akabinde “Bir elin nesi var, iki elin sesi var” atasözünde olduğu gibi doğayı tahrip eden maden ocaklarındaki çalışmalarla ve aşırı yüklü kamyonlarla mücadelenin basit, tek başlarına verilemeyeceği kanaatine vardılar. Şüphesiz bu kanaat hemen oluşmadı. Muhtarlar, İlçe Kaymakamına, ilçe Jandarma Komutanına hatta İlçe Tarım Müdürü ve Orman İşletme Müdürüne bile gittiler... Amaçları içinde hayvanlarıyla birlikte yaşadıkları, yaşamlarını idame ettirdikleri ve gelecek kuşaklardan ödünç aldıkları doğal çevreyi en azından en az tahribatla koruyabilmektir.

İşte bu amacı gerçekleştirebilmek için başta Şiroçayı havzasında bulunan başta Gündüz, Belen, Örnek, Taşmış köyleri muhtarları ve dernek başkanları olmak üzere Pütürge, Pütürge'ye gönül vermiş aralarında tekstilci, kuyumcu, doktor, gazeteci, işadami ve esnaf gibi serbest meslek mensuplarının da yer aldığı bir çalışma grubu oluşturdular. Bu gruba “Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Girişimi” adını verdiler. Amaçları doğa katliamına dur diyerek erozyonu önlemek ve nihai olarak da Pütürge'yi kurtarmaktır (Öztürk, 2004:20).

Hemen bir eylem planı yaptılar. Önce kamyonlarda neyin taşındığını anlayacak çalışmaların nasıl ve hangi amaca yönelik, yasal mevzuata uygun olup olmadığını araştırarak sorunun çözümü için devlet yetkililerine duyuracaklardır. Pütürge Kaymakamlığı ve İlçe Jandarma Komutanlığı en sık uğradıkları mekanlardır. Ama her bir müracaat sonrasında istedikleri olumlu cevabı bu makamlardan alamıyorlardı.

Uzun uzun yapacakları eylem planını düşündüler. Önce maden ocaklarıyla ilgili bilgi toplamalıydılar. Hemen ocaklara koştular. Madenler yörede son derece zengin olarak bulunan profillit maden ocaklarıydı. Teluşağı Köyü hudutları içinde Karataştepe mevkiinde damar-cep şeklinde cevherleşmiş profillit madenin Pütürge-Teluşağı stabilize yolunun 15. kilometresinde yer aldığını gördüler. Maden ocağının aşağı kotlarında öbek öbek tarım arazileri bulunmaktaydı. Bu sahada maden üretiminin kepçe, kazıcı, kamyon gibi çeşitli iş makinaları vasıtasıyla ve açık orman işletme yöntemiyle yapıldığını anladılar. İş makinalarıyla yüzeydeki orman toprağının, profillit madeni ve pasa malzemesinin alınmasının, yüklenmesinin, boşaltılmasının, depolanmasının ve taşınmasının gerekli itinanın gösterilmemesi nedeniyle ‘tozuma’ adını verdiğimiz bu olayın çevreyi yaşanmaz hale getirdiğini gördüler.

Tozuma o kadar güçlüydü ki ağaçları, toprağın üzerindeki bitki örtüsünün renklerini bile anlamak zor oluyordu. Hayvanlar neredeyse bitki örtüsünden beslenmeyi bırakmışlardı. Profillit ocaklarının bulunduğu bu bölgeye İlçe Tarım Müdürlüğünden ziraat mühendislerini götürdüler. Mühendisler bu tozumanın düzenli ve tedbirli çalışma ile azaltılmasının mümkün olabileceğini ama tamamen önlenmesinin söz

konusu olamayacağını söylediler. Profillit madeninin çıkarılması sırasında oluşan pasa malzemesinin boyutları 0,30 cm gibi bir boyutta değişmekle beraber profillit, talk mineralleri içermesi nedeniyle hem tozuma özelliği göstermekte hem de su ile teması halinde kayganlığı artmaktaydı. Mühendislerin ifadelerine göre bu malzemenin sarp yamaçlarda orman toprağı ile gelişigüzel depolanması, baharda tozumaya neden olmakta, ama bundan daha önemlisi sonbahar, kış ve ilkbaharın bol yağışlı aylarında ise özellikle aşağı kotlarda bulunan tarım arazilerine ve dere yataklarına doğru kayma tehlikesi bulunmaktaydı. Kaldı ki köylüler de 60-70 ton ağırlığındaki profillit madeni taşıyan peşpeşe sıralanmış kamyonların yolları ne derece kayganlaştırdığını, tozuttuğunu ve zaten toprak kaymasına son derece elverişli olan ve bu nedenle de erozyonla mücadele programlarının uygulandığı Şiro havzasında ne derece tehlikeli sonuçlar doğurmakta olduğunu gözleriyle de görüyorlardı.

Şiroçayı havzasında aynı günlerde Keşantepe (Deregöz Köyü), Ümittepe ve Vahdiktepe olmak üzere 3 adet profillit maden ocağında başlayan maden ocağı açma, cevher kırma, eleme, yıkama depolama ve nakil gibi çalışmalar da aynı olumsuzlukları sergilemekteydi. Köylüler bu maden ocaklarında günde iki vardiya halinde sürdürülen ve günde yaklaşık 1200 ton madenin kırılması ve elenmesi sırasında çıkan tozumanın önlenmesi için Hava Kalitesi Korunması Yönetmeliği'nin uygulanması gerektiğinin, kırma tesisindeki tozumanın önlenmesinin konkasörün kırma, eleme ve konveyör ünitelerinin her birinin üzerine yeterli miktarda su püskürtülmesi veya kırma tesisinin üzerinin kapatılarak toz yayıcı her ünitenin üzerine toz emici fan vasıtasıyla tozların filtrede toplanması gerektiğini, kırma, eleme ve yıkama tesisinden çıkan atık suyun ise hiçbir şekilde Şiroçayı'na deşarj edilmemesi ve tekrar kullanımının önüne geçilebilmesi bakımından teknolojiye uygun bir atık su çökeltme havuzunda toplanması gerektiğini öğrendiler.

Yine, Maden ocaklarına gelen değişik uzmanlardan maden ocaklarından çıkarılan profillit madeninin taşınmasından kaynaklanan tozumanın çevre kirliliği ve insan sağlığını ne derece olumsuz etkileyeceğini kavradılar. Başta erozyonla mücadelede Türkiye'nin en önde gelen sivil toplum kuruluşu Tema Vakfı olmak üzere Çevre ve

Orman Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı gibi kuruluşlardan problemin çözümü konusunda raporlar aldılar. Maden ocaklarının ruhsatlarının bulunup bulunmadığı konusunda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na müracaat ettiler. Pütürge Kaymakamlığı ve Malatya Valiliği'ne çalışmaların durdurulması konusunda müracaatta bulundular. Öyle ki Pütürge ilçe merkezi, bağlı iki belediyesi ve 62 köy ve bu köylere bağlı mezralarda ulaşımı sağlamakla görevli minibüsçüler, traktörcüler, kamyon sahipleri gibi motorlu motorsuz araçlara sahip olanlar da yan yana gelerek Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Girişimi önderliğinde başta yine Kaymakamlık, Jandarma Komutanlığı ve Malatya Valiliği olmak üzere devletin Ankara'da bulunan ilgili bütün bakanlıklarına müracaatlarda bulundular, sorunlarına sahip çıkılmasını talep ettiler.

1999 yılına gelindiğinde o ana kadar yaptıkları müracaatlardan herhangi bir sonuç alamamışlardı. Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Girişimi üyeleri başta olmak üzere Şiroçayı havzasında yaşamlarını sürdüren köylülerde bir umutsuzluk başlamıştı. Kendi aralarında toplandılar ve mücadeleyi daha da planlı ve örgütlü yapmaya karar verdiler. Şiroçayı havzasının tanıtım CD'lerini hazırladılar. Bu amaçla profesyonel fotoğrafçılarla bölgedeki doğa katliamını fotoğrafladılar. Profillit maden ocaklarının üretim ve naklinin doğada yol açtığı tahribatın boyutlarını ortaya koyan yeni raporlar hazırladılar. Bu raporlarda Şiroçayı havzasındaki kendi yaşamları için son derece önemli olan büyük ve küçükbaş hayvanlarının, yüzlerce aileye geçim kaynağı olan arıcılığın, çiçeklerin döllemesinin ve verimli tarım arazilerinin bu çalışmalardan nasıl olumsuz etkilendiğini daha da detaylandırıdılar. Bu çalışmaların ekolojik dengeyi nasıl bozduğunu, maden ocakları için yapılan kazıların Dünya Bankasınınca 1966 yılından buyana başlatılan planlı programlı erozyonla mücadele ve ağaçlandırma çalışmalarına ne derece zarar verdiğinin, bununla birlikte Karakaya Baraj gölü havzasının toprakla nasıl dolduğunu ortaya koydular. Bu raporları başta Cumhurbaşkanlığı Makamı olmak üzere devletin ilgili tüm birimlerine gönderdiler. Ankara'daki bazı bürokratları da devreye sokarak konuyla ilgili bakanlıklarda en yetkili görevlilerle yüz yüze görüşerek sorunlarının çözümünü beklediler.

Bütün bu çalışmalar ve yüz yüze görüşmeler o yıllara kadar güneşin neredeyse saat sabah 10'larda doğduğu ve öğleden sonra 15:00'lerde battığı, dünyayla iletişimin coğrafi konum nedeniyle çok sınırlı olduğu Şiroçayı havzasında yaşamlarını idame ettiren köylüler ÇED adını verdiğimiz Çevresel Etki Değerlendirme çalışmalarının ne olduğunu, ama bunlarla birlikte 5-16 Haziran 1972'de Stockholm'de toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Çevre Konferansı'nda alınan ilke kararlarının, 1992 Rio Çevre Zirvesi'nin Türkiye açısından ne önem taşıdığını kavradılar.

Öyle ki bütün bu çalışmaların sonucunda Şiroçayı havzasındaki köylüler belki çevrelerinde olup biten bazı olaylardan çok haberdar değillerdi ama ekolojik dengenin korunması, biosfer çalışmaları ve özellikle her türlü çılgınlığın sınır tanımadığı günümüzde gelecek kuşaklara daha yaşanılır bir çevre ve dünya bırakmanın kendileri açısından ne derece yaşamsal bir öneme sahip olduğunu anladılar. Zaman zaman karamsarlığa kapılılar da çevrelerindeki insanların feryadının nasıl önleneceğini, hayvancılığın ve bitki örtüsünün yok olmaya başlamasının ve toprağın çatlamaşının önüne nasıl geçileceğini, kısacası, bu çevre felaketinin nasıl bertaraf edilebileceğini ve planlı bir biçimde kimlerin, hangi çevrelerin bu mücadelede yer aldığını ve kimlerle işbirliği yapılabileceğini gördüler. Gerçekte sonuç biraz zaman alsa da ülkemizde çevreye karşı duyarlı kendileri gibi çok sayıda sivil toplum kuruluşunun bulunduğunun farkına vardılar (Öztürk, 2004:73).

Bütün bunlar doğayı koruma mücadelesinde kendilerine güç ve destek verdi. 2001 yılına gelindiğinde mücadeleden vazgeçmemişlerdi. Profillit maden ocaklarındaki üretim Kaymakamlık ve Valilik kararlarıyla arada sırada durdurulsa da yine üretime devam ediyordu. Bu arada çalışmaların durdurulmasını sağlamak üzere adli mercilere de müracaat ettiler. Çevreye verilen zararların önlenebilmesi bakımından mahkemelerde dava açtılar. Bu davalarda çalışmanın durdurulması yolunda kararlar aldirdılar. Ama bütün bunlar istedikleri anlamda sonuç vermedi. Aralarında bulunan gazeteci üyenin de yardımıyla 20 Eylül 2001 tarihinde Hürriyet Gazetesi'nde Bekir Çoşkun'un köşesinde "Turnaların Ahı" başlığıyla sorunu ülke gündemine taşıdılar (Çoşkun, 2001:3).

2003 yılının son günlerinde konuyu İngiltere’de yaşayan Pütürge’de yaşayan iş adamlarının da yardımıyla Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Girişimi olarak Çevre ve Orman Bakanı’na bütün boyutlarıyla bir kez daha dile getirdiler. Bu yüz yüze görüşme sonrasında yeniden ekipler oluşturuldu. Pütürge’deki profillit maden ocaklarının kurallara uygun olmaksızın üretiminden ve naklinden kaynaklanan doğa katliamının önlenmesi ve erozyonla mücadelenin tam anlamıyla yerine getirilebilmesi bakımından köylülerin de katıldığı çalışmalar yeniden başladı. Başta ilçeye yeni atanan Pütürge Kaymakamı olmak üzere devletin bu konudaki diğer ilgilileriyle mahallinde yapılan toplantılar sonrasında sorunun nasıl çözümlenebileceğine birlikte karar verilerek 3 maden ocağındaki profillit maden üretimi ile ilgili sıkıntılar ortadan kaldırıldı. Pütürge gibi Anadolu’nun en ücra köşelerinden birinde Şiroçayı havzasında yaşayan köylülerin yan yana gelerek oluşturdukları Doğayı Koruma ve Sivil İnisiyatif Girişimi bu çalışmalarıyla, doğanın korunmasının bir insanlık görevi olduğunu ve sorumluluk sahibi herkesin doğal çevrenin korunup yaşatılmasında görev alması gerektiğini, bu ülkenin neresinde yaşarsa yaşasın duyarlı insanların doğa katliamlarını durdurmaları, erozyonu önlemeleri ve TEMA Vakfı’nın çalışmalarında, ‘Türkiye çöl olmasın!’ yolundaki sloganının hayata geçirilmesinde aktif ve etkin rol almalarının yaşamsal bir öneminin bulunduğunu anladılar.

Pütürge’deki bu mücadele devletin mahalli temsilcileriyle halkın yan yana gelmesi halinde nelerin başarılabileceğinin de güzel bir göstergesidir.

4.9 SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL VE KENTSEL KALKINMA DERNEĞİ (SÜRKAL) VE SOSYAL KALKINMA PROJE VE ÇALIŞMALARI

Kurumsal amacı Türkiye’nin kalkınmaya en çok gereksinim duyulan yörelerinde eyleme dönük alan araştırmaları yapmak, gelir getirmeyi ve öz güveni geliştirmeyi, örgütlü ve yerel pazarla entegre olabilmeyi hedefleyen küçük ve orta ölçekli kalkınma projeleri geliştirerek, bu projeleri “çok boyutlu”, “insan odaklı”, “çevreye duyarlı” ve “katılımcı” bir yaklaşımla uygulayarak tekrarlanabilir örnekler üretmek ve bu yolla toplum, topluluk, kurum ve kuruluşlar nezdinde kalıcı etkiler yaratmak

olan SÜRKAL; kırsal alanında sağlık, adalet, güvenlik ve eğitim temel hizmet ve imkanlarına herkesin kolayca ulaşabildiği, adil piyasa koşullarının işlediği, cinsiyet dengeli, demokratik, bilgi kaynaklarına kolayca erişilebilen, kültürel dönüşümlere açık, saydam yönetim yapılarına sahip, çocuk işçiliğinin ve tüm dezavantajlı grupların ortadan kalktığı, sorun çözme yeteneği gelişmiş örgütlü bir yaşamı hedeflemektedir (SÜRKAL, KSKKP, 2003)

4.9.1 SÜRKAL ve Kars Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesi :

SÜRKAL Toplumsal Yatırım Programı çerçevesinde Kars Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesini geliştirmiş ve uygulamaya koymuştur. Proje, Kars ili Selim, Sarıkamış ve Merkez ilçelerinin 18 köyünü kapsamaktadır.

Tablo-26: SÜRKAL ve Kars Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesinin Uygulandığı Yerleşim Birimleri

İL	İLÇE	KÖY
KARS	SELİM	Baykara
		Akçakale
		Bozkuş
		Yenice
		Karakale
		Tuygun
		Hasbey
		Sarıgün
		Darboğaz
		Başköy
		Beyköy
		SARIKAMIŞ
	Kurbançayırı	
	Isısu	
	Sırataşlar	
	MERKEZ	Yeniköy
		B. Boğatepe

(Kaynak: SÜRKAL, KSKKP, 2003).

4.9.2 Projenin Amaçları:

Proje, halkın temel geçim kaynağı olan hayvancılığı geliştirerek üç yılın sonunda halkın hane gelirlerinde sürdürülebilir artış sağlamaktır. Buna paralel olarak eğitim ve örgütlenme yoluyla kırsal kesimde yaşayanların sorun çözme becerisini

geliştirmek, ve hane ve toplulukta dezavantajlı konuma sahip olan kadınları güçlendirmeyi de amaçlamaktadır.

SÜRKAL tarafından uygulanmakta olan Kars Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesinin hedefleri olarak; 1.970 hane ve 13.700'den fazla nüfusu kapsayan kitlenin ana gelir kaynağı olan hayvancılıkta verimlilik ve gelir artışı sağlanması, çiftçiler ve üreticiler arasında sorun çözme kapasitesinin geliştirilmesi, hane ve toplulukta dezavantajlı konuma sahip olan kadınların güçlendirilmesi ve sorunlarının çözümüne destek sağlanması, et ve süt üretiminde yaklaşık %30'luk bir artış sağlanması, eğitim, toplumsal duyarlılık ve teknik müdahaleler yoluyla mera alanlarında verimliliğin yaklaşık %20 oranında artırılması, Salgın hastalıklara bağlı hayvan ölümlerinde %50'lik azalma sağlanması, komşu yerleşimlere tekrarlanabilir model işlevi görece nitelikte sosyal altyapının inşası ve/veya geliştirilmesi, doğal kaynakların rasyonel, etkin ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması, tohum ve gübre konusunda fazla kullanılan girdilerin %30 azaltılması, kadınların işgücünde %20'lik bir düşüş sağlanması ve boş zamanlarının artırılması gibi ülkemiz açısından da son derece önemli hedeflerin gerçekleştirilmesi yatmaktadır.

4.9.3 Projenin Hedef Kitleleri:

Kırsal yerleşimlerde hayvan sahibi olan haneler, bu hanelerin tüm aktif kadın ve erkek üyeleri, mevsimsel olarak göç eden ve işsiz olan genç insanlar, kadınlar ve yaşlılar gibi ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı/savunmasız olan gruplar bu projede hedef kitlelerini teşkil etmektedir.

4.9.4 Bugüne Kadar Gerçekleştirilen ve Devam Eden Faaliyetleri:

Bu proje kapsamında bugüne kadar suni tohumlama (4.500 hayvan), enfeksiyona bağlı hastalıkları azaltmak için hayvanların aşılması (108.000 hayvan), yem bitkileri ekim alanlarının genişletilmesi (yaklaşık olarak 300 hane ve 3.000 da.), mera ıslahı (pilot 2-3 köyde), tarımsal deneme ve demonstrasyon projeleri (10 köyde), 18 köyde 60 örnek noktadan alınacak toprak örneklerinin analizinin

yapılması, sosyal altyapının geliştirilmesi: pilot nitelikli 2 yerleşimde içme suyu 1. eğitim, yayım ve örgütlenme yoluyla, 18 yerleşim alanında kapasite geliştirme çalışmalarının yapılması, 15 yerleşim alanında örgütlenme çalışmalarının gerçekleştirilmesi, kadınların bireysel ve toplumsal konularının güçlendirilmesi için mesleki ve sosyal beceri geliştirme programlarının uygulanması gerçekleştirilmiştir.

Yine bu proje çalışmaları kapsamında Kars merkezi ve Sarıkamış ilçelerinde iki proje ofisi kurulmuştur. Ofisler, gerekli ekipmanların ve saha araçlarının alınması ile faaliyete geçmiştir. Aynı süreçte saha deneyimi olan veteriner ve teknisyenlerinden oluşan dört kişilik saha personeli istihdam edilmiştir. Saha personelinin kırsal kalkınma uzmanlığını hazırlayan oryantasyon programları periyodik olarak uygulanmaktadır. Hayvan hastalıkları ile mücadele kapsamında proje köylerinde koruyucu aşılama yapılması konusunda Tarım İl Müdürlüğü ile işbirliği yapılmıştır. Aşılama çalışmalarında aşı bedellerinin % 50'sinin hayvan sahipleri % 50'sinin de proje tarafından karşılanacağına dair bilgiyi içeren Protokol üzerinde mutabakat sağlanmış, Protokol metni 28 Ekim 2003'te hazırlanarak imzalanmıştır. Şap hastalığına karşı yapılacak olan bu ilk aşılama çalışmasında Sarıkamış ilçesi köylerinde toplam 8000 hayvanın aşılama yapılmış, Selim ilçesi köylerinde ise hayvanlarda şap hastalığı çıktığından aşılama çalışmaları hastalığın sönmesinden sonra yapılmış, bu arada hayvan beslemeyle ilgili olan yem bitkileri geliştirme faaliyetine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Korunga ve yonca tohumu alımı ile ilgili olarak Tarım İl Müdürlüğü ile işbirliği halinde 20 ton korunga tohumu ile 1 ton yonca tohumu alınmasına ve dağıtılmasına karar verilmiş, tarım teşkilatı ile işbirliği halinde bunların dağıtımları gerçekleştirilmiştir. Öte yandan saha personeli köylere yaptığı ziyaretlerde çeşitli veterinerlik, sağlık, hijyen eğitimi gibi hizmetler de vermektedir. Bu çerçevede Başköy İlkokulu'nun Tuvalet yapımı inşasında Başköy sakinleri foseptik çukuru kazmışlar, tuvalete ulaşan su hattının borusunu almışlar ve tuvaletin çatısını yapmışlardır. Karaorgan köyü çevresinde akan derenin ıslahı bakımından yağmur suyunu tahliye edecek kazım çalışmalarına köylü kendi inisiyatifi ile başlamış, 200 m'lik büz ise SÜRKAL tarafından satın alınarak derenin ıslahı gerçekleştirilmiştir (SÜRKAL, KSKKP, 2003).

5. TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

5.1 TKV, AKV VE SÜRKAL GİBİ STK'LAR

Yukarıdaki paragraflarda da vurgulandığı gibi burada çalışmalarına genel hatlarıyla yer verilen bu sivil toplum kuruluşlarının ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmesine katkıları her türlü takdirin üstündedir.

Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV), Anadolu Kalkınma Vakfı (AKV), Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL) ile Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD)'nin kendi alanlarında yaptıkları bu projeler şüphesiz kamu kurum ve kuruluşları tarafından genel bütçe imkanları ya da yerel yönetimler tarafından yerine getirilmesi gereken hizmetlerdir. STK'lar burada kamunun yanında hatta yıllık yatırım programlarında bulunmayan ancak yörede yaşayan bireylerin önemli hizmet ihtiyaçları olan yatırım çalışmalarını yerine getirmekte, eğitim, sağlık, tarım gibi alanlarda yaptıkları inşaatları da kamu kurum ve kuruluşlarıyla uyumlu bir şekilde işletilmesini sağlayabilmek bakımından daha sonra ilgili kamu kuruluşlarına törenlerle devretmektedirler.

Gerek Türkiye Kalkınma ve gerekse Anadolu Kalkınma Vakıflarının özellikle çalışmalarını yoğunlaştırdıkları Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde kırsal kalkınma alanından eğitime ve gelir getirici faaliyetlere, hayvancılığın geliştirilmesinden yerel el sanatlarının yaygınlaştırılmasına, bunların pazarlanmasına, bunlarla beraber mevcut üretimi iyileştirici yeni faaliyet biçimleri olarak değerlendirilen koruyucu aşılama, barınak iyileştirilmesi, verimliliği artırma faaliyetleriyle, toprak, ot analizleri, tohum-ekim, sürüm iyileştirmeleri, ılık yastık, erken fide yetiştirilmesi ile yine kadınların topluma ve toplumsal hayata daha etkin katılımını amaçlayan çalışmaların yanında doğal hayatın korunması, ağaçlandırma, teraslama, enerji ormanı uygulamaları gibi çok çeşitli faaliyetleri bizzat bireylerle birlikte, hatta hedef kitlenin bazen maddi katılımlarına da yer vererek yürütmektedirler.

Bu faaliyetlerin uygulama sahalarında aynı zamanda toplum olarak son derece ihtiyacını duyduğumuz emek yoğun yeni istihdam imkanları yarattığı, atıl duran kaynakların yerel ve ulusal ekonomiye kazandırılmasının yanında, hedef kitleyi bir bütün olarak yürütülen faaliyetlerin ve üretimin içine sokarak işsizlik sorununa da kısmen çözüm olduğu açıktır.

Şüphesiz burada faaliyetlerine genel olarak yer verilen Türkiye Kalkınma Vakfı, Anadolu Kalkınma Vakfı ve Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Dernekleri çalışma yaptıkları bölge ve faaliyet türleri olarak benzerlikler göstermekle beraber, bunların gerek kurumsal yapıları gerekse üye sayıları ve özellikle finansman temin usul ve yöntemleri farklılık göstermektedir. Bu çalışmada amaç bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarını birbirleriyle mukayese etmek olmamakla birlikte özellikle Anadolu Kalkınma Vakfı ve Türkiye Kalkınma Vakfı gibi uluslar arası, yardım konsorsiyumlarıyla dirsek teması içinde bulunan, onlarla “uygulayıcı ortaklık” ilişkisi içinde yakın bir işbirliği yapan STK’ların projelerinin gerçekleştirmekte zorlanmadıkları, daha bir güvenilir olarak, proje bölgesinde hedef kitleyle kucaklaştıkları da görülmektedir.

Örneğin; Anadolu Kalkınma Vakfı finansman desteğini büyük oranda uluslar arası konsorsiyumdan sağlamaktadır. Bu konsorsiyum içinde de İsviçre’den Arbeiterhilswerk, Almanya’dan Arbeiterwohlfahrt, Almanya’dan Brot für die Welt, Almanya, İsviçre, İtalya, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, CARITAS, Almanya’dan Diakonisches Werk, İsviçre’den HEKS ile Uluslar arası Katolik Çocuk Bürosu (ICCB), İsveç Kızılhaç’ı, Avrupa Birliği, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Alman ve İngiltere Büyükelçilikleri, Dünya Bankası ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) bulunmaktadır.

Yine Türkiye’den bağış yapan kuruluşlar olarak İstanbul Fındıklı Lions Kulübü, Osmanbey Lions Kulübü, Bern Türkler Birliği gibi kuruluşlar yer almaktadır. Bunun dışında çok sayıda bireysel bağış ve yardımlarda bulunan kişilerde bulunmaktadır (AKV, 2003:2).

Bu anlamda Anadolu Kalkınma Vakfı daha ziyade Avrupalı uluslararası yardım kuruluşlarının ve UNCHR'ın temsilciliği yaparken, SÜRKAL genel olarak UNDP ile yakın bir işbirliği içindedir. SÜRKAL'ın mali kaynakları arasında üye aidatları, bağışlar, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), İsviçre Kalkınma İşbirliği Ajansı (SDC), Dünya Bankası, Bakü-Tiflis-Ceyhan ham petrol boru hattı şirketi (BTC) ve yayın satış gelirleri sayılabilir. (SÜRKAL, ÇYDD. ve Kaynaşlı'da deprem çalışmalarını yürüten Acil Destek Vakfının proje kaynağının büyük bölümü yine uluslararası yardım kuruluşlarıdır. Bu durum bize uluslararası yardımların ülkemizde yürütülen proje ve faaliyetlerde ne derece etkili olduğunu da göstermektedir. Esasen, günümüzde sosyal kalkınma alanında örnek çalışmalar yapmakta yukarıdaki STK'lar her ne kadar gelirleri arasında "üyelerden alınan aidatları" da saymakta iselerde, STK'ların hem üye sayılarının son derece sınırlı olması hem de genel olarak aidat verme gibi bir alışkanlığın bulunmaması nedeniyle üyelerden alınan aidat gelirlerinin bir anlam ifade etmemesi yüzünden özellikle son yıllarda STK'lar başta Avrupa Birliğinin çok çeşitli fonları olmak üzere diğer hükümet ve uluslar arası yardım fonlarının etkin bir şekilde kullanılabilmesini arzulamaktadırlar. Ancak STK'lar hangi fonlardan hangi projelerle ve hangi başvuru yollarıyla, ne gibi aşamalardan geçtikten sonra bu fonlardan istifade edildiğini genel olarak bilemediklerinden bu konularda kendini kanıtlamış, bu fonlardan yeterince istifade eden çok sınırlı sayıdaki sivil toplum kuruluşu dışında, büyük çoğunluk bugün için bunu bilememektedir. Bu bakımdan, herşeyden önce gerektiğinde bütün kamu iletişim araçları da değerlendirilerek, STK'lar ve toplumun bu fonlardan yeterince istifade edilebilmesinin sağlanabilmesi bakımından genel olarak bilgilendirilmesi gerekliliği de ortadadır.

TKV, AKV. ve SÜRKAL ve ÇYDD gibi uluslar arası yardım fonlarını bilen, bunlardan istifade için proje yapım kuralları kısacası bilgiye erken ve sağlıklı ulaşan STK'lar finansman desteğini bulabilmekte, bu ise bu STK'larını mukayeseli olarak diğerlerine nazaran her anlamda oldukça güçlü kılmaktadır.

Esasında burada proje ve çalışmalarına yer verilen TKV, AKV, SÜRKAL ve ÇYDD gibi STK'ların oluşturdukları "muazzam" potansiyeli amaçları doğrultusunda tam

olarak ülke kalkınmasına aktarabildiklerini söylemek ne yazık ki mümkün değildir. Bunun en önemli nedeni örnek çalışmalar içinde bulunan bu STK'ların bile proje çalışmalarını yürüttükleri yörelerde başta vali ve kaymakamlar olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla yeterince işbirliği içinde bulunmamaları ve uyumlu bir koordinasyonunun kurulamamasıdır.

Öyle ki; böylesi başarılı çalışmalara rağmen bölgede görev yapan vali ve kaymakamların bazen bu faaliyet ve yürütülen projelerden haberleri olmayabilmekte, ya da projenin ilerleyen safhalarında aşılması gereken bir sorun çıktığında ancak bu faaliyet ve projelerden haberdar olabilmektedirler. Oysa planlama aşamasında başlayacak işbirliğinin projenin en etkili ve hedeflenen bir şekilde başarıyla yürütülmesini beraberinde getireceği açıktır.

Öte yandan TKV, AKV ve SÜRKAL gibi burada genel olarak sosyal kalkınma alanında gerçekleştirdikleri bazı proje ve faaliyetlerine yer verilen STK'ların genel amaçları, hedef kitle ve hedef bölgeleri ile çalışma alanları olarak yapılacak karşılaştırmalı değerlendirmelerde bu kuruluşların arasında keskin ayrıcalıkların bulunmadığı görülecektir.

5.1.1 TKV, AKV ve SÜRKAL Gibi STK'ların Genel Amaçları:

Burada örnek çalışmalarına yer verilen TKV, AKV ve SÜRKAL gibi STK'ların faaliye raporlarında yer alan genel amaçları arasında örneğin;

TKV'nin genel kalkınma programlarındaki amaçları olarak, "yoksul kırsal ailelerin, üretim olanaklarına sahip olmalarını sağlayarak, yaşadıkları yerlerde gelirlerini artırıcı etkinlikleri geliştirmek, kırsal hanelerin uygun koşullarda küçük ölçekli kredi temin etmelerine yardımcı olmak, kişilerin, ailelerin ve toplulukların yönetme, örgütlenme ve teknik becerileri edinmelerine yardımcı olmak, hedef grupların örgütlü girişim ve katılım yeteneklerini güçlendirmek, kırsal topluluklarda çevre konusundaki bilinç ve duyarlılığı artırmak ve bu toplulukların doğal çevrenin korunması ve iyileştirilmesine yönelik kapasitelerini geliştirmek" yer almaktadır.

AKV'nin genel amaçları arasında da; “Köy ve Şehir kalkınmasında çalışan resmi ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği yaparak, köy ve Şehir kalkınması çabalarında elbirliği sağlamak ve imkanlar ölçüsünde destek olmak,ekonomik kalkınmanın yanısıra eğitim, sağlık, aile planlaması ve diğer sosyal çalışmaları ve hizmetleri teşvik etmek ve bu çalışmalara imkanlar ölçüsünde destek olmak, ölkemizin kalkınmasında önem arzeden tarım, hayvancılık, el sanatları, sanayi ve hizmet sektörlerinde eğitim ve öğretim kursları açmak ve faaliyet gösterenlere destek olmak, ölkemizde veya dünyanın diğer ölkelerinde meydana gelebilecek deprem, sel, çığ, kaza, kuraklık, açlık ve diğer afetler ile ölkelerin kendi içlerinde veya ölkeler arasında meydana gelebilecek anlaşmazlık veya savaşlar nedeniyle oluşacak felaketzede, göçmen ve mültecilere, insan haklarından mahrum edilmiş kişilere özellikle kadın, ocuk, yaşlı ve hastalara gerekli yardımları sağlamak” bulunmaktadır.

Yine, SÖRKAL'ın genel amaçları olarak ise, “kırsal ve kentsel kalkınmayla ilgili temel sorun ve potansiyelleri ortaya koymak, potansiyelleri ve engelleri “sürdürülebilir kalkınma” amaçları doğrultusunda yeniden tamamlayabilmek için katılımcı alan araştırmalarını planlamak, gerçekleştirmek ve bu alandaki girişimleri desteklemek, kırsal ve kentsel alanlarda dengeli bir kalkınmanın sağlanabilmesi için ölk, bölge ve yöre gerçeklerini dikkate alan program ve projeler geliştirmek, ölkemizde kalkınma sorunlarından olumsuz yönde etkilenen güçsüz/yoksul sosyal kesimleri, mesleki teknik eğitimi, örgütlü davranışları, kredi, yerinde istihdam ve gelir artışı sağlamayı hedefleyen sosyal, ekonomik ve ekolojik proje uygulamaları yoluyla öncelikle desteklemek, kırsal ve kentsel alanlarda ocuk emeğinin istismarını önlemek ve ocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasını sağlamak, kalkınma süreçlerinde engelleyici bir unsur olan toplumsal cinsiyet ayrımcılığını zamanla ortadan kaldırmaya yönelik orta ve uzun vadeli planlar ve uygulamalar yapmak ve kadınların kalkınma süreçlerinde, ailede ve toplumda sosyal statülerini güçlendirmek, karar süreçlerindeki etkilerini artırmak, ölkemiz kırsal ve kentsel yerleşimlerindeki sorunların tanımında, özöme yönelik proje ve programların geliştirilmesinde ve buna ilişkin planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde, tüm tarafların aktif katılımını sağlayarak, katılımcılık ilkesine gerçekten önem vererek demokrasinin tabanda gelişmesine katkıda bulunmak, ölkemizin mevcut kırsal evre, su, toprak,

mer'a ve biyolojik kaynaklarını korumak ve kaynakların sürdürülebilir kullanımının önündeki sosyal, ekonomik, idari ve bürokratik engelleri siyasal, akademik ve yerel kurumlar ile kaynakları doğrudan kullanan halk arasında katılımcı ve eşgüdümeye dayalı bir işbirliği çerçevesinde aşmaya yönelik alanda somut çalışmalar yapmak.”, olduğu dikkate alınır, bu amaçların her birinin bir yandan sosyal kalkınmaya yönelik olduğu görülmekle, beraber bu amaçların aynı zamanda devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının da asli amaçları arasında bulduklarıdır.

Gerçekte ülkemizdeki sayıları bugün için 90.000'lere ulaşan STK'ların üye sayıları objektif olarak ortaya konmuş değildir. Bunun en önemli nedeni bu alanda yapılan araştırmaların yetersizliği bir yana kendilerine dernek veya vakıf olarak adlandıran STK'ların büyük bir bölümünün birer “tabela” derneğinden ibaret olmaları, kurucu üyelerinin dışında yeni üye kabul etmekte nazlanmaları, çazibe merkezi oluşturamadıklarından toplumunda üye olma konusunda arzulu davranmamasıdır. STK'ların ülkemizdeki üye sayıları öylesine semboliktir ki çok sayıda dernek ve vakıf tüzüklerinde çok yönlü amaç ve faaliyetler üstlenmelerine rağmen her hangi bir etkinlik içinde bulunmamakta, neticede tüzük hükümlerini gerçekleştirmeye yönelik etkinliklerde bulunamadıkları için ya kendiliğinden ya da adli merciler tarafından faaliyetlerine son verilmektedir.

Oysa, bu çalışmada dünyadan örnek olarak verilen Burkino Faso, Grameen Bank ve SEWA örneklerinde olduğu gibi sosyal kalkınma alanında rol üstlenen STK'ların herbirinin üye sayıları binlerle ifade edilmektedir. Avrupalı ululararasının Oxfam ve Care gibi bazılarının üye sayılarının ise tüm dünyada milyonları geçtiği bilinmektedir.

5.1.2 Çalışmalarına Yer Verilen STK'ların Hedef Kitleleri:

Burada genel hatları ile çalışmalarına yer verilen STK'lardan otuz yılı aşkın bir süredir Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu bölgelerinde uyguladığı kalkınma projeleriyle binlerce küçük çiftçiye ve topraksız haneye ulaşmakta olan TKV'nin kalkınma programlarının öncelikli hedef grubunu bugün de küçük çiftçiler ve

kaynakları kıt köylüler, yani temel sağlık, eğitim ve kredi olanaklarına erişmekte zorluk çeken kesimler oluşturmaktadır. Bu gruplarda, girişimci duyarlılıklarına sahip, ancak kaynakları sınırlı gençler ve kadınların oluşturmakta olduğu,

AKV'nin öncelikli hedef kitlesinin ise ülkemizde yoksulluk sınırının altında yaşayan, işsiz bireylerle, ulusal ve uluslararası insani yardıma muhtaç kesimler olduğu,

SÜRKAL'ın hedef kitlesi olarak da; kırsal yerleşimlerde hayvan sahibi olan haneler, bu hanelerin tüm aktif kadın ve erkek üyeleri, mevsimsel olarak göç eden ve işsiz olan genç insanlar kadınlar ve yaşlılar gibi ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı/savunmasız olan gruplar olduğu dikkate alındığında bir kere sosyal kalkınma alanında görev üstlenen STK'ların hedef kitlelerinin hemen hemen aynı oldukları görülmektedir. Bu hedef kitle refah seviyesi düşük, kendi mevcut imkanları ile kalkınma ve gelişmelerini sağlama yetisinden genel olarak mahrum bulunan kesimler olup özellikle yoksullukla mücadele kapsamında devletinde topyekün bütün imkanlarıyla sosyal politika ve çalışmalarını yoğunlaştırdığı çevrelerdir.

Sosyal kalkınmada rol üstlenen bu STK'ların hedef bölgeleri genel olarak ülkemizin Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu Bölgeleridir. Burada dikkat çekici olan bu bölgelerin mukayeseli olarak ülkemizin en geri kalmış, bölgesel farklılıkların yoğun yaşandığı bölgeler olmasıdır. Bu durum dünyadaki benzerleriyle örtüşmektedir. Kaldı ki eğitimden sağlığa, çevreden kırsal kalkınmaya bir çok alanda çok amaçlı hizmet ve projeler uygulamakta olan sosyal kalkınma amaçlı STK'ların tüzük hükümleri de bunu hedeflemektedir.

5.1.3 Faaliyetlerine Yer Verilen STK'ların Hedef Kitlelerine Yaklaşımları:

Burada faaliyetlerine yer verilen STK'ların hedef kitlelerine "yaklaşımlarına" bakıldığında; TKV'nin proje ve çalışmalarında temel aldığı yaklaşımının insan kaynaklarının geliştirilmesi ile teknik yardımdan oluşan iki yönlü, bütünlüklü bir

yaklaşımın etkinliklerin gerçekleşmesinde, birbirini pekiştiren beş temel unsuru bir araya getirmek olduğu, bunlarında insan kaynaklarının geliştirilmesi ve teknik yardım, temel girdileri sağlamaya yönelik örgütlenme, kırsal kredinin örgütlenmesi, gerektiği yerlerde çiftçilerin ürünlerinin daha ileri düzeyde işlenmesini ve pazarlamasını sağlayacak bir örgütlenme, doğal kaynaklara erişim ve bu kaynakların etkili biçimde yönetimi” olduğu, AKV'nin proje ve çalışmalarında temel aldığı yaklaşımın ise, sürdürülebilir, katılımcı ve hedef kitleyi merkez alan bir yaklaşımın olduğu, SÜRKAL'ın proje ve çalışmalarında temel aldığı yaklaşımının da: katılımcılık, projelerle ilgili araştırma, planlama ve uygulama çalışmalarında tüm paydaşlarla sağlıklı ilişkiler kurmak, işbirliği yapmak, birlikte öğrenmek, eğitim-örgütlenme, projelerin sürdürülebilirliği için kapasite geliştirmek, bütüncül ve entegre yaklaşım, çok boyutlu, sistematik düşünmek, tasarlamak ve uygulamak, sosyal-kültürel farklılıklar, bölge, yöre ve hedef grup yönelimli davranmak, dinamik planlama etkin izleme ve değerlendirme işlevsel bir kayıt düzeni geliştirmek ve etkin bir izleme-değerlendirme sistemi kurmak, kişisel motivasyon ve etkin metodoloji: projelerde gönüllülük ve-profesyonellik olduğu, görülmektedir. Bu yaklaşımların her biri günümüzün çağdaş kavramları arasında yerini alan sürdürülebilir,katılıcı kalkınmayı esas aldığı, faaliyetlerinin merkezinde “insan”ın bulunduğu anlaşılmaktadır. Sosyal kalkınma alanında dünyadan örnek olarak verilen sivil toplum kuruluşlarının herbirinin başarılarında rol oynayan en önemli faktörlerden birisinin de bu STK'ların da herbirinin insan odaklı sürdürülebilir kalkınmayı esas almaları olduğu açıktır.

5.1.4 Faaliyetlerine Yer Verilen STK'ların Çalışma Konu ve Alanları:

Bu çalışmada örnek olarak proje ve çalışmalarına yer verilen TKV, AKV ve SÜRKAL gerçekte uygulaya geldikleri projeler ve faaliyetler sosyal kalkınmaya önemli ve kalıcı katkılarda bulunmaktadırlar. Birbirlerine benzerlik gösteren bu STK'ların önemli faaliyet ve projelerini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür. Bu tablodan da görüleceği üzere AKV, diğer iki STK dan farklı olarak yurt dışında da etkili insani yardım çalışmalarıyla çok çeşitli kültürel projelere imza atmaktadır.

SÜRKAL'ın bazı alanlardaki karşılaştırmalı yetersizliğinin nedenini daha yeni kurulmuş bir dernek olmasına bağlamak gerekmektedir.

Tablo-28: TKV, AKV ve SÜRKAL Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

	TKV	AKV	SÜRKAL
İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ	✓	✓	✓
KURUMSAL KAPASİTE GELİŞTİRME ÇALIŞMALARI	✓	✓	✓
DUYARLILIK GELİŞTİRME ÇALIŞMALARI	✓	✓	✓
CİNSİYET DENGELİ KALKINMA ÇALIŞMALARI	✓	✓	✓
ÇOK AMAÇLI TOPLUM MERKEZLERİ (ÇATOM)	✓	✓	✓
GELİR GETİRİCİ FAALİYETLER	✓	✓	✓
Ekilebilir Alan Sağlamak İçin Taş Temizleme	✓	✓	✓
Marjinal Alanlarda Bağ Çubukları Dikimi	✓	✓	-
İpek Böcekçiliği İçin Dut Ağacı Dikimi	✓	✓	-
Hububat Tarımı Ve Yem Bitkileri	✓	✓	✓
Sebze Ve Meyve Üretimi	✓	✓	✓
Kümes Hayvancılığı	✓	✓	✓
Arıcılık	✓	✓	-
Tatlısu Alabalık Üretimi	✓	✓	✓
Kilim Ve Halı Dokumacılığı	✓	✓	-
Kırsal Kredi	✓	✓	✓
Hayvancılık	✓	✓	-
Faaizsiz Hayvan Kredisi-Desteği	✓	✓	✓
Hayvanlar İçin Sivat Ve Ahır Yapımı	✓	✓	-
Veterinerlik Hizmetleri	✓	✓	✓
Konsantre Suni Hayvan Yemi	✓	✓	-
Soğuk Hava Deposu	✓	✓	-
Süt Mandırası	✓	✓	-
Sulama Sistemleri	✓	✓	-
Sellektör Evi Yapımı	✓	✓	-
Bitkisel Üretim, Bağcılık	✓	✓	✓
Kavak Ağacı Dikimi	✓	✓	✓
Yabani Fıstık Yetiştiriciliği	✓	✓	-
Mantar Üretimi	✓	✓	-
SAĞLIK OCAĞI YAPIMLARI	✓	✓	-
TIBBİ YARDIM	✓	✓	✓
TUVALET YAPIMI	✓	✓	✓
SAĞLIKLI İÇME SUYU TEMİNİ	✓	✓	✓
OKUL VE LOJMAN YAPIMI	✓	✓	✓
ÖĞRENCİ BURSLARI	✓	✓	-
OLTU GÜMÜŞ İŞLETMECİLİĞİ	✓	✓	-
ELEKTRİK VE DEMİR İŞÇİLİĞİ EĞİTİMİ	-	✓	-
DEPREM VE DOĞAL AFETLER	✓	✓	-
Erzurum – Kars Depremi	✓	✓	-
Doğu Anadolu'da Çığ Felaketi	✓	✓	-
Erzincan Depremi	-	✓	-
Adana Depremi	-	✓	-
Marmara Depremi	-	✓	-
Hatay Osmaniye Sel Felaketi	-	✓	-
SİĞİNMACILARA YÖNELİK FAALİYETLER	-	✓	-
Afgan Sığınmacılar	-	✓	-
Kuzey İğrak Sığınmacılar	-	✓	-
Bosna Ve Kosovalı Sığınmacılar	-	✓	-
KÖYE DÖNÜŞ VE REHABİLİTASYON ÇALIŞMALARI	-	✓	-

YAYIM VE ARAŞTIRMA	✓	✓	✓
ULUSLAR ARASI ALANDA FAALİYETLER	-	✓	-
Çeçenistan	-	✓	-
Balkanlar	-	✓	-
Bosna Hersek	-	✓	-
Kosova	-	✓	-
Afganistan	-	✓	-
Pakistan Acil Yardım	-	✓	-
İran Acil Yardım	-	✓	-
Kuzey Irak Acil Yardım	-	✓	-
ULUSAL VE ULUSLAR ARASI ÖLÇEKTE İŞ BİRLİĞİ	✓	✓	✓

(Kaynak: TKV, AKV ve SÜRKAL Faaliyet Raporları)

Tablo-29: AKV, TKV VE SÜRKAL'ın Genel Değerlendirmesi

STK	KURULU Ş YILI VE MERKEZ İ	ŞUBELERİ	FAALİYET BÖLGELERİ	GELİRLERİ	DÖNER SERMAYE ve İŞTİRAKLERİ
TKV	10/01/1969 ANKARA	YOKTUR	DOĞU GÜNEYDOĞU VE ORTA ANADOLU	ŞARTLI ŞARTSIZ BAĞIŞLAR KİRA GLİRLERİ FAİZ GELİRLERİ PROJE GELİRLERİ G.MENKUL SATIŞLARI KURFARKI GELİRLERİ	9 ANONİM ŞİRKETTE İŞTİRAKİ VARDIR.
AKV	29/04/1981 ANKARA	AFGANİSTAN PAKİSTAN İRAN BOSNA HERSEK	DOĞU GÜNEYDOĞU VE ORTA ANADOLU AFGANİSTAN PAKİSTAN İRAN BOSNA HERSEK	PROJE GELİRLERİ ULUSLAR ARASI KONSORSİYUM YARDIMLARI ŞARTLI ŞARTSIZ BAĞIŞLAR KİRA GLİRLERİ FAİZ GELİRLERİ G.MENKUL SATIŞLARI KURFARKI GELİRLERİ	-
SÜRKAL	15/10/2000 ANKARA	ERZURUM KARS ARDAHAN	DOĞU GÜNEYDOĞU VE ORTA ANADOLU	ULUSLAR ARASI KURULUŞLARLA PROJE ŞARTLI ŞARTSIZ BAĞIŞLAR KİRA GLİRLERİ FAİZ GELİRLERİ PROJE GELİRLERİ G.MENKUL SATIŞLARI KURFARKI GELİRLERİ	-

Bu çalışmada ülkemiz dışından dünyadan verilen örnekler olan Bangladeş Grameen Bankası, Burkina Faso Naam Gruplaşma Hareketi, Pakistan Orangi Pilot Projesi (OPP), Zimbabwe –Kırsal Kalkınma Birlikleri Teşkilatı –ORAP ve Ulusal Çiftçiler Birliği (NFAZ), Kore Cumhuriyeti-Sanbuk Yöresi Projeleri ve Hindistan-İş Sahibi Kadınlar Birliği (SEWA) gibi örnek uygulamalarda olduğu gibi ülkemizden örnek olarak faaliyetlerine yer verilen AKV, TKV, SÜRKAL gibi STK'larda dikkat çekici olan her üç sivil toplum kuruluşunun da başta kırsal kalkınma olmak üzere geri kalmış bölgelerde yoksulluğun giderilebilmesi ve eğitim,sağlık,hayvancılık gibi gelir düzeyini yükseltici etkinliklerde bulunmakta olmalarıdır.

5.1.5 Proje Çalışmalarında Kamu Kuruluşları ile İşbirliği:

Burada faaliyetlerine yer verilen sivil toplum kuruluşlarının en dikkat çekici özelliklerinden biri de kamu kurum ve kuruluşları ile yakın bir işbirliği ve koordinasyon içinde olmalarıdır.İşbirliği başarıda önemli bir faktördür.

Gerçekleştirmekte oldukları faaliyet ve projelerde kamu kurum ve kuruluşları vali ve kaymakamlarla mutlak bir işbirliği içinde bulunan Anadolu Kalkınma Vakfı Başkanı Prof. Dr. Ahmet Akyürek vakıf çalışmalarını değerlendirirken, bu işbirliğini, “Vakfımız 1981 yılında Van’da yaşanan depremde zarar gören 15 pilot köyde çalışmalarına başlamıştır. 20 yıl içinde eski Yugoslavya topraklarında çalışmalarımız ile 11 Eylül olaylarının ardından yerlerinden edilmiş İran ve Pakistan sınırlarındaki binlerce Afgan’a yardım projeleri, Türkiye’deki iç göç ve sığınmacılarla ilgili faaliyetlere dahil edilerek geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.

20 Yıllık çalışma süresinde AKV Türkiye’de 8 değişik il’de 40 ilçede, 1000’den fazla köyde faaliyet göstermiştir. Belli dönemlerde kırsal kesimlerde çalışmak güç olmuştur. Belli dönemlerde ilgi eksikliği ve organizasyonlardaki sorunlar cesaretimizi kırmıştır. Ama biz yardıma muhtaçları ve felaketzedeleri kendilerine yardım edecek tek yolun yine kendilerinden geçeceğine inandırdık. Sivil toplum kuruluşları ile olduğu kadar vali ve kaymakamlar gibi mülki amirlerle de işbirliğini sürdürdük. Bu çalışmalar sırasında birbirimizden birçok şey öğrendik. Özellikle

devlet tarafından çalışmaları vakfımıza benzeyen 600'den fazla sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının kurulması ve AKV'nin tüm bu vakıflara örnek olmasından dolayı gurur duyduk.

AKV lkemizde farklı ortamlarda konularda çalıştığı için çok değerli deneyimlere sahip olmuştur. Balkanlardaki alışmalar çok küçük miktarlardaki fonlarla çok iyi işler başarılabilirliğini göstermiştir. İran, Pakistan ve yeni kurulan Afganistan'daki deneyimlerimiz bu bölgelerde faaliyetlerin sivil toplum kuruluşlarınca problemsiz yürütülmesinin kolay olmadığını göstermiştir. Parasal yardım imkanları olan kuruluşların felaket yörelerine yönlendirilmesi ve duyarlılıklarının sağlanması da aşılması gereken bir problem olmuştur. Herşeye rağmen olumlu ve olumsuz deneyimleri ile AKV İnsani yardım kuruluşu olarak büyümektedir. Bizi destekleyen partner kuruluşlardan olduğu kadar yardım ettiğimiz kişi ve kuruluşlardan da pozitif tepki ve destek almaktayız. 1990'lı yıllarda uluslar arası düzeyde bölgesel sorunların sayısı ve yoğunluğunda bir artışa şahit olunmuştur. Eski Yugoslavya, Çeçenistan, Afganistan, Bulgaristan, Azarbaycan, Kuzey Iraktaki huzursuzluk binlerce sığınmacının Türkiyeye gelmesine neden olmuştur. Soydaşlarımız ile Arnavut ve Boşnak dostlarımızın yalnız bırakılmadığı Balkanlarda bütünleştirici bir çizgi dahilinde, diğer uluslar arası kuruluşlarla birlikte kendi olanaklarını da seferber ederek bu huzursuzluklardan mağdur olan kişilerin zararları azaltılmaya çalışılmıştır. Belli dönemlerde vakfımız Türkiye'ye sığınmacı olarak gelenlerin acil ihtiyaçlarını karşılamıştır. Avrupa sivil toplum kuruluşlarının uygulayıcı partneri olarak bu alanda çok değerli deneyimler edinerek uluslar arası insani yardım konusunda iyi bir yer edinmek için çaba harcanmıştır.

Pozitif tepkiler yanında hayal kırıklığı içinde olduğumuz zamanlarda olmuştur. Örneğin, uluslar arası yardım kuruluşlarından özellikle son dönemde Bosnalı sığınmacılarla ilgili başvurduğumuz kişi ve kuruluşlardan gerekli tepki alınamamıştır. Buna karşın Erzurum, Erzincan, Kars, Adana ve Marmara depremlerinde ve yardım edilen Kuzey Iraklı sığınmacıların ülkelerine dönmeleri konularında son derece cömert ve sratlı tepkiler alınmıştır.

Bu işe gönül vermiş yardım kuruluşlar ve kişiler bizi hiçbir zaman tamamen yalnız ve çaresiz bırakmamıştır. Deneme ve yanılma yolu ile çok şey öğrendik. Her denememizde ve gayretimizde başarılı olmadık. Ancak çalışma yörelerindeki umutsuz ve yardıma muhtaç insanların ihtiyaçlarını karşılamak için elimizden geleni en samimi şekilde yaptık. Bize memnuniyet veren başarılı olduğumuz konularda özellikle bağışta bulunanlar ve konu ile ilgili yerel konuların payının büyük olması gerçeğidir.

Biz bugüne kadar gerçekleştirdiğimiz çalışmalarda daima valilerin, vali yardımcılarının ve kaymakamların içten ve samimi yardımlarını gördük. Bu nedenle yürüttüğümüz çalışmalarda her zaman mülki idarenin ve yerel toplum liderlerinin yanımızda yer almasını arzuladık, bunu gerçekleştirebilmek bakımından özel bir çabada sarfettik.” Diyerek kırsal yörelerin acil ihtiyaçlarının giderilmesinde cömert yardımlarda bulunan kişi ve kurumlarla başta vali, vali yardımcısı ve kaymakamlar olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına teşekkür etmektedir (AKV, 2003:4).

Yine ülkemizde diğer faaliyetlerinin yanında özellikle Marmara deprem bölgesinde gerçekleştirdiği hizmetlerle büyük bir takdir toplayan bir diğer STK’da ÇYDD’dir. ÇYDD çalışmalarında işbirliğine büyük bir önem vermektedir. Öyle ki ilk günlerin acil yardım ve çadırlarda yapılan rehabilitasyon çalışmalarından sonra da ÇYDD kendine başvuran gönüllü kişi ve kuruluşların katkılarıyla yukarıda sıralanan kalıcı eğitim kurumları, rehabilitasyon merkezleri, yaşam merkezleri ve yurtlar yapmıştır. Yapılan bu kalıcı binaların herbiri projelendirilerek, izinleri alınarak, devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile protokoller yapılarak tamamlandıktan sonra yine devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşuna teslim edilmiştir. Bu çalışmalarda özellikle mülki idare amirleri başta olmak üzere yerel yöneticilerle çok yakın bir işbirliği yapılmıştır. Öyle ki, Sakarya Adapazarı’nın depremden sonra sağlam kalan yerleşim yeri olan Ferizli’de artan öğrenci sayısını karşılamak amacıyla derslik ihtiyacı Kaymakamlıkça gösterilen Öztaşlar İlköğretim bahçesine, ÇYDD Münster Bölgesinin maddi katkıları ile 250 m²’lik arsa üzerine 6 derslik olarak yine bizzat Kaymakamlığın Şehit Hacı Uzun İlköğretim Okulu bahçesinde gösterdiği 536 m²’lik alan üzerine Gillette firmasının parasal desteği ile 8 sınıflı ve donanımlı okullar

yapılmış, 360 ve 320 öğrenciye hizmet verecek kapasitedeki bu okullar 4 Mart 2000 tarihinde dönemin Milli Eğitim Bakanının katıldığı törenle eğitim öğretime açılmıştır (ÇYDD, 2002:195)

Yine, Bolu Gazipaşa İlköğretim Okulu Çağdaş Yaşam Derslikleri Mediha Özkan'ın başlattığı 180 m²'lik bir alan üzerine taban betonu Bolu Valiliğinin kendi imkanları ile dökülmek kaydıyla gerçekleştirilmiş ve 7 Mayıs 2000 tarihinde zamanın Ulaştırma Bakanı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı tarafından törenle hizmete girmiştir. Bu okul halen çiftli öğretimde 480 öğrenciye hizmet vermektedir (ÇYDD, 2002:198) Düzce Cumayeri Çağdaş Yaşam Ronly İlköğretim Okulu bahçesi tamamen Kaymakamlıkça düzenlenmiş, İngiltere'de Ronly firmasının katkılarıyla çiftli eğitimde 480 öğrenciye hizmet veren okul 19 Ekim 2000 tarihinde Düzce Valisinin katıldığı törenle hizmete girmiştir (ÇYDD, 2002:201). Bolu Cumhuriyet Çağdaş Yaşam Baden Wurttemberg İlköğretim Okulu'nun yapımında Stuttgart Başkonsolosluğu, Bolu Komonda Tugay Komutanlığı ile Bolu Valiliğinin aktif işbirliği sonucunda toplam 61.196.770.250.-TL.'ye mal olan bu örnek okul 2 Kasım 2002 tarihinde hizmete girmiştir (ÇYDD, 2002:203).

Kocaeli Gebze Kargalı köyü Çağdaş Yaşam Novartis çalışanları İlköğretim Okulu Kocaeli Valiliğinin, Milli Eğitim Bakanlığının doğrudan yardımlarının yanında özellikle köy muhtarlığının imece usulü çalışmaları ile de bir örnek oluşturmaktadır. 432 m²'lik bir alanda 8 sınıflı olarak yapılan bu okul bizzat ilçe kaymakamının yoğun takipleri sonucunda gerçekleştirilmiş ve 19 Nisan 2000'de köy halkının topyekün katılımıyla ikili eğitimde 640 öğrencinin eğitim göreceği bu okul törenle hizmete girmiştir (ÇYDD, 2002:207). Urfa Hilvan Çağdaş Yaşam İmece İlköğretim Okulu da ÇYDD'ye gelen küçük bağışların birimi ile ve özellikle Hilvan Kaymakamlığının büyük katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. 493 m²'lik bir alanda 8 sınıflı olarak yapılan bu okulun taban betonu kaymakamlıkça döktürülmüş, inşaatın tesisat döşeme ve vb. işlerine ilçe kaymakamınca büyük destek verilmiş ikili eğitimde 640 öğrenciye hizmet veren bu okul 14 Nisan 2000 tarihinde Devlet Bakanı tarafından hizmete açılmıştır (ÇYDD, 2002:213). Bunun gibi gerek Yalova, Bolu ve Düzce gerekse Sakarya Kocaeli, Batman gibi yerleşim merkezlerinde

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği tarafından gerçekleştirilen rehabilitasyon – kültür merkezleri de tamamen Valiliklerin, Kaymakamlıkların bilgisi dahilinde, onların yönlendirmesinde, ÇYDD ile Valilikler arasında yapılan protokoller ile gerçekleştirilmiş, yine bu protokollerin bir sonucu olarak gerek öğretmen gerekse sosyal hizmet uzmanı atamaları tamamen ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından yerine getirilmiştir (ÇYDD, 2002:236).

Bütün bu uyumlu çalışmaların sonucunda Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneğinin Marmara deprem bölgesinde 3 Kasım 1999 – 31 Mart 2002 tarihleri arasında gerçekleştirdiği projelerde 2.832.873.893.079.-TL.lik inşaat, 232.736.189.439.-TL.lik donanım, 120.525.615.297.-TL.lik işletme gideri olmak üzere toplam 3.271.937.699.472.-TL. tutarında bir harcama yapılmıştır.

Bu dönemde Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği tarafından kamunun dışında ama valilik ve kaymakamlıklarla işbirliği içinde 192 konutluk yaşam merkezi, 26 adet okul ve ek sınıf, 9 adet rehabilitasyon merkezi, 10 adet halk eğitim merkezi konteynırı, 5 adet öğrenci yurdu, 2 adet kültür merkezi, 2 adet oyun parkı, 1 adet çiçek satış konteynırı, 1 adet toplum merkezi, 1 adet ana çocuk sağlığı birimi, 1 adet öğretmen lojmanı yapımları tamamlanarak valiliklere ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına törenle devredilmiştir (ÇYDD, 2002:267).

Aslında sosyal kalkınma alanında gönüllülük esasıyla eğitimden çevre kirliliğinin önlenmesine kadar, hayvancılıktan seracılığın yaygınlaştırılmasına kadar başta kalkınma sorununun yaşandığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere ülkemizin neredeyse her köşesinde çok yönlü hizmet ve faaliyetlerde bulunan binlerce sivil toplum kuruluşunun projelerini, örnek hizmet ve faaliyetlerini burada sıralamak mümkündür. Zaten bu çalışmanın amacı bu olmadığı gibi sosyal kalkınma alanında son derece yaşamsal proje ve çalışmalara imza atan STK'ları teker teker burada sıralamak ta mümkün değildir.

Unutulmaması gereken gönüllülük esasıyla faaliyetlerini sürdürmekte olan STK'ların her birinin kendi mütevazı bütçe imkanları ile muazzam bir güç oluşturarak gerçekte

kamunun yapmak durumunda olduğu asli hizmetleri ve ihtiyaçları sahiplenerek yerine getirmeleridir.

Yine, bu çalışmada ülkemiz dışından dünyadan verilen örnekler olan Bangladeş Grameen Bankası, Burkina Faso Naam Gruplaşma Hareketi, Pakistan Orangi Pilot Projesi (OPP), Zimbabwe –Kırsal Kalkınma Birlikleri Teşkilatı –ORAP ve Ulusal iftiler Birliği (NFAZ), Kore Cumhuriyeti-Sanbuk Yöresi Projeleri ve Hindistan-İş Sahibi Kadınlar Birliği (SEWA) gibi örnek uygulamalarda da Hükümet kurum ve kuruluşları ile çok yakın bir işbirliği bulunmaktadır. Dikkat çekici olan bu işbirliğinin STK’ların hiç biri tarafından çoğu zaman iddia edildiğinin aksine “zgrlklerin elden gitmesi, sınırlandırılması”olarak görülmemesi, tam tersine mütevazı bütçe imkanları ile büyük amaçların daha etkili olarak gerçekleştirilmesinin bir aracı olarak değerlendirilmesi,etkin bir işbirliği için buradaki STK’ların gayret sarfetmeleridir.

5.1.6 Kamu ile Ortak Amaçlarda Birlik:

Burada yer verilen STK’ların her biri oldukça başarılı, başarılı olduğu kadar ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınması bakımından da önem taşıyan projelere imza atmaktadırlar. Bunun nedenlerine baktığımızda; bir kere örnek faaliyetlerde bulunan bu STK’ların temel amaçları devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının amaçları ile paralellik taşımaktadır.

Nitekim AKV ve TKV gibi STK’ların temel amaçları olan ülkemizin kalkınmasında önem arzeden tarım, hayvancılık, el sanatları, sanayi ve hizmet sektörlerinde eğitim ve ğretim kursları açmak ve faaliyet gösterenlere katkı sağlayarak ülkemizde veya dünyanın diğer ülkelerinde meydana gelebilecek deprem, sel, çığ, kaza, kuraklık, açlık ve diğer afetler ile ülkelerin kendi içlerinde veya ülkeler arasında meydana gelebilecek anlaşmazlık veya savaşlar nedeniyle oluşacak felaketzede, göçmen ve mültecilere, insan haklarından mahrum edilmiş kişilere özellikle kadın, ocuk, yaşlı ve hastalara gerekli yardımda bulunmak ve bu konuda gayret sarfederek yurtiçi ve yurtdışı STK’larıyla koordineli olarak çalışmak ve ülkemizin de mensubu olduğu

Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği veya diğer kuruluşlarla, Türkiye Cumhuriyeti yasaları çerçevesinde işbirliği yapmak hedefinin yanında, ekonomik kalkınmanın yanı sıra eğitim, sağlık, aile planlaması ve diğer sosyal çalışmaları ve hizmetleri teşvik etmek ve bu çalışmalara imkanlar ölçüsünde destek olarak, özürsüz ve bağımlı kişilerin yaşamlarını çağdaş bir şekilde, topluma yük olmadan sürdürebilmeleri için kendilerine her türlü eğitim, öğretim, üretim ve ürettiklerini değerlendirme imkanı sağlamak gibi amaçları gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Hiç şüphesiz bu amaçlar devletin de nihai amaçları olup Başbakanlık Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakıfları kanalıyla vali ve kaymakamlarla birlikte SRAP adı verilen ve temel amacı yoksulluk ve yoksunlukla mücadele olan programlarla aynı amaca yöneliktir. Kısacası sosyal kalkınma alanında gündem oluşturan STK'ların her biri devletin bir hizmet ihtiyacını gidermektedir.

Öte yandan buradaki faaliyetler ve başarıyla uygulanmakta olan projelerin finansmanları tamamen yine gönüllülük esasıyla sağlanmış, gönüllü birikimlere dayanmaktadır. Bu nedenle genel bütçe imkanları ile büyük harcamalar yapılarak elde edilecek hizmet ve faaliyetler tamamen devletin genel bütçe kaynaklarının dışında gerçekleştirilmekte, böylece devletin yerine getirmek yükümlülüğünde olan asli kamu hizmetlerine gerçekte finansman desteği sağlanmaktadır.

Eşdeyişle, buradaki örneklerinde olduğu gibi STK'lar bu projeleri gerçekleştirmeselerdi, bu yatırım ve hizmetler ÇYDD tarafından Marmara Deprem bölgesinde gerçekleştirilen çalışmalarda olduğu gibi devletin ilgili kuruluşlarınca ve genel bütçe imkanları ile yerine getirilmeye çalışılacaktır.

Burada örnek alınan STK'ların her biri SÜRKAL'ın eşgüdümünde Selim ve Sarıkamış Kaymakamlıkları, İlçe Tarım Müdürlüğü, Sağlık, Milli Eğitim ve Halk Eğitim Müdürlükleriyle ve TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi ile işbirliği içinde olduğu gibi bu alanda görev üstlenen kamu kuruluşları ile yakın bir işbirliği yapmaktadır.

Örneğin, Anadolu Kalkınma Vakfı her çalışma öncesinde, faaliyetini yoğunlaştıracağı Valiler ya da kaymakamlarla yazılı bir protokol yapmakta, protokolde yerine getirilmesi gereken yükümlülükler açıkça belirtilmekte ve daha sonrada karşılıklı imzalanmaktadır.

Peki, sadece işbirliği kamu ile mi yapılmaktadır? Şüphesiz, SÜRKAL'ın her projede uygulamakta olduğu katılımcı alan araştırması örneklerinde olduğu gibi yerel halk ve katılımcılarla tartışılmaktadır. Bulunan sonuçlar ve alan araştırması verileri ilçe düzeyinde kaymakamlar ve ilgili kamu yetkilileri nezdinde gerçekleştirilmekte olan her düzeydeki toplantılarda da tartışmaya açılmaktadır. SÜRKAL'ın sadece bu projelerinden de görüleceği üzere kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği içinde sürdürülebilir katılım da gerçekleştirilmekte, devlet-vatandaş-sivil toplum kuruluşları işbirliğinden muazzam bir sinerji ortaya çıkmaktadır. Bu sinerji sosyal kalkınmanın da itici gücünü ve motorunu oluşturmaktadır.

Mülki makamlarla yakın bir işbirliği içinde olan STK'lar tarafından Marmara Depremi sonrasında Kaynaşlı ilçesinde gerçekleştirilen çalışmalar bu işbirliğinin ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Peki, bu çalışmalar Kaynaşlı'da nasıl başarılımıştır?

12 Kasım 1999 günü saat 18:57'de meydana gelen, 7. 2 büyüklüğündeki ve 33 saniye süren depremde en ağır kayıplara uğrayan merkezlerin başında gelen Kaynaşlı'da 316 kişi hayatını kaybetmiş, 543 kişi yaralanmış, konutların %72'si (merkezde 1.033 konut), kamu hizmeti veren kuruluşlara ait binaların %90'ı (Belediye, PTT, jandarma, Ziraat Bankası, SEDAŞ, Orman İşletmesi, Tarım Kredi Kooperatifi hizmet binaları, kurulmakta olan yeni sağlık ocağı, okullar, camiler, lojmanlar), orta ve küçük ölçekli işyerlerinin %70'i tamamen yıkılmış, fabrikalar ağır hasar görmüş, şehir içme suyu şebekesi tahrip olmuştur.

Yaşanılan kayıpların büyüklüğü dikkate alınarak, Bolu ili ve o sırada ilçe olan Düzce'nin yanı sıra, Kaynaşlı'da belde düzeyinde hemen bir "Kriz Yönetimi Merkezi" kurulmuştur. Deprem sonrasında 9 Aralık 1999 tarihinde ilçe statüsü

verilen Kaynaşlı'da, kurucu kaymakam Ocak 2000'de göreve başlamıştır. Kaymakamlık bir taraftan ilçenin kuruluşunu gerçekleştirmeye başlarken, diğer taraftan kriz yönetimi merkezi başkanlığı sıfatıyla deprem sonrası müdahale çalışmalarını koordine etmiştir. Kriz yönetim merkezi'nin (doğrudan depremle bağlantılı olarak faaliyet gösterdiği 2000-2002 yıllarında) ulusal ve uluslararası sivil kuruluşlarla ilişkilerini, kaymakamın başkanlığında Belediye Başkanı, İlçe Sağlık Grup Başkanı ve proje-iletişim konularında deneyimli bir gönüllüden oluşan (4 kişilik) bir koordinatör ekip yürütmüştür. 2003 yılından itibaren bu ilişkiler ihtiyaçlar çerçevesinde, ağırlıklı olarak, Belediye Başkanlığı tarafından üstlenilmiştir.⁵ Kriz yönetim merkezi ekibi, Kaynaşlı'ya destek olmak isteyen sivil kişi ve kuruluşların hepsi ile ilk teması takiben süratli biçimde görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerde kuruluşun kimliği, uzmanlığı, sağlayabileceği finansman boyutu ve süresi ile hibe konusunda herhangi özel şartları olup olmadığı konusunda bilgiler edinilmiştir. Kriz yönetim merkezi sivil kuruluşlarla işbirliğinde, ihtiyacın tespiti, tasarımın uygunluğu ve iş planı ve iş takviminin belirlenmesinde ve tüm kayıtların şeffaf olmasında mutabakatı öngörürken, proje yönetimi ve saha düzenini doğrudan üstlenmiştir. Kamu ile işbirliği yapmaya özellikle istek belirten, yaklaşımı insani yardımın evrensel kabul gören ilkeleriyle uyumlu olan ⁶ taahhütlerini yerine getirebilecek kaynak ve donanımına sahip olduğu anlaşılan sivil kuruluşlarla çalışmaya öncelik verilmiştir.

⁵Depremle ilgili çalışmaları yürüten Kriz Yönetim Merkezinde sorumluluk üstlenen görevli ve gönüllüler, daha sonra Kaynaşlı'da edinilen tecrübenin unutulmamasını, geliştirilmesini ve ülkenin diğer bölgelerine aktarılabilmesini sağlamak amacıyla, sivil bir oluşumu gerekli görerek, Acil Destek Vakfını kurdular. Özel, kamu yararına çalışan, kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan Acil Destek Vakfı, faaliyetlerine 2002 yılında başladı. Acil Destek Vakfı, tüm faaliyet ve projelerinin tasarımı ve uygulanmasında, acil durum/afet öncesinde, sırasında ve sonrasında görevli ve müdahale ile yükümlü kamu birimleri ile destek sağlayacak özel kuruluşlar arasında etkili ve verimli bir işbirliğinin olusturulmasına katkıda bulunmayı öngörmektedir

⁶ Bu çerçevede mevzuatın yanı sıra Uluslararası Kızılhac ve Kızılay Federasyonu öncülüğünde dünyanın en büyük insani yardım kuruluşlarının desteklediği Afet Halinde İnsani Yardım Uygulama Esasları (Code of conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and Non-Governmental Organizations (NGOs) in disaster relief) dikkate alınmıştır.

Kriz Yönetim ekibi kendi içinde yaptığı görev bölüşümü ile bağışçı kuruluşların idari ve teknik her aşama ve düzeyde, her zaman muhatap bulabilecekleri bir çalışma düzeni oluşturmuştur. Buna göre sivil kuruluşlarla ilişkilerde kaymakamlık genel koordinasyon ve planlama görevini, Belediye Başkanlığı saha uygulama sorumluluğunu üstlenirken, sağlıkla ilgili yatırımlarda İlçe Sağlık Grup Başkanlığı, sağlık dışı yatırımlarda ise (Kriz Yönetim Merkezi'nde çalışan) gönüllü proje uzmanı teknik müzakere-raporlama görevlerini yürütmüşlerdir.

Afet sonrasında Kaynaşlı'nın acil yardım orta ve uzun dönem ihtiyaçları kriz yönetim ekibi tarafından her birinin özellikleri dikkate alınarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında, orta ve uzun vadede hangi yatırımın hangi ihtiyacı karşılayacağı ve hangi sivil kuruluşun desteğiyle hangi sürede kısmen ya da tamamen karşılanabileceği belirlenmiştir. (Bu çerçevede Kaynaşlı'da çok sayıda irili ufaklı bağışçı/aracı (uygulayıcı) kuruluşla tek tek yatırımlar planlamak yerine, nitelikleriyle öne çıkan belirli sayıda bağışçı/uygulayıcı kuruluşla daha çok yatırım işbirliği yapılmıştır. Bu durum, aynı zamanda zaman içerisinde tarafların birbirlerinin hibe/yönetim/yatırım prosedürlerine aşina olmalarıyla süreçleri hızlandırmıştır. İhtiyaç duyulan yatırımlar için maliyet analizleri ve teknik tasarımlar kriz yönetim merkezi tarafından titizlikle yapıldıktan sonra, zaman kaybını önlemek bakımından, proje teklifi talep edilen formatta ve İngilizce olarak hazırlanarak ilgili sivil toplum kuruluşlarına iletilmiştir. (Proje teklifi formatı genel olarak, projeyi gerektiren durumun/olayın kısa analizi, projenin tarifi, amaçları, gerekçeleri, proje bütçesi, yerel katkı ve beklenen finans bileşenlerinin ayrıntıları, projeden doğrudan ve dolaylı yararlanacak grupların tanımı, proje çerçevesinde öngörülen faaliyetler, projenin kurumsal, sosyal ve finansal olarak sürdürülebilirliği, projenin uygulanmasıyla ilgili varsa mevcut ve potansiyel riskler ve önlemler, proje'nin kısa/uzun vadeli ve varsa çarpan/ çoğaltılabilirlik etkileri,projeden beklenen sonuçlar ve göstergeler, proje tarafları arasında koordinasyon esasları -uygulama, izleme, denetleme, değerlendirme, raporlama vd. iş akışı, iş takvimi başlıklarını kapsamaktadır.) Hiçbir zaman aynı anda aynı proje için birden fazla sivil kuruluşa başvuru yapılmamıştır. Özellikle uluslararası sivil kuruluşların üst ya da şemsiye örgütlenmeleri ya da koordinasyon ağı içerisinde afet sonrası yatırımları birlikte

görüşmeleri söz konusu olduğu için, gerek Kaynaşlı'nın proje yönetimi bakımından güvenilirliğinin korunması gerekse proje onay süreçlerinin hızlandırılması bakımından bu konuya özellikle dikkat edilmiştir.

Her yatırım projesi için, bağışçı sivil kuruluşların genel olarak %100 hibeden yana olmadıkları ve yerel katkının olmasını istedikleri, öte yandan içinde bulunulan koşullarda Kaynaşlı'nın ancak aynı katkıda bulunabileceği göz önünde tutularak, "yerel katkı" olarak gerçekleştirilebilecek faaliyetler (arazi, hafriyat, altyapı, çevre düzenlemesi vb.) tek tek belirlenmiş, bu faaliyetlerin parasal değeri hesaplanarak, proje teklifinde belirtilmiştir. Proje teklifinin kabulünün ardından, kaymakamlık ve belediye ile ilgili sivil toplum kuruluşu arasında imzalanan ve valilik tarafından onaylanan bir protokol hazırlanarak karşılıklı yükümlülükler ve uygulama esasları kesinleştirilmiştir. Gerçekleştirilen yatırım projeleri, kabul edilen proje teklifinde yer alan tasarım ve bütçe doğrultusunda ve mevzuata uygun teknik denetim-gözetim altında, bağışçı kuruluş tarafından "anahtar teslimi" olarak yapılmıştır. Belediye Fen İşleri projelerin saha uygulamasını düzenli takip etmiştir.

Proje bütçesinden yerel olarak kullanılması gereken fonlar bağışçı kuruluş tarafından Kaymakamlık Köylere Hizmet Götürme Birliğine şartlı bağış olarak aktarılmıştır, Harcamaların amacına uygunluğu bağışçı kuruluşa düzenli olarak belgeleriyle birlikte rapor edilmiştir. (Köylere Hizmet Götürme Birliği'nin Kaynaşlı'daki şekli olan Kaynaşlı Kalkınma Birliği, bünyesinde seçilmiş üyelerin -muhtarların- daha fazla olması nedeniyle, bağışçı kuruluşlar tarafından sivil muhatap olarak kabul edilmiştir.) Yatırım sürecinde kullanıcı/faydalanıcıların bilgilendirilmesi, yatırımdan yararlanmaya dönük bilinç ve yararlanma kapasitelerinin güçlendirilmesi için yerel örgütlenmeleri (Muhtarlar Derneği, okul-aile birlikleri, kadınlar için açık öğrenme birimleri, spor kulüpleri vd) geliştirici programlar uygulanmıştır.

Kısacası Kaynaşlı'da afet sonrasında kamu-sivil kuruluşlarla yatırım işbirliği sürecinde, iş akışı 8 ila 24 aya yayılan uygulama çeşitliliğinde ve genel hatlarıyla şu şekilde gerçekleştirilmiştir.(a.). Bağışçı kuruluşun uzmanlık alanına göre ihtiyaçla ilgili başvurunun yapılması,(b).Bağışçı kuruluştan teklifin onaylanmasını takiben

ayrıntılı projenin hazırlanması, (c). Proje onayını takiben taraflar arasında protokol imzalanması, (d). İş planı ve takvimi çerçevesinde ilgili yerel birimlerle (örneğin belediye fen işleri) bağışçı kuruluşun teknik ekibinin (mühendis, şantiye şefi) işbirliğinin sağlanması, (e). 3 ve 6 aylık periyodlarla bağışçı kuruluşlara ilerleme ve harcama raporlarının iletilmesi, (f). Teknik yapım süreçlerine paralel olarak, faydalanıcılar için duyarlılığı yaratma/güçlendirme ve bilgilendirme amaçlı insan kaynakları geliştirme programların uygulanması,(g). İşin (tamamlanmış yapının) sivil kuruluştan teslim alınması, kullanıcılara teslim edilmesi, bakım-koruma amaçlı sürekli gözetimin başlaması, görüleceği üzere işbirliği kolay olmamakta, sivil toplum kuruluşlarıyla yatırım işbirliğinde hiç de yabana atılmayacak zorluklarla karşılaşmaktadır. Kaynaşlı'daki deprem çalışmalarından hareketle, sivil toplum kuruluşlarıyla yatırım işbirliğinde karşılaşmakta olan sıkıntıları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

a-Afet sonrası sivil kuruluşlarla işbirliğinin sağlıklı planlanması ve uygulanmasının ilk adımı afet bölgesindeki yerel ihtiyaç ve kaynakların doğru tespitidir. Mevcut durumda yerel kamu birimlerinde kendi alanlarıyla ilgili envanter çalışmaları yeterli ya da sistemli değildir. Bu nedenle afet halinde bölgeye gelen sivil kuruluşların "neye ihtiyacınız var" sorusunun cevabı çoğu kez "her şeye ihtiyacımız var" olmaktadır. Bu şekilde sivil toplum kuruluşların fonları gereksiz ve mükerrer olarak, yerel kaynaklardan temin edilme olanağı olan işlere yönlendirilmektedir. Afet sonrasında müdahalede esas alınacak ihtiyaç ve kaynak tespiti için önceden afete hazırlık kapsamında gerçekçi ve pratik "kullanıcı dostu" donanım ve yazılımların hazırlanması, kamu personelinin yönde oryantasyonu çözüme yardımcı olacaktır. (Kamu personeli bakımından, örneğin afet halinde Kaymakamlıklarda genel olarak bağış ve kaynak yönetiminde mülki amire destek vermesi gereken personelin - özellikle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı müdürleri ile Mal müdürlerinin- olağanüstü durumun gereklerini kavrama bilgisi ve kapasiteleri iş akışını olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir.)

b-Kamu ile işbirliğine istekli olmayan ya da kamudan yerel ihtiyaçlar konusunda tatmin edici bilgi alamayan sivil toplum kuruluşları bu defa afet bölgesinde kendileri

ihtiyaç tespiti girişiminde bulunmaktadır. Yerel ortam ve kültürü tanımayan bu kuruluşların da ihtiyaç tespiti konusunda ortak/standart bir yaklaşımı bulunmamaktadır. Bu çerçevede, iyi niyetle de hareket edilse, her kuruluşun ve bu kuruluşlarca görevlendirilen kişilerin afet yönetimi konusunda kendi bilgi, deneyim ve kapasitesi ile sınırlı, sübjektif gözlem ve tespitlerine dayanan yardım/destek girişimleri, çoğu zaman gerçek ihtiyaçları karşılamadığı gibi afetzedede topluluğun iç dinamiğini ve dayanışmasını olumsuz etkileyecek sonuçlar da yaratmaktadır. Buna karşılık olarak, kamu birimlerinin sahadaki bu duruma müdahalesi, bu kez "yardım engelleniyor" biçimde yersiz haber ve söylentilere ve afetzedelerin kamuya karşı tepkisine yol açmaktadır.

c- Afet bölgesine yardıma gelen sivil kuruluşları tanımlayan bir sistem, bir süzgeç yoktur. Bu durumda çıkar amacıyla (siyasi, dini ve özellikle ticari amaçlarla veya dolandırıcılık için) bölgeye gelen sivil kişi ve kuruluşlarla, gerçekten insani yardım amacı taşıyan kuruluşların ayırt edilmesi zaman almaktadır. Afet sonrasında yoğun ilk günlerinde bazen ayırt edilemeyen sahtekarlar düş kırıklıklarına, gecikmelere yol açarken, diğer taraftan gerçekten insani yardım amacıyla gelen kişi ve kuruluşlar, zaman zaman halktan kişilerin hatta kamu görevlilerinin çeşitli nedenlerle önyargılı, kulaktan dolma ya da spekülatif/sübjektif değerlendirmeleriyle haksız ve mesnetsiz ithamlarla karşılaşabilmektedir. (Kaynaşlı'da yatırım işbirliği yapılacak sivil toplum kuruluşları, süratli ve çok yönlü/çok kaynaktan somut bilgilenmeyle -kuruluşun insani yardım tecrübesi, bu çerçevede geçmişte ülkemizde yaptığı yatırımlar, uygulama becerisi, taahhütlerini yerine getirme derecesi, kamu ile işbirliğine yatkinlığı dikkate alınarak- belirlenmiştir. Bu kuruluşların yatırım sürecinde herhangi haksız yakıştırma vb. ile karşılaşmalarını önlemek amacıyla tüm temaslarını doğrudan kriz yönetim ekibi ile gerçekleştirmeleri sağlanmış, örneğin, ana bağışçı/aracı kuruluş temsilcilerinin Kaynaşlı'da destek verdikleri yatırım sahasını ziyaretleri önceden bildirilen takvimlere göre, kriz yönetim merkezi ekibinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.)

d- Afeti izleyen ilk haftalardan başlayarak bağışçı sivil kuruluşlar genel olarak kendi ana bağışçılarına hesap verme baskısı nedeniyle fonların uzun vadeli yatırımlar

yerine bir an önce sarf edilmesi yönünde ısrarcı olabilmektedir. Diğer taraftan, afetin birinci yılından itibaren bu destek hemen tümüyle kaybolabilmektedir. Bu nedenle, sivil kuruluşlarla bağış yönetimi takvimini en başından dikkatli ve sürecin tüm evrelerini öngörecektir şekilde mümkün olduğunca hızlı planlamak gerekmektedir. Bu durumda, afet bölgesindeki yerel yöneticilere -tercihan kamu yönetimi, planlama-projelendirme formasyonuna sahip görevli ya da gönüllülerin, meslek odalarının vb.bilgi ve uzmanlık desteği gerekmektedir. (Kaynaşlı'dan örnekle, afet sonrası acil yardım olarak, yıkılan okulların yerine sivil kuruluşların desteğiyle prefabrike sınıflar kurulmuş, daha sonra bağışçıların desteğiyle kalıcı okullar inşa edilmiş ve nihayet, kalıcı okulların iç donanımı için Okul-Aile Birliği projesini desteklemeleri sağlanmıştır. Birbirini izleyen bu süreçler, özellik ve gereksinimleri birbirine karıştırılmadan afetin hemen sonrasında şekillendirilmiştir).

e-Sivil kuruluşlarla yatırım işbirliği projelerinde, yerel katkı payı olarak arazi temini konusunda, özellikle Hazine arazilerinin bulunmadığı afet bölgelerinde, yerel yönetimlerin kaynaklarının sınırlılığı, kamulaştırma mevzuatı ve ilgili Bakanlıklarda zaman alan prosedür nedeniyle, güçlükler yaşanmakta, bağışçı kuruluşlar istedikleri sürede cevap alamadıkları takdirde, yeterince ilgilenilmediği kanısıyla yatırımdan desteklerini çekebilmektedir. (Kaynaşlı'da bu tür sorunlar -örneğin kalıcı ilköğretim okulları için- Belediye'nin doğrudan harekete geçerek arazi temini ile çözümlenmiştir.)

f- Sivil kuruluşların fon aktarma sisteminin bilinmesi işbirliği bakımından önem taşımaktadır. Genel olarak, ana bağışçılardan afet bölgelerine fonlar aracı kuruluşlar vasıtasıyla ulaşmaktadır. Genel kabul gören uygulamayla aracı (uygulayıcı) kuruluşlar proje bütçesi çerçevesinde belirli bir hizmet payı (overheads) almaktadır. Bu oran, genellikle proje maliyeti üzerinden hesaplanmakta, %5 ila 12 arasında değişmektedir. Bu çerçevede, bir sivil kuruluşla yatırım işbirliği yapılırken, o kuruluşun ana bağışçıdan sözkonusu proje için talep ettiği bütçe tutarının bilinmesi, ana bağışçıdan alınan ancak aracı kuruluş tarafından, -aracı kuruluşun kabul edilebilir bir hizmet payı dışında-, afet bölgesine aktarılmayan fonların olup olmadığını denetlemek bakımından önem taşımaktadır. (Kaynaşlı'da işbirliği

yapılacak kuruluşlardan özellikle bu konuda şeffaflık talep edilmiş, bu yöndeki teyit, aracı kuruluşların ana bağışçılarının da proje süresince en az bir kez Kaynaşlı'yı ziyaretlerinin sağlanması ile gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan proje için ana bağışçılardan talep ettikleri/sağladıkları ve afet bölgesine aktardıkları fon miktarı konusunda tereddüt edilen kuruluşlarla işbirliği yapılmamıştır.)

g- Aynı afet bölgesinde yatırım gerçekleştiren aracı (uygulayıcı) niteliğindeki sivil kuruluşların aynı ana bağışçılarca sağlanacak kaynakların paylaşımı nedeniyle birbirleriyle işbirliğinden uzak durmaları, hatta birbirlerini kamu birimleri önünde çeşitli gerekçelerle kötülemeye varan uyumsuzlukları, afet bölgesinde zaten iş yükü altında bunalmış kamu görevlilerinin daha fazla görüşme, daha fazla toplantı, daha fazla raporlama için zaman ve enerji sarf etmesine neden olmaktadır. (Kaynaşlı'da bu tür sorunlar Kriz Yönetimi ekibi tarafından gerekli durumlarda ana bağışçılarla doğrudan bilgi alışverişi yoluyla aşılmıştır.)

h- Yatırıma yönelik bağışlarda sadece kamu birimlerinin değil, aracı sivil kuruluşların da personel ve donanım olarak her zaman beklenen yetkinlikte olmaması -ihtiyaç tespiti ve projelendirmede tecrübesizlik, rapor ve kayıtların düzenli tutulmaması, kaybedilmesi, teknik dilbilgisi eksikliği, çeviri hataları vb. müzakerelerin uzamasına, yatırımların gecikmesine ve afet bölgelerindeki kamu görevlilerinin yükünün artmasına yol açmaktadır. (Kaynaşlı'da sivil kuruluşlardan kaynaklanan bu tür aksamalara karşı yatırım projelerinin teknik takibi, taraflarca mutabık kalınan iş takviminin uygulanması ve periyodik raporlamalar için sürekli bir ekip oluşturulmuştur (Tezgider, 2004:5).

Peki, gerek kamu kuruluşları ile koordinasyon gerekse STK'lardan kaynaklanan sıkıntılar nasıl aşılmıştır? Bunun en kısa yoldan cevabı ilçedeki mülki idare amiri olan kaymakama müracaat etmektir.

Buradan da görüleceği üzere başarı için ahenkli bir işbirliği şarttır. Ancak bu işbirliği sadece sivil toplum kuruluşları ile değil aynı zamanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile de uyumu sürekli kılacak kurumsal bir yapı mutlaka tesis edilmelidir.

Bu anlamda halen SÜRKAL'ın da içinde bulunduğu Doğu Anadolu Katılımcı Kırsal Kalkınma Projesi proje bölgesi içinde yer alan Olur Kaymakamı Şaban Akça tarafından "...Proje ile ilk etapta seçilmiş alanlarda UNDP'nin "sürdürülebilir insani kalkınma politikası" çerçevesinde yerel kaynakların harekete geçirilmesi, bölge kalkınması için kamu-STK-mahalli idareler ve halk arasında karşılıklı güvene dayanan bir işbirliği ortamı yaratarak kırsal nüfusun yaşam düzeyinin yükseltilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçları gerçekleştirirken seçilen kitleyi kırsal bölgede yaşayan yoksul nüfus, kadınlar, genç kızlar ve küçük çiftçiler oluşturmaktadır. Projede kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve bölge üniversiteleri arasında sıkı bir işbirliği öngörülmekte ve bu işbirliği çerçevesinde sivil toplum kuruluşlarının kamu kuruluşları, üniversite ve kırsal halk arasında katılımıcılığın sağlanmasında ve yerel kaynakların harekete geçirilmesinde katalizör rolünü üstlenmeleri özellikle arzulanmaktadır.

Projenin planlanması ve uygulanması aşamaları katılımıcılık, saydamlık ve sürdürülebilirlik esasına göre bütün ilgili paydaşlarla beraber yürütülmektedir. Öngörülen çalışmalar Atatürk Üniversitesi bünyesinde oluşturulan DAKAP Programı Yönlendirme birimi denetimi ve işbirliğinde yürütülmektedir. Uygulayıcı kuruluş olan SÜRKAL proje çalışmaları hakkında bu iş için oluşturulmuş bulunan ve yılda iki defa olmak üzere toplanan Proje Yönlendirme Komitesi'ne bilgi vermektedir.

Bu aşamada projenin uygulayıcı kuruluşu olan SÜRKAL'ın çalışma sisteminden bahsetmekte fayda vardır. Bu projede SÜRKAL'ın temel işlevleri, yerel kapasitede insan kaynaklarını geliştirme amaçlı eğitim ve örgütlenme, araştırma, proje geliştirme ve kaynak temini konusunda destek, pilot köylerde deneme/demonstrasyon, izleme ve değerlendirme, model geliştirme, tanıtım ve savunudur. Bu işlevler doğrultusunda çeşitli alan etkinlikleri yürütülmektedir. Bu etkinlikler arasında, araştırma yoluyla alandan derlenen bilgi ve verilere göre kuruluş amaçlarında belirlenen hedef gruplara (dezavantajlı kesimler, kadınlar ve çocuklar vs.) yönelik plan, program ve projeler geliştirmek, uygulamak ve rapor hazırlamak, bu bağlamda hazırlanan plan ve programları ilgili kamu, özel ve hükümet dışı kuruluşlarla paylaşmak, projelerde yardımlaşma ve işbirliği olanaklarını araştırmak,

kırsal ve kentsel saha uygulamalarında ilgili yörelin/yerleşimlerin mevcut kurum ve kuruluşlarıyla işbirliğine özen göstermek ve proje hedef gruplarının içinde görev üstleneceği geçici proje kurulları oluşturmak, kırsal alanda özellikle doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi için kamu kuruluşları ve yerel idarelerle işbirliği yaparak köy, köy grupları veya havza ölçeğinde örgütlü davranışları teşvik etmek ve doğal kaynakların özelliğine uygun sosyal örgütlenmeleri desteklemek gibi etkinlikler yer almaktadır. Proje organizasyonunda , Genel Merkez (yönetim, uzmanlar), Erzurum Proje Ofisi (proje yönetimi ve kadrosu), STK'lar İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulu Büroları (kamu, yerel yönetim, STK, hedef grup, gönüllüler, yerel kalkınma elemanları) yer almaktadır.

Kalkınma kurullarının temel görevleri arasında proje planlama, uygulama ve izleme süreçlerine katılmak, mahallî sorunların tanımı ve potansiyellerin değerlendirilmesi konusunda öneriler geliştirmek, yöre halkı ile kamu kuruluşları ve proje uygulayıcıları arasında ilişkileri güçlendirmek, katılımcı kalkınma yöntem ve yaklaşımlarını tanıtmak ve savunmak gibi görevler yer almaktadır. Projenin yürütülmesi aşamasında birçok alan araştırması yapılmıştır. Örneğin Arpaçay, Çıldır, Digor, Göle, Narman, Oltu, Olur, Susuz ve Şenkaya ilçelerinde, ilçelerin nüfusu başta olmak üzere sosyal ve kültürel yapı, sağlık, bitkisel ve hayvansal üretim, örgütlenme, ormancılık gibi konularda alan araştırmaları yapılmıştır. Alan araştırmalarında büyük ölçüde ilçe kamu kuruluşlarının verilerinden yararlanılmıştır. Dolayısı ile ilçe kaymakamlıkları burada devreye girmekte ve alan araştırmalarının daha hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesine bizzat destek vermektedirler.

Temel görevleri arasında proje planlama, uygulama ve izleme süreçlerine katılmak, mahallî sorunların tanımı ve potansiyellerin değerlendirilmesi konusunda öneriler geliştirmek, yöre halkı ile kamu kuruluşları ve proje uygulayıcıları arasında ilişkileri güçlendirmek, katılımcı kalkınma yöntem ve yaklaşımları tanıtmak ve savunmak gibi görevler yer alan STK'lar İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları içinde en etkin ve etkili kişilerden birisi de kuşkusuz kaymakam olacaktır. Mahallî sorunların tanımı ve potansiyellerinin değerlendirilmesi konusunda öneriler geliştirmek gibi görevler zaten kaymakamın aslî görevleri arasındadır. Şu ana kadar yurdun birçok yerinde ve

bilhassa Doğu Anadolu Bölgesi'nde gerek köylere hizmet götürme birlikleri gerekse sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığı ile birçok proje hayata geçirilmiştir. Bu tür faaliyetlere devam edilmektedir. Bu konuda Olur İlçesi'nde yapılan seracılık, hayvan teşvikleri, meyve bahçeleri hazırlanması konusunda gösterilebilecek birçok örnek vardır. Bu tür projelerin faaliyete geçirilmesinde olduğu kadar uygulanmasında da kaymakamların bir çok çabası olduğu görülmektedir. Bu da sürdürülebilirlik açısından elzemdir. Yani ilçe kaymakamları yörenin sorunlarını incelemekte ona göre kendi imkanları çerçevesinde çözümler üretmeye çalışmaktadırlar. Hal böyle olunca İlçe Kalkınma Kurulunda yer alacaklar arasında da bilgi ve öngörülerini ve problem çözme becerileriyle kaymakamlar olmazsa olmaz unsur olarak devreye girmektedir.

Bu projedeki amaçlardan birisi de dezavantajlı olarak tanımlanan kadın, çocuk, yoksul kimselerin desteklenmesi ve korunmasıdır. Bu anlamda ilçe kaymakamlıkları uzun yıllardır sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığı ile bizzat ve kurumlarına katkı sağladıkları yardımlaşma dernekleri aracılığı ile dolaylı olarak bu projede öngörülen dezavantajlı kesimlere öncelik tanımayı zaten yapmaktadırlar. Dolayısı ile proje bizzat kaymakamlıkları da ilgilendirmektedir.

SÜRKAL'ın şu ana kadar yapılmış olan paydaşlar toplantısında ilçe kaymakamları bizzat toplantılara davet edilmişler ve onların görüşlerine başvurulmuştur. Bu da gösteriyor ki ilçe ölçekli yerlerde devletin taşradaki uzantısı olan mülki idare amirlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Projede işin yürütülmesinde asıl olan STK'lardır. Ancak yapılan araştırmalar ve istatistiki veriler göstermektedir ki, uygulama yapılan ilçelerde STK sayılabilecek birkaç dernekten başka bir unsura rastlamak mümkün değildir. Bu dernekler de çalışma açısından kendilerini çok fazla gösterememişlerdir. Bölgede teşkil edilmiş olan kooperatifler de kredi veren kuruluşlar olmaktan öteye gidememektedir. Bu kredilerden de yukarıda bahsedilen dezavantajlı kesimlerin çok da yararlandığı söylenemez. Hal böyle olunca kaymakamların işlerin yürütülmesindeki görevleri yadsınamaz seviyede olduğu açıktır. Kamu, özel sektör, halk ve hükümet dışı

organizasyonlar arasındaki irtibatı sağlamak da bu anlamda kaymakamlara düşmektedir. Çünkü gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu Doğu Anadolu Bölgesi'nde bu işi gerçek anlamda yürütecek başka bir unsur gözükmemektedir.

İlçelerde yapılan eğitim faaliyetlerinde, demonstrasyon uygulamalarında kaymakamların bilgisine, desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü kırsal kesimlerde örnek çiftçilerin seçimi, yöre halkı ile iletişim kanallarının açık tutulması için gereken yöntemler, köy idarecileri ve ileri gelenleri ile irtibat kurulması ve onların yerleşim yerleri dışında yapılacak toplantılara çağırılmaları ve bu kişilerin toplantılara gelmeleri ve daha farklı kalkınmaya yönelik uygulamaların yapılmasında kaymakamların çok etkin rolleri olmaktadır.

Görüldüğü üzere projenin yürütüldüğü yerlerde görev yapan mülkî idare amirleri projenin aslında bizzat içinde yer almaktadırlar.

Kaldı ki, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın temel ilkesi olan insan merkezli sürdürülebilir kalkınma hedefi açısından ulusal ve yerel düzeyde iyi yönetim uygulamalarının sağlanması, yoksul insanların, yardıma muhtaç kesimlerin gerekli kaynaklara ulaşabilmeleri açısından etkin strateji olacaktır. Bu noktadan hareketle UNDP yoksul vatandaşların desteklenmesi amacıyla yürüttüğü sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonu mekanizmasını güçlendirmeye yönelik girişimlerini memnuniyetle karşılamaktadır. Ancak yerel düzeyde sosyal yardımlaşma fonlarının genel yürütümlerini ilçelerde kaymakamlar icra ettiğinden, gerek fayda sahiplerinin belirlenmesi aşamasında gerek sorunlarının tespitinde ve projenin her aşamasında, uygulanmasında ilçe kaymakamları devlet ve sivil toplum örgütleri ile genel koordine görevi yanında, projede belirtilen bilimsel kurallara uygun olarak da işlerin yürütülmesinde devlet adına yörede denetim görevini de üstlenmiş olacaktırlar. Ayrıca projenin alan bazında uygulama yerleri ilçeler olacağından projede yer almayan ama uygulamada karşılaşılabilecek olan menfi unsurların giderilmesi açısından en etkin yönlendirme işlemleri de yine kaymakamlar tarafından yapılacaktır. Yine projelerin temel amaçlarından biri yörede istihdamın sağlanması olduğundan, belirtilen istihdam sağlanmasının alt yapısına yönelik devlet imkanlarından bu yönde

rasyonel olarak faydalanılması için devlet adına koordineyi sağlamak kaymakamların çabaları ile mümkün olacaktır”.⁷ görüşlerine yer verilmiştir (Akça, 2004).

Görüleceği üzere, SÜRKAL tarafından uygulanmakta olan Doğu Anadolu Katılımcı Kırsal Kalkınma Projesinin başarısı için mülki idare amiri olan kaymakamın bu çalışmaya aktif ve etkin katılımı bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi mülki idare amirlerinin sosyo-ekonomik kalkınma etkinliklerinde oynadıkları roldür.

5.2 TÜRKİYE’DE STK’LARIN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Burada üzerinde durulması gereken konu, acaba faaliyette bulunan bütün sivil toplum kuruluşlarının ülkemizde halen burada örnek çalışmalarına yer verilen Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV), Anadolu Kalkınma Vakfı (AKV), Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL) ile Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) gibi sosyal kalkınmada etkili bir şekilde rol oynayıp oynamadıklarıdır.

Ülkemizde yukarıdaki örneklerde olduğu gibi sosyal kalkınma alanında birçok başarılı projelere imza atan, bu anlamda sosyo-ekonomik ve kültürel gelişme hamlesine önemli katkılarda bulunmakta olan çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmakla beraber Türkiye STK’ların sosyal kalkınmadaki etkinlikleri bakımından henüz arzulanan bir noktada değildir. Bu durumu gözler önüne seren en çarpıcı raporlardan biri de Ankara Ticaret Odası (ATO) nun Hükümete sunduğu “AB Kapsamında Sivil Toplum” adlı çalışmasıdır. Bu rapor, Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının içinde bulunduğu durumu sergilemesi bakımından anlamlıdır. Rapora göre, “ nüfusa oranlandığında Türkiye’de en az 300 000 sivil toplum örgütü olması gerekiyor. Türkiye’de en fazla dernek İstanbul’da bulunuyor. İstanbul’un 13.670 derneğine karşılık Ankara’da 6.986, İzmir’de 4.029, Bursa’da 2.965, Konya’da 2.224 dernek faaliyet gösteriyor. Dernekleşme sayısında ilk 5 ilde toplam 30.000’i aşan

⁷ Şaban AKÇA; Olur Kaymakamı

dernek bulunuyor. Bu da Türkiye'deki toplam dernek sayısının yüzde 37'sine denk geliyor. Dernek fakiri illerin başında ise 66 dernek ile Hakkari geliyor. Bu ilimizi 81 dernek ile Kilis, 87 dernek ile Tunceli, 91 dernek ile Şırnak, 104 dernek ile Bayburt izliyor" (ATO,2004:2).

ATO tarafından hazırlanıp hükümete sunulan bu raporda faaliyet alanlarına göre dernekler şu şekilde sıralanıyor: " Birinci sırada hemşehri, emekli, esnaf, işçi, işveren, memur, mezun, muhtarlar, kadın yardımlaşma dernekleri adı altında faaliyet gösteren 20.051 yardımlaşma derneği bulunuyor. Bunu 15.583 adet ile okul dernekleri, 14.403 adet ile cami yaptırma ve kuran kursu dernekleri izliyor. Yine Türkiye'de faaliyet gösteren 9.881 spor derneği var. Bu alanlar tüm derneklerin yüzde 63'ünü oluşturuyor. Bu dernekler arasında örneğin 1964 yılında Erzincan Kemah'ta kurulan "Kömür Köyü İçme Suyunu Yaşatma ve Kalkındırma Derneği", 1970'te Isparta'da kurulan "Kabristanlar Kurma Yaşatma ve Onarma Derneği", 1974'te Konya'nın Kulu İlçesi'nde kurulan "Televizyona Kavuşturma Derneği..." gibi ilginç olanlar da var (ATO, 2004:3).

Yine bu rapora göre "sevenler" dernekleri de saymakla bitmiyor. Kuşçular ve Kuş Severler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Deve ve Deve Güreşlerini Sevenler Derneği, Ötücü Uçucu Kuş Sevenler Derneği, Kimse Yok mu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Bir Yudum Şarap Derneği, Dullar Sosyal Kültürel Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Evlilik Dışı Çocuklar Derneği, Halkımızı Bilinçlendirme Derneği, Yıkımcılar ve Enkazcılar Derneği, Kübra Hanımlar Derneği, Seher Hanımlar Derneği" gibi bizzat vatandaşların kendi adlarına kurdukları dernekler çoğunluktadır.

ATO'nun raporuna göre "sivil toplum kuruluşlarının ortak problemlerinin başında kurumsallaşamama, profesyonelleşememe ve kaynak sorunu geliyor. Para, insan, bilgi ve iletişim kaynaklarını sağlayamayan, kurumsallaşamayan STK'lar ise bir türlü etkin olamıyor. Hal böyle olunca da aynı konuda çok sayıda ancak etkisiz sivil toplum örgütü ortaya çıkıyor bir şey yapılmıyor" (ATO, 2004:6). denilerek bu yapıdaki STK'ların bugünkü halleriyle ne kadar ciddiye alınabileceklerinin tartışma

bile götürmediği değerlendirilerek, ülkemizdeki mevcut STK'ların mevcut yapılarıyla sosyo-ekonomik kalkınma ve gelişmede etkili bir rol oynanamayacakları vurgulanmaktadır.

ATO'nun ortaya koyduğu bu tabloda da göstermektedir ki, Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma ve gelişmesinde daha katedilmesi gereken uzun bir mesafe bulunmaktadır. Ancak, içinde yaşadığımız yüzyılda STK'ların yeni yeni roller üstlenmekte olduğu da dikkate alınarak bu konuda ciddi bir planlamanın gerektiği de unutulmamalıdır.

5.3 YENİDEN ŞEKİLLENEN DÜNYADA STK'LAR

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra konuşulmaya başlanmasıyla birlikte genel olarak Doğu bloğunun ve iki kutupluluğun sona ermesinden sonra gündeme oturan Yeni dünya düzeni, soğuk savaş süresince varolan fakat diğer siyasal tehlikelerin öneminden dolayı su yüzüne çıkamayan çok çeşitli mikro problemin dünya toplumlarına ve siyaset arenasına yerleşmesini de beraberinde getirmiştir. Bu süreç, dünyanın eskiden olduğu gibi sadece ikiye değil, onlarca birbirinden farklı nedenli inanç, düşünce ve ekonomik bloklara bölünmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda kültürel, tarihi, dini ve iktisadi kökenli ayrılık ve farklılıkların yoğunlukla yaşandığı özgüven ve bir siyaset anlayışı ortaya çıkmıştır (Binay, 1997:1).

Başka bir ifadeyle günümüzün yeniden şekillenen dünyasında sivil toplum kuruluşlarını bu yeni anlayışın en önemli aktörleri olarak karşımıza çıkarmaktadır. Öyle ki günümüzün küresel ekonomik ilişkilerinde ulusal hükümetlerden beklenen sadece küresel ekonominin gerektirdiği kamusal hizmetlerle sınırlı olunca, bu durum STK'ların hem ulusal hem de uluslararası güç ve etkinliklerinin gittikçe artmasına yol açmıştır. Örneğin, Birleşmiş Milletler 1945 yılında kurulduğunda, uluslararası ilişkileri belirleyen temel aktörlerin devletler olduğu konusunda herhangi bir kuşku bulunmamaktaydı. Oysa günümüzde, STK'lar uluslararası ilişkileri zaman zaman devletlerden çok daha fazla etkileyen yeni aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nasıl tanımlanırsa tanımlansınlar STK'lar günümüz uluslararası sisteminin önemli aktörleridir. Kimi büyük STK'ların bütçe ve kaynaklarının da çok sayıda gelişmekte olan ülkenin bütçesinden daha fazla olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Save the Children Fund (SCF), Bishops'Relief Fund-Missereor, CARİTAS, France, Oxfam-UK, Friedrich-Ebert Foundation, Association nationale pour le Developpement agricole, Uluslararası Af Örgütü, Yeşilbarış, Sınır Tanımayan Doktorlar, Unicef, Greenpeace gibi alanlarında önde gelen .International Planned Parenthood Federation Hermann-Gmeiner-Fonds,Germany vb gibi STK'ların, çok sayıda ülkenin bütçesini aşan maddi kaynaklarının yanı sıra, uluslararası kuruluşların ve ülkelerin karar alma mekanizmalarını doğrudan etkileyecek güçleri de bulunmaktadır. Örneğin, Greenpeace'in şu anda Avrupa, Amerika, Asya ve Pasifik'te 40 ülkedeki varlığıyla, 24 ulusal ve 4 bölgesel ofisi ve bu ofislerin yaptığı çalışmaları olanaklı kılan ve 101 ülkede 2.8 milyon destekçisi bulunmaktadır. Bu gücüyle Greenpeace 1971 yılında ABD'nin Alaska'da nükleer denemeleri durdurmasında,, 1996 yılında atom bombası denemelerinin dünya çapında yasaklanmasında, 1998 yılında Shell'in Brent Spar petrol platformunun 1995 yılı içinde Kuzey Denizi'ne batırılmasının engellenmesinden sonra benzer tesislerin Kuzey Atlantik'te denize batırılması yasağının konması ve uygulanmasında 2000 yılında Türkiye'deki nükleer enerji planlarının iptal edilmesinde ve yine 1995 yılında İzmir'in Salhane bölgesinde bulunan tabakhanenin körfeze boşalttığı atıklar nedeniyle kapatılmasında kamuoyunda iz bırakan, etkili eylemleriyle büyük bir rol oynamıştır.

Yine ilginç eylemleriyle faaliyette buldukları ülkelerde genel olarak büyük tartışmalara yol açan Sınır Tanımayan Doktorlar ise sıtma, ebola gibi ölümcül hastalıkların yaygın olduğu yerlerdeki mücadelesi, Kosova'da yaşanan iç savaştaki etkili çalışmaları, Ruanda Çeçenistan, Vietnam, Nikaragua, Lübnan, Afganistan ve Etiyopya gibi sosyo-ekonomik ve kültürel sorunların yaşandığı ülkelerde ve Marmara Depremi gibi felaketlerde muhtaç insanlara yardım elini uzatan bir STK olarak etkin ve örnek çalışmalarından dolayı 1999'da Nobel Barış Ödülüne layık görülmüştür. Bugün 18 ülkede şubesi olan Sınır Tanımayan Doktorlar adlı sivil toplum kuruluşu kriz bölgelerinde 20.000 yerli personel dışında 2000 uluslararası doktor, hemşire, teknisyen, lojistik ve mali uzman barındırmaktadır.

UNICEF ise, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından çocuk haklarının korunması adına tanıtım çalışmaları yapmak, çocukların temel gereksinimlerinin karşılanmasına yardımcı olmak ve çocukların potansiyellerini eksiksiz biçimde gerçekleştirmek için fırsatlar yaratmak üzere görevlendirilmiş bir kuruluştur. UNICEF en dezavantajlı konumda olan çocuklara, aşırı yoksulluk içindekilere, doğal felaketlere uğrayanlara, şiddet ve sömürünün her biçiminden zarar görenlere ve özürülere özel koruma sağlanmasına büyük önem vermektedir.

Ülkemizde doğal varlıkların ve çevrenin korunması, erozyonla mücadele, toprak örtüsü ve toprağın korunması ve ağaçlandırmanın önemi hakkında kamuoyunu eğitmek, bilinçlendirmek ve Türkiye'nin geleceğini güvenceye alabilmek ve bunun için gerekli teşkilatın oluşturulmasını, yasaların çıkmasını sağlamak ve gönüllü kuruluşların öncülüğünde toplumun bütün kesimlerinin desteği ile erozyonla mücadelenin ikinci bir Kurtuluş Savaşı kabul edilerek erozyon tehlikesi ile mücadele etmek ve en önemlisi ağaç ve orman sevgisini topluma mal etmek için 11 Eylül 1992 tarihinde kurulan TEMA, sürdürülebilir yaşam ilkesiyle doğal varlıkların korunmasında; ülkenin ve dünyanın geleceğinde söz sahibi olan topraktan gelen toplumsal barışı sağlayan, bilinçli, halkla bütünleşen, öncü bir sivil toplum kuruluşudur. Ülkemizdeki bütün illerde temsilcilikleri bulunan, Eylül 2003 yılı itibarıyla 204.817 üyesi olan TEMA toprak erozyonu ve çölleşmeye karşı mücadelede yurt içinde ve yurt dışında profesyonel ve gönüllü kadrosu ile çalışmalarını sürdürmektedir (Karaca, 1995:66).

Dağ ve doğa koşullarında meydana gelen kaybolma ve kaza olaylarında, deprem, sel gibi doğal afetlerde ve büyük kazalarda, tamamen gönüllü olarak, amatör bir çalışma ve profesyonel bir yaklaşım ile yardım için gereken en uygun koşulları yaratmak, doğru arama ve kurtarma çalışması yaparak, kazazedelere temel ilkyardım desteğini sağladıktan sonra emniyetli ortam koşullarına nakillerini sağlamak ve bu tür olaylarda can kaybını en aza indirmek için 1999 yılında resmi olarak kuruluşunu tamamlayan, ancak bu yıllardan önce de faaliyetleriyle tanınan, 187'si asil ve 719'u gönüllü üyesi bulunan uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olan AKUT, 1998

Adana-Ceyhan, 1999 Marmara ve arkasından gelen Yunanistan-Atina, hemen arkasından meydana gelen Tayvan depremlerindeki çalışmalarıyla gerek ulusal gerek uluslararası kamuoyundan büyük takdir görmüş,tamamen gönüllülerden oluşan ama o derecede de profesyonelleşmiş bir STK'nın toplum yaşamında ne derece etkili olabileceğinin de anlamlı bir örneğini oluşturmuştur (Akut,2004).

Yine, ülkemizde 2000 yılı içinde kurulan Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı, yurtiçi ve yurtdışında gerek kendi imkanları, gerekse başta Birleşmiş Milletlerin çeşitli fonları olmak üzere, diğer uluslar arası kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak ve ortak hareket ederek Azerbaycan'dan Arnavutluk'a, Hindistan'dan Kosova'ya,kadar olan geniş bir bölgede meydana gelen her türlü doğal veya insani felaketlerin yol açtığı acil ihtiyaçların giderilmesinde etkili çalışmalar yapmaktadır (UMHIYV, 2003).

Her ne kadar Ankara Ticaret Odasınca hazırlanan “AB Kapısında Sivil Toplum “adlı raporda yer verilmemekle birlikte, yukarıdaki örneklerde olduğu gibi gerek dünyanın çeşitli ülkelerinde gerekse ülkemizde uygulamakta oldukları proje ve çalışmalarla kamu kurum ve kuruluşlarıyla, özel sektörün yanında sosyal ve ekonomik kalkınmada bir örnek oluşturan, toplumsal gelişmeyi ve değişimi derinden etkileyen çok sayıda sivil toplum kuruluşu da bulunmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının günümüzde bu derece etkin hale gelmesinde şüphesiz, günümüzün yeniden şekillenen dünyasında STK'lara yüklenen yeni rolün de önemli bir payı vardır. Bu yeni dönemde STK'lardan daha ziyade giderek ilginin azaldığı Ulus devletlerin bıraktığı boşluğun etkili bir şekilde doldurulmaları beklenmektedir (Aktel, 2003:72).

Bununla beraber, günümüzde küreselleşmenin etkisiyle, vatandaşların oluşturduğu gönüllü kuruluşlardaki vatandaş kavramı genişleyerek neredeyse “dünya vatandaşlığına” doğru kaymaktadır. Böylece gönüllü kuruluşların faaliyetleri de ülkelerin sınırlarının dışına çıkarak “sorumlu dünya vatandaşlığı” temelinde faaliyet göstermektedir. Çünkü günümüzün hızla gelişen ve değişen dünyasında artık ilişkiler

o kadar karmaşık bir hale gelmiştir ki ,dünyanın her hangi bir ülkesindeki savaş, yoksulluk, felaket, çevre sorunları gibi sorunlar yalnız o ülkeyi değil, diğer ülkelerdeki ekonomik ve sosyal alanı da etkilemektedir. Bu nedenle, bu bilinç düzeyi gönüllü kuruluşların bu kadar yaygınlaşmasının en güçlü nedenlerinden biridir (Şimşek, 2000:336).

Günümüzün toplumsal yapısında özellikle de demokratik toplumlarda gitgide daha sağlam ve daha çok yer kapsayan sivil toplum kuruluşlarının yaptırım güçleri de gittikçe artırmaktadır. Bu gerçekten hareketle, sadece sosyal kalkınmada değil, demokratik yaşamın gelişmesinde de büyük bir rol oynayan gerek ulusal gerekse uluslar arası STK'ların diğer Batılı ülkelerin yaptığı gibi, ülkemizdeki faaliyet ve çalışmalarının ülkemizin ulusal politikalarıyla paralellik taşımasının önemi ortadadır.Bu nedenle günümüzde STK'ların bu gelişimlerini ve üstlendikleri rolün ülkemizin ulusal ve uluslar arası strateji ve politikalarına uygun olarak,ulusal amaçlar doğrultusunda değerlendirilebilmesi bakımından sivil toplum kuruluşlarıyla daha etkili bir koordinasyon ve işbirliği ortamının yaratılması gerekmektedir.

5.4 STK GERÇEĞİ VE TÜRKİYE

Birinci Körfez Savaşı sonrasında ülkemizin sevgi ve şefkatine sığınan 460.000 Kuzey Irak'lı Peşmergelere yönelik insani yardım faaliyetleri sırasında özellikle o günlerde OHAL Bölgesinde görev yapmakta olan mülki idare amirleri STK gerçeği ile tanışmışlardır. STK'lar görüntüde her ne kadar “insani yardımlar”da bulunmaya çalışıyorlarsa da, bölgede insani çalışma yapan bu uluslararası sivil toplum kuruluşlarının gerçekte hep tabir yerindeyse “insani yardım yapıyor gibi“ görünmeye özen göstermekte oldukları, ama asıl niyetlerinin STK'ların kaynağını oluşturan devletlerin ya da STK'ların finansman desteği aldıkları devletlerin denizaşırı siyasi politikalarını gerçekleştirmeye hem de bu amaçlarını güler yüzlü bir şekilde yapma konusunda yarıştıkları görülmüştür.

1990'lı yılların sonrasında ülkemizin aldığı tüm sosyo-ekonomik ve kültürel tedbirlere rağmen Güneydoğu merkezli bölücü terör olay ve eylemlerinin gerek ülkemizde ve özellikle Avrupa'da ulaştığı merhale, bu anlamda STK'ların devletlerin

siyasi çıkar ve emellerinin yanında uluslararası kamuoyu oluşturma ve bu kanalla hükümetlere siyasi kararlar aldırma gücünün ne oranda önemli olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Burada önemli olan bu gerçekten hareketle devletlerin uluslararası politik amaç ve stratejilerinin bir aracı olarak STK'ların açık bir şekilde devletler tarafından desteklenmesi ve yönlendirilmesidir.

Özellikle 20.yüzyılın son on yılı içinde başta ABD ve AB üyesi ülkeler olmak üzere ülkeler STK'larını çok açık bir şekilde, ama her anlamda desteklemekte, ancak yardım faaliyetlerinin önem kazandığı ülkelere karşı ise nedense STK'ların "Devletlerden, hükümetlerden tam bağımsız uluslararası gönüllü ve tamamen insani amaçlı sivil toplum kuruluşları gibi" göstermektedirler.

1990'lı yıllarda STK'lar özellikle ülkemizin daima kederde ve kıvançta bir olmuş, et ve tırnak gibi kaynaşmış, sıkıntıları birlikte göğüslemeye çalışan Güneydoğusunda olayların olabildiğine tırmanmasına neden olmuştur. Bölge halkının sağduyusunun yanında güvenlik güçlerimizin her zaman meşruiyeti ön plana alan başarılı çalışmaları ve üstün görev anlayışları sayesinde, güler yüzlü STK'lar içinde kümelenmiş istihbarat elemanları ülkemiz ile ilgili nihai amaç ve emellerini gerçekleştirememişlerdir. Ancak tırmanan terör ülkemiz ekonomisine ve sosyal kalkınmasına önemli olumsuzluklar yüklemiştir. Afganistan savaşı başlamadan önce ABD ve İngiltere'nin masum, güler yüzlü insani yardım amaçlı çok sayıda STK'sı bu ülkede cirit atmış, savaşın hemen akabinde de ülkenin topyekun imar ve kalkınmasını sağlayacak bakımından bunların sayıları daha da artmıştır. Ama şimdi kendi kendimize sormalıyız. Afganistan'da, İran'da ve Irak'ta bürolar açmış çalıştıkları alanlarda Türk Bayrağını dalgalandırıp, Türk insanını ve nihayetinde Türkiye Cumhuriyeti Devletini temsil eden bu sivil toplum kuruluşlarına hangi oranda devlet desteği veriyor, yönlendiriyor, çalışmalarına sahip çıkıyoruz? Bırakın ülkemizin denizaşırı politikalarının gerçekleştirilmesini, bu sivil toplum kuruluşlarının bu ülkelerdeki açılışlarına acaba bu ülkelerdeki resmi görevlilerimizden yeterince katılım oluyor mu? Neden bu kadar kayıtsız kalınabiliyor? İkinci diplomatik kanal olarak değerlendirilebilecek sivil toplum kuruluşlarını niçin bulup çıkaramıyoruz? Bunların sayılarını niçin arttıramıyoruz?

Her şeyden önce gerek doğrudan ülke içinde görev yapsın ya da amaçları uluslararası alanda çalışmalar yapmak olsun sivil toplum kuruluşları içinde bulunduğumuz yüzyılın en önemli gerçeğidir. Artık ülkeler sosyo-kültürel ve ekonomik hedeflerini sahip oldukları sivil toplum kuruluşlarının gücüne göre oluşturuyorlar. Eş deyişle büyük hedef ve politikalarını gerçekleştirebilmek için uygun sivil toplum kuruluşlarını bir yandan oluşturuyorlar, diğer yandan bunlarla gerek ulusal gerekse uluslar arası amaçlarının gerçekleştirilmesinde işbirliği yapıyorlar. Bu ülkelerde politikalarının bir gereği olarak bu işbirliği neredeyse kurumsallaşmıştır. Kaldı ki bu gelişme içinde bulunduğumuz yüzyılda batı demokrasinin geçirdiği aşamalar bakımından da önemlidir. Öyle ki, günümüzde demokrasilerin temel özellikleri olarak hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı, siyasal özgürlükler, şeffaflık, sınırlı devlet, laiklik, seçim sonuçlarının halkın hür iradesini yansıtması ve sivil toplum kuruluşları olarak görülmekte bunların tam karşısında demokrasilerin yozlaşmasına neden olan faktörler olarak ta polis devleti, kuvvetler birliği, bağımlı yargı, sınırsız hükümet, insan hakları, ihlalleri depolitizasyon, lider diktası yasakları gizlilikler ve örtbas, dinin siyasallaşması, eğitimsizlik, siyasal ilgisizlik, çıkar ve baskı gruplarının egemenliği ve plütokrazi gibi kavramlar üzerinde durulmaktadır. Şüphesiz,,demokratik değerlerin artık yaşamsal bir önem taşıdığı günümüzde demokrasiler açısından vazgeçilmez unsurlardan birisi de sivil toplum kuruluşları ve katılımıcılıktır. Bu demektir ki, amaçları ne olursa olsun sivil toplum kuruluşları demokrasilerin en temel kurumlarından birisidir.

Ülkemiz için henüz yabancı olmakla beraber sivil toplum kuruluşları ikinci diplomatik kanal olarak ülkelerin uluslararası politikalarının en vazgeçilmez unsurlarıdır (Carsino, 2001:74). Türkiye uluslararası politikalarını bugüne kadar uygulayageldiği stratejilerinin yanında özellikle bugün Avrupa ülkelerinde yaşamakta olan ve kalpleri-gönülleri Türkiye sevgi ve sevdasıyla çarpmakta olan Türkleri ikinci diplomatik kanal olarak değerlendirebilmelidir. Bütün bunların gerçekleştirilebilmesinin yolu ise öncelikle STK'ların ve güçlerinin farkına varılmasından geçmektedir.

5.5 MÜLKİ İDARE AMİRLERİ VE STK İLİŞKİSİ

Bugün illerde valiler, ilçelerde de kaymakamlar mülki idare amirleri olarak toplumsal kalkınmanın en önemli motorudurlar. Bunun nedeni olarak, tarihi süreç içinde mülki idare amirlerinin devletin temsilcisi olmalarının yanında birer halk önderi olmaları ve bütün kamu kurum ve kuruluşlarının sevk ve idaresinden sorumlu, görev yaptıkları bölgede emniyet ve asayişin sağlanmasının da ötesinde genel olarak emek yoğun istihdamı arttırabilmek bakımından başta mahalli kaynakların ekonomiye kazandırılması olmak üzere görev yaptıkları mahalde top-yekün bir sosyo-ekonomik kalkınmayı çoğu zaman “durumdan bir vazifede çıkararak” kendilerine şiar edilmiş olmalarıdır.

Şüphesiz mülki idare amirleri sosyal kalkınmanın merkezine oturtan diğer önemli etkenler, iyi yönetim, katılımcılık ve özellikle güven ortamının yaratılmasının mülki idare amirinin yönetim anlayış ve tavrına bağlı olmasının önemi büyüktür.

21. yüzyılın ekonomik perspektifleri her ne kadar rekabetçi, devletin fonksiyonlarından minimum noktaya getirildiği, ekonomiye müdahalelerin en aza indirildiği bir güven ortamı yaratılması olarak görülmekte ise de, mülki idare amirleri, 1980 li yıllardan bu yana “devlet-vatandaş” işbirliği içinde başlatılan kampanya örneklerinde olduğu gibi mahallin ekonomik kaynaklarının seferber edilerek genel ekonomiye kazandırılmasını amaçlayan, alkışlanacak projelere imza atmıştır.

Kısacası vali-kaymakam gibi taşrada devletin ve hükümetin temsilcisi, kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliğinden sorumlu ve herşeye rağmen hala sahip olduğu güvenilirlikle “devlet baba” imajına sahip mülki idare amirleri uzun yıllardan bu yana devletin genel bütçe imkanlarıyla el atmadığı alanlara sivil toplum kuruluşlarıyla el atmakta, geliştirdikleri projelerle sadece hizmet ihtiyacının giderilmesini değil, günümüzde çağdaş demokrasilerin en temel özelliklerinden biri olan çağdaş katılımcılığın ve sürdürülebilir kalkınmanın da öncüleri olmaktadır. Öyle ki, devletin günümüzde daha bir küçülen görünümüne paralel olarak, mülki idare amirleri, bu güne kadar üstlendikleri devletin ajanlığı rolünden kolaylıkla

sıyrılıp, köylere hizmet götürme birlikleri örneğinde olduğu gibi işletme yöneticiliği formasyonu konarak, görev yaptıkları bölgelerde girişimci birer lider konumunda değerlendirilmişlerdir (Kutlu, 1990:135).

Toplumun tarihi bir birikiminin sonucu olarak mülki idare amirlerine bakışı diğer mesleklerin üyelerine göre oldukça farklıdır. Toplum, mülki idare amirlerinin şahsında daima devleti, otoriteyi, kanunların uygulayıcısını ve ayrıca sorunların çözücüsü ve sıkıntı çekildiğinde çare bulmak üzere baş vurulan kişiyi görmektedir. mülki idare amirleri, hizmet verdikleri yörelerde devletin en yetkin ve birçok konuda tek yetkili temsilcisi, her türlü sorunun çözümünde halkın yakınmalarını iletmek üzere en yakın ve en güvenilir bulduğu kişidir. Bu anlamda hiç şüphesiz mülki idare amirleri günümüzde modern yönetimin ve sosyal kalkınmanın önderleridir.

Öyle ki, günümüzde ülkemizin çağdaş hizmet gereksinimi ölçüsünde mülki idare amirlerinin de geleneksel işlevlerinde değişim yaşanmış, eğitim, sağlık, elektrik, içme suyu gibi temel kamu hizmetlerinin sunulması ve görev yaptığı bölgelerin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına yönelik toplumsal ekonomik işlevleri de neredeyse artık geleneksel işlevler olarak görülmeye başlanmış, bu yeni rolleri ile mülki idare amirleri taşrada, sosyo- ekonomik ve kültürel kalkınmada önderlik görevi üstlenmişlerdir. Artık günümüzde sokaktaki vatandaşın çok yakından takip ve takdir ettiği gibi mülki idare amirleri girişimcilik, yerel kaynak yaratarak sorunları çözüme ve halkın hizmet taleplerine öncelik verme gibi tutum ve davranışları genel olarak kamuoyunca da benimsenerek desteklenmektedir.

Ekonomik ve toplumsal kalkınmada önderlik, yatırımların yönlendirilmesi ve planlanması, yoksullukla mücadele, eğitim, sağlık ve alt yapı yatırımları gibi beklentiler ekonomik ve toplumsal kalkınma tabiri içinde değerlendirilmektedir. Gerçekte mülki idare amirlerinin görev yaptıkları bölgelerde gerçekleştirdikleri projeleri yakından incelediğimizde projelerin ekonomik, sosyal, kültürel alanlar ile çevre, imar ve altyapı konularında yoğunlaştığı görülmektedir.

Öte yandan, mülki idare amirleri hizmet götürme birlikleri kanalıyla seracılık, hayvancılık, süt toplama merkezlerinin kurulması gibi projelerle makul düzeyde gelir, dolayısı ile emek yoğun istihdam imkanı yaratarak, yaşam düzeyini arttırmaya yönelik hizmetlere el atmakta, bu anlamda bir halk önderi olarak toplumsal kalkınmada, yol gösterme fonksiyonu yerine getirmekte üstlenmektedirler. Unutulmamalıdır ki, bu projeler genel bütçe imkanlarının kısmen dışında, devletin öncülüğünde sokaktaki vatandaşların katılımları ile gerçekleştirilen projelerdir. Oysa günümüzde yine mülki idare amirlerinin öncülüğünde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, kanalıyla gerçekleştirilmekte olan projeler, toplum hayatında belirgin, bir iz bırakmakta, sosyal kalkınmanın motorunu oluşturmaktadır.

Bütün bu uygulamalar mülki idarenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmanın gerçekleştirilmesinde merkezi bütçe imkanlarının yanında yerel kaynakların ortaya konularak, hizmete ihtiyaç duyan bireylerle işbirliği içinde ne derece önemli bir rol oynadığının göstergesidir. Bu bakımdan sivil toplum kuruluşları ile arzulanan işbirliği ortamının sağlanması ile sınırlı kaynakların, daha rasyonel ve optimum düzeyde halkın istifadesine sunulması mümkün olacaktır. Bu çalışmalarda güven son derece önemlidir. mülki idare amirleri tarihsel süreçte gerek görev anlayışları, gerekse uygulamaya geldikleri başarılı ve örnek projelerle, devlete olan güveninde timsalidirler. Türk insanı tarihsel mesuliyetinin bir özelliği olarak, inandığı, güvendiği ve kısacası “devlet baba” olarak gördüğü makam ve kişilerin arkasından hiç düşünmeden gidebilmekte, sorunları paylaşmakta, sonuçta hedefe yönelebilmektedir. Mülki idare amirleri ile sivil toplum kuruluşlarının, ortak bir noktada hedefe yönelmelerinden doğacak muazzam sinerji toplumun özellikle hizmete muhtaç yörelerinde yaşayan halkın emek yoğun istihdam beklentilerini karşılayacak, kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesini, mülki makamlarla sivil toplum kuruluşlarının arzulanan bir oranda işbirliği ortamının kurulması devlet olarak, kamu kurum ve kuruluşları olarak hedeflediğimiz temel amaçların daha az bir maliyetle, verimli ve demokratik katılımcılığın da sağlanarak gerçekleştirilmesini beraberinde getirecektir. Bu çalışmalar aynı zamanda hedef kitlenin de kelimenin tam anlamıyla “elini taşın altına koymasını” sağlamakta, beraberlik içinde yerel güçlerin kalkınmanın içine çekilmesini sağlayacaktır.

1980 'li yıllardan bu yana toplumsal dayanışma ve kalkınmanın merkezinde yer alan sosyal yardımlaşma vakıfları aracılığıyla bu güne kadar seracılık, halı-kilim, el sanatları, hayvancılık, konfeksiyon-trikotaj, bitki ve meyvecilik, süt toplama ve soğutma tankları ve iş kurma yardımları alanında gerçekleştirdiği projelerle sosyo-ekonomik ve kültürel topyekün kalkınma seferberliğinde önemli bir güç oluşturmaktadır. Bu vakıflar da göstermektedir ki, devletin taşradaki temsilcileri vali ve kaymaklarımız ile halkın önderleri yan yana geldiğinde büyük başarılarla imza atılmaktadır.

Ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimine önemli katkılar sağlayan bu başarılı projelerin hayata geçirildiğini gören özellikle sosyo-ekonomik sıkıntıları aşma gayretindeki bireyler de, ülkemizin aydınlık geleceği için bu tip sivil toplum kuruluşlarının sayılarının artmasını bekliyor, hatta gerekir ise mevcut Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları gibi sosyal kalkınmaya bir bütün halinde destek veren, ülkenin sorunlarına sahip çıkan bunun temini bakımından da devletin vali-kaymakam ve diğer görevlileriyle yine devletin milli politikalarını gerçekleştirmeyi amaç edinen sivil toplum kuruluşlarının “kopyalanarak” sayılarının arttırılmasını arzu etmektedirler. Bu işbirliğinin, ülkenin devrevi olarak içine düştüğü ekonomik krizlerin bile çözümü olacağına olan inançta tamdır.

6. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Günümüzde sivil toplum kuruluşlarının ülkelerin sosyo ekonomik ve kültürel yaşamımızda oynadıkları roller ve uyguladıkları etkinliklerin artık yeterince farkına varıldığı görülmektedir. Öyle ki bunun bir sonucu olarak bugünlerde insanların örgütlenme yetenekleri, devlet ve bürokratik kamu örgütlenmesinden daha farklı bir çerçevede, çarpıcı bir biçimde gelişmekte ve bu süreçlerde oluşan toplumsal hareketlerde giderek artmaktadır. Bu hareketlerin gelişmesinde belirleyici olan iki temel bileşen katılım ile küreselleşmedir.

Kavram olarak katılım, siyasal, ekonomik ve örgütlenme gibi çok sayıda ögeyi içermektedir. Sivil toplum kuruluşları bağlamında katılım insanların kendi ihtiyaç ve düşüncelerine göre kararlarda insiyatif gösterdikleri, bu yolla kurum ve kuruluşları denetleyip yönlendirebildikleri kendi yaratıcı eylemleriyle evrimleşen aktif bir süreçtir. Bu süreç insanları başkaları tarafından tasarlanmış, uygulamaya konulmuş ve denetlenmekte olan etkinliklere katılmaları biçimindeki pasif-edilgen katılımdan farklıdır. Dolayısıyla katılım insanların kendilerini belirli bir toplumsal hareket içinde tanımlayabilmeleri, sivil toplum kuruluşları içinde yer alarak, bu bütüne temelde aktif, etkin bir şekilde sahip çıkmalarını ifade etmektedir.

Çağdaş toplumsal gelişimlerden bir diğeri olan küreselleşmenin temelinde iletişim ve enformasyon teknolojisinde yaşanan köklü değişim ve dönüşümün uluslar ötesi bir nitelik kazanması yatmaktadır. Çağımızda iletişim ve etkileşim alanında meydana gelen nitel ve nicel değişimler toplumların bir bütün olarak dünyanın yönelimine ilişkin alışkanlıklarından köklü bir dönüşümü zorlamaktadır. Ülkeler arasında kalkınmışlık düzey farklı da olsa dünya tektir ve sorunları tüm insanların ortak sorunudur. Bu nedenle insanlar artık kalkınma, insani yardım, çevre koruma, insan hakları, kadın hakları gibi aralarında belirli bir nedensellik ilişkisi bulunan sorunlara doğrudan ya da dolaylı olarak müdahale etme gereğini duymaktadır.

Dünyada her yıl ortaklaşa sorun alanlarında etkinlik göstermek üzere gönüllülük esasına dayalı binlerce yeni sivil toplum örgütü kurulmaktadır. Ülkemizde hiç şüphesiz bu sürecin dışında değildir.

Öyle ki, ülkemizde de uzun tarihi süreçte insanlar yaşadıkları topluma karşı sosyal sorumluk içinde bu sorumluluğu yan yana gelerek yerine getirme gayreti içinde olmuşlardır. Bu yan yana gelerek, ortak hedeflere yönelerek sorunları çözme gayreti gerçekte günümüzün gelişmiş toplumlarının yapısında mevcut sivil toplum kuruluşlarının ilk izleridir. Nihayetinde sivil toplum kuruluşları demokrasilerin sosyal sigortalarıdır.

Her ne kadar günümüzde bile hala her şeyi devletten bekleme alışkanlığı yaygın olsa da, herşeyi devletten beklemek veya sadece kişisel çıkarları sağlamak için çalışmak yerine bireysel çaba göstererek inandığı konuda topluma yararlı olmak gayreti tarih boyunca hep gündemde olmuştur. Tarihsel olarak toplumumuz bu konuda geniş bir deneyime sahiptir. Nitekim Cumhuriyetin kuruluşunda 1924 yılında kurulan Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilen vakıf toplamı 26.798'dir Cumhuriyet döneminde 1990 yılına kadar kurulan vakıf adedi ise 2817'dir (Saltık, 1995:37).

Günümüzde ise çok değişik alanlarda ve çok çeşitli amaçları gerçekleştirmek üzere kurulmuş 4539 adet yeni vakıf bulunmaktadır. Bunların 161'i cemaat vakfı, 1'i esnafa bağlı vakıf, 304'ü mülhak vakıf ile yeni vakıflara ait toplam 2.967 adet şubeyi de dahil ettiğimizde genel olarak ülkemizde toplam 7.972 adet vakfın halen faaliyetlerine devam etmekte olduğu görülmektedir. Ülkemizde faaliyetlerine devam ettiren bu vakıflardan %42'si sosyal yardım, %24'ü eğitim, %14'ü kültür, %12'i hayır, %6'ı sağlık alanlarında hizmet vermekte, devletin ilgili kurum ve kuruluşlarının yanında son derece önemli fonksiyonlar yerine getirmektedir.

Gerçekte her gün sayıları değişmekle birlikte ülkemiz neredeyse dernekler açısından tam bir cennet denilebilir. Bugün vakıflar gibi çok değişik amaçları yerine getirmek üzere gönüllülük esasına göre yan yana gelmiş toplam 83.098 adet dernek bulunmaktadır. Bu derneklerin %42'si sosyal amaçlı %26'sı kültürel amaçlı, %20'si hayır amaçlı, %12'si de sportif amaçlıdır.

Yine tarihi süreç içinde ülkemizde faaliyet gösteren toplam 28.488 adet derneğin faaliyetlerine son verilmiştir. Faaliyetlerine son verilen bu derneklerden %27'si genel kurul kararlarıyla, %36'sı mahkeme kararıyla, %37'si kendiliğinden dağılma, %1'de mahkeme kararıyla faaliyeti sona ermiştir.

Ülkemizde vakıflarla birlikte derneklerden meydana gelen sivil toplum kuruluşlarının sayısı yaklaşık 90.000 adettir. Sayının böylesine yüksek olmasına rağmen ülkemizdeki sivil toplum kuruluşlarının bazı güçlü STK'ların hariç arzulananda sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmede rol oynadıklarını söylemek henüz mümkün değildir. Yine aynı şekilde, bu sivil kuruluşlar ile ilgili gerek amaçları, gerekse bu amaçlara ulaşmak bakımından kullandıkları araçları, hedefleri, finansman durumları, gerçekleştirdikleri ve planlama içinde buldukları projeleri konusunda gerçekçi ve o oranda yeterli, arzulananda düzeyde ve sağlıklı bilgiler ne yazık ki yoktur. Oysa, günümüzün kalkınma anlayışı içinde sivil toplum kuruluşları arasındaki dağınıklığın giderilerek, bunların ortak bir hedefe, işbirliği ortamı içinde yönlendirilmeleri halinde STK'ların ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamında arzulananda atılımı gerçekleştirememeleri için hiçbir neden bulunmamaktadır. Günümüz dünyasında gerek ülkelerin kendi içinde çalışan gerekse uluslararası alanda rol üstlenen, faaliyetlerini yürütmekte olan sivil toplum kuruluşlarının kalkınma yaklaşımları ve kalkınma tartışmaları üzerinde yarattıkları olumlu etki ve katkılar, geniş bir kesim tarafından benimsenmektedir. Bugün kalkınma politika ve stratejilerinde halkın kalkınma sürecinin merkezinde yer alması, katılımcılığın öneminin vurgulanması, yoksulluğun hafifletilmesi, toplumsal barış ve eşitliğin gündemde canlı tutulması ile doğal çevrenin korunması ve kültürel kimliğe daha fazla önem verilmesi gibi konularda sivil toplum kuruluşlarının önemli etkileri olmaktadır. Sivil toplum kuruluşları yalnızca kendi ulusal sınırları içinde değil uluslararası ekonomik ve siyasal ilişkilerde de etkin bir rol oynamakta, bunun yanında doğal kaynakların korunması, biyolojik çeşitliliğin muhafazası, çevre ile ilgili uygun teknoloji seçimi gibi tüm dünyayı ilgilendiren ortak sorunlara dikkat çekmede ve çözüm önermede öncülük etmektedirler.

Uygulama temelinde ele alındığında STK'ların tabanda çalışma yapma, kalkınma amaçlı program ve projeler aracılığıyla yoksul kesimlerle doğrudan ilişki kurma gibi konularda geliştirdikleri yetenekler hem hükümetler hem de uluslararası kuruluşlarca kabul edilmektedir. Bunun dışında deprem ve sel felâketleri gibi doğal, savaş ve açlık gibi toplumsal afetlerin meydana getirdiği dramatik durumlara hemen intibak edebilme, kriz dönemlerinde bu durumdan en çok etkilenen kesimlere destek olmak üzere risk alma yetenekleri de uluslararası düzeyde kabul görmektedir. Hiç kuşkusuz sivil toplum kuruluşları kurumsal ölçek, sahip olunan malik kaynak ve yaratılan etki gibi göstergeler açısından sınıflandırıldığında aralarında büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Ancak, bazı istisnalar dışında STK'lar genellikle küçük ölçekli örgütlerdir. Bunda sınırlı mali kaynağa sahip olmalarının önemli etkisi vardır. Bununla birlikte günümüzde topluca ele alındığında bu sivil toplum kuruluşlarının dünyada giderek büyüyen bir güç haline dönüşmekte olduğu anlaşılmaktadır. Gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere, STK'lar tarafından ya da aracılığıyla gerçekleştirilen sivil toplum kuruluşlarının iş mali kaynak transferleriyle ilgili istatistikler de bu tezi doğrulamaktadır. Öyle ki, artık günümüzde gelişmekte olan ülkelere yapılan kalkınma yardımlarının büyük bir bölümü STK'lar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde kalkınma etkinliklerinde görev alan sivil toplum kuruluşlarının sayısı da son on yıl içinde onbinlere ulaşmış ve mali yapıları güçlenmiştir. Örneğin, Dünya Bankası'nın tahminlerine göre Hindistan'daki sivil toplum kuruluşlarının yıllık bütçeleri 520.milyon ABD Dolarına ulaşmıştır. Bu rakam bu ülkeye yapılan toplam dış yardımın % 25'idir.

Bununla birlikte STK'ların kapsam ve uygulamalarında bazı sınırlılıkları ve zayıflıkları olduğu da yadsınamaz. Kuruluşlar arasında sağlıklı bir koordinasyonun olmayışı, etkinliklerin çoğu zaman orta ve uzun vadeli bir plana bağlanamaması, tabanındaki insanlara ulaşmada ve onları örgütlemeye her zaman başarılı olamama gibi durumlar STK'ların projelerinin tekrarlanabilirliğinde ya da sürdürülebilirliğinde önemli engeller oluşturmaktadır. Buna karşın kalkınmada alternatif kuruluşlar haline gelen STK'ların, geçmiş deneyimlerinden ders alarak bugün niteliksel bir

değişim sürecini yaşadıkları söylenebilir. Özellikle 80'li yıllarda STK'lar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki kalkınma paradigmaları ve ilişkileri doğrultusunda bir yol izleyerek yeni bir oluşum sürecine girmiştir. Bu sürece yakından bakıldığında STK'ların etkinlikleri kuruluşlarının ilk dönemlerinde toplumsal yapıda ihmal edilen bazı grup ve sosyal katmanların acil gereksinimlerini karşılamak üzere doğrudan yardım ya da hizmet sunmada odaklaşırken, bu tür etkinlikler bugün ağırlıklı olarak, toplulukların güçlendirilmesi ve dolayısıyla topluluklarda kendine yeterliliğin sağlanması yönüne kaymıştır. Bu gidiş STK'ları mikro düzeydeki uygulamalardan, sürdürülebilir kalkınma ve sistematik değişme gibi daha genel konulara, makro düzeydeki bazı sorunlar etrafında çalışmaya, sürdürülebilir kalkınmada yeni yöntemler ve sistematik değişme gibi daha genel konulara, makro düzeydeki bazı sorunlar etrafında çalışmaya yöneltmiştir.

Bu yeni süreçte gelişmiş ülkelerin teknik ve mali desteğini alan gelişmekte olan ülke sivil toplum kuruluşları yeni modeller üretmekte, yeni yaklaşımlar ortaya koymakta, işbirliği yapılan hedef grupları harekete geçirmekte, savunmakta, resmi kurumlarla diyalog ve işbirliğini daha da geliştirerek sivil toplumu güçlendiren birer kuruluş niteliği kazanmaktadır. Bu değişim sürecinin belki de en önemli boyutu, bugün, faaliyetlerin ve bu faaliyetlerin sonucu olan etkilerin sürekliliğine çok daha büyük önem tanınmasıdır. Bunun sağlanması için ise, gerek finansman mekanizmaları gerekse kapasite inşası programlarında yeni yollar ve modeller denenmektedir. Bu da hiç kuşkusuz, izleme ve değerlendirmeye verilecek önemi ön plana çıkarmaktadır. İzleme ve değerlendirme, STK topluluğunun gelecekte daha fazla yatırım yapması gereken iki alanıdır. Yeni ortaklıkların oluşturulması, gelişmiş ülke STK'lar üzerinde etkide bulunmaktadır. Şöyle ki, gelişmiş ülke STK'ları da enformasyon, ilişki ağı oluşturma, politika araştırma ve tanıtma, gelişmekte olan ülkelerde çalışan diğer STK'ların kapasite inşası çalışmalarına katkıda bulunma gibi etkinliklere daha fazla ağırlık tanıyarak bu yeni eylem gündemine ve işbölümüne uyum sağlamaktadırlar.

Bu örgütsel değişimde temel sorun kalkınmanın sürdürülebilirliği, etkinliklerin kalıcılığı ve tekrarlanabilirliğidir. Bu nedenle STK'larınca yürütülen uygulamalar ve önerilen kalkınma modellerinin değerlendirilmesinde temel ölçüt "kalıcılık" ya da

“sürdürülebilirlik”tir. Bu da hiç kuşkusuz toplumsal yaşamın hangi alanında olursa olsun sorun tanımlama, plan ve program geliştirme, uygulama ve sonuçların değerlendirilmesinde demokratik bir davranışı ve katılımcı bir yaklaşımı özümsemeyi gerektirmektedir. Günümüzde devlet ve özel sektör dışında üçüncü sektör olarak nitelenen STK’ların özellikle son yirmibeş yıllık dönemde hızla önem kazanmasında ve etkilerinin giderek çoğalmasında bazı sosyal ve ekonomik faktörlerin rol oynadığı bilinmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse bugün STK’ların önem kazanmasında geçmiş dönemlerde uygulanan kalkınma politika ve stratejilerinin başarısızlığı ile alternatif yaklaşım arayışlarının belirleyici bir rol oynadığı söylenebilir. Öyle ki, günümüz dünyasında her dört kişiden biri, yoksulluk sınırları altında yaşamaktadır. Her yıl milyonlarca insan yoksulluk nedeniyle ölmektedir. Dünyada üretken istihdam azalırken işsizlik artmaktadır. 1. 5 milyarın üzerinde insan temel sağlık koşullarından yoksundur. Dünya yoksullarının üçte ikisi kadındır. Buna karşılık bazı ülkeler zenginleşirken bazıları fakirleşmekte, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum giderek artmaktadır. 1960’dan bu yana yoksullarla zenginler arasındaki uçurum iki kat daha artmıştır. Kalkınmakta olan ülkelerin gelişmiş ülkelere olan borcu neredeyse altından kalkılamayacak boyutlara yükselmiştir. Özetle sorun bir yandan artan yoksulluk, diğer yandan yoksul-zengin ülkeler arasında giderek büyüyen uçurumdur. Bu kısır döngüden kurtulmak için çağdaş dünyada yeni stratejiler üretilmeye başlanır. Dünya Bankası ve IMF’nin önerdiği çözüm; yapısal düzenleme programlarını gerçekleştirmek, serbest piyasa mekanizmasını güçlendirmek ve devletin etkisini, özellikle ekonomik alanda azaltmaktadır. Bu yaklaşımda, önceki dönemlerden farklı olarak, devletin müdahaleci rolü, taraflar arasında eşgüdüm rolüne indirgenmektedir.

Günümüzde üçüncü sektör neden önem kazanmaktadır? Çünkü, “genel olarak, birinci sektör siyasal iktidar amaçlı, ikinci sektör kar amaçlı, üçüncü sektör ise kamu görevlerine gönüllü katılım amaçlıdır. Bu sektör kamu görevlerinin bölgeler arasında dengeli kalkınma ve fertler arasında sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerine uygun olarak yerine getirilmesi için birinci ve ikinci sektörler arasında uyum sağlanmasına, bunun için gereken bilinçli ve duyarlı kamuoyunun yaratılmasına, bunun için gereken bilinçli ve duyarlı kamuoyunun yaratılmasına katkıda bulunmakta, etkili bir

baskı grubu oluşturmakta” böylece çağdaş demokraside katılımcılığın ve çoğulculuğun gerçekleştirilmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir.

Ülkemizde ise henüz gündeme oturmamakla birlikte Türkiye Kalkınma Vakfı, Anadolu Kalkınma Vakfı, Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneklerinin takdire şayan çalışmalarında olduğu gibi sivil toplum kuruluşları “muazzam” bir potansiyel oluşturmakta, sosyal kalkınma hamlesine inanılmaz katkılarda bulunmaktadırlar.

STK’lar dönemsel olarak bazen geri planda kalsa da bugün ülkemiz gündeminin en önde gelen kavramları arasındadır. Ancak STK’ların toplum hayatındaki etkinliklerinin devletin kamu kurum ve kuruluşları ile anlamlı işbirliği ortamının yaratılmasından geçtiği de açıktır. Şüphesiz, beklenen başarı her iki gücün uyumlu, işbirliği içinde ve birbirlerinin tamamlayıcısı oldukları oranda daha kolay gerçekleşmekte, hedefler daha kolay elde edilebilmektedir. Gerek ülke içi kamuoyunun belli hedeflere yönlendirilmesinde gerekse uluslararası kamuoyunun ülkenin denizaşırı politikaları doğrultusunda bilgilendirilip yönlendirilmesinde bu uyumun yaşamsal bir rolü bulunmaktadır. Günümüzde devlet ile sivil toplum kuruluşları arasındaki denge ve uyumu arzulan oranda kurabilmiş çağdaş ülkeler, temel ilke, strateji ve politikalarını daha kolay, inandırıcı ve arzulu uygulayabilmekte, ulusal hedeflerini gerçekleştirmenin ötesinde “model” oluşturabilmektedirler.

Hal böyle olmakla birlikte demokratik bir çok ülkede olduğu gibi devlet- sivil toplum kuruluşu ilişkileri özellikle hep “güven“ temelinde tartışılmaya devam etmektedir. Belki bu tartışma Çağdaş Batılı Demokrasilerde yerini erklerin paylaşımına bırakmış olabilir ama günümüz Türkiye’sinde bu kuşku ve güvensizlik pek çok gelişmede kendini hissettirmektedir. Nasıl mı? Genel olarak kamu erkini temsil etmekte olan kamu kurum ve kuruluşlarındaki görevliler sivil toplum kuruluşlarını misak-ı milli sınırları içinde ülkemizin bölünmez bütünlüğü bakımından bir olumsuzluk, aşılması gereken bir engel, bir tehdit olarak görerek bunların her halukarda “zapturapt” altında tutulmalarını savunurlarken sivil toplum kuruluşları da devleti, devletin kamu

kurum ve kuruluşlarını kendileri üzerinde gereksiz bir yük, daima engel çıkaran kurumlar olarak değerlendirmekte ve genel olarak “Devletin gölge etmemesini, başka ihsan istemediklerini” vurgulu bir şekilde savunmaktadırlar. Bu iki uç görüş bize, klasik anlamda bugün hala çok yaygın olan bir tahterevallinin iki ucundaki devlet ve sivil toplum karşıtlığını hatırlamaktadır. Biri yükseldiğinde doğal olarak diğeri alçalmakta, irtifa kaybetmektedir.

Nitekim özellikle ülkemizde faaliyet göstermekte olan bazı sivil toplum kuruluşları artık her çevrenin açıkça bildiği ve alenileşmiş gizli amaç ve çalışmalarının ortaya çıkmasıyla bu kuşku ve güvensizliğe dayalı kutuplaşmayı haklı çıkarmaktadırlar. Kabul edilmelidir ki geçmiş yıllarda özellikle ülkemizde faaliyet gösteren bazı yabancı STK’ların davranışları yüzünden ülkemizde neredeyse genel olarak bu kuruluşlara karşı kuşku ile bakılmasına yol açmıştır. Bundan dolayıdır ki özellikle uluslararası bazı STK’ların ülkemizde çalışmalarına izin verilmemiş, ya da bazı STK’ların ülkemizdeki faaliyetlerine son verilerek, bunların ülkemizde çalışma yapmalarına engel olunmuştur.

Burada bizim üzerine basa basa vurguladığımız husus, gerek Türk ve gerekse yabancı STK’lardan Türkiye’nin hayrına, sosyo-ekonomik ve kültürel yapılanmaya ve gelişmesine katkı sağlayanın, bunu amaçlayanın hiç mi bulunmadığıdır. Başta AGİT toplantıları olmak üzere, uluslararası arenadaki pek çok çalışmada açıkça görüldüğü gibi STK’ların gündem oluşturmadaki yaşamsal rolleri artık iyi bilindiğine göre STK’ların arasında Türkiye’nin belirli konulardaki politikalarına karşı çıkanlar ve bu arada önyargılı olanlar ve hatta sık sık gördüğümüz gibi ülkemiz aleyhine faaliyette bulunanlar olmasına rağmen bu durum Türkiye’nin genelde bu kuruluşlara karşı allerji duyması için yeter neden değildir.

Burada devlet olarak, ülke olarak üzerinde durmamız gereken şüphesiz, günümüzün uluslararası politika gerçeklerinden ve çağdaş ülkelerin geliştirdikleri davranış örneklerinden hareketle ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmesinde menşei ne olursa olsun sivil toplum kuruluşlarından hangi oranda istifade edilebileceğidir.

Kaldı ki, bu çalışmanın ana amacı ülkemizin ulusal değerlerini tahrip etmeye çalışan bazı uluslararası STK'lardan her zaman daha güçlü olduğu bilinci ile onlardan çekinmek, korkmak yerine onları bir plan içinde ülkemizin genel sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmesinde arzulanan rolü oynamalarını sağlamaktır. Ama unutulmamalıdır ki bunu gerçekleştirmenin yolu herşeyden önce “anjio!” ile “NGO” nun farkının tam olarak anlaşılmasından geçmektedir.

Ülkemizin 1980'li yılların ortalamasından itibaren gündemine oturan bölücü terör ile mücadele sadece ekonomiyi tahrip etmekle kalmamış, bölgeler arasındaki sosyo – ekonomik ve kültürel farklılaşmayı daha da arttırmıştır bu bakımdan ülkemizin yediden yetmişe kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektörü ve sivil toplum kuruluşları olarak el birliğiyle sosyo- ekonomik ve kültürel gelişmeyi hızlandırabilmek, terörle mücadelede geçen zamanı ve ihmal edilen ülke kalkınmasına yeniden ivme kazandırabilmek, bununla beraber toplumsal güven ortamının kalıcı kılınabilmesini temin için yeni bir anlayış ve yaklaşımla top yekun bir toplumsal kalkınma seferberliğine ihtiyacı bulunmaktadır.

Amaç:beraberlik içinde ülkenin kaynaklarını optimum düzeyde değerlendirerek, sürdürülebilir insani kalkınmayı sağlamak, bölgesinde sosyo- ekonomik ve siyasal iktidarı yakalamış Avrupa Birliği ile entegrasyon sürecine girmiş dünyanın en saygın ülkelerinden biri olarak hep örnek alınan bir Türkiye yaratmaktır.

Ülkemiz kuşku ve güvensizlikleri gidererek, beraberlik içinde yeni bir yaklaşım ve anlayışla topyekün kalkınmayı gerçekleştirebilecek kaynaklara sahiptir. Önemli olan bu rüzgarın bu heyecanın toplumun en geniş, ülkenin en ücra kesimine kadar yayılmasıdır. Bunun yolu ise Ankara'da Sivil toplum kuruluşları Koordinasyon Üst Kurulu İle Taşrada İl ve İlçelerde Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları oluşturulmasından geçmektedir.

6.1 SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI KOORDİNASYON VE İŞBİRLİĞİ ÜST KURULU:

Ankara’da devletin sosyal kalkınma alanında planlama safhasından yatırımların gerçekleştirilmesine kadar olan safhalarında görev alan kamu kurum ve kuruluşlarından olan Başbakanlık, Başbakanlığa bağlı MGK Genel Sekreterliği, MİT Müsteşarlığı, DPT Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, GAP İdari Başkanlığı, Sosyal Yardımlaşmayı Teşvik Fonu Genel Sekreterliği ile Dışişleri, İçişleri, Enerji, Tarım, Sanayi ve Ticaret, Orman ve Çevre, Kültür ve Turizm, Sağlık Bakanlıkları ile Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Kalkınma Bankası Genel Müdürlüğü, Üniversiteler, TOBB Temsilcileri ile BM’lerin ve Avrupa Birliği Ankara Temsilcileri ile yeterli sayıdaki sosyal kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşlarının en yetkili temsilcilerinden teşkil olunacak Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon ve İşbirliği Üst Kurulunun sekreteryaya hizmetleri sivil toplum kuruluşları arasından seçilmiş üyelerle birlikte İçişleri Bakanlığı tarafından yerine getirilirken özellikle DPT Müsteşarlığı ile Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Fon Genel Sekreterliği ile en az bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi de bu çalışmalara eşlik edecektir.

Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon ve İşbirliği Üst Kurulunun devletin herhangi bir kurum veya kuruluşu ile doğrudan herhangi bir bağıllık ya da ast-üst ilişkisi kesinlikle söz konusu olmayacaktır. Üst Kurulun oluşumu, ortak duyarlılıklara ve ülkesine karşı sorumluluk bilincine sahip devletin kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarını ortak hedeflere yöneltecek, güler yüzlü, içten ve karşılıklı yardımlaşmayı esas alan örnek bir yaklaşımı sergileyecektir.

EMN. GEN.
MÜD. LĞ

JAND.
K. LİĞİ

Şema-4: STK'LAR
KOORDİNASYON VE
İŞBİRLİĞİ ÜST KURULU

STK'LARI
KOORDİNASYON
VE İŞBİRLİĞİ
ÜST KURULU

6.1.1 Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon ve İşbirliği Üst Kurulunun Amaçları:

Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon ve İşbirliği Üst Kurulu; en genel anlamda devletin kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarını ülkemizin sosyal kalkınmasına seferber ederek, yeni bir yaklaşımla topyekün bir sosyo-ekonomik kalkınma seferberliği başlatarak, hem mahalli kaynakların hem de uluslar arası yardımların ulusal ve uluslar arası politika ve önceliklerimiz açısından optimum düzeyde kullanılmasını sağlayarak, iyi yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesiyle birlikte ülkemizin daima hedef olarak aldığı çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını beraberinde getirecek sinerjiyi yakalamaktır.

Bu genel amacın dışında Koordinasyon Üst Kurulu; (a)-sivil toplum kuruluşlarının çalışma usul ve esaslarını belirlemek, (b)-Gerek STK'larla gerekse bölgesel ihtiyaçlarla ilgili bir bilgi bankası oluşturmak, (c)-Ülke içi ve ülke dışında hizmet çalışmaları yürüten sivil toplum kuruluşlarına proje desteği sunmak, (d)-Sivil toplum kuruluşlarının kamu kurum ve kuruluşlarıyla olan ilişkilerini düzenlemek, (e)-STK'ları ülkenin sosyal kalkınmasına, demokratik değerlerin yaşatılıp geliştirilmesine seferber etmek, (f)-Başta Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve OECD olmak üzere çeşitli kalkınma fonlarının ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasında daha etkili bir şekilde kullanılmasını öncülük etmek, (h)- Olağanüstü hallerde olaya etkili ve süratli müdahalede bulunabilmek bakımından kamu kurum ve kuruluşlarının acil durum ve kriz merkezlerine işbirliğini tesis etmek. (g)-Uluslararası alanda faaliyetlerde bulunarak ikinci diplomatik kanalın etkin hale gelebilmesi bakımından gerekli tedbirleri almak, STK'larını yüreklendirici çalışmalarda bulunmak, (i)-Uluslararası yardım kuruluş ve fonlarının ülkemizde tanıtımları için planlı eğitim çalışmalarında bulunarak sosyal kalkınmada fonlardan azami oranda yararlanmak, (j)-Kırsal ve kentsel kalkınmayla ilgili temel sorun ve potansiyelleri ortaya koymak, potansiyelleri ve engelleri "sürdürülebilir kalkınma" amaçları doğrultusunda yeniden tanımlayabilmek için katılımcı alan araştırmalarını planlamak, gerçekleştirmek ve bu alandaki girişimleri desteklemek, kırsal ve kentsel alanlarda dengeli bir kalkınmanın sağlanabilmesi için ülke, bölge ve yöre gerçeklerini dikkate alan program ve projeler geliştirmek, (k)-Ülkemizde kalkınma

sorunlarından olumsuz yönde etkilenen güçsüz/yoksul sosyal kesimleri, mesleki teknik eğitimi, örgütlü davranışları, kredi, yerinde istihdam ve gelir artışı sağlamayı hedefleyen sosyal, ekonomik ve ekolojik proje uygulamaları yoluyla öncelikle desteklemek, (l)-Kalkınma süreçlerinde kadınların kalkınma süreçlerinde, ailede ve toplumda sosyal statülerini güçlendirmek, karar süreçlerindeki etkilerini artırmak, (m)-Ülkemiz kırsal ve kentsel yerleşimlerdeki sorunların tanımında, çözüme yönelik proje ve programların geliştirilmesinde ve buna ilişkin planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde, tüm tarafların aktif katılımını sağlayarak, katılımcılık ilkesine gerçekten önem vererek demokrasinin tabanda gelişmesine katkıda bulunmak, (n)-Ülke genelinde ve özellikle kalkınmada öncelikli bölgelerde insanı merkez alan bir kalkınma anlayışını savunmak, çağdaş değerlere ve insan haklarına saygılı dengeli bir kalkınma anlayışının yaygınlaştırılması için alanda uygulamalar yapmak, tekrarlanabilir modeller geliştirmek ve bunları tanıtmak, (o)-Toplum yaşamının her alanında katılımcılığı, demokrasiyi, insani ve doğal kaynakların dengeli ve akılcı gelişmesini/yönetimini savunan “sürdürülebilir kalkınma” anlayışının temel ilkeleri etrafında bireysel ve toplumsal bilinç yaratmak ve bu konuda gerekli duyarlılığın geliştirilmesine katkıda bulunmak, (ö)-Ülkemizdeki mevcut kırsal çevre, su, toprak, mer’a ve biyolojik kaynakları korumak ve bu kaynakların sürdürülebilir kullanımının önündeki sosyal, ekonomik, idari ve bürokratik engelleri siyasal, akademik ve yerel kurumlar ile kaynakları doğrudan kullanan halk arasında katılımcı ve eşgüdümüne dayalı bir işbirliği çerçevesinde aşmaya yönelik çalışmalar yapmak gibi amaçları gerçekleştirecektir.

Üst kurulun oluşumuna ve çalışmalarına ait esas ve usuller Başbakanlık makamlarının onaylarıyla yürürlüğe girecek bir yönerge ile ortaya konulacaktır.

6.1.2 Genel Amaçlara Ulaşabilmek Bakımından Temel İlkeler:

Üst Kurulun yukarıda sıralanan genel amaçları gerçekleştirebilmek bakımından genel kabul görmesi gereken temel ilkeler olarak; (a)-Sağlıklı bir demokrasi ancak güçlü bir sivil toplum tarafından gerçekleştirilebilir. (b)-Günümüzde sivil toplum kuruluşlarının ortak hedeflere yönelmesinden büyük bir sinerji ile top yekun

kalkınma seferberliği başarılabilir. (c)-Toplumda doğru, adil, açık, şeffaf ve sürdürülebilir bir sivil toplum, özgür iradeleriyle gönüllü olarak iş ve güç birliği yapan vatandaş örgütleri tarafından geliştirilebilir. (d)- Çoğulcu ve katılımcı çağdaş demokrasilerde vatandaşların kamu yararına gönüllü olarak katılımını kişiler topluluğu demek olan özel hukuk tüzel kişiliğine sahip özerk kuruluş dernekler ile mal topluluğunu sağlayan da vakıf kurumlarıdır. (e)-Çoğulcu demokrasilerde sivil toplumun gelişmesi, ancak sivil toplum kuruluşlarının karar süreçlerine katılımı ile gerçekleşebilir. (f)-Sivil toplum kuruluşları çağdaş demokrasilerde hükümet ile toplum arasında bir köprü oluşturarak toplumun gündemindeki sorunları izleyerek özgün çözümler üretir. (g)- STK'lar çağdaş demokrasilerde vatandaşın vergisi ödenmiş parasından yaptığı bağışı hiçbir kar amacı gütmeyen kamu yararına, toplum yararına harcar. (h)-Sivil toplum kuruluşları vatandaşın öz varlığını kamu yararına kurumsallaştırır ve topluma büyük eserler ve tesisler kazandırır. (i)- Çağdaş demokrasilerde sivil toplum kuruluşları sadece ulusal değil aynı zamanda uluslararası düzeyde de ikinci diplomatik kanal olarak hızla önem kazanmaktadır.

6.2 TAŞRADA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI KOORDİNASYON VE İŞBİRLİĞİ İL VE İLÇE KURULLARI

Ankara'da Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon ve İşbirliği Üst Kurulunun aldığı kararları uygulamak, heyecanı taşraya taşıyabilmek ve top yekün sosyal kalkınma seferberliğini başlatabilmek için İl ve ilçelerde devletin taşradaki temsilcileri vali ve kaymakamların öncülüğünde ilgili diğer kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, özel sektör ve STK'ların katılımı ile Sivil Toplum Kuruluşları il ve ilçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları oluşturulmalıdır. Bu Kurullar; kalkınmanın merkezinde yer alan sivil toplum kuruluşlarını ve halk önderlerini ortak amaçlar etrafında toplayarak, ihtiyaç duyduğumuz sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmenin arzulanan bir sürat ve etkinlikte gerçekleştirebilmesini sağlayacaktır.

İl ve İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları topyekün kalkınma seferberliğinin il ve ilçelerdeki uygulayıcıları olup bu anlamda tüm bireyleri mutlak olarak sosyal kalkınmaya seferber edecek kuruluşlardır.

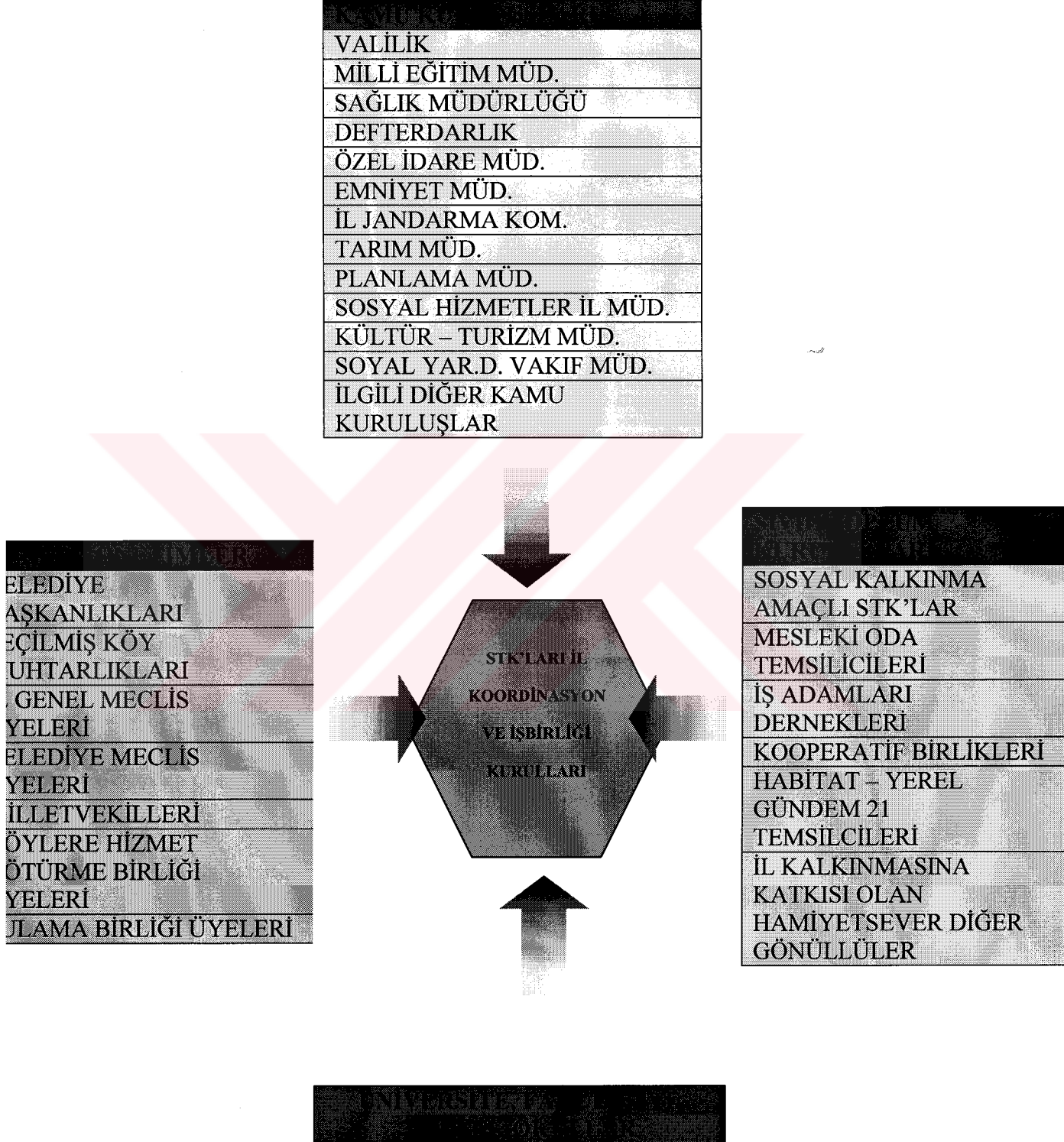
6.2.1 Sivil Toplum Kuruluşları İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları

Sivil Toplum Kuruluşları İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları; valilik makamının koordinesinde ilde yatırım çalışmalarını yürütmekle görevli ilgili bütün kamu kurum ve kuruluşların temsilcileri ile belediyeler, muhtarlıklar ve il genel meclisi üyesi gibi yerel yönetim organlarının temsilcileri, Üniversiteler ve ilde sosyal kalkınma alanında çeşitli gönüllü faaliyetler yapmak üzere oluşturulmuş sivil toplum kuruluşlarından, valilikçe seçilecek ve o ilde kendini kanıtlamış yeteri kadar hayırseverden teşkil olacaktır. Sivil Toplum Kuruluşları İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları ilde topyekün sosyo-ekonomik bir toplumsal kalkınma seferberliğinin planlayıcıları ve halkı hedefe yönlendiricileridir.

Şema-5: Sivil Toplum Kuruluşları İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları

Şema-6: Sivil Toplum Kuruluşlar İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları ve Toplumsal Kalkınma Seferberliği

6.2.2 Sivil Toplum Kuruluşlar İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurullarının Amaçları:

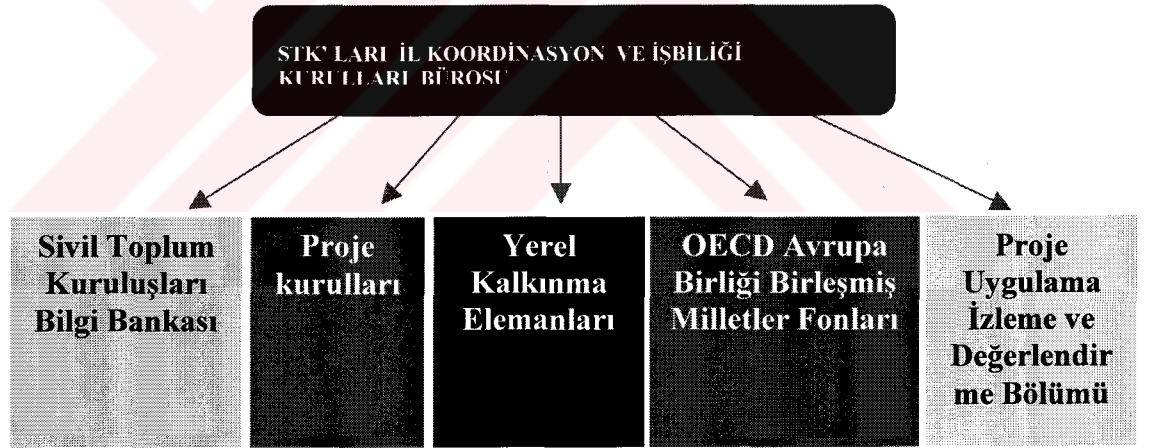
Sivil Toplum Kuruluşlar İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurullarının Amaçlarını; (a)-İl sınırları içinde ve sivil toplum kuruluşlarıyla kamu kurum ve kuruluşları arasında arzulanan bir işbirliği ortamını sağlamak. (b)-İlin sosyal kalkınma planlarını yapmak. (c)-İlin sosyo- ekonomik ve kültürel hizmet ihtiyaçları ile ilgili olarak bir bilgi bankası oluşturmak. (d)-Merkezi ve yerel planlamalar arasındaki boşlukları değerlendirmek. (e)- Sivil toplum kuruluşlarını proje desteği sunmak. (f)- BM, UNDP, AB, OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarının sosyal kalkınma alanındaki yardım fonlarından azami oranda istifade edebilmesini temin bakımından başta eğitim olmak üzere gerekli çalışmaları yapmak. (g)- İlde mevcut Habitat ve ilçe meclisi gibi oluşumlarla etkin bir işbirliği gerçekleştirmek. (h)-Kırsal ve kentsel kalkınmayla ilgili temel sorun ve potansiyelleri ortaya koymak, potansiyelleri ve engelleri “sürdürülebilir kalkınma” amaçları doğrultusunda yeniden tanımlayabilmek için katılımcı alan araştırmalarını planlamak, gerçekleştirmek ve bu alandaki girişimleri desteklemek, kırsal ve kentsel alanlarda dengeli bir kalkınmanın sağlanabilmesi için ülke bölge ve yöre gerçeklerini dikkate alan program ve projeler geliştirmek, (ı)-Ülkemizde kalkınma sorunlarından olumsuz yönde etkilenen güçsüz/yoksul sosyal kesimleri, mesleki teknik eğitimi, örgütlü davranışları, kredi, yerinde istihdam ve gelir artışı sağlamayı hedefleyen sosyal, ekonomik ve ekolojik proje uygulamaları yoluyla öncelikle desteklemek, (i)-Kalkınma sürecinde kadınların ailede ve toplumdaki sosyal statülerini güçlendirmek, karar süreçlerindeki etkilerini artırmak,(j)-Ülkemiz kırsal ve kentsel yerleşimlerdeki sorunların tanımında, çözüme yönelik proje ve programların geliştirilmesinde ve buna ilişkin planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde, tüm tarafların aktif katılımını sağlayarak, katılımcılık ilkesine gerçekten önem vererek demokrasinin tabanda gelişmesine katkıda bulunmak, (k)-Ülke genelinde ve özellikle kalkınmada öncelikli bölgelerde insanı merkez alan bir kalkınma anlayışını savunmak, çağdaş değerlere ve insan haklarına saygılı dengeli bir kalkınma anlayışının yaygınlaştırılması için alanda uygulamalar yapmak, tekrarlanabilir modeller geliştirmek ve bunları tanıtmak, (l)-Toplum yaşamının her alanında katılımcılığı, demokrasiyi, insani ve doğal kaynakların dengeli ve akılcı gelişmesini/yönetimini savunan “sürdürülebilir

kalkınma” anlayışının temel ilkeleri etrafında bireysel ve toplumsal bilinç yaratmak ve bu konuda gerekli duyarlılığın geliştirilmesine katkıda bulunmak,(m)- Ülkemizdeki mevcut kırsal çevre, su, toprak, mer’a ve biyolojik kaynakları korumak ve bu kaynakların sürdürülebilir kullanımının önündeki sosyal, ekonomik, idari ve bürokratik engelleri siyasal, akademik ve yerel kurumlar ile kaynakları doğrudan kullanan halk arasında katılımcı ve eşgüdümeye dayalı bir işbirliği çerçevesinde aşmaya yönelik çalışmalar yapmak olarak sıralanabilir.

6.2.3 Sivil Toplum Kuruluşlar İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları Bürosu:

Valilik ya da Belediyeler tarafından çalışma amaçlarına uygun bir büro oluşturulmasına müteakip. bu büronun tefrişi de yine hizmetlerin gereklerine uygun olarak valilik ve belediyeler tarafından gerçekleştirilecektir.

Şema-7: Sivil Toplum Kuruluşlar Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları Bürosu

6.2.3.1 Sivil Toplum Kuruluşları Bilgi Bankası:

Gerek ilde gerekse ilçe genelinde gönüllük esasına göre sosyo-ekonomik ve kültürel konularda çalışmalar yapmakta olan sivil toplum kuruluşları ile ilgili her türlü bilgiyi toplayacak ve değerlendirecektir.

6.2.3.2 Proje Kurulları:

Gerek kamu kuruluşlarından gerekse üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarından konunun uzmanı görevliler tarafından ilin ve ilçenin ihtiyaçlarına uygun genel kabul görülen projeler yapacaktır.

6.2.3.3 Yerel kalkınma Elemanları:

Sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerinin önemi tanımı ve yayını toplantıları ile en geniş halk kitlelerine duyurmaya çalışacak görevliler genel kalkınma elemanlarıdır.

6.2.3.4 Uluslar arası Yardım Fonları:

OECD Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Uluslararası kalkınma amaçlı fonlarından yeterince istifade edebilmek bakımından bilgi danışmanlığı son derece önemli bir konudur. Büro bu konuda Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon Üst Kurulu ile işbirliği yaparak, Kaymakamların, Belediye Başkanlarının, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının hatta ticaret ve sanayi odaları mensupları ile ihtiyaç duyan diğer sivil toplum kuruluşlarının bu fonlardan en azami bir şekilde istifade edebilmek bakımından bilgi danışmanlığı başta olmak üzere fonların genel tanıtımı ve fonlardan yararlanma yolları bu büro tarafından yerine getirilecektir.

Bu konu ülkemizde son derece önemlidir. Öyle ki, gelişmiş ülkeler ekonomik yardımlarını Hükümetlerden ziyade sivil toplum kuruluşları kanalıyla yapmaktadırlar. Bu gelişme her bir ülkede STK'ların hem sayıca ama bundan daha önemlisi hem de daha etkin faaliyette bulunmalarını beraberinde getirmektedir. Ülkemizde genel olarak sorun özellikle taşrada uluslararası yardım kuruluşlarının yardım fonları nasıl kullanılıyor, hangi projelere nasıl müracaat ediliyor, uygun proje nasıl hazırlanıyor, bunların yeterince bilinmemesidir. İşte İl ve Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları vali-kaymakam, belediye başkanı ve ticaret ve sanayi odası başkanları gibi mahalli önderlere bilgi danışmanlığı yapacaktır.

6.2.3.5 Proje Uygulama İzleme ve Değerlendirme Bölümü:

Proje Uygulama İzleme ve Değerlendirme Bölümünde görevli uzmanlar da projenin amaç doğrultusunda yürütümünü ve karşılaşılan sakıncaların bertaraf edilmesini sağlarlar.

6.2.4 SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI İLÇE KOORDİNASYON VE İŞBİRLİĞİ KURULLARI

Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları kaymakamlık makamının koordinesinde ilçede yatırım çalışmalarını yürütmekle görevli ilgili bütün kamu kurum ve kuruluşların temsilcileri ile belediyeler, muhtarlıklar ve il genel meclisi üyesi gibi yerel yönetim organlarının temsilcileri, Üniversiteler ve ilde sosyal kalkınma alanında çeşitli gönüllü faaliyetler yapmak üzere oluşturulmuş sivil toplum kuruluşlarından, kaymakamlıkça seçilecek ve o ilçede kendini kanıtlamış yeteri kadar hayırseverden teşkil olacaktır. Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları ilçede topyekün sosyo-ekonomik bir toplumsal kalkınma seferberliğinin planlayıcıları ve halkı o hedefe yönlendiricileridir.

Sema-8: Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları

KAYMAKAMLIK		
KAMU KURULUŞLARI	YEREL YÖNETİMLER	STK'LAR
• Kaymakamlık Yazı İşleri Müdürü• İlçe Milli Eğitim Müd.• Halk Eğitim Müdürü• İlçe Sağlık Grup Başkanı• Malmüdürü• Emniyet Müdürü• İlçe Jandarma Kom.• Tarım İlçe Müd.• Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Sorumlusu	• Belediye Başkanları• Köy Muhtarları• Mahalle Muhtarlıkları• İlçeden Genel Meclis Üyeleri• Belediye Meclis Üyeleri• Köylere Hizmet Götürme• Birliği Üyeleri	• Ticaret Odası• Mesleki Oda Başkanları• Sivil Toplum Kuruluşları• Yerel Gündem ve Habitat Temsilciler• Kaymakamlık S. Y. D. V Mütavelli H. Üyeleri• Kaymakamlıkça onaylanmış Yardım severler

Şema-9: Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları ve Toplumsal Kalkınma Seferberliği

KAYMAKAMLIK
MİLLİ EĞİTİM MÜD.
SAĞLIK GRUP BŞK.
MAL MÜD.
ÖZEL İDARE MÜD.
EMNİYET MÜD.
İLÇE JANDARMA KOM.
TARIM MÜD.
SOYAL YAR.D. VAKIF MÜD.
HALK EĞİTİM MÜD.
İLGİLİ DİĞER KAMU KURULUŞLAR

BELEDİYE BAŞKANLIKLARI
SEÇİLMİŞ KÖY MUHTARLIKLARI
İL GENEL MECLİS ÜYELERİ
BELEDİYE MECLİS ÜYELERİ
MİLLETVEKİLLERİ
KÖYLERE HİZMET GÖTÜRME BİRLİĞİ ÜYELERİ
SULAMA BİRLİĞİ ÜYELERİ

SOSYAL KALKINMA AMAÇLI STK'LAR
MESLEKİ ODA TEMSİLCİLERİ
İŞ ADAMLARI DERNEKLERİ
KOOPERATİF BİRLİKLER
HABİTAT – YEREL GÜNDEM 21 TEMSİLCİLERİ
İL KALKINMASINA KATKISI OLAN HAMİYETSEVER DİĞER GÖNÜLLÜLER

ÜNİVERSİTESİ

6.2.5 Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurullarının Amaçları:

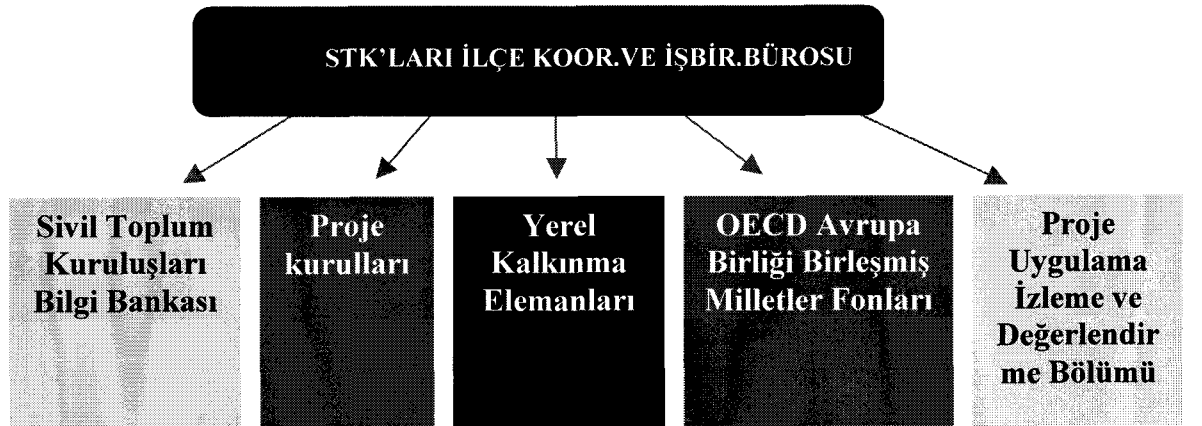
Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları, Sivil Toplum Kuruluşları İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları ile uyum ve işbirliği içinde ;(a)- İlçe sınırları içinde sivil toplum kuruluşlarıyla kamu kurum ve kuruluşları arasında arzulan bir işbirliği ortamını sağlamak. (b)-İlçenin sosyal kalkınma planlarını yapmak. (c)-İlçenin sosyo-ekonomik ve kültürel hizmet ihtiyaçları ile ilgili olarak bir bilgi bankası oluşturmak. (d)-Merkezi ve yerel planlamalar arasındaki boşlukları değerlendirmek. (e)- Sivil toplum kuruluşlarını proje desteği sunmak. (f)- BM, UNDP, AB, OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarının sosyal kalkınma alanındaki yardım fonlarından azami oranda istifade edebilmesini temin bakımından başta eğitim olmak üzere gerekli çalışmaları yapmak. (g)- İlçede mevcut Habitat ve ilçe meclisi gibi oluşumlarla etkin bir işbirliği gerçekleştirmek. (h)- Kırsal ve kentsel kalkınmayla ilgili temel sorun ve potansiyelleri ortaya koymak, potansiyelleri ve engelleri “sürdürülebilir kalkınma” amaçları doğrultusunda yeniden tanımlayabilmek için katılımcı alan araştırmalarını planlamak, gerçekleştirmek ve bu alandaki girişimleri desteklemek, kırsal ve kentsel alanlarda dengeli bir kalkınmanın sağlanabilmesi için ülke, bölge ve yöre gerçeklerini dikkate alan program ve projeler geliştirmek, (ı)-ilçede kalkınma sorunlarından olumsuz yönde etkilenen güçsüz/yoksul sosyal kesimleri, mesleki teknik eğitimi, örgütlü davranışları, kredi, yerinde istihdam ve gelir artışı sağlamayı hedefleyen sosyal, ekonomik ve ekolojik proje uygulamaları yoluyla öncelikle desteklemek, (i)-Kalkınma süreçlerinde kadınların kalkınma süreçlerinde, ailede ve toplumda sosyal statülerini güçlendirmek, karar süreçlerindeki etkilerini artırmak, (j)-İlçenin kırsal ve kentsel yerleşimlerindeki sorunların tanımında, çözüme yönelik proje ve programların geliştirilmesinde ve buna ilişkin planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde, tüm tarafların aktif katılımını sağlayarak, katılımcılık ilkesine gerçekten önem vererek demokrasinin tabanda gelişmesine katkıda bulunmak,(k)-İlçe genelinde ve özellikle kalkınmada öncelikli bölgelerde insanı merkez alan bir kalkınma anlayışını savunmak, çağdaş değerlere ve insan haklarına saygılı dengeli bir kalkınma anlayışının yaygınlaştırılması için alanda uygulamalar yapmak, tekrarlanabilir modeller geliştirmek ve bunları tanıtmak, (l)-Toplum yaşamının her alanında

katılımcılığı, demokrasiyi, insani ve doğal kaynakların dengeli ve akılcı gelişmesini/yönetimini savunan “sürdürülebilir kalkınma” anlayışının temel ilkeleri etrafında bireysel ve toplumsal bilinç yaratmak ve bu konuda gerekli duyarlılığın geliştirilmesine katkıda bulunmak, (m)-İlçedeki mevcut kırsal çevre, su, toprak, mer’a ve biyolojik kaynakları korumak ve bu kaynakların sürdürülebilir kullanımının önündeki sosyal, ekonomik, idari ve bürokratik engelleri siyasal, akademik ve yerel kurumlar ile kaynakları doğrudan kullanan halk arasında katılımcı ve eşgüdümeye dayalı bir işbirliği çerçevesinde aşmaya yönelik çalışmalar yapacaklardır.

6.2.6 Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları Bürosu:

Kaymakamlıklar ya da Belediyeler tarafından çalışma amaçlarına uygun bir büro bulunur. Bu büronun tefrişi ve hizmetlerin gereklerine uygun her türlü araç ve gereçler valilik ve belediyeler tarafından sağlanırken Sivil Toplum Kuruluşları İl Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları bürosunda olduğu gibi yine sivil toplum kuruluşları bilgi bankası, proje kurulları, yerel kalkınma elemanları, uluslar arası yardım fonları ve uluslar arası yardım fonları ile proje uygulama izleme ve değerlendirme bölümünden oluşacak bir Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları Bürosu kurulacak ve İldeki büro gibi etkin bir biçimde görev yapacaktır.

Şema-10: Sivil Toplum Kuruluşları İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları Bürosu

Şüphesiz il ve ilçe kuruluşlarına o bölgede çalışmalar yürüten STK lar ile Birleşmiş Milletler UNDP, UNHCR gibi gönüllü birimlerin çalışması var ise bu kuruluşlarında temsilcileri de bu kurullarda görev alacaktır.

Mülki idare amirleri ile yakın, samimi, güler yüzlü bir işbirliği ortamında sivil toplum kuruluşlarının ülkemizin sosya –ekonomik ve kültürel kalkınmasına, gelişmesine yönlendirebilmesinde beklenen amaçların gerçekleştirilemesi için hem sivil toplum kuruluşlarının hem de devletin kamu kurum ve kuruluşlarının üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları eksiksiz yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu anlamda sivil toplum kuruluşları her türlü çalışmalarında ülkemize karşı sorumluluk bilinci içinde STK'ların samimi amaçlarının her şeyden önce; (a)-Kar amacı gütmeyen kamu yararına çalışarak, toplumun ihtiyaç duyduğu fakat devletin nitelik ve nicelik olarak yeterli derecede karşılayamadığı başta eğitim olmak üzere özellikle bilişim teknolojileri destekli eğitim ve meslek eğitimi, sağlık, kültür, çevre, gençlik ve spor, bilimsel araştırma, kimsesiz ve özürülleri koruma ve sosyal yardımlaşma hizmetlerine katkıda bulunarak, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmeye katkı sağlamak, toplumsal dayanışmayı ve topyekun sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek, (b)-Sürekli bir değişim süreci içinde bulunan ülkemizde toplumumuzun ihtiyacı olan hizmet önceliklerin ortaya çıkarılmasında, yeniliklerin tanıtılmasında ve başlatılmasında öncü rolü oynamak, (c)-Ülke bireylerinin refah ve mutluluğu için sorunları ve çözüm yollarını araştırmak, bu alanlarda sorumlulukları devlet ve iş dünyası ile birlikte paylaşmak ve karar makamlarına yardımcı olmak, (d)-Bilinçli ve duyarlı bir kamuoyu hazırlamak ve siyasal irade ve yönetim üzerinde demokratik ve dengeli bir baskı grubu oluşturmak, bu görevi yalnız ülke içinde değil uluslararası düzeyde yaparak hedef ülke hükümetlerine ve hükümetler arası kuruluşların kararlarını etkilemek, (e)-Kar amacı gütmeyen, gönüllülük esasının toplumda yaygınlaşarak vatandaşların sivil toplum kuruluşlarında aktif rol oynamalarını sağlayarak, sivil toplum kuruluşlarının günümüzün çoğulcu demokrasilerinin olmazsa olmaz kuruluşları olduğu gerçeğini ortaya koymak, (f)-Ama bütün bunlardan daha önemlisi, günümüzün çağdaş demokrasilerinin neredeyse kamu hizmetlerinin büyük bir bölümünün artık sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmekte olduğu, uluslararası kalkınma kuruluşlarının (OECD, UN UNDP,

Dünya Bankası, Avrupa Birliği gibi) yardım ve hibelerinin artık hükümetlerden ziyade sivil toplum kuruluşları kanalıyla kullanılmakta olduğu gerçeğinden hareketle, uluslararası fonlardan proje karşılığı alınan yardım ve hibelerin ülkemizin ulusal çıkarlarına uygun, ulusal hedeflerini gerçekleştirmeye yardımcı olacak şekilde kullanmak bu çalışmalarda ülkemizin ulusal hedef ve stratejilerini daima kişisel, grupsal çıkarların üzerinde tutmak gibi ilkeleri daima göz önünde tutmalıdır.

Bununla beraber bu çerçevede kamu kurum ve kuruluşları da; (a)-Sivil toplum kuruluşlarının sosyo- ekonomik ve kültürel kalkınma hamlesinde oynadıkları yaşamsal rolün bilincinde olarak, varsa sivil toplum kuruluşlarına karşı genel kuşku ve güvensizlikleri bir yana bırakarak, testiyi kıranla taşıyanları ayırt edebilmelidir, (b)-Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin devlet kurumları tarafından yürütülen asli kamu hizmetlerine yardımcı ve onları tamamlayıcı nitelikte olduğu gerçeğini dikkate alarak, sivil toplum kuruluşlarının kamu yararına katkılarının daha üst düzeye yükseltilmesi için onları “iş ortağı” olarak tanıyabilmeli ve benimsemelidir, (c)-Gerektiğinde vergi muafiyeti ve diğer teşvikleri tanıyarak, vatandaşları genel olarak sivil toplum kuruluşlarında görev almaya teşvik etmeli, güven ortamı yaratmaktadır, (d)-Sivil toplum kuruluşlarının üzerindeki denetimi objektif kriterlere göre ve yansız bir şekilde yapabilmelidir. Kamu denetime yasalara ve kuruluş senedi hükümlerine uygun olarak yerine getirmelidir, (e)-Vakıf ve dernek olarak örgütlenmiş sivil toplum kuruluşlarının toplumun ihtiyaç duyduğu fakat devletin yetişemediği okul, hastane, gençlik merkezi, spor tesisi tarihi değerlerin korunup restore edilmesi çevre düzenlemesi, bilimsel araştırma, sosyal yardımlaşma ve dayanışma ve özellikle meslek eğitimi ve bilişim teknolojinin eğitimde kullanılması gibi alanlarda görevler yaparken, yüreklendirmesi hatta Bakanlıklarca uygun görülecek şartlarda açıkça desteklenmelidir. (f)-Sivil toplum kuruluşlarının gelişmesini en büyük engeli olarak görülen bazı sivil toplum kuruluşlarının ülkemizin ulusal ve uluslararası çıkarlarına aykırı faaliyetlerde buldukları yolundaki bazı yaygın kanaatleri ortadan kaldırabilmek bakımından geniş bir bilgilendirme ağı oluşturmalı, yapılacak denetlemeler objektif kriterlere bağlı olarak yerine getirilmeli, sivil toplum kuruluşlarının ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmesine katkıyı olumsuzlaştıran idari, hukuki, mali ve varsa diğer etkenlerin

giderilmesi bakımından geniş katımlı çalışmalar başlatılmalıdır, (g)-Sivil toplum kuruluşlarının ikinci diplomatik kanal olarak oynadığı rolün bilinciyle, sivil toplum kuruluşlarının yurtdışındaki kuruluşlarla ilkeli ve çok taraflı ilişkilere girişebilmelerinin yasal alt yapısı oluşturulmalıdır, (h)- Komşu ülkelerdeki soydaş sivil toplum kuruluşlarının sorunlarıyla ilgilenmelerinin, yurtdışındaki vatandaşlarımız tarafından açılan vakıf ve derneklerle yakın ilişkiler kurabilmeleri konusunda yoğun gayret sarf edilmelidir. Şüphesiz devlet ülkemizin milli hedefleri doğrusunda ve denizaşırı politikaların realize edebilmek bakımından örnek sivil toplum kuruluşlarını kopyalamak da olsa sayılarının arttırılmasını sağlamalıdır, (I)- Öyle ki Türk halkı geleneksel yapısı ile hayırseverdir. Yeter ki nereye sarf edildiğini bilsin ve güvensin. doğrudan veya sivil toplum kuruluşları aracılığıyla toplumumuza okul, üniversite, hastane, kültür merkezleri, spor kompleksleri, hayvancılık, seracılık gibi yeni istihdam imkanları yaratan projeleri ve çok çeşitli sosyal yardım faaliyetlerinde bulunan ve bu anlamda adlarını edebileştiren, büyük küçük demeden kendi ölçüsünde etrafına yardım etmeyi görev bilen hayır sever vatandaşlarımız yüreklendirilmeli, saygıyla anılmalı böylece halkın sivil toplum kuruluşlarına daha etkin katılımları teşvik edilmelidir, (k)- Kalkınmayla ilgili tüm kamu kuruluşlarının ve özellikle kalkınma amaçlı STK'ların dünyadaki küreselleşmenin getirdiği avantajları kullanarak kendi faaliyet sahalarındaki uluslararası STK'larıyla iletişime geçmeleri, kalkınma işbirliğinde yeni ufuklar açabilir. Bunun için, Türk STK'ların, uluslararası STK'ların oluşturdukları birliklere üye olmak için girişimlerde bulunmaları olası bir işbirliğine zemin hazırlayacaktır. Bu şekilde mali ve istişari destek sağlamak ve ortaklaşa uygulanması düşünülen projeler teklif etmek, hatta hibe şeklinde yardımlar almak mümkün olabilir. Uluslararası gönüllü kuruluş birlikleri haricinde, Türk STK'larını münferit olarak da uluslararası STK'larıyla doğrudan temasa geçebilirler. Kamu burada STK'lara önderlik edebilmeli, özellikle başta OECD DAC, Avrupa Birliği yardım fonları olmak üzere uluslar arası yardım fonlarının kullanımında yönlendirici olabilmelidir. Uluslar arası yardımların ülkenin sosyal kalkınmasında optimum düzeyde kullanılabilmesi bakımından devletin bu yardımların kullanılışından haberdar olmasının önemi tartışılmaz.

Yine, Ekonomik, Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı (TİKA), kuruluş kanununun ikinci maddesi gereği, gelişme yolundaki ülkelerle her türlü kalkınma

işbirliği programları çerçevesindeki faaliyetlere, ulusal veya uluslararası hükümet dışı kuruluşlar ve diğer STK'ların katkılarını sağlamak üzere gerekli temas ve çalışmaları yapmayı amaçlamaktadır. Özellikle Türk Cumhuriyetlerinde ve hatta Afrika ülkelerinde, yeterli teknik kapasiteye sahip üst düzeyde Türk STK'ları Türkiye'nin teknoloji transfer kapasitesinin geliştirilmesinde önemli görevler alabilirler. TİKA, söz konusu ülkelerde yürüteceği kalkınma projelerinde bir taraftan Türk STK'larına her türlü desteği sağlarken, diğer taraftan ortak gayretlerle kendileriyle temas kurulan uluslararası STK'larını da aynı projelere dahil edebilmelidir. Böylelikle, Türk STK'ların hem dışa açılmalarına ham da teknik açıdan güçlenmelerine imkân sağlanacaktır. Tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, henüz 10-15 yıldan beri dış yardım vermeye başlayan bir ülke olarak Türkiye, ilgili fonların artan bir biçimde ulusal STK'ların kanalıyla gelişmekte olan ülkelere aktarılmasına özen göstermelidir. Bu da, dış yardım politikalarının oluşturulmasında STK'larıyla daha uygun bir diyalog içerisine girilmesini gerektirmektedir. Kalkınma vakıflarının hazırlayacakları somut projeler yatırım programına alınarak genel bütçeden ayrılacak ödeneklerle desteklenmelidir. Projelerin yatırım programına alınması için ilgili bakanlık kanalıyla başvuru yapılması şart koşulmalı, en azından ulusal ölçekte faaliyet gösteren STK'ların doğrudan desteklenmesi düşünülmelidir. Kamu kuruluşları, her türlü kalkınma program ve projelerinde ilgili sektördeki STK'larıyla mümkün olduğu ölçüde koordinasyon ve işbirliği yoluna gitmelidirler.

Öte yandan başta Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) olmak üzere, çeşitli entegre kalkınma projelerinin uygulanmasında bazı alt projelerin uygulanması STK'larına verilebilir. Bu noktada, kamu kuruluşları ile STK'ların arasında mukayeseli avantajlara dayalı bir işbölümünün yapılmasına imkan tanıyacak stratejiler geliştirilmelidir. Yani, STK'ların görece üstünlüğe sahip ve daha başarılı olmalarının muhtemel olduğu alanlardaki proje uygulamalarında kendilerine öncelik tanınabilir. Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası teşkilatlar, Türkiye'de kamu kuruluşları ile bundan sonra yürütecekleri kalkınma projelerinde, muhtemelen, ulusal ve hatta yerel STK'ların daha büyük bir oranda katılımında bulunmaları konusunda talepte bulunacaklardır. Bu talebe uygun olarak kamu kuruluşları, ulusal STK'ların Banka işbirliğiyle uygulanacak projelerin tasarım, yürütme, izleme ve değerlendirme

aşamalarına katılımını cesaretlendirici bir rol oynamalıdır. Yine Ulusal destek STK'ların hizmet götürdükleri yerel STK'larını kendilerinin birer üyesi statüsüne getirmeleri Dünyadaki benzer uygulamalarla paralellik teşkil etmesi bakımından büyük önem arz etmektedir.

Üniversite vakıfları ve özel üniversiteler de araştırma, eğitim, yayım ve teknoloji merkez ya da enstitüleri kurabilirler. Bütün bu konularda üniversite ve STK işbirliğinin kurulması faydalı sonuçlar verecektir. Söz konusu eğitim merkezlerinden, entegre kırsal kalkınma projelerinin yürütülme aşamasında, özellikle tarımsal yayım hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde yararlanılabilir. STK'lar ve üniversiteler, çiftçilerin yanısıra gerektiğinde kamu görevlilerini de eğiterek, tarımsal yayım konusundaki sadece kendilerine has bilgi ve tecrübelerini aktarma fırsatı bulabilirler. Gönüllü kuruluş ve üniversitelerce kurulacak bölgesel ve yerel "Danışmanlık, Eğitim ve Teknoloji" merkezleri, kırsal alanda tarıma dayalı sanayinin uygulamasında da alternatif metodlar geliştirebilirler. Tasarlayacakları agro-endüstrileri projelerini yerel yönetimler ve merkezi hükümetin katkı ve işbirliğiyle uygulamaları daha olumlu sonuç verecektir.

STK'ların uygulamalarına halkın kitlesel katılımı sağlanmalıdır. Bu konuda lise ve üniversite öğrencilerinden büyük ölçüde yararlanılması mümkündür. Çalışma sahaları STK'ların merkez ve taşra teşkilatları yanısıra, bu kuruluşların kamu kuruluşlarıyla ortaklaşa yürüttükleri projeler de olabilir. Gönüllü kalkınma kuruluşlarında çalışan öğrencilerin öğrenim kredisi yoluyla teşvik edilmeleri düşünülebilir. Güvenlik uygulamalarıyla, öğrencilerin de öğrenim kredisi sağlanması yoluyla teşvik edilmeleri düşünülebilir. Unutulmamalıdır ki STK'larla yakın bir işbirliğini gerçekleştirmede en önemli görev ve sorumluluk öncelikle kamu kurum ve kuruluşlarındadır.

6.3 YAPILMASI GEREKEN YASAL DÜZENLEMELER

Bu modelin ülkenin sosyal kalkınmasında başarıyla uygulanabilmesi için sivil toplum kuruluşlarının içinde bulunduğu aşağıda belirtilen sıkıntıların aşılması gerekmektedir.

1-Günümüzde sivil toplum kuruluşlarının en önemli sıkıntıları projelerine yeterli mali destek bulamamalarıdır.

Genelde projelerin uygulanabilmesinin en etkili iki unsurundan biri ya etkili yolu güçlü gönüllü destekçiler bulmak, ya da uluslararası gönüllü kuruluşlardan projelerine mali destek almaktır. Gerçekte sivil toplum kuruluşlarına ülkemizde yapılan en yaygın eleştiri finansmanın büyük bölümünü çeşitli ülke yardım kuruluşlarından alınmasıdır. Proje desteği yabancı ülke yardım kuruluşları ya da uluslararası kalkınma amaçlı teşkilatlar olunca, bunların genel olarak kendi ulusal politika ve denizaşırı stratejilerinin öncelikli olarak uygulanması beklentisinin varlığı nedeniyle ki, ülkenin sivil toplum kuruluşlarının ulusal politika ve stratejileri bir yana bırakılıp paranın kaynağı olan ülkelerin amaç ve stratejilerini uygulayan birimler haline gelmiştir.

Toplumda devletin kamu kurum ve kuruluşlarında bu tereddüt ve kuşku oldukça yaygındır. Parayı verenin düdüğü çaldığı bir dünyada bu yaygın kuşku gerçekte son derece yerindedir. İşte bu olumsuzluğu bertaraf edebilmek sivil toplum kuruluşlarının başka ülkelerin çeşitli amaçlar doğrultusunda örgütlenmiş gönüllü kuruluşlara bel bağlar, el avuç açar hale getirmekten öncelikle kurtarabilmek bakımından başta Sosyal Yardımlaşmayı Teşvik Kanunu olmak üzere devletin çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının kullanımında bulunan sosyal kalkınma amaçlı çeşitli fonlardan uygun projeler karşılığı sivil toplum kuruluşlarına da doğrudan maddi desteklerde bulunabilmesinin yolu açılmalıdır. Yine Türkiye Cumhuriyeti Devleti başta Dünya Bankası ve OECD gibi uluslararası finans kuruluşları olmak üzere, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliğinin çok çeşitli fonlarının kullanımında sivil toplum kuruluşlarına öncelik verecek bir düzenleme yapılmalı, bir anlamda devlet sivil toplum kuruluşlarına kefil olmalıdır. Bunun uygulamadaki en önemli faydası

ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınması amacıyla uluslararası kuruluşlardan sağlanan mali yardım ve fonların ülkemizin ulusal amaçları doğrultusunda sarf edilmesi sağlanırken, bunun kadar önemli bir sonucu da uluslararası fonların ülkemizde kullanımının disiplin altına alınmasının yolu açılarak, bu fonların ülkemizin milli birlik ve beraberliğini bozucu amaçlar doğrultusunda kullanımının önene geçilmiş olacaktır. Bu nedenle, devlet günümüzde Sosyal ve Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fon Sekreterliği tarafından il ve ilçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kanalıyla uygulamakta olduğu sosyal riski azaltma projeleri ile yoksulluğu önleme projeleri başta olmak üzere sivil toplum kuruluşlarına doğrudan proje desteğinde bulanabileceği düzenlemeleri süratle gerçekleştirmelidir. Şüphesiz bu durum, sivil toplum kuruluşlarının devletin kamu kurum ve kuruluşlarıyla yakın işbirliği yapmasını daha da teşvik edecek, kamu özel sektör ve sivil toplum kuruluşları yan yana toplumun ihtiyaç duyduğu kamu hizmetlerinin güler yüzlü uygulayıcıları olacaktır.

2. Uluslararası hükümet dışı kuruluşların Türkiye'deki çalışma usul ve esasları da bir çerçeveye oturtulmalıdır.

Uluslararası STK'ların çalışmaları, insani amaçlardan ziyade siyasi amaçlar ön plana getirmeleri ile ilgili eleştiriler sadece ülkemizde değil STK'ların çalışma yaptığı her ülkede tartışma konusudur. Bu bakımdan günümüzde uluslararası STK'ların ülkemiz açısından oynadıkları olumsuzlukları, en aza indirebilmek için gelişmiş çağdaş demokrasilerin büyük bölümünde olduğu gibi STK'ların çalışmalarının bir çerçeveyi oturtulması gereklidir. Yine bunun gibi ülkemizde insani amaçlı yardım çalışmalarına başladıklarında Sivil toplum kuruluşlarının yürüttükleri yardım ve diğer faaliyetlerinde hangi durumlarda son verileceği, faaliyet raporlarının hangi periodla yetkili makamlarımıza vermek durumunda olduklarını iyi bilmelidir. Şüphesiz bu kuralların uluslararası STK'ları küstürecek onların çalışmalarını kırarak türde değil, güler yüzlü bir ortamda insani amaçlı faaliyetlerin daha etkin, verimli ve kalıcı bir şekilde yerine getirmenin olmazsa olmaz şartları olarak gündeme getirilmelidir.

Uluslararası STK'ların ülkemizde uyacakları çalışma esas ve usulleri ile ilgili net kuralların şüphesiz STK'ların ülkemize gelmeden, daha kendi ülkelerin de iken Büyükelçiliklerimiz tarafından kendilerine tebliğ edilmesi de büyük önem taşımaktadır. Bu arada devlet uluslararası STK'ların ülkemizdeki çalışmalarında kendini kanıtlamış uygun sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklaşa işbirliğini teşvik edici bir icraatta sergilemelidir.

3. Proje destekleyen STK düzeni teşvik görmelidir.

Maddi desteğe muhtaç vakıf ve derneklerin projelerine maddi destek sağlayan vakıf türü ülkemize girmemiştir. Bu eksiklik vergi muafiyeti sorunu yanında sivil toplum örgütlenmesinin tabana yayılmasını önleyen önemli bir olumsuzluktur. Oysa çağdaş demokrasilerde en çok aranan ve teşvik gören vakıf ve dernekler proje desteği için maddi destek sağlayan ve “grantmaker” veya “donor” denilen vakıflardır. Hafta yalnız Vakıflar değil kişiler ve şirketler de bu görevi yapmaktadırlar. Bunun içindir ki örneğin ABD’de bu tür destek için kişilere %50, şirketlere %10 oranında vergiyeye tabi gelirlerinden indirim yapabilme muafiyeti tanımıştır. Vakıf eseri olan tüm büyük üniversiteleri ve hastaneleri maddi bakımdan yaşatan kaynak budur. Her vatandaş mezun olduğu veya sağlık bulduğu kuruma gelirinin yarısını bağışlayabilmektedir.

İşte ABD’de sivil toplum kuruluşlarının gücünü yaratan büyük maddi kaynak budur. Bu tür vakıfların maddi desteğiyle sivil toplum örgütleri gelişmekte ve sadece ulusal değil, uluslararası düzeyde topluma yararlı olmaktadır. Ülkemiz vakıf ve dernekleri arasında da sayısız vakıf ve dernek bu tür destekten yararlanmaktadır. Fakat ne acıdır ki ülkemizde bu tür vakıflar yoktur. Bu nedenle sivil toplum kuruluşların güçlenebilmesi için gelişmiş demokrasilerde en gelişmiş vakıf şekli olan proje destekleyen “grandmaker” vakıf modeli ülkemize de girmeli, bununla beraber hem varlıklı vakıfları hem de hayırsever kişi ve şirketlerin proje desteğine ödenek ayırmaya özendirici yasal teşvikler geliştirilmelidir.

7. SONUÇ

Bugün kamu ve özel sektörün yanında, “Gönüllü sektör,üçüncü sektör,“NGO” hükümet dışı kuruluşlar sektörü” ya da genel olarak “sivil toplum kuruluşları” olarak adlandırılan bu sektörün varlığı artık yadsınamaz hale gelmiştir. Gönüllü sektörü meydana getiren ve bu çalışmada en geniş anlamda STK’lar olarak ifadesini bulmakla beraber, bu kuruluşların daha henüz arzulan bir oranda yaygın ve etkin olmadıklarından bütün dünya ülkeleri tarafından genel kabul edilen bir tanımlama ve sınıflandırmaları yoktur. Ama hangi adla tanımlanırsa tanımlansınlar ve hangi coğrafyada görev yaparlarsa yapsınlar, bu kuruluşların uluslararası ölçekten yöresel ölçüğe kadar yayılan faaliyetlerinin tek amacı genel olarak “sosyal ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktır” denilebilir.

Öyle ki, İkinci Dünya Savaşı sonrası kurtarma çalışmaları ile başlayan gönüllü kuruluş hareketi zaman içerisinde giderek evrimleşerek, çağdaş ülkelerde daha önce ve daha etkili bir şekilde olmak üzere özellikle gelişmekte olan ülkelerde küçük ölçekli ve öz güvene dayalı kalkınma faaliyetlerine dönüşmüş ve üçüncü kuşakta daha da olgunlaşarak sürdürülebilir kalkınma stratejilerine dayalı bir hareket haline gelmiştir.

Gerçekte uzunca bir geçmişe sahip olmamasına karşın artık günümüzde gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere yapılan kalkınma yardımlarında uluslararası STK’ların aldığı payın hiç de küçümsenemeyecek boyutlara vardığı görülmektedir. Ancak bundan daha da önemlisi Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Avrupa Birliğinin çeşitli fonlarında olduğu gibi milletlerarası kalkınma teşkilatları STK’larına her geçen yıl daha büyük bir önem atfetmekte, söz konusu teşkilatlar, uluslar ve hükümetler arası kalkınma işbirliği faaliyetlerinde ulusal ve hatta yerel STK’larıyla giderek daha da yoğunlaşan bir ilişki içerisine girmekte, STK’ların uygulayıcı olarak katıldığı program ve projeler dahil olmak üzere kalkınmanın her alanında kamu ve özel sektör kuruluşlarının yanı sıra STK’ların da katılımını sağlayan politika ve stratejileri teşvik etmekte, desteklemekte ve önermektedirler. Çağdaş dünyanın bu tutumunun içinde bulunduğumuz yüzyılda da artarak devam edeceğine hiç bir şüphe yoktur. Öyle ki,

günümüz dünyası devletin gittikçe küçüldüğü ama o oranda da etkinliğinin arttığı, fakat kamunun dışında özel sektörün ve özellikle sivil toplum kuruluşlarının toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel hayatında ve gelişiminde giderek önem ve rollerinin arttığı bir gerçekliği gözler önüne sermektedir.

Türkiye'nin yanında Afrika ve Asya ülkelerinden verilen örnek olaylarda da görüleceği üzere STK'lar kendilerine özgü çalışma yöntemleriyle ülkelerin makro kalkınma politikalarını etkilemekte, teşkilatlanmadan kentsel kalkınmaya, kadının kalkınmasından uygun teknolojilerin geliştirilmesine, tarımsal yayım faaliyetlerinden eğitime kadar yerel kalkınmanın her safhasında ve her sahasında yeri geldiğinde tüm sektörlerden daha başarılı olabildiklerini doğrulamamıştır. Yoksullukla mücadelede ve kırsal ve kentsel yoksula ulaşma konusunda hemen hemen rakipsiz olan STK'lar kendilerine özgü uygulamalarıyla halk tabanı ile özdeşleşmekte, onları içine alan ve katılımcılık, özerklik ve demokratiklik ilkelerine dayalı, tabandan tavana gerçekleşecek özgün bir kalkınma anlayışının savunuculuğunu ve önderliğini yapmaktadırlar.

Türkiye özellikle sayısal zenginliğine bakılarak gerçekte sivil toplum kuruluşları için potansiyeli olan bir ülke denilebilir. Fakat, ülkemiz dünyanın diğer ülkeleri gibi hem uzunca bir tarihi geçmişe sahip olmak, hem de toplum hayatında etkililik bakımından daha henüz arzulanan bir oranda “ kopyalanması gereken sivil toplum kuruluşlarına” sahip değildir.

Ülkemiz başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere, bölgesel kalkınma ve gelişme sorunu yaşanmaktadır. Devlet sınırlı bütçe imkanlarını kullanarak toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmakta, ancak ne yazık ki yeterli kaynağa sahip olmadığı için bunda mutlak başarılı olamamakta, toplumu tam anlamıyla tatmin edememektedir. Bu nedenle 1980'li yıllardan bu yana özellikle taşrada vali ve kaymakamların önderliğinde yerel dinamikler harekete geçirilmekte, bu amaçla çeşitli kampanyalar açılmaktadır. Bütün bu gelişmelerde, özellikle kırsal kesimde bireyin sonuçta kendine olan güvenini arttırmıştır.

Öte yandan geçmişte Türkiye Cumhuriyeti Devleti, gerek ülke gündeminin en birinci maddesini oluşturan terörle mücadelede, gerekse Birinci Körfez Savaşı ve Büyük Marmara depremlerinde sivil toplum kuruluşlarının gücünü tam anlamıyla keşfedememiş, bunun bir sonucu olarak sivil toplum dinamiğini özellikle ulusal felaket dönemlerinde sıkıntılıların süratle bertaraf edilebilmesi bakımından etkin bir şekilde değerlendirememiştir. Oysa günümüzün çağdaş devletleri kamu kurum ve kuruluşlarının yanında özellikle başta doğal çevrenin korunması olmak üzere sürdürülebilir kalkınmanın bir gereği olarak toplumsal hayatın her alanında sivil topluma etkin bir biçimde yer vermektedir. Ne yazık ki ülkemiz sivil toplumun gücünü tam olarak kavrayamadığı için sivil dinamiklerden sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmede yeterince istifade edememektedir. Şüphesiz bu durum demokratik katılımcılığın ve kaynakların optimizasyonuna engeldir. Oysa günümüzde Büyük Marmara Depremi olarak adlandırılan felaket anları başta olmak üzere sosyo-kültürel ve ekonomik hayatın her safhasında sivil toplum kuruluşları yaptıkları büyük yardım faaliyetleri ve altyapıya yönelik gerçekleştirdikleri hizmetleriyle ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmesine de damgasını vurmaktadırlar. Ancak bu konularda yeterince somut çalışma yapıp ortaya konulmadığı için sivil toplum kuruluşlarının bu katkıları yeterince anlaşılammaktadır.

Oysa, bugün artık sadece diğerlerine örnek olması bakımından yer verdiğimiz Türkiye Kalkınma Vakfı, Anadolu Kalkınma Vakfı ile ÇYDD ve SÜRKAL'ın gerçekleştirdiği kayda değer çalışmalarda, hizmet ve projelerde olduğu gibi, sivil toplum kuruluşları özellikle taşrada mülki idare amirleri ile müşterek olarak ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma ve gelişmesinde yaşamsal rol oynamaktadırlar. Kim ne derse desin içinde bulunduğumuz yüzyıl devletin hükümdarlık sahasının giderek küçüldüğü bunun aksine, sivil toplum kuruluşlarının etki alanlarının o oranda arttığı bir yüzyıl olacaktır. Bu gerçekten hareketle uluslararası STK'lar da dahil ülkemiz; sadece sosyo-kültürel eğitim, bilişim gibi alanlarda değil, ekonomik altyapının oluşturulmasında da sivil toplum kuruluşlarından istifade etmelidir. Bu bakımdan sivil toplum kuruluşlarından daha

etkili bir katkı için hükümet ve gönüllü kuruluş ilişkilerindeki karşılıklı güven, işbirliği ve sürekliliğin bir yaşam biçimi haline gelmesi gerekmektedir.

Uluslararası hükümet dışı kuruluşlar olarak da değerlendirilen STK'ların sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınma ve gelişmeye sağladıkları katkı tartışmasız ortadadır. Ancak özellikle bazı NGO'ların ülkelerin uluslararası amaç ve stratejilerini gerçekleştirmede oynadıkları yaşamsal ve o denli düşündürücü rol de herkesin malumudur. Burada ülkemiz açısından önem taşıyan bu gerçekten hareketle bizim uluslararası politikada aynı kartı ne oranda oynayabildiğimizdir.

Aslında Avrupa Birliği ile ilgili çalışmaların böylesine yoğunlaştığı bir dönemde ikinci diplomatik kanal olarak ülkemizin uluslararası politika ve stratejilerinin yılmaz savunucuları olacak, ülkemizi uluslararası alanda temsil edecek sivil toplum kuruluşlarının tabir yerindeyse “kopyalayarak” da olsa sayıları arttırılmalıdır. Öyle ki, yurtdışındaki özellikle 2. kuşak, yaşadıkları Avrupa Birliği üyesi ülkelerinin iklimlerini, sosyo-kültürel değerlerini benimsemekle birlikte ülkemizden geldikleri yörelerin sosyo-kültürel yaşam özelliklerini de devam ettirme azmi ve kararlılığında olup aynı zamanda, Avrupa'daki “Türk imajı”nın önderleri olarak da ülkemizin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin birer aracı oldukları da göz önünde tutulmalıdır. Amaç Avrupa'daki Türk varlığını “muazzam bir güç” olarak fark edebilmek, çeşitli sorunlar içindeki Türk toplumunu büyük devlet olmanın olmazsa olmaz bir vasfı olarak sahip çıkmak, yönlendirebilmektir.

Esasen sivil toplumun rolü ülkemizin sık sık yaşadığı ekonomik kriz dönemlerinde daha iyi anlaşılmıştır. Bu dönemlerde yeni istihdam beklentilerine cevap vermeye yönelik küçük ölçekli çalışmalar her türlü bütçe imkansızlığına rağmen devam etmeliydi. Bu gereklilik mahalli birikimlerin kollektif bir anlayışla amaç doğrultusunda kullanımını beraberinde getirmiştir. Sonuçta merkezi idare özellikle yatırımların bir bölümünü mahalli kuruluş ve sivil toplum grupları ile paylaşmak durumunda kalmış, vali, kaymakam ve belediye başkanları aracılığıyla sivil toplum gruplarının bu doğrultudaki çalışmaları özendirilmiştir. Bu gelişme doğal olarak dernek, vakıf, birlik adı altında kimi çevrelere göre üçüncü sektör, kimilerine göre

sivil toplum kuruluşu (STK) olan bu grupların hem sayısal hem de ekonomideki etkinliklerini en üst düzeye çıkarmıştır.

Günümüzde her ne kadar bazı özel sektör temsilcilerinin hoşuna gitmese de vali ve kaymakamların önderliğinde sivil toplum kuruluşları ile başlatılan ve sonuçlandırılan projeler sadece ekonomik kalkınmanın değil, sosyo-kültürel topyekün kalkınmanın da motorunu teşkil etmektedir. Bu durum demokratik hayatın olmazsa olmaz şartı olan katılımcılığı da beraberinde getirmiş olup özellikle Doğu ve Güneydoğunun tarihsel toplum biçimi olan toprağa dayalı aşiret yapısını bile kırarak daha modern bir toplumsal yapıya dönüştürmeye başlamıştır. Bunun en önemli nedeni bireyin kendi özbenliğinin farkına vararak kalkınmanın tam ortasında yine yaşamsal bir rol oynamasıdır. Kısacası, toplumsal hayatımızın her alanında. ekonomik ve sosyal gelişmemizin her safhasında yaşamsal bir önem ve role sahip sivil toplum örgütleri bugünün globalleşen dünyasında başta çevre sorunlarının aşılması olmak üzere, insan hakları ve demokratik değerlerin gelişmesinde de önemli fonksiyonlar üstlenmekte, devletin çeşitli kamu kuruluşları ile el atmadığı eğitim, sağlık, içme suyu, doğal çevrenin ve ekolojik dengenin korunması gibi altyapı hizmetlerinde de önemli atılımları gerçekleştirebilmektedirler.

Kim ne derse desin içinde bulunduğumuz yüzyıl devletin hükümdarlık sahasının giderek küçüldüğü bunun aksine, sivil toplum kuruluşlarının etki alanlarının o oranda arttığı bir yüzyıl olacaktır. Bu gerçekten hareketle uluslararası STK'lar da dahil ülkemiz, sadece sosyo-kültürel eğitim, bilişim gibi alanlarda değil , ekonomik altyapının oluşturulmasında da sivil toplum kuruluşlarından istifade etmelidir. Bunun yolu da Ankara ve taşrada yeni bir anlayış ve yaklaşımla Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon ve İşbirliği Üst Kurulu oluşturmanın yanında İl ve İlçelerde Sivil Toplum Kuruluşları il ve ilçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurullarının teşkilinden geçmektedir.

Bu yeni anlayış ve yaklaşım beraberlik içinde ulusal bir seferberliğin yanında, ülkemizin ihtiyaç duyduğu top yekun kalkınma hamlesini de beraberinde getirecektir. Neden? Çünkü, bu yeni model STK'ları hem birbirleri ile hem de

devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve özel sektör ile uyumlu bir iş birliği içinde hedefe yönlendirecektir.

Sivil toplum kuruluşlarının sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma ve gelişmenin içine çekilmesi, merkezi yetkilerin taşraya devredilmesinin tartışıldığı ve hukuki yapısının oluşturulmaya çalışıldığı günümüzde daha bir önem taşımaktadır. Bu yeni yaklaşım ve ruh bizi çağdaş ülkeler düzeyine taşıyacaktır.

8. ÖZET

İnsanların yaşadıkları topluma karşı sosyal sorumluluk içinde olması ve bu sorumluluğu yan yana gelerek daha etkin kılma çabaları giderek daha bir önem kazanmaktadır. Günümüzde gelişmiş toplumların yapısında güçlü sivil toplum kuruluşlarının izlerini, etkilerini görmek mümkündür.

Sivil toplum kuruluşları kamu sektörünün yetersiz kaldığı alanlarda toplumun ihtiyaç duyduğu hizmetleri karşılamak amacıyla ortak hedefe yönelmiş insanlar tarafından kurulan ve kar amacı bulunmayan kuruluşlardır. Sivil toplum kuruluşları gönüllülerden oluşur. Kavramlar farklılık içermekle beraber hükümet dışı kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar ve ülkemizde yaygın deyişle üçüncü sektör gibi tanımlamalar, herşeyi devletten beklemeyen, inandığı konuda topluma yararlı olma çabası içinde bulunan bireylerin oluşturduğu sivil toplum kuruluşlarının değişik adlandırmalarıdır.

Demokratik kalkınma ve insan hakları gibi kavramların herşeyin üstünde tutulduğu günümüzde STK'lar gerek ülke içi, gerekse uluslararası insani amaçlı yardım faaliyetlerinin yanında sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmaya verdikleri destek ve bu alanda oynadıkları yaşamsal rol ile gündem oluşturmaktadırlar.

Tarihi süreçte STK'lar artık küçülen dünyamızda giderek daha fazla önemsenmekte, oynadıkları yaşamsal rol ve etki alanları ile sadece demokratik kalkınmanın değil neredeyse faaliyette buldukları ülkelerde iktidar ortağı haline gelmektedirler.

Nitekim içinde yaşadığımız yüzyılı güleryüzlü ama gerçekte mensubu oldukları ülkelerin uluslararası çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışan STK'lar çağı olarak görmek mümkündür. Bunun bir sonucu olarak başta ABD ve AB üyesi ülkeler olmak üzere günümüzün çağdaş devletleri kamunun yanında özellikle doğal çevrenin korunmasından eğitime, yoksullukla mücadeleden sağlık hizmetlerine varıncaya kadar toplumsal hayatın her alanında sivil toplum kuruluşlarına yer vermektedir.

Ülkemiz ne yazık ki tarihi süreçte çeşitli nedenlerle sivil toplum kuruluşlarının gücünü sosyal kalkınmada yeterince değerlendirememiş, gönüllülerin oluşturduğu

muazzam enerjiyi toplumun sosyo-ekonomik ihtiyaçlarının giderilmesinde etkin bir şekilde seferber edememiştir. Yine büyük bölümü amaçlarını gerçekleştirebilmeye yeterli finansman ve kaynağa sahip olmayan, dağınık, küçük birimler halinde, birbirleriyle iletişim ve kuruluşlarıyla da yeterli bir işbirliği ortamına sahip olamayan STK'ların faaliyetleri toplumda arzulanan coşku ve etkiyi uyandıramamış, gerekli yankıyı bulamamaktadır. Oysa görev yaptıkları il ve ilçelerde sadece asayiş ve güvenlikten değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal kalkınmadan da sorumlu olan vali ve kaymakamlar ile yakın bir işbirliğinin hukuki alt yapısının oluşturulması halinde STK'lar kendi gönüllü kaynaklarını ülkemizin ihtiyaç duyduğu hizmetlere daha etkili bir şekilde sunabilecek, böylece yöneten-yönetilen işbirliği, katılımcılık, sürdürebilir kalkınma gibi çağımızın değerlerinin daha etkili ve kalıcı bir şekilde toplum hayatına yerleşmesine aracılık edeceklerdir.

Ülkemizde bu anlamda oldukça elverişli bir ortam mevcuttur. Mülki idare amirleri taşrada devletin temsilcisi olmanın yanında aynı zamanda birer halk önderi olarak STK'lar ile işbirliği halinde ülkemizin sosyo-ekonomik ve kültürel hayatında bugüne kadar son derece önemli projeleri başarıyla gerçekleştirmişler, toplum kalkınmasının öncüleri olmuşlardır.

Bugün lkemizin bu alanda yüz yüze bulunduğu iki önemli sorundan birisi özellikle son yıllarda uluslararası kuruluşların ülkelere yönelik yardım fonlarını genel olarak STK'lar kanalıyla yürütme eğiliminde olmaları, diğeri ise, STK'ların çalışmalarının güler yzly bir şekilde ülkemizin ulusal ve uluslararası politika ve stratejilerine uygun hale getirmektir. şüphesiz kamu ile STK'ların omuz omuza ülkemizin ihtiyaç duyduğu sosyo- ekonomik ve kültürel topyekün kalkınma seferberliğine yönlendirilmeleri de büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde bu sorunların çözümü ilave herhangi bir külfete katlanmaksızın yeni bir anlayış ve yaklaşım ile Ankara merkezi düzeyde genel strateji ve politikaları belirleyecek bir "Sivil Toplum Kuruluşları Koordinasyon ve İşbirliği st Kurulu", il ve ilçelerde de "Sivil Toplum Kuruluşları İl ve İlçe Koordinasyon ve İşbirliği Kurulları"nın teşkilinden geçmektedir.

Bu yeni model bir yandan uluslararası fonların ve bu konuda çalışmalar yapan STK'ların ülkemizdeki faaliyetlerine yeni bir yaklaşım getirirken, diğer yandan da Avrupa ile entegrasyon çalışmalarının yoğunlaştığı ülkemizde il ve ilçelerdeki bilgi danışmanlığını ve proje desteğini sağlayarak, sivil toplum kuruluşları ile devletin ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasındaki varsa kuşku ve güvensizlikleri giderek, topyekün bir sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma seferberliğinin temelini oluşturacaktır.

Bununla birlikte bu yeni yapılanma; yöneten ve yönetilen ilişkilerinde yeni bir anlayışı hakim kılarken, toplumsal birlik beraberlik ve dayanışma içinde yeni bir toplumsal kalkınma rüzgarı estirecek, bu toplumsal rüzgar da ülkemizin ulusal ve uluslararası politikalarının daha süratli ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesini de beraberinde getirecektir.

9. ABSTRACT

Every people has got in a social responsibility against the society who lives in. In fact this situation is considered important by each country. This social responsibility is getting stronger. So, it is possible to see tracks and influences of the organization of civil society on their development progress.

The Organizations of the Civil Society are establishment founded by people willingly to reach their common goal. The OCS's are active supplying services to the public which is in- sufficient. These are all non-profit organizations. The Organizations of the Civilian Society are defined in a different way like voluntary organizations, non-governmental organizations and the third sector as in our country. But the most common definition is Non-Governmental Organizations (NGO s).

Nowadays, Because terms such as development and human rights are regarded above every thing, Non-governmental Organizations (NGO's) are the main actors of the voluntary sector which has been a third power in the economic and social development efforts of the developing countries, along with public and private sector.

In the historical progress, Volunteer Organizations are considered more important in the world which is getting smaller, with their vital roles they play and their influences on many social fields, they aren't only necessary for democratical development, but also become shared in power with governments in countries where they are active.

Likewise It is possible to regard that century as the century of NGO's which are smiling-faced but active for the interest of the country they belong. As a result, Leading the US and EU countries nowadays modern states give a place in the social life to NGO's particularly from the presarvation of naturel environment to education, from struggle with poverty as far as health service beside public sector.

What a pity, In the historical progress, our country hasn't sufficiently evaluated the power of NGO's for social development and effectively mobilized the great energy the volunteers have for serving socio-economical needs.

Once again, the activities of NGO's, scattered, organized in small units and mostly which have no sufficient source and financing to achieve their goal and have no communication with each other, no cooperation with their organization, haven't echod suffeciently and couldn't make the society excited longingly.

Whereas, With the formation of legal establishment, If Governors and kaimakams who are responsible for not only public order and security but also for economically and socially development where they work, cooperate with NGO's, They will contribute their source to our country's needs and public service effectively and will cause our century's values such as participation, sustainable development to become populer among the people in a more effective and permanent way

We have a quite suitable atmosphere in our country. The Civil Administrative Officers as a representative of the state and as a man of the people in the provinces have succesfully realized many projects, very important in the culturel and socio-economical life in the cooperation with NGO's so far.

Nowadays, one of two questions we face is that International Organizations have a tendency to help via NGO's and the other to make the NGO's smiling activities more appropriate for our country's national and international policy and strategy. Certainly, the orientation of the public and NGO's to the mobilization of total development we need culturelly and soci-economically is of very greate importance.

In our country, solving those questions without bearing additional trouble with a new approach will be possible by means of setting up "The Top Committee for Coordination and Cooperation of NGOs" to determine general strategy and policy and the formation of "The Committee for Coordination and Cooperation of NGO's in the Provincial and District Area."

While the new organizations are bringing a new approach towards the International Funds and NGO's which are active in those fields in our country, they will lay the foundation of the mobilization of total development socially, culturally and economically; supplying consultancy and project support and eliminating suspicion and distrustfulness among themselves and the state's establishment concerning them if existed

As the model offered above is making a new approach dominant in the relationship between those governed and being governed, It will cause a new excitement for social development with solidarity, which will help our country realize national and international policy more quickly and effectively.

10. YARARLANILAN KAYNAKLAR

Aktan, Can Coşkun (1997). “Demokrasi ve Sivil Toplum”, **Yeni Türkiye** (Sivil Toplum Özel sayısı), sy. 18, sf. 68-85.

Aktel, M. (2003). **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Aldan, Mehmet (1992). **Mülki İdarede Bir Ömür**, Anı Dizisi, Türk İdareciler Derneği Yayını,

Anadolu Kalkınma Vakfı (2003). **İnsanlık İçin Yirmi Yıl**, Ankara.

Ankara Ticaret Odası (2004). **AB Kapısında Sivil Toplum** (Hükümete Sunulan Resmi Rapor), Ankara

Annis, Sheldon (1987). “Can Small-Scale Development Be a Large-Scale Policy? The Case Of Latin America” , **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası) c.15, sf.129-134

Antrobus ,Peggy (1987). “Founding For Ngos: Issues And Options”, **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası) c.15, sf.95-102.

Arslan, Yılmaz (2003). “Köylere Hizmet Götürme Birlikleri Problemleri ve Çözüm Önerileri”, **Türk İdare Dergisi**, sy.438, sf.209-223.

Atar,Yavuz (1997). “Demokratik Sistemde Sivil Toplumun Fonksiyonu ve Sivil Toplum- Devlet Düalizmi”, **Yeni Türkiye** (Sivil Toplum Özel sayısı), sy.18, sf.98-101.

Aydın, Ahmet (2003). “ Kalkınmada OPEC Yardım Kuruluşları ve OPEC Uluslararası Kalkınma Fonu”, Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (30.10.2003), <http://www.ceterisparibus.net/uluslararası/makaleler.htm>

Baloğlu, Zekai (1999). “**Vakıfların Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri**”, Türkiye II. Vakıflar Şurasına TÜSEV adına sunulan bildiri, Ankara.

Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü (2004). **Türkiye’de Vakıflar Raporu**, Ankara.

Bauman, Zgmunt (1999). **Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar**, (Çev. Ümit Öktem), Sarmal Yayınları.

Binay, M (1997). “1997’de Yeni Dünya Düzeni”, 08.12.2000), <http://www.turkiye.net/mbinay/review96/1997.html>

BM, HABİTAT (2004). **Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey Sivil Toplum İlişkiler Raporu**, Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği (15.06.2004), www.ngocongo.org

Bolay,S.Hayri (1997). “Sivil Toplum ve Manası”, **Yeni Türkiye** (Sivil Toplum Özel sayısı), sy. 18, sf.28-64.

Brodhead,T (1987). “NGOs In One Year, Out The Outher?” **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası), c.15, sf.11-19.

Carsino, Daniel (2001). “Uluslararası İşbirliğinde STÖ’lerin Payı”, **Sivil Toplum Örgütleri: Neoliberalizmin Araçları mı, Halka Dayalı Alternatifler mi?** içinde, Çev. Işık Ergüden, WALD Yay.

Çetin, Müjgan (2004). Sivil Toplum Kuruluşlarında Liderin Başarıya Etkisi ve Kurumsallaşma, (22.03.2004),

[http://www.sistem.ie.metu.edu.tr/stk.larda liderlik](http://www.sistem.ie.metu.edu.tr/stk.larda_liderlik)

Chambers, Robert (1983). **Rural Development:Putting the last First**, Harlow: Longman.

Clark, Jonh (1996). **Kalkınmanın Demokratikleşmesi: Gönüllü kuruluşların Rolü**, Çev: Serpil Ural, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yay.

Coşkun, Bekir, (30 Eylül 2001), “Turnaların Ahı”, **Hürriyet**.

Çaha, Ömer (1997). “1980 Sonrası Türkiye’inde Sivil Toplum Arayışları” **Yeni Türkiye** (Sivil Toplum Özel sayısı), sy. 18, sf.28-64.

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (2002). **Deprem Seyir Defteri: 17 Ağustos 1999-31 Mart 2002**, İstanbul.

Demircan, Sunay (2003). **Türkiye’de Sivil Toplum ve Avrupa Birliği**, Yayınlanmamış Rapor.

Dixon,C. (1994). **Rural Development In The Third World**, Routledge Press,United State Of America.

Drabek, Anne Gordon (1987). “Development Alternatives : The Challenge for NGOs” **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası), c.15, sf.vii-viii.

Durgun, Şenol (1997). “ Türkiye’de Sivil Toplum ve Devlet” **Yeni Türkiye** (Sivil Toplum Özel sayısı), sy. 18, sf.218-223.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1989). **Ortak Geleceğimiz**, Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı.

Edwards, Don (1998) “ABD’de Sivil Toplum Kuruluşları Arası İletişimin Dünü ve Bugünü”, **Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Beşinci Oturum, sf.265-269.

Eliot, Charls (1987). “Some Aspect Of Relations Between the North and South in the NGO sector”, **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası) c.15, sf.57-68.

Emrealp, Sadun (2001). “Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki İşbirliği”, Taciser Ulaş (der.) **Merhaba Sivil Toplum** içinde, İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları.

Erdoğan, Tosun Gülgün, (2001) **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkileri**, Alfa Yayınları, İstanbul.

Ersoy, Neşet (2003). “XII.Yüzyıldan Günümüze Anadolu’da Sivil Toplum Örgütlenmesi’nin Tarihsel Gelişimi” **Türk İdareciler Derneği**, sy. 438, sf.129-156.

Frantz,Telmo Rudi (1987). “The Role Of Ngos İn The Strengthening Of Civil Society”, **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası) c.15, sf.121-127.

Fox, H.Thomas (1987). “NGOs from the United States” , **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası) c.15, sf.11-19.

Garillao,D Ernesto (1987). “Indigenaus Ngos As Strategic İnstitutions Managing The Relationship With Goverment And Resource Agencies”, **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası) c.15, sf.113-120.

Gazi Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (2004). **Uluslararası Alanda Yeni Bir Aktör Olarak NGO'lar ve Türkiye'nin Güvenliği**, Atölye Çalışması Raporu.

Gönel, Aydın (1998). Önde Gelen STK. Araştırma Raporu, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Yayını.

Gümüş, Korhan (1998) "Sivil Toplum Kuruluşları Arası İletişim ve İlişkide Deneyimler, Girişimler ve Öneriler", **Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, sf. 229-232.

Hatemi, Hüseyin (1997). "Sivil Toplum Örgütü Ne Demek Olsa Gerek?", **Yeni Türkiye** (Sivil Toplum Özel sayısı), sy. 18, sf.18-21.

Hellinger, Doug (1987) "Ngos And The Large Aid Donors : Changing The Turns Of Engagement" , **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO's özel dosyası) c.15, sf.135-143.

İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı(2004). **Türkiye'de Dernekler Genel Raporu**, Ankara.

Karaca,Hayrettin (1996). "Gönüllülük Anlayışı içinde Sürdürülebilir Kalkınma Değil, Sürdürülebilir Yaşam-Yeni Bir Paylaşma Düzeni", **Gönüllü Kuruluşlar Konferansı**. 28-29 Mart 1995, sf. 65-70. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.

Karaman, Zerrin Toprak (1994). "Kamu Hizmetlerinde Verimliliğin Sağlanmasında Alternatif Kurum Olarak Vakıflar", **Türk İdareciler Dergisi**, sy. 403, sf.45-78.

Kim, W.S. (1988). "Fiscal Policy and Development in Korea ", **World Development**, c.16, sy.1, sf.65-83.

Korten, C. David (1987). "Third Generation NGO Strategies: A Key To People-Centered Development" , **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO's özel dosyası) c.15, sf.113-120.

Kösekahya, Gamze (2003). "Katılımcılık ve İyi Yönetişim", **İyi Yönetişimin Temel Unsurları**, Ankara: T. C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı.

Kuçuradi, İoanna (1998). "Sivil Toplum Kuruluşları: Kavramlar", **Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, sf.24-27.

Kutlu, Muammer (1990). "Toplum Kalkınması ve Hukuki Durumu", **Türk İdareciler Dergisi**, sy. 388, sf. 121-146.

Mandebrot, Julia (2002). "Yoksulluğun bulunmadığı bir dünyaya Doğru", (03.08.2002),

<http://JuliaMandelbrot.bravepapes.com/grameen.ht>

MİAR GRUBU (2002). **İyi Yönetişim Arayışında Türkiye'de Mülki İdarenin Geleceği**, Cahit Emre (der.) (MİAR Grubu, Cahit Emre, Tayfur Özşen, Metin Özügürlü, Koray Karasu), Ankara: Türk İdari Araştırmalar Vakfı.

Minear, Larry (1987). "The Other Missions Of Ngos: Education And Advocacy" , **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO's özel dosyası) c.15, sf.201-211.

Narayan, Deepa (2004). "Pakistan Orangi Pilot Project, Designing Community-Based Development, The World Bank Participation Sourcebook, Appendix II: Working Paper Summaries", (06.05.2004),

<http://www.worldbank.org/wbi/sourcebook/sbxp0104.htm>

Nazlıoğlu, Meral Dinçer (1996) “Gönüllü Kuruluşların Toplumdaki Yeri”, **Gönüllü Kuruluşlar Konferansı**, 28-29 Mart 1995, Ankara:Türkiye Çevre Vakfı Yayını, sf. 13-19.

Orangi Pilot Proje in Karachi (2003). “Pakistan.The Best Practices Initiatives.Human Settlements in Asia Gateway to Urban Planning and Management in Asia” (30.10.2003),

<http://www.hsd.aid.ac.th/bestpractic/orangi.ht>

Özalp, Derya (2002). **Türkiye Kalkınma Vakfı Yeminli Mali Müşavirlik Vergi Muafiyeti ve Uygunluk Tasdik Raporu**, Rapor Sayısı:Y.M.M. 06100270-856/15, Ankara.

Öztürk,Arzu (2000). **Bir Başarı Öyküsü, Suya Erişim ve Atık Su Sorunu Çözümünde Katılımcı Bir Uygulama (Sinop-Durağan-Hacımahmutlu Köyü Örneği)**, Yayınlanmamış Rapor, Ankara: Türkiye Kalkınma Vakfı.

Öztürk, Ramazan (2004). **Doğa Katliamına Dur Diyelim**, Doğayı Koruma Sivil İnisiyatif Girişimi, Yayınlanmamış Rapor.

Padron, M. (1987). “Non-govermental Development Organizations:From Development, Aid to Development Cooperation” , **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası) c.15, sf.69-77.

Petras, James (2002). “Latin Amerika’da Toplumsal Hareketler”, **Küreselleşme ve Direniş** içinde, sf.115-141, İstanbul: Adonis Reklam ve Yayıncılık Hizmetleri.

Ramnarayan, Gowri (1999). “Strenght Through SEWA, Special Issue with the Sunday Magazine from the Publishers of the Hindu”(21.03.1999),

<http://www.hinduonnet.com/folio/fo9903/99030220.htm>

Sabine,George (2000). **Yakınçağ Siyasal Düşünceler Tarihi**, çev. Özer Ozankaya, İstanbul: Cem Yayınevi.

Saltık, Ahmet (1995). “Çağdaş Toplumlarda STK’ların Sosyo-Ekonomik Temelleri”, **Gönüllü Kuruluşlar Konferansı**, 28-29 Mart 1995, sf. 21-40. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.

Saran, M. Ulvi (1999). “Vakıfların Tarihi Gelişimi ve Türk Hukuk Sisteminde Vakıf Statüsü”, **Türk İdare Dergisi**, sy. 414, sf.125-136.

Sarıbay, Ali Yaşar (2001). **Postmodernite Sivil Toplum ve İslam**, İstanbul: Cem Yayınevi.

Sheelagh, Stewart (1997). “Happy Ever After in the Marketplace, Non-Government Organisations and Uncivil Society Review of African”, **Political Economy**, c. 24, sf.10-18.

Smith, B.H. (1987). “An Agenda of Future Task For International And İndigenous Ngos: View From North”, **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası) c.15, sf.87-93.

Şimşek, B. (2000). **Gönüllü Kuruluşların Küreselleşmesi Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, Bursa: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (2003). “Kars Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesi”, (29.06.2003), <http://www.surkal.org.tr>)

Stremlau, Carolyn (1987). “NGO Coordinating Bodies İn Africa, Asia And Latin America”, **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası) c.15, sf.213-225 .

T. C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (1999). **Uluslararası Kuruluşlar Rehberi**, Ankara.

Tekeli, İlhan (2002). “Sivil Toplum Kuruluşları, Yerel Yönetimler ve Yerelleşmenin İç İçeliği” **Türkiyede Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu-XI**, sf.15-21, 21-22 Haziran 2002, İstanbul:İTÜ Maçka Sosyal Tesisleri,Türkiye Ekonomi ve Tarih Vakfı.

Tendler, Judit (1989). “What Ever Happened To Poverty Alleviation? Beyond Survival: Expanding Income Earning Opportunities For Women in Developing Countries”, **World Development**, c.17, sf.1033-1044.

Tezgider, Gülgün (2004). **Kaynaşlı’da Sivil Kuruluşlarıyla Gerçekleştirilen Yatırım Örnekleri**, Yayınlanmamış Rapor, Kaynaşlı, Düzce.

Tijssen, Willem (2003). “Burkino-Faso, MatherAfrica”, (18.06.2003), <http://www.africa-afrika.com/burkino.htm/>

Türkiye Genç İşadamları Derneği (1997). **2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: Sivil Toplum Örgütleri**, İstanbul.

Türkiye Kalkınma Vakfı (2003). **Faaliyet Raporu**, Ankara.

Twose, N. (1987). “European NGOs : Growth or Partnership?”, **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO’s özel dosyası) c.15, sf.7-10.

Uğur, Aydın (2001). “Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri”, Taciser Ulaş (der.) **Merhaba Sivil Toplum** içinde, İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları.

Uluslar arası Mavi Hilal İnsani Yardım Vakfı (10.08.2004),
[http:// www.bluecrescent.net/habarler.asp-21k](http://www.bluecrescent.net/habarler.asp-21k)

UNDP (2003). “Human Development Report”, (10.07.2003),
[http://www.hdrundp.org/report /](http://www.hdrundp.org/report/)

Ural, Engin (1995). “Gönüllü Kuruluş Kavramına Genel Bir Bakış”, **Gönüllü Kuruluşlar Konferansı**. 28-29 Mart 1995, sf. 13-19, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.

Vansant, Jerry (1989). “Opportunities and Risks for Private Voluntary Organizations as Agents of LDC Policy change”, **World Development**, c.17, sf.11.-34.

Walsh, Ted (2002). “Zimbabwe Diary,Field Report,Oxfam Canada Volunteer” (06.03.2002),
http://www.oxfam.ca/news/zimbabwe/march,6_report.htm

Wallage, Tina (2002). “NGO’ların Açmazları:Kültürel Neoliberalizin Truva Atları (mı)?”, Çev:Emre Aydoğdu, (12.10.2002),
<http://www.ozguruniversite.org>

Woods, Adele (2000). **Facts About European NGOs Active in International Development, International Development**, Development Centre Studies, Development Centre of the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD).

Yılmaz, Aytekin (1997). “Sivil Toplum ,Demokrasi ve Türkiye”, **Yeni Türkiye** (Sivil Toplum Özel sayısı), sy.:18, sf. 86-97.

Yudelman,W. Sally (1987a). **Hopefuls: A Study Of Five Women's Development Organizations In Latin America And The Caribbean**, West Hartford: Kumarian Press.

Yudelman, W.Sally (1987b).“The İntegration Of Women into Development Projects Observations On The NGO Experience İn General And İn Latin America İn Particular”, **World Development**, (Development Alternatives: The Challenge for NGO's özel dosyası) c.15, sf.179-187.

Zengin, Eyüp (1994a). “Mülki İdare Amirleri ve Yerel Yönetim Birlikleri”, **Türk İdare Dergisi**, sy. 405, sf.57-75.

Zengin, Eyüp (1994b). “Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılım”, **Türk İdare Dergisi**, sy.422, sf.111-132.